

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

**GEÇ MODERN TOPLUMDA DİNDAR KADINLARIN
SİRİTÜEL ARAYIŞLARI**

(DOKTORA TEZİ)

Ahmet Selim DEMİRYÜREK

BURSA-2024

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

GEÇ MODERN TOPLUMDA DİNDAR KADINLARIN
SPIRİTÜEL ARAYIŞLARI

(DOKTORA TEZİ)

Ahmet Selim DEMİRYÜREK

Danışman:

Prof. Dr. Abdurrahman KURT

BURSA-2024

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Sosyolojisi Bilim Dalı'nda **711721009** numaralı **Ahmet Selim DEMİRYÜREK**'in hazırladığı “Geç Modern Toplumda Dindar Kadınların Spiritüel Arayışları” konulu Doktora Çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 26.07.2024 günü 14:00-16:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Üye

(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Prof. Dr. Abdurrahman KURT

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Prof. Dr. Vejdi BİLGİN

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Prof. Dr. Salih ÇİFT

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Prof. Dr. Kemal ATAMAN

Marmara Üniversitesi

Üye

Doç. Dr. Önder KÜÇÜKURAL

İbn Haldun Üniversitesi

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 26/07/2024

Tez Başlığı: "Geç Modern Toplumda Dindar Kadınların Spiritüel Arayışları"

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 235 sayfalık kısmına ilişkin, 03/07/2024 tarihinde şahsım tarafından "Turnitin" adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik % 13'dür.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar dâhil
3. 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı: Ahmet Selim DEMİRYÜREK

Öğrenci No: 711721009

Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri

Programı:

Statüsü: Doktora

Danışman

Prof. Dr. Abdurrahman KURT

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “Geç Modern Toplumda Dindar Kadınların Spiritüel Arayışları” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

26.07.2026

Adı Soyadı: Ahmet Selim DEMİRYÜREK

Öğrenci No: 711721009

Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri

Programı: Din Sosyolojisi

Statüsü: Yüksek Lisans Doktora

ÖZET

Yazar adı soyadı	Ahmet Selim DEMİRYÜREK
Üniversite	Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim dalı	Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim dalı	Din Sosyolojisi
Tezin niteliği	Doktora
Mezuniyet tarihi	.../.../2024
Tez danışmanı	Prof. Dr. Abdurrahman KURT

Geç Modern Toplumda Dindar Kadınların Spiritüel Arayışları

Bu araştırma, küreselleşme dinamikleriyle birlikte Türk toplumunda giderek popüler hale gelen New Age spiritüelliğine katılan dindar kadınların spiritüellik tecrübesini incelemektedir. Buradan hareketle araştırmanın amacı, New Age spiritüelliği üzerine kurulu inanışların, geleneksel İslami duyarlılığa sahip Müslüman dindar kadınlar tarafından nasıl deneyimlendiği, nasıl konumlandığı ve onların gündelik yaşamları içerisinde bunlara nasıl yer verdikleri ve neticede New Age'e özgü nasıl yeni bir benlik inşa ettiklerini anlamak ve kavramsallaştırmaktır. Araştırmanın temel problemi ise İslami hassasiyete sahip dindar kadın kimliğinin New Age spiritüelliği ile nasıl bir etkileşime girdiğidir. Spiritüel arayışların holistik ortamında spiritüel gelişimleri için çabalayan dindar kadınlar, geleneksel dindarlıklarını New Age spiritüelliğine özgü bireysel kült inanışları ile yer değiştiriyorlar mı, yoksa her ikisine de izin veren eklektik bir dindarlık mı oluşturuyorlar? Dindar kadınların spiritüel pratikleri "İslamileştirme", "anlaşılır kılma", "benimseme" ve "filtreden geçirme" taktikleri nelerdir? Bu sorular çalışmanın cevaplarını aradığı temel problemlerinden bazılarına işaret etmektedir. Dindar kadınlardan kastımız, İslam'ı sadece inanç düzeyinde değil, aynı zamanda ibadet, duygu, bilgi ve davranış boyutlarıyla da yaşayan; dindar bir çevreden gelen; dini grup geçmişi bulunan ya da din eğitimi veren İmam Hatip Lisesi, İlahiyat Fakültesi gibi kurumlardan mezun olması dolayısıyla geniş dini referanslara sahip bireylerdir. Bu kapsamda İstanbul, Ankara, Bursa gibi büyükşehirlerde yaşayan en az 2.5 yıldır bioenerji, reiki, Theta Healing, Access Bars, numeroloji, astroloji gibi spiritüel enerji

şifa tekniklerinden biri ya da birkaçını uygulayan, dindar kadınlar üzerine nitel bir saha araştırması yapılmıştır. Araştırmada gözlem, katılımcı gözlem ve 33 kadın katılımcı ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Saha araştırmasının bulguları, New Age spiritüelliği ile ilgili uluslararası literatürde öne çıkan temel kavramsal ve olgusal tartışmalar bağlamında ele alınmış ayrıca dindar kadınların spiritüellik deneyimi fenomenolojik araştırma deseni ile incelenmiştir. Araştırmadaki en temel bulgu, New Age spiritüelliğine katılan dindar kadının geleneksel ve örgütlü dindarlardan bireysel spiritüelliğe doğru bir benlik dönüşümü yaşadığıdır. Araştırma bu benlik dönüşümünü, geç modern topluma entegre olmuş benlik merkezli spiritüellik çerçevesinde ele almıştır. Bu bağlamda araştırmanın problemine rehberlik etmek için Paul Heelas'ın self-spiritüellik ve Giddens'in geç modern topluma özgü düşünümsellik kavramları olguyu anlamada ve yorumlamada bize yardımcı olacak teorik fikir setleri olarak kullanılmıştır. Araştırmanın özgün değeri, New Age spiritüelliğine katılan Müslüman dindar kadına odaklanması ve Türkiye'deki New Age spiritüelliği ile ilgili sınırlı literatüre katkı yapacak nitel bir araştırma olmasıdır.

Anahtar kelimeler: New Age spiritüelliği, Geç Modernite, Dindarlık, Düşünümsellik

ABSTRACT

Name & surname	Ahmet Selim DEMİRYÜREK
University	Bursa Uludag University
Institution	Social Science Institution
Field	Philosophy and Religious Studies
Subfield	Sociology of Religion
Degree Awarded	Ph. D.
Date of degree awarded	.../.../2023
Supervisor	Prof. Dr. Abdurrahman KURT

The Spiritual Seeking of Religious Women in Late Modern Society

This research examines the experience of spirituality of religious women who involve in New Age spirituality, which has become increasingly popular in Turkish society with the dynamics of globalisation. From this point of view, the aim of the research is to understand and conceptualise how the beliefs based on New Age spirituality are experienced and positioned by Muslim religious women with traditional Islamic sensitivity and how they include them in their daily lives and how they construct a new self specific to New Age. The main problem of the research is how the identity of religious women interacts with New Age spirituality. Do religious women who strive for their spiritual development in the holistic environment of spiritual pursuits replace their traditional religiosity with individual cult beliefs specific to New Age spirituality, or do they form an eclectic religiosity that allows for both? What are the tactics by which religious women 'Islamise', 'make intelligible', 'adopt' and 'filter' spiritual practices? These questions point to some of the main problems that this study seeks to answer. By religious women, we mean individuals who live Islam not only at the level of belief but also in the dimensions of worship, emotion, knowledge and behaviour; who come from a religious environment; who have a religious group background or who have broad religious references due to their graduation from institutions that provide religious education such as Imam Hatip High School and Faculty of Theology. In this context, a qualitative field research was conducted on religious women living in metropolises such as Istanbul, Ankara and Bursa who have been practising one or more of the spiritual energy healing techniques such as bioenergy, reiki, Theta Healing, Access Bars, numerology, astrology for at least 2.5 years. The research involved observation, participant observation and semi-structured in-depth interviews with 33 female participants. The findings of the field

research were discussed in the context of the main conceptual and phenomenological debates in the international literature on New Age spirituality, and the spirituality experience of religious women was examined with a phenomenological research design. The main finding of the study is that religious women who participate in New Age spirituality experience a self-transformation from traditional and organised religiosity to individual spirituality. The research examined this self-transformation within the framework of self-centred spirituality integrated into late modern society. In this context, Paul Heelas' concept of self-spirituality and Giddens' concept of reflexivity specific to late modern society are used as theoretical idea sets to guide the research problem and help us understand and interpret the phenomenon. The unique value of the research is that it focuses on Muslim religious women who involve in New Age spirituality and is a qualitative study that will contribute to the limited literature on New Age spirituality in Turkey.

Keywords: New Age Spirituality, Late Modernity, Religiosity, Reflexivity

ÖNSÖZ

Batı toplumunun kendi hikâyesinde ortaya çıkan ve sonrasında Batı dışı toplumlara yayılarak küreselleşen New Age fenomeni, çeşitli kültürel, dini, bilimsel, ezoterik unsurları bünyesine katarak genişleyen dağınık bir kutsallık söylemi olarak anlaşılabilir. Bu dağınık kutsallık söylemi aynı zamanda içinde yaşadığımız geç modern toplumun sosyo-ekonomik koşullarına entegre olarak geleneksel dini ve kültürü biçimlendirmektedir. Türk toplumunun New Age'e özgü yerel dini tecrübesini anlamak araştırmacıları bu yönüyle çok katmanlı senkretik ve eklektik ilişki ağlarını kavramayı ve kavramsallaştırmayı gerekli kılmaktadır. Elinizdeki çalışma Türk toplumunun New Age'e ilişkin yerel dini tecrübesini New Age'e dâhil olan dindar kadınların gözünden ortaya koymaya çalışmaktadır.

Araştırma dört bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümü, New Age fenomeninin Batı toplumlarındaki tarihsel ve düşünsel gelişim sürecini New Age'in temel bileşenlerini bağlamında ele almaktadır. İkinci bölüm, New Age'in kurumsal dinle ilişkisi bağlamında sosyologların görüşlerine ana hatlarıyla yer vermektedir. Bu bölümde aynı zamanda New Age'in temel karakteristikleri modern ve geç modern topluma entegrasyonu bağlamında açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde detaylı bir şekilde ele alınan New Age'in temel özellikleri saha bulgularını teorik ve kavramsal yönüyle analiz etmek açısından büyük önem taşımaktadır. Üçüncü bölümde, Türk toplumunda New Age spiritüel pratiklerinin erken Cumhuriyet döneminden günümüze kadar tarihsel gelişimi ana hatlarıyla ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca, Türk toplumunda spiritüel arayışlara katılan bireyler, seküler ve dindar orta sınıflar olarak iki ayrı kategoride incelenmiştir. Son olarak, dördüncü bölümde, dindar kadınların spiritüel arayışlara katılımına ilişkin saha bulguları değerlendirilmiştir.

Birçok yönden zorlu araştırma sürecinde, katkıda bulunan herkese ayrı ayrı teşekkür etmeyi borç bilirim. Öncelikle danışmanım Prof. Dr. Abdurrahman KURT'a, araştırma sürecinin başından sonuna kadar sunduğu katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisans sürecimden itibaren hayatıma sadece akademik bilgi birikimiyle değil, kişiliği, özverisi ve fedakârlığıyla da yön veren değerli Hocam'ın rehberliği, benim için büyük bir lütuf ve aydınlatıcı bir fener olmuştur.

Öte yandan, lisans ve lisansüstü hayatıma ilmi ve entelektüel birikimiyle önemli katkılar sağlayan hocam Prof. Dr. Vejdi BİLGİN'e teşekkürü bir borç bilirim. Hocamın akademik hayatımda bana sağladığı özellikle sistematik ve analitik rehberliğin, pek çok açıdan gelişimime büyük katkı sunduğunu belirtmeliyim. Bu katkılar tezimi tamamlama sürecinde oldukça aydınlatıcı olmuştur.

Prof. Dr. Kemal ATAMAN Hocam'ın tez jürime katılması ve tezime özel ilgi göstererek savunmada değerli katkılar sunması benim için büyük bir onur. Hocamın fakülteden ayrılışıyla oluşan doldurulamaz boşluk, böylece bir nebze de olsa kapanmış oldu.

Tez izleme Komitesi'nin üyesi olarak tez yazım sürecinde tasavvufi bakış açısıyla farklı perspektifler sunan Prof. Dr. Salih ÇİFT Hocam'a sağladığı katkılardan dolayı teşekkür ediyorum. Hocamın tez konuma gösterdiği özel ilgi, bende hem ilmi şevk ve iştiaak uyandırdı hem de ufuk açıcı yeni konuların filizlenmesine vesile oldu. Hocamın dil ve üslub yönüyle tezime olan katkıları gerçekten aydınlatıcıydı.

Tez izleme Komitesi'nin üyesi olan Hocam Doç. Dr. Önder KÜÇÜKURAL'ın tezimin başından sonuna kadarki danışmanlığını özellikle belirtmem gerekir. Alanın uzmanı olan Hocam'ın beni birçok defa dinlemesi ve akademik atölye ve proje gruplarına davet etmesi akademik hayatıma çok önemli katkılar sağladı.

Yine alanın uzmanı olarak araştırma sürecimin başında beni dinleyen ve çok önemli katkılarda bulunan Dr. Gözde Aynur MİRZA'ya en içten teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma süreci boyunca yalnız olmadığımı bana hissettiren ve konu hakkında uzun akademik tartışmalar yaptığımız Fatih KATINÇ'a teşekkür ederim.

Bu araştırma, her ne kadar akademik bir çabanın ürünü olsa da, perde arkasında ailemin bana sunduğu katkıları unutmam mümkün değil. Eğitim hayatım boyunca her daim maddi ve manevi desteklerini hissettiğim babam ve göz nurum anneme en içten teşekkürlerimi sunarım. Hayatım boyunca bana inandığınız, her adımda yanımda olduğunuz ve beni cesaretlendirdiğiniz için ne kadar teşekkür etsem azdır. Sunduğunuz sevgi, sabır ve emek, bu çalışmanın arkasındaki gerçek güçtür. Siz olmasaydınız, bu noktaya ulaşmam mümkün olmazdı. Ayrıca kardeşim Necip Talha DEMİRYÜREK'e de kütüphanede bana yoldaş olduğu için teşekkür ederim.

Çalışma boyunca her daim desteğini hissettiğim ve bu zorlu süreçte hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan kıymetli eşime en içten şükranlarımı sunuyorum. Onun perde gerisindeki emeği ve sabrı bu çalışmayı tamamlamamda en büyük etkenlerden biri oldu. Hem akademik hem de kişisel yolculuğumda benimle birlikte yürüdüğü için minnettarım. Bu süreçte, hem eşimin hem de sevgili oğullarım Bilal ve Mustafa Enes'in kıymetli zamanlarından çok çaldım. Ancak onların sevgisi ve eşimin sabrıyla bu süreci başarıyla tamamlayabildim.

Ahmet Selim DEMİRYÜREK

Bursa-2024

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU.....	iii
YEMİN METNİ	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ.....	ix
İÇİNDEKİLER	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xv
TABLolar DİZİNİ	xvi
KISALTMALAR	xvii
GİRİŞ	1
1.Araştırmanın Konusu	1
2. Araştırmanın Amacı	4
3. Araştırmanın Problemi ve Araştırma Soruları	6
4. İlgili Araştırmalar ve Çalışmanın Önemi	7
5. Yöntem.....	10
5.1. Katılımcılar ve Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	10
5.2. Araştırmanın Deseni.....	12
5.3. Veri Toplama Araçları	13
5.4. Veri Toplama Süreci	15
5.5. Araştırmada Etik	17
5.6. Veri Analizi.....	17

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE NEW AGE FENOMENİ

1.1. New Age'in Tarihsel Gelişim Süreci	20
1.1.1. 18. ve 19. Yüzyılda New Age'in Önemli bir Soyağacı olarak Okült-Metafizik Gelenek	20
1.1.2. Doğu Dinlerinin Katkısı.....	27
1.1.3. Batı Ezoterizminin Psikolojikleşmesi veya Psikolojideki Gelişmeler.....	28
1.2. New Age'in Doğuş Ve Gelişim Süreci	37
1.2.1. 60'lı Yıllar ve Karşı Kültürün Katkısı:	37
1.2.2. 80'li yıllar New Age'in Gelişimi	40

İKİNCİ BÖLÜM

NEW AGE SPIRİTÜELLİĞİNE SOSYOLOJİK YAKLAŞIM

2.1. New Age’i Tanımlamak.....	45
2.1.1. New Age Hareketinden New Age Spiritüelliğine.....	45
2.1.2. New Age’e Sosyolojik Yaklaşım: Kurumsal Dinden Bireysel Spiritüelliğe Geçiş.....	46
2.1.3. New Age’in Örgütsel Yapısı: Kültik Ortam	54
2.2. Self-Spiritüellik: New Age Spiritüelliğinin Ana Özellikleri.....	58
2.2.1. Perennializm ve Brikolaj (Brikolage)	60
2.2.2. Deneyimci Epistemoloji.....	62
2.2.3. Holizm (Bütüncüllük)	64
2.2.3.1. Holistik Bilim ya da New Age Bilimciliği.....	65
2.3. Düşünsel Modernleşme ve New Age Spiritüelliği.....	69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE NEW AGE SPIRİTÜELLİĞİ

3.1. Erken Dönem Cumhuriyet Türkiye’sinde New Age’in Ön Bileşeni Olarak Ruhçuluk	76
3.2. 1980 Sonrası Dönem: Kamusal Alana Açılma ve Entelektüel İnşa Dönemi.....	81
3.3. 2000’lerden Günümüze Kitleleşme ve Ana Akım Kültüre Yayılma Dönemi.....	84
3.4. Cumhuriyetten Günümüze Tasavvufun “Kurumsuzlaşması” ve Kültik Ortam.....	96
3.5. Türk Toplumunda Spiritüel Arayışlara Yönelenlerin Profili	101
3.5.1. Spiritüel Arayışlara Katılan Seküler Orta Sınıflar: Spiritüel Ama Dindar Değil	102
3.5.2. Spiritüel Arayışlara Katılan Dindar Orta Sınıflar: Hem Spiritüel Hem Dindar	106
3.5.2.1. İslami Yönelimli Spiritüel Girişimcilik	113

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

4.1. Spiritüel Dindar Kadınlar Kimlerdir?	126
4.1.1. Demografik Değişkenler	127
4.2. Katılımcıların Dindarlık Geçmişi.....	132
4.2.1. Büyüdükleri ve Yetiştikleri Sosyo-Ekonomik ve Dini Ortam	132
4.2.2. Katılımcıların Gençlik ve Yetişkinlik Dönemi Dini Bilgi Kaynakları Gelenek	140

4.3. Dindarların Spiritüellik Arayışı.....	141
4.3.1. Yaşam Sorunları.....	141
4.3.2. Tıbbi ve Psikolojik Çözüm Arayışı ve Spiritüel Ağlar	149
4.4 Holistik Ortamın Temel Kozmolojisi: Enerji.....	153
4.5. Şifa ve Benliğin Yeniden İnşası.....	157
4.5.1. Şifa ve Farkındalık	157
4.5.2. Şifayla Birlikte Benliğin Yeniden İnşası.....	161
4.6. Kriz ve İslami Meşruiyet.....	169
4.6.1 Kriz.....	170
4.6.2. İslami Meşruiyet Sorunu ve Meşrulaştırma	174
4.7. Dindarlıktan Spiritüelliğe Doğru.....	181
4.8. Dinin Psikolojikleşmesi ve Enerji Diline Tercüme Edilmesi	196
4.9. Dinin Travmalardan Arındırılması.....	201
4.10. Bilinçaltında İman ve Dua	210
4.11. Diğer Dinlere ve Din Mensuplarına Bakış.....	221
SONUÇ	227
KAYNAKLAR	233
EKLER.....	246
Ek 1. Katılımcı Tablosu	246
Ek 2. Etik Kurul Kararı	248
ÖZGEÇMİŞ	249

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Dindarlık-Spiritüellik Tablosu	47
Şekil 2. Mukaddes Pekin Başdil'in Instagram Sayfası	94
Şekil 3. Kubilay Aktaş'ın 1. Aşama Celcelutiye Eğitimi	110
Şekil 4. Mirac Hakikatiyle Bilinçaltı Eğitimi İçeriği	116
Şekil 5. İslami Bioenerji Marka Tescil Belgesi	118
Şekil 6. Spiritüel İslami Markalar	119
Şekil 7. Örnek His Yüklemesi ve İbadet Sevgisiyle İlgili Enerji Çalışması İlanı.....	121
Şekil 8. Dindar Kadınların Kartvizit Teşkil Eden Sosyal Medya Hesapları.....	122
Şekil 9. İslami Bioenerji Marka Sahibinin Sahip Olduğu "Enerji Uzmanlıkları"	124
Şekil 10. Sosyal Medyada Kadınlara Yönelik İlan Edilen Başarı Vaadi ve Spiritüel Danışmanlık Eğitimi İlanı	163

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Katılımcıların Yaşlara Göre Dağılımı.....	127
Tablo 2. Katılımcıların Medeni Hal Dağılımı.....	128
Tablo 3. Katılımcıların Öğrenim Durumları Dağılımı.....	128
Tablo 4. Üniversite Okuyan Katılımcıların Fakültelele Göre Dağılımı	129
Tablo 5. Katılımcıların Mesleklere Göre Dağılımı	130
Tablo 6. Katılımcıların İkamet Tablosu	132

KISALTMALAR

Bibliyografik Bilgiler	Türkçe
Bakınız	bk.
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	DKAB
Ölüm tarihi	öl.
Doğum tarihi	d.
İmam Hatip Lisesi	İHL
Basım yeri yok	b.y.
Basım tarihi yok	ts.
Türkiye Diyanet Vakfı	TDV
Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler	vd.
Sayfa/sayfalar	s.
Editör/yayına hazırlayan	ed.
Çeviren	çev.
Cilt	C.
Geleneksel, Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp	GETAT

GİRİŞ

1.Araştırmanın Konusu

“Biz sadece kanalı. Normalde bizim hepimizin içinde Rabbimizin nurundan bir parça var. Rabbimizin esmalarının arasında ne var? Ya Şafi esması var. Bu ne demek oluyor? Ya Şafi, şifa veren demek. Yani aslında hepimizde şifa enerjisi var; ancak biz bunu kullanmadığımız için, bu enerjiyi aktive etmediğimiz için, hani işlemeyen demir nasıl paslanıyorsa, paslanıyor ve paslı bir şeyi kullanamıyorsunuz. Bunun açılması gerekiyor. Enerjiyi aktive etmemiz, odaklanmamız gerekiyor. Sonra temizleniyor ve bundan sonra yaparken de şunun bilincinde olması lazım o kişinin: Ben şifaya vesile oldum. Şu anda enerjilerde ilerleyip şükür bilincine uyumlanıp, biraz daha farkındalığımı arttırdıktan sonra, bir de çakralar dediğimiz şeyler dengelenmeye, aura onarılmaya başladıktan sonra şunu diyorsunuz: ‘Ben zaten her an Rabbimleym.’”

Yukarıdaki sözlerin sahibi 23 yaşındaki Rukiye, ilkokul mezunu bir anne ve babanın kızı olarak alt orta sınıf bir ailede büyüdü. Çocukluğunda ailesinin de irtibatlı olduğu İsmailağa medresesinde din eğitimi aldı ve hafızlığını tamamladı. 12 yaşında çarşaf giyeceğim deyince ablası ona “sen daha küçüksün erken başlama yoksa erken bıcarsın” demişti. İmam Hatip Lisesinde başladığı ortaöğrenimini 3. sınıftan sonra açık öğretimden bitirebilmişti. Babası üniversite okumasını istemiyordu. “İlahiyatta zaten zihniyet bozuk sen de bozulursun. Üniversiteye gidip ne yapacaksın? Biz zaten liseye kadar seni zorla okuttuk” demişti. Liseden sonra geçirdiği ameliyat süreci ve evlenme niyetiyle görüştüğü kişiden ayrılması onu bir nevi depresyona sokmuştu. Yalnızlığı onu sosyal medyaya ve kişisel gelişim kitaplarına itti. Bircan Yıldırım’ın kişisel gelişim kitaplarını okurken sosyal medyada çevrimiçi bioenerji eğitimiyle karşılaştı: “Gerçekten ilk başlarda mesela ben biyoenerji eğitimini alırken bile bunun farkında değildim ama Rabbim beni öyle bir yoldan götürmüştü ki tertemiz bir enerjiyle almıştım.” Dediğine göre zamanla enerjilerde ilerlemesiyle psikolojik ve spiritüel konularda üstün yetenekleri olduğunun farkına varmıştı. İşte o zaman yıllar önce gördüğü rüyayı anlamlandırmıştı. Rüyasında Hz. Muhammed gelerek ona bioenerji’deki el taraması işaretini yapmıştı. Kendi ifadesiyle “Tasavvufi bioenerji daha o zamanlardan Rabbim tarafından bana verildi. Belki de bu kadar temiz bir enerjiye sahip olmamın sebebi de buydu.” Rukiye’nin “Tasavvufi Bioenerji” olarak adlandırdığı şifa yöntemi buradan doğmuştu.

Rukiye son yıllarda reiki, bioenerji, Theta Healing, Access Bars, numeroloji, aile dizimi terapisi, astroloji gibi spiritüel enerji ve şifa tekniklerini kullanan ‘spiritüel dindar’ kadınlardan belki de en genci. Son yıllarda büyükşehirlerde yaşayan orta yaş ve orta gelir grubundan birçok dindar kadın, Rukiye’ye benzer şekilde, meditasyon yapıyor, şifa seanslarına katılıyor, reiki ile enerji dengeliyor, nefes terapisi ve bioenerji uyguluyor, astroloji danışmanlığı alıyor, enerji şifa taşlarına esma yüklemeleri yapıyor, kuantum düşünce tekniklerini öğreniyor, İslami mantralarla zihnini ve ruhunu temizliyor ve çeşitli spiritüel ritüellerle kendisini şifalandırıyor. Aynı zamanda spiritüel yaşam koçu ve danışman olan bu kadınlar, şehir şehir gezerek spiritüel tekniklerin eğitimlerini veriyorlar ve ciddi bir ekonomik gelir elde ediyorlar.

Aslında dindar orta sınıfların spiritüel arayışlara katılması seküler orta sınıflara göre yeni bir durum. Dindar bireylerden kastımız; İslam’ı sadece inanç düzeyinde değil, aynı zamanda ibadet, duygu, bilgi ve davranış boyutlarıyla yaşayan; dindar bir çevreden gelen; dini grup geçmişi bulunan ya da İmam Hatip Lisesi, İlahiyat Fakültesi gibi örgütlü dini kurumlardan mezun olması dolayısıyla geleneksel dine referansları olan bireylerdir. Bu yönüyle dindar bireylerin de ülkemizde pazarlanan spiritüel teknikleri öğrendikleri, bunlar üzerinden sosyal medya kimliklerini oluşturdukları ve spiritüel pratikleri gündelik yaşamlarına tatbik ettikleri gittikçe daha fazla gözlemlenmektedir. Dindar bireylerin sürece dâhil olması geleneksel İslami perspektifin New Age ruhsallığı ile nasıl bir etkileşime girdiği, bu kültüre ait olanla yer değiştirip değiştirmediği, eklektik bir dindarlık oluşturup oluşturmadığı meseleleri açısından problematiktir. Zira Rukiye’ye benzer şekilde spiritüel arayışlara katılan pek çok dindar kadında gözlemlenen husus, spiritüel pratikleri “İslamileştirme”, “anlaşılır kılma”, “filtreden geçirme” taktikleri uygulamalarıdır. Süreç, dindarlar tarafından üretilen “İslami Bioenerji”, “İslami Regresyon”, “İslam Astrolojisi”, “esmalarla terapiler”, “Miraç’ta Bilinçaltı Temizliği” “rahmani enerji” eğilimleri gibi eklektik spiritüel yaklaşımları ortaya çıkarmasının yanında sadece Türk toplumuna özgü (tasavvufi kavramlarla ifade edilen) yeni spiritüel pratiklerin de vücut bulmasının yolunu açmaktadır. Yaratıcı ile irtibatını theta frekansında anlık olarak kuran, hayat ağacı, anka kuşu, yaşam çiçeği gibi enerji sembolleri ve kristal taşları taşıyan, esmalara dayalı olumlularla içsel huzurunu keşfeden, atalardan gelen epigenetik aktarımları gündelik ritüel ve şifa çalışmaları ile temizleyen Müslüman kimlik, dini gelenekteki Allah, Kur’an, peygamber, hadis, keşif, inkişaf gibi kavramları çakralar,

çekim yasası, kuantum, enerji, epigenetik, bilinçaltı, titreşim ve frekans kavramlarıyla birlikte aynı düzlemde kullanılmaktadır. İşte araştırmamız, New Age spiritüelliğine katılan ve benliğini spiritüel ortamda yeniden inşa eden bu Müslüman dindar kadına odaklanmaktadır.

Günümüzün küresel dünyasında gözlemlenen kurumsallaşmış dinlerin dışında gelişen bu tarz alternatif spiritüel ilgilerin Batı toplumlarındaki başlangıç noktasının ise 1960'larda serpilmeye başlayan 1970 ve 1980'lerde gün yüzüne çıkan New Age hareketiyle ifade edildiğini söylemek mümkündür. New Age, ismini insanlığın yaklaşan milenyumla birlikte kova burcuna gireceği böylece ruhani bir sıçramaya eşlik eden kozmik bir farkındalık yaşayacağı düşüncesinden almıştır.¹ Teosofi, paganizm, şamanizm, okültizm, spiritüalizm, Yeni Düşünce (New Thought), hümanist psikoloji gibi 19. yüzyılda ortaya çıkan çeşitli ezoterik inançların ve fikir hareketlerinin temelinde yer alan New Age hareketi², yeni dini hareketlerdeki örgütsel tarikat yapılarının aksine çeşitli eklektik kült biçimlerine karşılık gelebilecek spiritüel eğilimler dizisini ortaya koymuştur. Süreç, reenkarnasyon inancı, geçmiş hayatlara ilişkin arayışlar, panteist tanrı anlayışı, ruhlarla kurulan ilişkiler gibi ezoterik dinsel unsurları içermesinin yanı sıra, UFO'lar ve tanrı arasında bağlantı olduğuna yönelik kavrayışlarda olduğu gibi, modern inanç formları üzerinden yeni dinsel yorumlara kapı aralamaktadır.³

Altmışlı yılların karşı kültüründen doğan, ancak kökleri Batı ezoterizminin çok daha uzun soy ağaçlarına dayanan New Age spiritüelliği, 80'li yıllarda neoliberal politikaların gelişimi ile birlikte çok daha geniş bir "spiritüel pazar"a dönüşmüştür. New Age'in neoliberal ekonomiye eklemlendiği bu aşamada kapitalizm karşıtı bir hareket olmaktan daha ziyade kapitalizme eklemlenen küresel bir maneviyat biçimine evrildiği söylenebilir. Ana karakteri benliği (self) meditasyon, yoga, reiki gibi çeşitli eklektik spiritüel unsurlar üzerinden rahatlatmaya dayanan ve bu bağlamda ruhsal gelişim talep eden New Age, küresel yeni medya araçları ile birlikte bireylerin kendi "zevklerini" takip

¹ Wouter J. Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture: Esotericism in the Mirror of Secular Thought* (Leiden: Brill, 1996), 10-11.

² Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, 384-496.

³ Gözde Aynur Mirza, *Yeni Dinselleşme Eğilimleri ve Maneviyat Arayışları* (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2018), 40.

ederek eklektik unsurları seçtikleri ve bunları kendi ihtiyaçlarına göre uyarladıkları bir tür manevi kombinasyona dönüşmüştür.

Bu durum daha geniş bir ölçekte geç modern toplumun bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Geç modernliğin toplumsal koşullarında kişisel kimliklerin inşası, öncelikli olarak 'kendini gerçekleştirme etiği' ile şekillenmektedir. Bu etik, özgünlüğünü bireylerin kişisel biyografilerinden alırken, neoliberal kapitalizm tarafından da güçlü bir şekilde teşvik edilmektedir.⁴ Dolayısıyla, New Age geç modern küresel kültürle uyum sağlayan benlik merkezli düşünümsel bir dindarlık sunmaktadır.

New Age'in geç modern toplumda küreselleşme dinamiklerinin somutlaştığı kitle iletişim araçları yoluyla Türk toplumuna da etkisi söz konusudur. Özellikle 2010'lu yılları müteakiben reiki, bioenerji, Theta Healing, Access Bars, numeroloji, aile dizimi, astroloji gibi New Age şemsiyesi altına giren spiritüel enerji ve şifa pratiklerinin çoğunluğu Müslüman Türk toplumu katmanlarında giderek popüler hale geldiği gözlemlenmektedir. Adı geçen spiritüel pratiklerin takipçilerine Tanrı, evren, insan ve bilim gibi konularda yeni argümanlar, fikirler ve dünya görüşü sunduğu ve bunların çeşitli ritüellerle gündelik yaşamda özümsemişi ve rutin hale getirildiği görülmektedir.

New Age spiritüelliğinin geç modern düşünümsellikte uyum içinde Türk toplumunda yaygınlaşması, geleneksel İslami ve tasavvufi formların da bireysel benliğe yönelik bir dönüşüm geçirmesine neden olmuştur. Bu bağlamda, Türk toplumunda geleneksel dini formların, geç modern küresel kültürün etkisiyle bireysel benliğin geliştirilmesi doğrultusunda yeniden şekillendiği gözlemlenmektedir. Bu dönüşüm, bireylerin kendi manevi yolculuklarını keşfetmeleri ve kişisel gelişimlerine daha fazla önem vermeleriyle paralellik göstermektedir.

2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, küreselleşme dinamikleri ile günden güne Türk toplumunda daha da popülerleşen New Age spiritüelliği üzerine kurulu inanışların, geleneksel İslami duyarlılığa sahip dindar kadın bireyler tarafından nasıl deneyimlendiği, nasıl konumlandığı ve onların gündelik yaşamları içerisinde bunlara nasıl yer verdikleri ve

⁴ Andrew K.T. Yip, "The Self as the Basis of Religious Faith: Spirituality of Gay, Lesbian and Bisexual Christians", *Predicting Religion: Christian, Secular and Alternative Futures*, ed. Grace Davie vd. (London, New York: Routledge Taylor & Francis, 2017), 143.

neticede New Age'e özgü nasıl "yeni bir benlik" inşa ettiklerini anlamak ve kavramsallaştırmaktır.

Geç modern toplum dinamiklerini çerçevesinde New Age olgusuna yaklaşan araştırmamız, bu yönüyle New Age'e katılan Müslüman dindar kadında öne çıkan en önemli hususun benlik dönüşümü olduğunu iddia etmektedir. Bu benlik dönüşümü örgütlü dindarlıktan benlik merkezli spiritüelliğe doğru bir kayma olarak ifade edilebilir. Çünkü New Age pratiklerinin ana özelliği benlik merkezli olmasıdır.

Giddens'in geç modernite analizi New Age fenomeninin geç modern toplumda oynadığı rolü tanımlamada benlik meselesini daha derinlemesine incelememizde bize yardımcı olur. Giddens'in günümüz toplumundaki bireylerin tipik bir eylem biçimi olarak tanımladığı düşünümsellik (reflexivity) kavramı, bireylerin kendi yaşamlarını anlamlandırmak ve yönlendirmek için sürekli olarak kendi düşüncelerini, eylemlerini ve deneyimlerini gözden geçirmelerini ifade eder. Modernitenin düşünümselliği benliğin özüne kadar uzandıkça düşünümsel olarak benliğin inşası modern yaşamın en önemli olgularından biri haline gelmiştir.⁵ Bireylerin kendi yaşamları ve kimlikleriyle ilgili olarak sürekli kendileri üzerine düşünmeye zorlandığı geç modern zamanlar, geleneksel din ve kültürel motiflerin de giderek zayıflayarak yaşam tarzı seçeneklerine dönüştüğü bir zaman dilimidir.

Buradan hareketle araştırmamızda öne çıkan husus, dindar kadınların spiritüel ortama girdikten sonra kendilerine yönelerek aktif bir öz düşünümsellik süreci içine girmeleri ve İslami kimliklerini yeniden yapılandırmalarıdır. Burada, İslami kimliğin ve İslami kavramların bağlamlarından koparak New Age'in spiritüel ortamına özgü benlik merkezli temelde yeniden tanımlandığı ve yeniden üretildiği gözlemlenebilir.

Dindar kadının spiritüel bir zeminde yeniden ürettiği bu dindarlık ise büyük ölçüde benliğin düşünümselliğine dayanır. Burada, geleneksel dine ait kavramlar dünyası, bireyin kendisi üzerine düşündüğü ve geç modern toplumun risk koşullarına göre uyarladığı bir alet çantası gibidir. Bu durum, dindarlığın en baskın yönü olarak bireysel deneyimin ön plana çıktığını ve dini anlamı keşfetme ve belirleme yetkisinin gelenekten bireysel deneyime kaydığını göstermektedir. Bu bağlamda, geleneklerin toplumsal

⁵ Anthony Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*, çev. Ümit Tatlıcan (İstanbul: Say Yayınları, 2019), 52.

yaşamın inşasındaki rolü azalırken, bireysel benliğin ve aktörün rolü gittikçe daha fazla öne çıkmaktadır. “Miraç meditasyonu”, “huşu frekansı”, “rahmani enerji seansları”, “sufi nefesi meditasyonu” ve “kuantum alanda ayetlerle bilinçaltı temizliği” gibi yeniden üretilen ritüel ve pratikler, İslami öğelerin spiritüel ortamda benlik merkezli deneyimlerle yeniden yorumlandığı geç modern düşününselliğin bir parçasıdır. Geç modern dindar özneler, spiritüel ortamın kendilerine tahsis ettiği benlik düşüncesini benimseyerek, İslami repertuarı pop psikoloji, Doğu dinleri ve kuantum fiziğine ait terimlerle yeniden şekillendirmektedir.

3. Araştırmanın Problemi ve Araştırma Soruları

Araştırmanın temel problemi İslami hassasiyete sahip dindar kimliğin New Age spiritüelliğiyle nasıl bir etkileşime girdiğidir. Bu yönüyle araştırma dindar kadının spiritüellik tecrübesini konu edinmektedir. Spiritüel arayışların bütüncül ortamında spiritüel gelişimleri için çabalayan dindar kadınlar, geleneksel dindarlıklarını New Age spiritüelliğine özgü bireysel kült inanışları ile yer değiştiriyorlar mı, yoksa her ikisine de izin veren eklektik bir dindarlık mı oluşturuyorlar? Dindar kadınların spiritüel pratikleri İslamlaştırma, anlaşılır kılma, benimseme ve filtreden geçirme manevraları nelerdir? İşte araştırma sorumuz sahadaki bu problemlerden hareket ederek ortaya çıkmıştır: New Age spiritüelliği üzerine kurulu inanış, uygulama ve pratiklere katılan Müslüman dindar kadın, gündelik yaşamında bu pratiklere nasıl başlamış, bu pratikleri nasıl içselleştirmiş ve kendi dindarlığını nasıl üretmiştir?

- Dindar kadınlar, hangi arayış dinamikleri ile New Age inanışlarına yönelmektedir?
- Dindar kadınların New Age spiritüelliğine katılmalarında etkin olan faktörler/şahıslar/süreçler nelerdir?
- Dindar kadınların New Age spiritüelliğine katılmalarından sonraki süreçte din (ana akım örgütlü ve geleneksel dindarlık) ile aralarındaki ilişkinin mahiyeti ve değişimi nasıl şekillenmiştir?
- Dindar kadınlar, dindarlık ve spiritüellik kavramlarını nasıl algılamaktadır?
- Spiritüel arayışlara katıldıktan sonra kendilerinde gördükleri değişiklikler, kendi gündelik yaşamlarına, sosyal çevrelerine ve hayata karşı tavır alışlarına nasıl sirayet etmiştir?
- New Age spiritüelliğine katılan dindar kadınların katılmadan önceki durumlarına göre dindarlıklarında nasıl bir değişme olmuştur? Sürecin işaret ettiği İslamlaşma mı yoksa

spiritüelleşme (ruhsallaşma) midir?

- Dindar kadınların New Age spiritüelliği ile İslam inancını “bağdaştırma”, “filtreden geçirme” ve “reddetme” manevraları nelerdir ve süreç nasıl şekillenmektedir?
- New Age spiritüelliğine katılan dindar kadınların geç modern tüketim ve spiritüellik endüstrisi ile ilişkilerinin niteliği nasıldır?

4. İlgili Araştırmalar ve Çalışmanın Önemi

Batı toplumlarının sosyo-kültürel manzarasını 1960’lardan günümüze işgal eden New Age fenomeni üzerine yapılan ilk teorik çalışmaların 1990’larda başladığı ifade edilebilir. Bu çalışmalar, genel olarak New Age’in içeriğini, sınırlarını ve tarihsel sürecini aydınlatmayı amaçlayan teorik araştırmalardır. Bu yönüyle Hermetik felsefe tarihçisi Hanegraaff’ın New Age’in tarihsel, kavramsal ve teolojik boyutlarını ele aldığı eseri *New Age Dini ve Batı Kültürü: Seküler Düşüncenin Aynasında Ezoterizm* (1996) ve New Age’in sosyolojik boyutuna dikkat çeken din sosyoloğu Heelas’ın *New Age Hareketi: Benliğin Kutlanması ve Modernitenin Kutsanması* çalışmaları New Age çalışma alanının başucu kitaplarıdır. 2000’lerden sonra ise New Age’le ilgili mikro ölçekli ampirik saha araştırmaları yapılmaya başlanmış ve artarak devam etmiştir. Söz konusu literatürde New Age’in içeriği, tanımı, modern ve geç modern koşullarla ve kapitalist tüketim pratikleriyle ilişkisi üzerine geniş bir tartışma alanı ve literatür oluşmuştur. Bizim araştırmamız açısından dikkat çekici çalışmalar ise New Age’in kurumsal din karşısında nasıl konumlandığıyla ilgili literatürdür. Bu literatürde söz konusu olgunun geleneksel dinin gerilemesine dolayısıyla sekülerleşmeye mi işaret ettiği yahut dindarlığın farklı bir forma mı büründüğü tartışmaları dindarlık-spiritüellik ekseninde yapılmaktadır. Bu yönüyle uluslararası literatürde öne çıkan en dikkat çekici çalışma ise Heelas ve Woodhead’in 2005 yılında yayımladıkları *Spiritüel Devrim: Din Neden Spiritüelliğe Yol Veriyor* (The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality) adlı çalışmadır. Heelas ve Woodhead Batı toplumlarında spiritüelliğin yükselişe geçişini İngiltere’de yaptıkları saha araştırmasından hareketle “spiritüel devrim” teziyle dile getirmişlerdir. Din ve spiritüelliği birbirine zıt iki kavram olarak inceleyen bu çalışma, din ve spiritüellik arasındaki ilişkiyi sonraki birçok araştırmanın temel konusu haline getirmiştir.

Küreselleşme dinamikleriyle birlikte ülkemizde de görülen New Age trendi ve kültürel pratiklerine yönelik Türkiye’deki akademik literatüre bakıldığında, ilk çalışmaların genel

olarak yeni dini hareketler başlığı altında ele alındığını söylemek mümkündür. Bu ilk çalışmalarda New Age spiritüelliği öğretileri ve inançları, Yeni Dini Hareketlerle aynı anlamda (Günay, 2011)⁶ veya Yeni Dini Hareketler üst başlığı altında kullanılmıştır. (Kirman, 2010)⁷, (Köse, 2011)⁸ Tespitlerimize göre Mustafa Arslan'ın 2006 yılında yayınladığı “Değişim Sürecinde Yeni Dindarlık Formları: “New Age” İnanışları Örneği” başlıklı çalışması bu konuyu müstakil olarak ele alan ilk makale çalışmasıdır.⁹ New Age ile ilgili Türkiye’de müstakil lisansüstü ilk çalışma ise yine 2006 yılında din sosyolojisi alanında yapılan Şafak Başkaya'nın “New Age Hareketi: Modern Bir Dinsellik Biçiminin Sosyo-Kültürel Analizi” isimli yüksek lisans tezi olduğunu söylemek mümkündür. Başkaya'nın yüksek lisans düzeyindeki bu çalışmasının Türk akademisinde müstakil olarak New Age hareketinin kökenleri, tarihsel süreci ve sosyolojik yönlerini ele alan yüksek lisans düzeyindeki ilk çalışma olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, 2018 yılında araştırmaya başladığımızda, New Age’i kavramsal, teorik ve sosyolojik boyutlarıyla ele alan çalışmaların eksikliği bir yana, New Age’i yeni dini hareketlerden ayıran bağımsız bir literatürün dahi oluşmadığını ifade etmek mümkündür. Bu durum bizi New Age olgusunu anlamak için Batı’daki literatürü etüt etmeye yönlendirmiştir. Araştırmamızın birinci bölümü de esasında Türkçe literatürdeki bu boşluğu kapatmaya, buradan hareketle sahadaki New Age fenomenini anlama çabamızın neticesinde ortaya çıkmıştır. Çünkü New Age gibi amorf bir çalışma alanı üzerine saha araştırması yürütmek, öncelikle fenomenin Batı’daki tarihsel, örgütsel ve kavramsal boyutlarını anlamayı gerektirmektedir. Nitekim bu açık Dinler tarihçisi Hesna Serra Aksel tarafından yakın bir zamanda yazılan (2022) ve New Age olgusunu daha çok tarihsel ve kavramsal boyutlarıyla ele alan *Yeni Çağ Dini Ezoterik Geleneğin Popüler Kültüre Dönüşümü* kitabıyla kapatılmaya çalışılmıştır.

Konuyla ilgili saha araştırmaları ise teorik çalışmalara nispeten daha geç başlamış ve New Age’in Türk toplumunda gittikçe görünür olmasına paralel olarak sürekli artmıştır. 2014 yılında Gözde Aynur Mirza'nın Antropoloji alanında yaptığı “Yeni Dinselleşme

⁶ Nasuh Günay, *Türkiye’de Yeniçağ İnançları* (Isparta: Manas Yayınevi, 2011).

⁷ M. Ali Kirman, *Yeni Dini Hareketler Sosyolojisi* (Ankara: Birleşik Dağıtım Kitabevi, 2010).

⁸ Ali Köse, *Milenyum Tarikatları* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2017).

⁹ Mustafa Arslan, “Değişim Sürecinde Yeni Dindarlık Formları: ‘Yeni Çağ’ İnanışları Örneği”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 4/11 (2006), 9-25.

Eğilimleri ve Maneviyat Arayışları” isimli doktora tezi New Age spiritüelliğine katılanlar üzerine yapılmış ilk etnografik saha araştırmasına dayalı doktora tezi özelliğini taşır.

Son 5 yılda ise toplumumuzda küresel New Age pratiklerinin sosyal medyadaki spiritüel girişimcilik faaliyetleriyle bir hayli görünür olması, buna ilaveten New Age içerikli kitapların satış rakamlarının artması ve spiritüel faaliyetlerin turizmden iş dünyasına, sağlıktan spora kadar birçok alanda yaygınlık kazanması, New Age spiritüelliğine yönelik akademik çalışmalarda tabiri caizse bir patlama yaşanmasına sebep olmuştur. Konuyla ilgili sosyoloji, psikoloji ve antropoloji alanında yapılan ve saha araştırmasına dayanan lisansüstü çalışmaların reiki, bioenerji, Theta Healing, Access Bars, nefes terapisi, numeroloji, astroloji gibi New Age spiritüelliğinin kurulu olduğu spiritüel teknikleri uygulayanlar üzerine katılımcı gözlem, yüz yüze derinlemesine görüşme, anket gibi araştırma teknikleri ile yapıldığı ve alanda bir boşluğu doldurduğu söylenebilir. Ancak, bu alanda öne çıkan çalışmaların büyük çoğunluğunun yüksek lisans düzeyinde olması, saha araştırmalarının tüm sosyal kesimlere yönelik yürütülmesi ve bu çalışmaların New Age’i anlamaya yönelik teorik, kavramsal ve sosyolojik literatür açısından yetersiz kalması, bu araştırmaların henüz emekleme aşamasında olduklarını göstermektedir.

Alandaki en dikkat çekici, geniş çaplı ve güncel çalışma ise “Türkiye’de Spiritüel Arayışlar” isimli 117K270 no’lu TÜBİTAK projesine dayanan *Türkiye’de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.* isimli kitaptır. Çalışmanın özgünlüğü spiritüel arayışlarla ilgili temel kavramsal ve olgusal tartışmaları takip eden etnografik bir çalışma olmasıdır. Etnografik yöntemler, katılımcı gözlem, derinlemesine görüşme, anket gibi yöntemlere dayanılarak yapılmış bu projenin katılımcılarının büyük çoğunluğu ise yazarların ifadesiyle spiritüel arayış içerisinde olan “Kemalist ailelerin spiritüel çocukları”dır.¹⁰ Dolayısıyla söz konusu çalışmanın katılımcılarının çoğunlukla İslam’ı genel olarak inanç düzeyiyle yaşayan seküler orta sınıflar olduğunu söylemek mümkündür. Araştırmamızın özgün değeri bu minvalde din sosyoloji alanında yapılacak bir doktora tezi olması ve saha araştırmasının İslam’ı sadece inanç düzeyiyle değil aynı zamanda dini ritüellere katılım, davranış boyutlarıyla yaşayan dindar kadınlara odaklanmasıdır. Daha açık bir ifadeyle araştırmamız önceki araştırmalardan farklı olarak

¹⁰ Kurtuluş Cengiz vd., *Türkiye’de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2021), 118.

dindar kesimin spiritüellik tecrübesine odaklanmaktadır. Zira son yıllarda spiritüel arayışlara katılan hatırı sayılır dindar kadının olduğu ve dindar kadınların da spiritüel ortamda İslamlaştırılmış spiritüel pratikler ve ritüeller ürettikleri göze çarpmaktadır. Araştırmanın probleminde belirttiğimiz üzere Türk toplumunda dindar bireylerin kendilerine özgü bir spiritüellik tecrübesi vardır ve bu tecrübe onların spiritüelliği çeşitli “meşrulaştırma”, “harmanlama” ve “ayıklama” taktikleriyle öne çıkmaktadır. Yakın zamanda dindar kesimler üzerine yapılan Kübra Nur Sönmez’in *Alternatif Tedavi Uygulamalarının Din ile Uzlaştırılması üzerine Sosyolojik bir Araştırma*¹¹ ve Nesrin Acar’ın *Dindar Bireylerde Yeni Maneviyat Yönelimleri*¹² yüksek lisans seviyesindeki çalışmaları bu konuda dikkat çekicidir.

Araştırmamızın diğer bir özgün değeri ise küresel bir olgu olan New Age spiritüelliğinin Türk toplumundaki yerel tecrübesini yorumlayabilecek teorik ve kavramsal çerçeveye sahip olmasıdır. Her ne kadar son yıllarda Türk toplumundaki New Age spiritüelliği üzerine yapılan lisansüstü nitel araştırmaların sayısı bir hayli çoğalsa da söz konusu çalışmaların New Age olguna dair tarihsel, kavramsal ve sosyolojik süreci yansıtmak bakımından kısır kaldığı görülmüştür. Bu yönüyle araştırmamız, New Age olgusunun Batı’daki tarihsel sürecini ele almasının yanında söz konusu olguyla alakalı kavramsal ve sosyolojik tartışmaları yansıtmıştır.

Araştırmamızın, ülkemizdeki spiritüel deneyimlere dayanarak uluslararası literatüre önemli bir katkı sağlayacağını belirtmek de yerinde olacaktır. Çünkü Avrupa, Güney Amerika ve Asya ülkelerindeki New Age deneyimlerini yansıtan saha araştırmaları mevcutken, Müslüman toplumların New Age tecrübesi ile ilgili uluslararası literatürde önemli bir boşluk olduğu söylenebilir.

5. Yöntem

5.1. Katılımcılar ve Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırmamızda katılımcılar, amaçlı çalışma grubu tekniğiyle belirlenmiştir. Bu teknik, araştırmanın hedeflerine ulaşmasını sağlayacak niteliklere sahip bir çalışma grubunun

¹¹ Kübra Nur Sönmez, *Alternatif Tedavi Uygulamalarının Din ile Uzlaştırılması üzerine Sosyolojik bir Araştırma* (Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022).

¹² Nesrin Acar, *Dindar Bireylerde Yeni Maneviyat Yönelimleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023).

seçilmesi anlamına gelmektedir. New Age spiritüelliğini ve pratiklerini bir öğreti olarak benimseyen, ilgili ritüelleri düzenli olarak uygulayan 23-59 yaş arasında 33 kadın katılımcıyla derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Katılımcıların çoğunluğu İstanbul, Bursa ve Ankara gibi büyükşehirlerde yaşayan, orta yaş ve orta gelir grubundan olan, yüksek eğitim seviyesine sahip bireylerdir. Araştırmayı kadın katılımcılarla sınırlamamız, New Age spiritüelliğine katılan bireylerin ezici çoğunluğunun kadın olmasından dolayıdır. Sahaya girdiğimiz süre boyunca özellikle dindar bireyler arasında erkek katılımcı bulmakta çok zorlandığımızı belirtmek gerekir. Bulduğumuz az sayıdaki erkek katılımcı adayları da mülakat taleplerimizi kabul etmeyince araştırmamızı kadınlarla sınırlı tutmaya karar verdik. Saha araştırmamızda katılımcılarımızı seçerken araştırmamızın amacı açısından aşağıdaki ortak özellikleri taşımalarına riayet ettik:

- En az 2,5 yıl bioenerji, reiki, Theta Healing, regresyon, Access Bars, numeroloji, astroloji gibi spiritüel enerji şifa tekniklerinden birini ya da birkaçını uygulamak,
- İslam'ı sadece inanç düzeyiyle değil aynı zamanda ibadet ve bilgi boyutunda yaşamak, (Bu bağlamda katılımcıların kendilerini dindar olarak tanımlamalarıyla yetinilmemiş, öznel dindarlığın yanında namaz kılma, oruç tutma gibi İslam'ın farz olan ibadetlerini yerine getirip getirmediikleri sorulmuş ve buna benzer dînî tezâhürler aranmıştır.)
- Hayatlarının büyük bir kısmını İstanbul, Ankara, Bursa gibi büyükşehirlerde geçirmek.

Araştırmayı Bursa, İstanbul veya Ankara gibi büyükşehirlerden birisi özelinde sınırlamadık. Çünkü özellikle pandemi döneminde spiritüel faaliyetlerin dijital ortamlara taşınması ve bireysel ağ merkezli hale gelmesi, daha çok dijital ortamlarda kümelenen ve iletişim kuran spiritüel bireyleri öne çıkarmıştır. Dolayısıyla örneğin, Bursa'da yaşayan bir katılımcı, spiritüel faaliyetlerini ve bu faaliyetlere katılan kişileri yalnızca Bursa'daki bireyler arasından değil, daha çok sosyal platformlardaki geniş ağlardan bulabilmektedir. Bizim araştırmamızda da çalışma grubumuzu oluşturan dindar kadınların sosyal medyayı sıkça kullanan, sosyal ağlar aracılığıyla spiritüel faaliyetler düzenleyen bireyler olduğu görülmüştür. Söz konusu bireylerin büyük çoğunluğu ise İstanbul, Ankara, Bursa gibi büyükşehir merkezlerinde yaşamaktadır.

Buna ek olarak araştırma bireylerle sınırlı olup bir kişi, dernek veya vakıf etrafında kümelenen oluşumları kapsam dışında bırakmıştır. Zaten ikinci bölümde de ele alacağımız gibi spiritüel ağlar belirli grup veya cemaat merkezli değil, bireysel ağ

merkezlidir. Bireyler, spiritüel bir gezgin gibi spiritüelliğin ağ merkezli doğasından beslenerek çok çeşitli bireysel etkinliklere katılmaktadır.

Katılımcılarla yaptığımız derinlemesine görüşmelerin hemen hemen tamamı, Aralık 2020 ile Aralık 2021 tarihleri arasındaki bir yıllık dönemde gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple araştırma bu zaman aralığında yapılan derinlemesine görüşmelerle sınırlıdır. Ancak 2024 yılına kadar spiritüel arayışların dijital ortamlarda görünür olan faaliyetlerinin ve görüştüğümüz katılımcıların sosyal medya hesaplarının sürekli takip edildiğini de ifade etmekte yarar vardır.

5.2. Araştırmanın Deseni

Araştırmamız nitel bir araştırma özelliğini taşımaktadır. Nitel bir araştırmada ise uygulanacak olan desen, araştırmacının tutarlı ve amaca uygun olarak hedefe ulaşmasında önemli rol oynar. Araştırma deseni belirlenirken, hem tezin temel amacına hem de tercih edilen teorik arka plana uyumlu bir desen seçmeye özen gösterilmiştir. Bu araştırmada temel amaç, New Age spiritüelliğine katılan dindar kadınların deneyimlerini, düşüncelerini ve spiritüel arayışlara katıldıktan sonra dindarlıklarının değişen süreçlerini derinlemesine anlamaya çalışmaktır. Bu sebeple araştırmada nitel bir araştırma deseni olan fenomenoloji tercih edilmiştir. Fenomenoloji deseni, bireylerin bir fenomene ilişkin algılarını, bakış açılarını, bu fenomeni nasıl deneyimleyip anlamlandırdıklarını ve nasıl betimlediklerini inceler. Söz konusu araştırma deseni, günlük hayatta sıkça karşılaştığımız ancak tam olarak anlamını kavrayamadığımız fenomenleri araştırmak için ideal bir zemin sunar.¹³

Türk toplumunda son yıllarda yaygınlık kazanan New Age spiritüelliğini deneyimleyen dindar bireylerin spiritüelliğe olan yöneliminin altında çok katmanlı anlamlar yatmaktadır. Spiritüellik, her şeyden önce dini yaşamın gereklerini yerine getirmeye çalışan dindar kadın için ana akım İslam'ın dışında bir olgudur. Dindar kadının bu olguya hangi motivasyonlarla yöneldiği ve bu olguyu nasıl içselleştirdiğini anlamak için onun bizzat deneyimlerine ve deneyimlerinin altında yatan nedenlere gitmek gerekmektedir. Buna ek olarak, New Age spiritüelliğinin deneyimi ön planda tutan ve bu deneyim yoluyla gündelik yaşamın yeniden inşa edildiği tarafları da vardır. Bireylerin

¹³ Hasan Şimşek - Ali Yıldırım, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013), 78-79.

deneyimlerini doğrudan ele alan fenomenolojik deseni tercih etmemiz biraz da bu yüzdendir.

Her ne kadar fenomenoloji desenini tercih etsek de araştırmamız fenomenolojik kuramın önyargıları paranteze alma yaklaşımını doğrudan benimsememektedir. Husserl ekolünden temellerini alan fenomenolojide araştırmacının kendi varsayımlarından sıyrılmasını, yani kendi algılarını ve deneyimlerini paranteze alması gözetilir ve araştırmacıdan fenomenle sanki ilk kez karşılaşmış gibi bir ilişki kurması beklenir. Bizim araştırmamız ise yorumlayıcı fenomenolojik yaklaşımı benimsemektedir. Yorumlayıcı fenomenolojik yaklaşım, fenomeni anlamaya çalışırken ön kabulsüz bir anlamanın mümkün olmadığından hareketle katılımcıların ve araştırmacının deneyim ve varsayımları arasında arabuluculuk görevi yapmaktadır. Bu minvalde araştırmacı kuram rehberliğine de başvurarak fenomene ilişkin anlama ve yorumlama çabasını da işin içine dahil eder.¹⁴

Bu noktada, fenomenolojik bakışın bu çalışmada yorumlayıcı (hermeneutik) yöntemle şekillendirileceği söylenebilir. Buradaki anlamıyla fenomenoloji, yalnızca deneyimlerin özüne giden bir süreç değil aynı zamanda araştırmacının yaşanmış deneyimlerinin üzerine yorum yaptığı yorumsal bir süreç olacaktır.¹⁵

5.3. Veri Toplama Araçları

Fenomenolojik araştırmalarda görüşmeler sıklıkla temel veri toplama aracı olarak nitelendirilir. Olgulara ilişkin deneyimler ve atfedilen anlamların ortaya çıkarılması amacıyla görüşmenin araştırmacılara sunduğu etkileşim, esneklik ve sondalar yoluyla irdeleme özellikleri kullanılır.¹⁶ Bu yönüyle çalışmamızda en sık kullandığımız veri toplama aracı, derinlemesine görüşme olmuştur. Çünkü araştırmamız, dindar kadınların spiritüellik deneyimlerini irdelemektedir ve bu amaca uygun olarak yalnızca dindar kadınlarla görüşme yapmak, veri toplama hedefi olarak belirlenmiştir.

¹⁴ Mehmet Can Çarpar, “Sosyolojide İki Temel Niteliksel Desen: Fenomenolojik Ve Etnografik Araştırma”, *The Journal of Social Science* 4/8 (2020), 693-695.; John W. Creswell, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, çev. Selçuk Beşir Demir - Mesut Bütün (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2013), 80, 286.

¹⁵ Çarpar, “Sosyolojide İki Temel Niteliksel Desen”, 695.

¹⁶ Şimşek - Yıldırım, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 80.

Spiritüel arayışlarla ilgili temel kavramsal ve olgusal tartışmalar incelendikten sonra, benzer çalışmaların olumlu ve olumsuz yönleri göz önüne alınarak yarı yapılandırılmış formatta görüşme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan görüşme formunda kişisel-demografik; katılımcıların yetiştiği ailenin sosyo-ekonomik özelliklerini, geleneksel dindarlıklarını, çocukluktan itibaren yaşadıkları psikolojik, varoluşsal ve travmatik deneyimlerini, spiritüel arayışlarının nasıl başladığını, spiritüel teknikleri uygulamaya başladıktan sonra değişen dindarlık algılarını ve bireyselleşme eğilimlerini, gündelik yaşamlarında uyguladıkları spiritüel ritüelleri öğrenmeyi amaçlayan sorular sorulmuştur. Bunun yanında gözlem, katılımcı gözlem de veri toplama araçları olarak kullanılmıştır. Fenomenolojik araştırmalarda gözlem, genellikle görüşmelere temel oluşturma ya da destekleme amacıyla veri toplama aracı olarak kullanılabilir.¹⁷ Araştırmacı olarak derinlemesine görüşme yaptığımız bireylerin aynı zamanda herkesin erişimine açık bir şekilde sosyal medyada sıklıkla paylaşım yapmaları, spiritüellik hakkında düşüncelerini çevrimiçi sohbet ve seminerlerde dile getirmeleri bize aynı zamanda gözlem yapma fırsatı vermiştir.

Ayrıca spiritüel ortamda katılımcıların, spiritüelliğin kendine özgü kelime dağarcığını kullanmaları ve deneyimlerini bu çerçevede açıklamaya çalışmaları araştırmacı olarak bizi de spiritüel eğitim faaliyetlerine katılmaya itmiştir. Bu bağlamda, saha araştırmamızda büyük ölçüde fenomenolojik bir yaklaşım benimsesek de, bazı spiritüel etkinliklere katılarak etnografik bulgular elde ettiğimizi belirtmek yerinde olacaktır. Ayrıca, Instagram gibi sosyal medya platformları üzerinden gerçekleşen sayısız şifa etkinliği, spiritüel atölye ve seminerlere gözlemci olarak katıldığımızı vurgulamak da önemlidir. Aşağıdaki etkinliklere ise hem gözlemci hem de katılımcı gözlemci olarak katıldığımızı belirtmekte yarar var:

- Günlüğü ortalama 4,5 saat süren 3 günlük online ücretli Theta Healing Basic DNA eğitimi (16-18 Ocak 2021)
- Cumartesi ve Pazar olmak üzere sabah 09:00 da başlayıp 17:00'de nihayete eren iki günlük yüz yüze ücretli aile dizimi etkinliği (Bursa, 24-25 Aralık 2022)
- Yaklaşık bir ay süreyle haftada 1 defa olan ve Bursa'da bir kişisel gelişim merkezinde gerçekleşen bionerjiyle ilgili şifa sohbetleri (Bursa, Haziran 2022)

¹⁷ Şimşek - Yıldırım, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 81.

5.4. Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecine başlamadan önce 2020 Haziran ayında araştırmada bize rehberlik etmesi amacıyla yüz yüze iki pilot görüşme gerçekleştirilmiştir. Pilot görüşmeler, araştırma problemini anlamaya çalışmada ve görüşme çerçevesinin belirlenmesinde bir yol haritası sunmuş ve saha çalışmasını kullanacağımız yarı yapılandırılmış soru formunun hazırlanmasında bize yardımcı olmuştur.

Saha araştırmasına başlamanızla birlikte veri toplama sürecini doğrudan etkileyen en önemli olay, küresel pandemi sürecinin Türk toplumunda etkisini hızla göstermesidir. Söz konusu süreç, spiritüel faaliyetlerin sosyal medya platformlarına ve dijital ortamlara daha fazla kaydırılmasını tetiklemiştir. COVID-19 tedbir ve kısıtlamaları, kişilerarası fiziki mesafenin korunmasına dayalı olarak toplumun her alanını etkileyip dönüştürürken, sosyolojik saha araştırmacıları arasında çeşitli boyutları ve farklı yönleriyle incelenmesi gereken pek çok soruyu gündeme getirmiştir. Pandeminin getirdiği kısıtlamalar her geçen gün şiddetini arttırırsa da, spiritüel faaliyet yürüten bireylerin bu sürece mükemmel bir şekilde uyum sağlamakla kalmayıp, dijital ortamlarda hızla yaygınlaşan bir faaliyet seviyesine ulaştıklarını söylemek yerinde olacaktır. Söz konusu koşullar, veri toplama sürecinde katılımcılarla etkileşime geçmek için dijital platformları giderek daha fazla tercih etmemizi sağlamıştır. Çünkü araştırma sahamız pandeminin etkisiyle gittikçe daha fazla dijitalleşmiş ve çevrimiçi platformlara kaymıştır.

Dolayısıyla biz de pandemi döneminin etkisiyle daha çok sosyal medyada yoğunlaşan online spiritüel tanıtım etkinliklerine, şifa seanslarına, spiritüel sohbetlere çok sık katılım imkânı bulduk. Bu süreçte Theta Healing gibi spiritüel tekniklerin ilk seviye eğitimlerini satın alarak spiritüel ortam hakkında daha derin bir etkileşim kurma ve veri toplama imkânı elde ettik. Bu imkânlar da dijital ortamlarda yoğun şekilde faaliyet yürüten dindar katılımcılara ulaşmamız noktasında bize pek çok fayda sağladı.

2020 Aralık ayında başladığımız saha araştırmasında katılımcılara ilk başta yakın çevremizdeki kişilerin yardımıyla sonrasında çoğunlukla Instagram sosyal medya aracı

üzerinden kartopu¹⁸ yöntemiyle ulaştık. Sahadaki izlenimlerimiz spiritüel arayışlara katılan kişilerin büyük çoğunluğunun spiritüel faaliyetleri düzenleme ve iletişim kurma konusunda özellikle Instagram sosyal medya platformunu aktif bir şekilde kullandığını ortaya koymuştur. Bu noktada biz de katılımcılarla Instagram sosyal medya hesabı üzerinden iletişim kurduk.

Pandemiyle birlikte spiritüel faaliyetlerin dijital ortamlara kayması, sosyal medyada yoğun bir şekilde atölye, seminer çalışmaları düzenleyen dindar bireyleri öne çıkarmıştır. Dolayısıyla sosyal medya platformlarında düzenlenen spiritüel atölye, seminer ağları etrafında kümelenen dindar birey gruplarıyla zaten karşılaşmaktaydık. Buna ek olarak sosyal ağlardaki ortak arkadaşları görebilme, onların çevrimiçi video sohbetlerine katılabilme, paylaştıkları görsel ve işitsel verileri takip edebilme özellikleri, çalışma grubunu bulmamız ve onlarla ilgili veri toplamamız noktasında kolaylık sağlamıştır. Çünkü spiritüel şifa ve enerji tekniklerini kullanan bireyler pandemi döneminin de etkisiyle sosyal medya ağlarını yoğun biçimde kullanmakta, uyguladıkları veya eğitmenlik yaptıkları spiritüel tekniklerle ilgili büyük kısmı ücret karşılığı çevrimiçi seminerler, atölyeler, canlı meditasyon ve şifa ritüelleri gerçekleştirmektedirler. Dolayısıyla sosyal medya üzerinden yaptığımız çevrimiçi gözlemler de çalışma grubuna ulaşmamız noktasında etkili olmuştur.

Katılımcılarla 1 saat ile 4 saat arasında değişen derinlemesine görüşmeler yapılmış, görüşmelerde 15 soruluk yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmıştır. Her ne kadar görüşmelerin tamamı yüz yüze planlansa da 33 katılımcıdan yalnızca 5'iyle yüz yüze görüşme yapılmıştır. Covid-19 salgın sürecinden doğan kısıtlamalardan dolayı 28 katılımcıyla internet platformları üzerinden görüntülü görüşmeler yapılmıştır. Çevrimiçi görüşmelerimize bir zorunluluk neticesinde yönelmiş olsak da zaman ve mekân esnekliği sağlamanın yanı sıra katılımcıların daha rahat oldukları ve kendilerini daha iyi ifade ettikleri gözlemlenmiştir. Katılımcıların çoğunun spiritüel danışman olması ve bu kapsamda çeşitli spiritüel eğitimler ve bireysel şifa seanslarını online görüntülü platformlarda aktif olarak sunmaları, kendilerini daha iyi ifade etmelerini ve hazır

¹⁸ Bu yöntemde, başlangıçta belirli sayıda katılımcı seçilir ve bu katılımcılardan, araştırmanın hedef kitlesine uygun başka katılımcılar önermeleri istenir. Bu süreç, her yeni katılımcının başka katılımcılar önermesiyle devam eder, tıpkı bir kartopunun yuvarlanarak büyümesi gibi. Şimşek - Yıldırım, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 139.

bulunuşluklarını arttırmalarına önemli katkı sağlamıştır. Online görüntülü görüşmenin sağladığı bu kolaylık, 5 katılımcıyla farklı tarihlerde birden fazla görüntülü görüşme imkânını bize tanımış bu da veri toplamamızı kolaylaştırmıştır. Yaptığımız tüm görüntülü görüşmelerde katılımcıların onayı alınarak ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Ses kayıtlarının transkripsiyonu gerçekleştirilmiş ve bu dosyalar dört farklı bellekte güvenli bir şekilde yedeklenmiştir.

5.5. Araştırmada Etik

Araştırma sürecinin tüm aşamalarında etik ilkelere riayet etme konusunda titiz davranılmaya çalışılmıştır. Etik kurul onayı¹⁹ ile başlayan görüşmelerde katılımcılara kendimizi tanıttıktan sonra araştırma hakkında ayrıntılı bilgi verilmiş, istedikleri zaman cayma haklarının bulunduğu ifade edilmiş, bilinçli onayları alındıktan sonra görüşmelere başlanmıştır. Bazı katılımcılar bizden mülakat formunu isteyerek nasıl sorular sorulacağı noktasında bilgi istemiş katılımcıların bu taleplerine cevap verilerek mülakat formunun yalnızca küçük bir kısmı paylaşılmıştır. Etik ilkelerin gözetildiği araştırmada katılımcıların gerçek isimleri yerine müstear isimler kullanılmıştır.

5.6. Veri Analizi

Ses kayıt cihazına kaydedilen görüşmeler deşifre edilerek yazılı hâle getirilmiştir. 33 katılımcıyla yaptığımız görüşmeler toplamda 3393 dakika sürmüştür. Bu da her bir görüşmeci için ortalama 102 dakika ayrılması demektir. Veri analizi bu ham verilere, araştırmacının etnografik gözlem notları eklenerek yapılandırılmıştır.

Sahadan elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Buna göre saha verileri, araştırma sorularından ve araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesinden hareketle analiz edilmiştir. Spiritüellik-dindarlık ilişkisine dair kavramsal ve olgusal tartışmalar araştırmacının saha bulgularını yorumlarken kod kategori ve temalarının belirlenmesinde etkili olmuştur.

Katılımcılara ait deşifre edilmiş ses kayıtları defalarca incelenmiş ve bu incelemeler sonucunda spiritüel arayışlara ilişkin kavramsal ve kuramsal çerçeve etrafında kodlar, kategoriler ve temalar oluşturulmaya çalışılmıştır. Kodlamalar etrafında oluşturulan

¹⁹ 27 Temmuz 2020 tarihli 16 no'lu karara dayanan etik kurul onayı ektedir.

temalar sürekli yeni düzenlemelere tabi tutulup tekrar düzenlenmiştir. Nihayetinde birbirleriyle ilişkili olma kodlar ve temalar, araştırmanın problemine paralel biçimde yorumlanarak saha bulguları bölümünde kompoze edilmiştir. Araştırmacı herhangi bir nitel veri analiz yazılımı kullanmamış, veriler titiz bir şekilde manuel olarak analiz edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE NEW AGE FENOMENİ

Batı ülkelerinde 1960'lardan itibaren görünür olmaya başlayan New Age olgusunu tanımlamak gerçekten zor bir meseledir. Hemen hemen tüm sosyologların ittifak ettiği husus, New Age'in genel bir etiket olmasından ötürü tam olarak neye tekabül ettiği anlaşılamamasıdır. Üstelik New Age fenomeni 1960'lardan itibaren bir dizi dönüşümden geçerek günümüze gelmiştir. 1960'ların karşı kültüründe ortaya çıkan New Age fenomeni, 1980'lerde neoliberal kapitalizmle yaptığı tarihsel evlilikle birlikte daha geniş spiritüel pazara açılmış, 2000'lerden günümüze gelen süreçte ise gelişen kitle iletişim araçları ve mobil teknolojilerle birlikte giderek küreselleşmiştir. Bu yüzden 2020'li yılların Türkiye'sinde hâlihazırda gözlemlemekte olduğumuz söz konusu olgunun anlaşılmasında olgunun tarihsel, örgütsel ve kavramsal yönlerini ortaya koymak gerektirmektedir.

New Age'in tarihsel evriminin ana unsurları, üç temel sacayağı üzerinde konumlandırılabilir. İlk sacayağı, New Age'in Batı'da uzun süredir var olan okült-metafizik bir altkültürden doğmuş olmasıdır. Bu altkültür, başta Teosofi olmak üzere, spiritüalizm, Mesmerizm, Gnostisizm ve Hermetizm gibi Yahudi-Hıristiyan geleneği dışında gelişen ezoterik düşünce geleneklerini içerir. 1960'larda seküler yaşam koşullarından bıkmış ve Hıristiyan gelenekle tatmin olmayan genç kitleler, karşı kültür hareketi oluşturarak bu ezoterik geleneklere yönelmiştir. New Age'in ikinci sacayağı, bu ezoterik geleneklerin Doğu'ya ait unsurlarla birleştirilmesidir. Üçüncü sacayağı ise, bu geleneklerin psikolojik yaklaşımlarla modifiye edilerek Batılı insanlara yeniden sunulmasıdır.²⁰

20. yüzyılın sonlarına doğru, Amerika, İngiltere, Fransa gibi birçok ülkede zihin güçlerine, okültizme, ruhçuluğa ve reenkarnasyona inanan çeşitli kişiler ve gruplar, çeşitli festival ve toplantılarda bir araya gelerek görünür hale gelmeye başlamıştır. 1980'lere gelindiğinde, neoliberal kapitalizme eklenen alternatif spiritüellik, daha geniş bir

²⁰ Richard G. Kyle, *The New Age Movement in American Culture* (Lanham: University Press of America, 1995), 13, 27-39.

pazara açılmıştır.²¹ 2000'lerden sonra ise, gelişen kitle iletişim araçları ve mobil teknolojilerin artan hızı, New Age'in birçok dünya ülkesinde küresel bir fenomen haline gelmesini sağlamıştır. Bu nedenle, çağdaş dünyada gözlemlediğimiz New Age olgusunun neye tekabül ettiğini anlamak için bu bölümde New Age olgusunun ana bileşenlerini oluşturan okült-metafizik gelenekleri, Doğu dinlerini ve psikolojiyi tarihsel boyutlarıyla ele almak gerekmektedir.

1.1. New Age'in Tarihsel Gelişim Süreci

1.1.1. 18. ve 19. Yüzyılda New Age'in Önemli bir Soyağacı olarak Okült-Metafizik Gelenek

Her şeyden önce New Age, Batı'da 18. yüzyıldan beridir devam eden okült-metafizik bir altkültürden²² doğmuştur. Bu alt kültürün temeli, spiritüalizm, Mesmerizm, Swedenborgçuluk, transandantalizm, teosofi, zihin okuma, astroloji ve psişik araştırmalar gibi okült anlayışlar ve uygulamaların Hristiyanlığa alternatif düşünceler olarak yaygınlaşmasıyla atılmıştır. Batı toplumlarında New Age'in soyağaçları diyebileceğimiz bu alt kültür, tıpkı New Age'in ana özelliği gibi Yahudi-Hristiyan geleneği dışında gelişmekteydi.²³

19. yüzyıl, kilisenin egemen olduğu dini düşüncenin pozitivist ve materyalist felsefeler tarafından yoğun bir şekilde eleştirildiği bir dönemdir. Bu yüzyılda, bilimsel ve rasyonel düşüncenin ön plana çıkması, geleneksel dini inanışların derinlemesine sorgulanmasına ve eleştirilmesine yol açmıştır. Pozitivist ve materyalist düşüncenin tüm metafizik hakikat iddialarını reddetmesi ve kilise kurumunun dini düşüncüyü müdafaa etmede yetersiz kalması, kilise dışı kültik hareketlerin toplumda vücut bulmasını hızlandırıyordu.²⁴

18. yüzyılda, kilise kurumu dışında gelişen alternatif spiritüelliğe ilk katkıda bulunan kişi, meleklerle iletişim kurduğunu ve beden dışı deneyimler yaşadığını iddia eden ruhçu

²¹ Kyle, *The New Age Movement in American Culture*, 1-3.

²² Hammer gibi bazı yazarlar "okült-metafizik gelenek" ifadesi yerine "ezoterik gelenek" veya "Aydınlanma sonrası devam eden modern ezoterik gelenek" ifadesini kullanmıştır. Hammer'e göre birbiri yerine gelişigüzel kullanılabilen "okült" ve "ezoterik" kavramları gizli bilgiyi keşfetme ve kullanma iddiasında olan inanç ve uygulamaların doğasını ifade etmektedir. Daha fazlası için bkz. Olav Hammer, *Claiming Knowledge: Strategies of Epistemology from Theosophy to the New Age* (Leiden: BRILL, 2004), 5-6.

²³ Kyle, *The New Age Movement in American Culture*, 3-8.

²⁴ Ali Gül, *Senkretik Bir Oluşum Olarak Teosofi Cemiyeti ve XX. Yüzyıl Kültürel Yapıları Üzerindeki Etkisi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015), 30.

mistik Emanuel Swedenborg olmuştur. (1688-1772) Tüm araştırmacılar Emanuel Swedenborg'un fikir ve yazılarının New Age hareketi ve transandantalizm de dâhil olmak üzere diğer pek çok çağdaş yeni din biçimleri üzerinde önemli bir etkisi olduğu konusunda hemfikirdir.²⁵ Modern Batı için, ana akım kiliseler tarafından sunulan ruhsuz aracılığı kabul etmek yerine doğaüstünü keşfetmenin ve deneyimlemenin önemini ilk vurgulayan Swedenborg olmuştur.²⁶ Esasında bir bilim adamı olan Swedenborg hayatına 57 yaşından sonra ruhçuluk ve okültizmle ilgili çalışmalar yapmaya başlamıştır. O, Tanrı'nın kendisini İncil'i yorumlaması için seçtiğine ve Hıristiyan kutsal metinleri hakkındaki bilgisini derinleştirmesi için cennet ve cehennem gibi farklı ruhsal âlemlerde spiritüel seyahat etmesine izin vereceğine inanıyordu.²⁷ Onun mütakabiliyet ve akış doktrini, ruh ve maddeyle bütünleşen birliğin yedi temel boyutundan her birinin, diğer tüm boyutlarla zaman içinde bağlantılı olacak şekilde inşa edildiğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla ona göre ruh ve madde birbirlerine karşıt değil, tek bir evrensel sistemin birbirleriyle bağlantılı ve ayrı ayrı bölümleridir. Bu teori daha sonra Swedenborg'dan etkilenen transandantalistlerin bireylerin kurtuluşları için kendi içlerine bakmaları ve benlik ile evren arasında var olan uyumu anlamaya çalışmaları gerektiği düşüncesini geliştirmelerine yol açacaktır.²⁸

Franz Anton Mesmer (1734-1815) New Age Hareketinin, 19. yüzyıldaki ikinci önemli öncüsüdür. Viyanalı hekim, daha önce bilim dünyasının dikkatinden kaçmış olan görünmez, süper ince bir maddenin varlığını tespit ettiğini iddia ediyordu. Mesmer bu akışkan maddeyi “hayati manyetizma” (animal magnetism) olarak adlandırdı ve fiziksel evrene nüfûz ettiğini öne sürdü. Hayati manyetizmanın evreni birbirine bağlayan ve nedensel etkilerin bir nesneden diğerine aktarılmasını mümkün kılan eterik ortam olduğunu açıkladı.

Mıknatısları ve demir çubukları, hastalarının üzerinden geçirerek canlı bir manyetizma aktarımı yoluyla bir şifa tekniği uygulamasıyla meşhur olan Mesmer, manyetizmanın

²⁵ Peter B. Clarke, “Emanuel Swedenborg”, *Encyclopedia of New Religious Movements*, ed. Peter B. Clarke (Routledge, 2006), 611.

²⁶ Michael York, *Historical Dictionary of New Age Movements* (Lanham: Scarecrow Press, 2004), 2.

²⁷ Sarah M. Pike, *New Age and Neopagan Religions in America* (New York: Columbia University Press, 2004), 48.

²⁸ Robert C. Fuller, *Spiritual, But Not Religious: Understanding Unchurched America* (New York: Oxford University Press, 2001), 25.; Pike, *New Age and Neopagan Religions in America*, 48-50.

sağlıklı insan vücudunda eşit olarak dağıldığını savunuyordu. Eğer bir bireyin hayati manyetizma dengesi herhangi bir sebeple bozulursa, bir veya daha fazla vücut organı bu hayati güçten yeterli miktarda yoksun kalır ve zayıflamaya başlardı.²⁹

Swedenborg ve Mesmer'in düşünceleri Avrupa'dan Amerika'ya taşınarak kendilerinden sonra Swedenborgçuluk ve Mesmerizm şeklinde anlatılacak öğretiler olarak yayıldı.³⁰ Swedenborg, yaşadığı dönemde daha az dikkat çekmesine rağmen Amerikan popüler kültüründe on dokuzuncu yüzyılın en çok okunan yazarlarından biri oldu ve Amerika'da kendisinden sonra gelişmekte olan ruhçuluk akımını etkiledi.³¹

New Age'in entelektüel köklerinde bir başka önemli isim transandantalizmin fikri lideri Ralph Waldo Emerson'dur. (1803-1882) Emerson, madde temelli değil zihin temelli gerçekliğin esas olduğunu öne sürerek varoluşun temelini zihinsel olduğunu iddia etmiştir.³² Emerson'un şahsında transandantalistler, bireylerin kurtuluşları için kendi içlerine bakmaları ve benlik ile evren arasında var olan uyumu anlamaya çalışmaları gerektiğini düşünmüşlerdir.³³

Tanrı ile insan ruhu arasındaki ilişkiyi tanımlamak için Upanişadlar ve Bhagavat Gita gibi Hindu kutsal metinlerinden de yararlanan Emerson, Tanrı'nın tüm canlı doğayı kaynaştıran "kozmik bir üst ruh" olduğu düşüncesini geliştirmiştir.³⁴ Emerson'un önemli bir özelliği Amerikan toplumunu Asya dini öğretileriyle tanıştıran ilk kişi olmasıydı. Gordon Melton'un dediği gibi, "Doğu'nun idealist metafiziğini bireycilik, kişisel sorumluluk ve hayatta ilerleme dürtüsü gibi daha popüler Amerikan değerleriyle başarılı bir şekilde birleştirdi."³⁵ İnsanın içsel benliğinin tanrısal kozmik ruhla bağlantılı olmasından hareketle insanı kendi içsel benliğine yönelmesi halinde kozmik tanrısallığa

²⁹ Fuller, *Spiritual, But Not Religious*, 30-32.; Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, 430-435.; Dan Burton - David Grandy, *Büyü, Gizem ve Bilim*, çev. Yasemin Tokatlı (İstanbul: Varlık Yayınları, 2005), 234-235.

³⁰ Kay Alexander, "Roots of the New Age", *Perspectives on the New Age*, ed. James R. Lewis - Gordon J. Melton (New York: State University of New York Press, 1992), 30-31.

³¹ Pike, *New Age and Neopagan Religions in America*, 48.

³² Michael York, "Emerson, Ralph Waldo", *Historical Dictionary of New Age Movements* (Scarecrow Press, 2004), 65-66.

³³ Pike, *New Age and Neopagan Religions in America*, 49.; Kyle, *The New Age Movement in American Culture*, 29.

³⁴ Kyle, *The New Age Movement in American Culture*, 28-29.; Pike, *New Age and Neopagan Religions in America*, 49-50.

³⁵ J. Gordon Melton vd., *New Age Almanac* (Visible Ink, 1991), 5.; Kyle, *The New Age Movement in American Culture*, 29.

erişebileceğini iddia etmiştir. Bu bağlamda örgütlü dini kurumlar Tanrı ile insanın arasında duran bir engeldir. Emerson şöyle demektedir: “Tanrısallık gerçekten içimizde ise dini dogma ve rahipler sınıfı ne işe yarar?”³⁶ Emerson’un bu fikirleri New Age’in içsel benliğe güven, mistik benlik düşüncesi gibi temel özelliklerini doğrudan etkilemiştir. New Age’in kendini keşfetme anlatıları bu teorik temeller üzerinden kurulmuştur.³⁷

New Age’in teorik köklerindeki diğer bir dal, Yeni Düşünce (New Thought) hareketidir. Selefleri Mesmer ve Swedenborg’un mirasını takip eden Yeni Düşüncenin fikri öncüsü Phineas P. Quimby (1802-1866), varoluşun temelini zihinsel olduğunu ve zihin gücünün fiziksel dünyada birtakım etkileri olduğunu iddia etmiştir. Hastalarını Mesmerik transa sokarak şifa çalışmalarını yürüten Quimby, hastaların iyileşme sürecinde en önemli faktörün zihinsel olarak iyi niyetleri olduğunu savunuyordu.³⁸ Bu surette Quimby ile birlikte, Yeni Düşünce’ye (New Thought) yol açan ruhani yönelim, telkin gücü aracılığıyla fiziksel, zihinsel ya da ruhsal iyileşmeye odaklanmıştır. Ruhsal iyileşmeyi ise burada olumlu düşünme gücü temsil etmektedir.³⁹ Quimby’e göre, insan sağlığının gerçek kaynağı, insan zihninin en derin katmanlarındaki düşüncelerdir. Bu düşünceler, sinir sistemini doğrudan etkileyerek hastalıkları tetikleyebilir veya iyileşmeyi teşvik edebilir.⁴⁰ “İnsan nasıl düşünürse, öyle olur.” düşüncesi, Yeni Düşünce takipçileri için sadece bir özdeyiş değil aynı zamanda metafiziksel bir yasaydı.⁴¹ İnsan sağlığı ve iyi oluş da bu yasaya uyum göstermekle mümkün olmaktadır. Bu metafiziksel yasaya uyum göstermemek bedensel hastalıkların ana sebebiydi.

Yeni Düşünce için Quimby’den sonra en önemli isim eski bir Metodist papaz olan Warren Felt Evans (1814-1889), hastalığın zihinsel denge kaybından kaynaklandığını ve bunun da bedeni etkilediğini ifade etmiştir. Buna göre hastalık, zihindeki yanlış bir düşüncenin bedene aktarılmasından kaynaklanıyordu. Sonuç olarak, sağlığa kavuşmanın yolu, ilahi olan ile insan ruhu arasındaki uyumu yeniden tesis edecek olan doğru düşünme biçimiydi.⁴² Yeni Düşünce’de (New Thought) tekrarlanan bu uyum vurgusu Fuller’in

³⁶ Pike, *New Age and Neopagan Religions in America*, 50.

³⁷ Kyle, *The New Age Movement in American Culture*, 29.

³⁸ Fuller, *Spiritual, But Not Religious*, 46.

³⁹ York, *Historical Dictionary of New Age Movements*, 2-3.

⁴⁰ Fuller, *Spiritual, But Not Religious*, 46-47.

⁴¹ Fuller, *Spiritual, But Not Religious*, 50.

⁴² Kyle, *The New Age Movement in American Culture*, 33.

Yeni Düşünce (New Thought) hareketini “ahenkli din” (harmonial religion) olarak isimlendirilmesini sağlamıştır.⁴³ Çünkü şifa kavramının geleneksel anlamı değişmiştir. Şifa geleneksel dinlerde Tanrı’nın dışsal bir otorite olarak kullarına bahşettiği bir lütuf iken, burada bireyin zihin güçlerinin en derin katmanlarında aradığı ilahi güçlere uyum göstermesi ile alakalı hale gelmiştir. Fuller’e göre “Ahenk dindarlığı birçok yönden taklit büyüüne⁴⁴ benzer; evrenin genelindeki güçlü enerjilerle kendimizi daha iyi hizalamak umuduyla bizi içsel yaşamlarımızı düzenlemeye teşvik eder.”⁴⁵ Benzer şekilde Yeni Düşünce (New Thought) takipçilerinde şifa sadece hastalıkların iyileştirilmesine değil günlük yaşamın rutin işlerine de uygulanabilecek gelişmiş bir pozitif düşünme tekniği felsefesine dönüşmüştür. *Düşünce Güçtür, Yeni Düşünce (New Thought) Ev Hayatında Nasıl Kullanılır, İstediginizi Nasıl Elde Edebilirsiniz, Para Kazanmak: Başarı Nasıl Arttırılır* gibi kitaplar, zihnin güçlerine olan inancı tam gelişmiş bir ideolojiye dönüştürdü.⁴⁶

Yeni Düşünce hareketinin Amerika’nın kilise dışı dini yaşamında (unchurched religious life)⁴⁷ oldukça geniş bir etkiye sahip olduğunu ifade eden Fuller, hareketin Tanrı’nın doğası ve Tanrı-insan ilişkisini yeniden formüle ettiğini şöyle ifade etmiştir:

“Yeni Düşünce felsefesi kilise üyeliğini önemsiz hale getirdi. İncil merkezli din insanların itaatsizlik ya da günah içinde olduğunu savunuyordu. (...) Ancak mesmeristlerin ve zihin şifacılarının (mind curists) keşifleri artık Amerikalılara farklı bir yönü işaret ediyordu. Yeni Düşünce, (New Thought) Tanrı’nın varlığının yaşamlarımızda tezahür etmesini sağlayan şeyin Kutsal Yazıların emirlerine değil, zihnin yasalarına itaat etmek olduğunu ilan etti. Erkekler ve kadınlar yargılayıcı bir Tanrı’yı memnun etmek ya da haftalık bir kilise ayininde Tanrı’ya ibadet etmek için çabalamayı bırakmalıdır. Bilinçdışı zihnin güçlerini harekete geçirmek amacıyla sessizlik içinde birkaç dakika yalnız kalmak yeterlidir. Walter Felt

⁴³ Fuller, *Spiritual, But Not Religious*, 51.

⁴⁴ Taklit büyü, sihir veya büyü uygulamalarında bir nesne veya eylemin başka bir nesne veya olayı etkilemek için kullanılmasıdır. Aynı zamanda analogi büyü, homeopatik büyü de denilen taklit büyü, simgeleme ve benzerlik ilkesine dayanır; yani, bir şeyin başka bir şeyle olan benzerliği veya bağlantısı, bir tür mistik veya enerjik bağ kurar ve bu bağ, büyücü tarafından manipüle edilebilir. Daha detaylı bilgi için bkz. Hikmet Tanyu, “Büyü”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 502.

⁴⁵ Fuller, *Spiritual, But Not Religious*, 51.

⁴⁶ Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, 488.

⁴⁷ Fuller, kitabının amacını Amerika Birleşik Devletleri’nde kiliseye bağlı olmayan dini yaşamın (unchurched religious life/ unchurched spirituality) geçmişini ve mevcut durumunu incelemek olarak belirlemiştir. New Age’in Batı ezoterik geleneği, Doğu dinleri ve hümanist psikolojiye kadar birçok düşünce geleneğini ele alan Fuller bu gelenekleri kilisenin dışında (unchurched) gelişen dini, spiritüel gelenekler olarak ele almıştır. Bkz. Fuller, *Spiritual, But Not Religious*.

Evans'ın yazdığı gibi, içimizin derinliklerinde ruhsal aktivasyonu bekleyen bir “manyetik yaşam ve yaşamsal güç bataryası ve rezervuarı” vardır.”⁴⁸

Bu açıklamalardan hareketle 19. yüzyıldaki Yeni Düşünce hareketinin New Age üzerinde Teosofi hareketiyle birlikte en etkin öğreti olduğunu söylemek gerektir. Her şeyden önce insan zihninin bizzat “kendi gerçekliğini yarattığını” savunan etkili New Age inancının temelini Yeni Düşünce hareketi oluşturur. Bugün çağdaş New Age spiritüelliğinin ve kişisel gelişim endüstrilerinin sıklıkla kullandığı çekim yasası, tezahür yasası, yaratıcı görselleştirme, zihin olumlama, pozitif düşünme, kişisel güç gibi kavramsal repertuarın tamamı doğrudan Yeni Düşünce’den ve onun “kendi gerçekliğini yaratmak” fikrinden devşirildiği anlaşılmaktadır.

New Age’in üzerinde belki de en etkili hareket 19. yüzyıldaki Teosofi hareketidir. Hatta New Age’in Teosofi hareketinin bir devamı niteliğinde olduğunu söyleyenler dahi çıkmıştır. Zira “New Age” ismi dahi Teosofistlerin 19. yüzyıl yeni bir çağ (New Age) beklentisindeki söyleminden ortaya çıkmıştır. Bunun yanında New Age adı altında ortaya çıkan temel uygulamaların ve spiritüel repertuarın Teosofi öğretisiyle doğrudan ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁹

Teosofi hareketinin öncüsü ve doktriner lideri Ukrayna doğumlu Helena Petrovna Blavatsky (1831-1891) yaşamının erken döneminde sözde psişik yetenekleri olan bir medyum olarak okült ilimler üzerine çalışmıştır. Neredeyse 20 yıl süren Doğu seyahatleri boyunca Tibet’te eğitim gördüğünü ve Hindistan’dan ve Himalayalar’dan Mahatmalar veya Üstatlar olarak bilinen ruhani öğretmenlerle tanıştığını iddia etmiştir. Gezilerinin ardından ABD’ye dönüşünden sonra Blavatsky, karşılaştığı okült atmosferde bir medyum olarak kabul görmüş ve spiritüel konularda yazılar kaleme almış, kısa sürede etkili bir yazar olarak tanınmıştır. Bunun neticesinde etrafında ruhani konulara ilgi duyan bir topluluk oluşturmuş ve Teosofi Cemiyeti’ni kurmuştur.⁵⁰

Blavatsky’yi 19. yüzyıldaki diğer hareketlerden ayıran özgün özelliği onun Doğu’nun inanç ve düşüncesinin temel kavramlarını Batı dünyasına taşıması ve batı ezoterik gelenekle birleştirerek senkretik ve eklektik bir yaklaşımla teosofi adı altında kadim bir

⁴⁸ Fuller, *Spiritual, But Not Religious*, 49.

⁴⁹ Gül, *Senkretik Bir Oluşum Olarak Teosofi Cemiyeti*, 349-350.

⁵⁰ Hammer, *Claiming Knowledge*, 59-62.; Ali Gül, “Doğu Öğretilerinin Batıya Aktarılmasında Teosofi Cemiyeti’nin Etkisi”, *Dini Araştırmalar* 19/50 (19-12-2016) (19 Aralık 2016), 10-12.

öğreti sunmasıdır.⁵¹ Melton'a göre Teosofi, “Doğu öğretisinin Batı'ya ulaştığı en geniş caddedir.”⁵² Teosofi Cemiyeti, bir yandan hermetizm, gnostisizm, kabalizm, Swedenborgçuluk, Mesmerizm gibi kadim ve yakın dönem Batı öğretilerini benimserken diğer yandan Hindu ve Budist Doğu öğretileri benimsemiş tüm bu öğretileri modern bilimin dili ile sentezleyerek ortak evrensel bir zeminde buluşturmak istemiştir.⁵³ İşte 19. yüzyıldaki Teosofi Cemiyeti'nin 20. yüzyıldaki çocuğu denebilecek New Age'e olan etkisi burada başlamaktadır. Günümüzde New Age kültik ortamında kullanılan repertuarın neredeyse tamamı Teosofi'nin senkretik bir yöntemle Doğu'dan aldığı kavramları Batı ezoterizmiyle buluşturmasına dayanmaktadır. New Age burada teosofinin senkretist özelliğini miras aldığı gibi teosofinin senkretist özelliğiyle kendi bünyesine dâhil ettiği spiritüel repertuarı da miras almıştır. Bugün New Age çevrelerinde sıkça kullanılan başta karma, reenkarnasyon, yoga, meditasyon, çakralar, aura, astral bedenler, astral düzey, astral dünya, kundalini enerjisi, akaşik kayıtlar, sübtıl bedenler, kanal olma (channeling) gibi kavram dünyasının kökeni Teosofi Cemiyeti'dir. Teosofi, Hindu ve Budist öğretilerden aldığı bu kavramları bağlamlarından kopararak Batılı insana sunmuştur.⁵⁴ Günümüzde New Age çevrelerinde yaygın olarak yapılan meditasyonlarda, "çakraların nasıl açılacağı" ve varoluşun diğer boyutlarıyla nasıl bağlantı kurulup fiziksel ve ruhsal sağlığın nasıl elde edileceği gibi konular, doğrudan Teosofistler tarafından şekillendirilmiştir.⁵⁵

Bunların yanısıra teosofik öğretiler New Age kültik ortamında sıkça rastlanan alternatif tıp uygulamalarına ilham veren bir temel de oluşturmuştur. “Blavatsky'nin ayurvedik tıp anlayışının okült öğretilere uyumunu ifade eden yaklaşımıyla başlayan Doğu kökenli sağlık öğretilerine verilen değer”, ileride teosofistler tarafından enerjik şifa, terapötik

⁵¹ Kyle, *The New Age Movement in American Culture*, 34-37.;Gül, *Senkretik Bir Oluşum Olarak Teosofi Cemiyeti*, 216-217.; Ali Gül, “Teosofi Kavramı ve Teosofi Düşüncesinin Tarihi Gelişimi”, *EKEV Akademi Dergisi* 70 (27 Nisan 2017), 2. Ali Gül'ün Doğu öğretilerinin Batıya aktarılmasında Teosofi cemiyetinin etkisi makalesi için bkz.Gül, “Doğu Öğretilerinin Batıya Aktarılmasında Teosofi Cemiyeti'nin Etkisi”.

⁵² Melton vd., *New Age Almanac*, 16.

⁵³ Gül, *Senkretik Bir Oluşum Olarak Teosofi Cemiyeti*, 217.; Burton - Grandy, *Büyü, Gizem ve Bilim*, 259.

⁵⁴ Gül, *Senkretik Bir Oluşum Olarak Teosofi Cemiyeti*, 351-352, 293, 295.; Michael York, *The Emerging Network: A Sociology of the New Age and Neo-Pagan Movements* (Lanham: Rowman & Littlefield, 1995), 33-34.

⁵⁵ Fuller, *Spiritual, But Not Religious*, 53.

dokunuş ve vejetaryenlik gibi alternatif tıbbi yöntemlerin ve şifa anlayışlarının yolunu açmıştır.⁵⁶

1.1.2. Doğu Dinlerinin Katkısı

Teosofi Cemiyeti'nin Batı toplumlarında estirdiği Doğu rüzgârı, 20. yüzyılda ortaya çıkacak New Age hareketi için ruhani bir alt kültür oluşturmuştur. 60'lı 70'li yıllarda Asya ülkelerinden gelen yüzlerce guru, bu ruhani alt kültürden de yararlanacak ve çağdaş New Age'in önemli bileşenlerinden birini oluşturacaktır.⁵⁷ Örnek vermek gerekirse Amerika'ya gelen Vivekananda, Yogananda ve diğer Hindu gurular Amerika'da ve Batı Avrupa ülkelerinde Teosofi'den miras aldıkları ruhani alt kültürün de etkisiyle kendilerini dinlemeye hazır insanlar bulmuşlardır.⁵⁸ Vivekananda tarafından 1894 yılında New York'ta kurulan Vedanta Cemiyeti, ABD'de Hint düşüncesinin yayılmasında çok önemli faaliyetler icra etmiştir. Vivekananda tarafından sunulan Hinduizm, modern Batı zevklerine mükemmel bir şekilde uyarlanmış soyut bir felsefi öğretilerden oluşuyordu.⁵⁹ Paramahansa Yogananda (1893-1952) isimli guru ise 1920 yılında Amerika'ya gelmiş ve yogayı “kendini gerçekleştirme” ya da “Tanrı'yı gerçekleştirme” yolu olarak vurgulayan *Kendini Gerçekleştirme Cemiyeti* 'ni kurmuştur. Bu yıllarda Yogananda'nın *Bir Yoginin Otobiyografisi* kitabının 1946'da yayınlanmasıyla kitap New Age hareketinin Doğu ruhani dallarında bir klasik haline gelmiştir.⁶⁰ New Age bağlamında yoga uygulaması, “nihai aydınlanma” veya “ruhsal kurtuluş” olmasa da, kişisel gelişimin ana aracı olarak meditasyonla ilişkilendirilmiştir.⁶¹ Aynı dönemlerde Zen Budizmi de Amerika'ya gelmiş ve en büyük yayılımını 1950'ler ve 60'lı yıllarda gerçekleştirmiştir. 1950'lerde Zen, ruhani karşı kültürün en büyük sembolü haline gelmiştir. Maharishi Mahesh Yogi'nin (1918-2008) Transandantal Meditasyonu (TM) Guru Maharaj Ji'nin (1900-1966) *İlahi Işık Misyonu* Hazret Inayet Khan'ın (1882-1927) sufizmi yine bu yıllarda Amerikan toplumunda yayılmıştır.⁶²

⁵⁶ Gül, *Senkretik Bir Oluşum Olarak Teosofi Cemiyeti*, 354-355.

⁵⁷ Kyle, *The New Age Movement in American Culture*, 34-37.

⁵⁸ Gül, *Senkretik Bir Oluşum Olarak Teosofi Cemiyeti*, 274.

⁵⁹ Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, 461-462.

⁶⁰ George Chryssides, “Yogananda, Swami Paramahansa”, *Encyclopedia of New Religious Movements*, ed. Peter B. Clarke (London: Routledge, 22 Aralık 2005).

⁶¹ Michael York, “Yoga”, *Historical Dictionary of New Age Movements* (Lanham, Md.: Scarecrow Press, ts.).

⁶² Kyle, *The New Age Movement in American Culture*, 58-60.

Aşkın bir otoritesi, bağlayıcı bir kutsal kitabı ve ahlak yasaları olmayan Zen Budizm'inin inançtan çok tecrübeye vurgu yapan ve somut sonuçlar öneren tarafları Batılılar için bir alternatif oluşturmuştur. Zen'in Batı toplumlarında yayılması Doğu dinlerinin Batı kültürüne adapte edilmesiyle de alakalıdır. Doğu dinlerinin temel inanç öğelerinin geleneksel bağlamlarından koparılması veya geri plana atılması bu adaptasyon sürecinin önemli bölümünü oluşturmaktadır.⁶³ Hanegraaff'ın dediği gibi "Doğulu kavramlar ancak hâlihazırda var olan Batılı çerçevelerce asimile edilebildikleri ölçüde benimsenmiştir. Ve bu çerçeveler ya okültist ya da romantik nitelikteydi, yani Batı kökenliydi."⁶⁴

Tarihçi Gordon Melton, Asyalıların Amerika Birleşik Devletleri'ne girişini engelleyen kısıtlamaların 1965 yılında kaldırılmasının bir Asya istilasına yol açtığını belirtmektedir. Doğu'dan çok sayıda öğretmen, birçok yeni dini hareketin ortaya çıkmasına neden olan yeni bir misyonerlik gayretiyle Amerika'ya göç etmiştir.⁶⁵ Doğu maneviyatına yönelik bu akışın sonuçları, 60'lı yıllara gelindiğinde karşı kültürün (counterculture) ortaya çıkmasıyla birlikte, alternatif bir dini gerçeklik anlayışı sunan çok sayıda örgüt ve öğretmenin yanı sıra bol miktarda literatürün oluşmasını sağlamıştır. Öğrencilerin düzene ve Batı'nın geleneksel bakış açısına karşı protestoları alternatif değerlerin, yaşam tarzlarının ve dini fikirlerin denenmesine yol açmıştır. Bu anlamda karşı kültür hareketi hem Batı ezoterizminin hem de Doğu mistisizminin popülerleşmesinde kritik bir rol oynamıştır.

1.1.3. Batı Ezoterizminin Psikolojikleşmesi veya Psikolojideki Gelişmeler

Batı okült geleneği ve Doğu dinlerinden sonra New Age'in üçüncü bileşeni ve daha yakın tarihli bir referans noktası ise Batı ezoterik geleneğinin psikolojikleşmesidir. Önceki bölümde de değindiğimiz üzere Mesmer ve Swedenborg'dan itibaren kendi içinde

⁶³ Michael York, "Zen Buddhism", *Historical Dictionary of New Age Movements* (Lanham, Md.: Scarecrow Press, 20 Aralık 2003).; Kyle, *The New Age Movement in American Culture*, 58-60.

⁶⁴ Wouter Hanegraaff, "The New Age Movement And Western Esotericism", *Handbook of New Age*, ed. James R. Lewis - Daren Kemp (Leiden: Brill, 2007), 44-45.

⁶⁵ Melton vd., *New Age Almanac*, 8-9.

eklemlenmelerle devam eden okült-metafizik gelenek⁶⁶ 19. yüzyıldan itibaren Doğu dinlerine ve son olarak psikolojiye eklenmiştir.

Devam eden bu eklemlenmeler (eklektik) aynı zamanda birbirini içinde senkretik birleşimler, New Age olgusunu ortaya çıkaracak gelişmelere zemin hazırlamıştır. New Age denilen olgu eski geleneklerin basit bir tezahürü veya devamlılığı değil geleneksel öğretilerin modern gelişmeler ışığında yeniden yorumlanmasıdır.⁶⁷ İşte birbirini izleyen yeniden yorumlamaların karmaşık gelişiminin son halkası, psikolojikleşmedir. Başka bir ifadeyle Batı okült geleneği ve Doğu dinleri 60'ların karşı kültüründe "New Age" olarak daha açık bir şekilde görünür ve etkili olmadan⁶⁸ önce son evrimini psikolojikleşmeyle yaşamıştır.

Hanegraaff, New Age'in ortaya çıkışının belirleyici niteliklerinden olan bu son evrimini "dinin psikolojileştirilmesi ve psikolojinin kutsallaştırılması" olarak adlandırır:

Genel anlamda New Age dindarlığı, psikolojinin kutsallaştırılmasıyla birlikte dinin psikolojileştirilmesi gibi çifte bir olguyla karakterize edilir. Dinin psikolojileştirilmesinin genellikle dinin 'tamamen zihinde' olduğu, yani dini inançların sadece öznel olduğu anlamına geldiği varsayılır. New Age dindarlığının karakteristik özelliği, gerçekten de dinin 'tamamen zihinde' olduğunu varsayması, ancak bunun ateistik sonuçlara yol açmamasıdır. Bunun nedeni, özellikle Jung psikolojisinin etkisi altında, zihnin kendisinin kutsal bir boyuta sahip olduğunun varsayılmasıdır. Dolayısıyla New Age takipçileri (New Agers), dini psikolojik terimlerle anlamaya yönelik karakteristik modernist eğilimle hem fikirdir, ancak dini psikolojiye indirgemezler. Tam tersine, tanrılar kolektif ruhun derinliklerinden her zamanki gibi canlı ve güçlü bir şekilde yeniden ortaya çıkar.⁶⁹

⁶⁶ Hammer'e göre modern ezoterik gelenekte iki ana referans noktası olan ve her ikisi de aynı kült ortamından doğan Teosofi ve New Thought, Amerika ve Batı Avrupa ülkelerinde kültik ortamın 1960'lara doğru güçlenmesiyle birlikte birbirini etkilemeye başlamış ve kısmen birleşerek tek bir doktrin haline gelerek New Age'i beslemiştir. Buna göre New Age'in teosofiden gelen kökleri mistik unsurlar üzerinde dururken Quimby ve halefleri mesmerizmi kişisel refah ve esenlik gibi asgari inançlara indirgemmiştir. Bkz. Hammer, *Claiming Knowledge*, 67.

⁶⁷ Gordon J. Melton, "A History of the New Age Movement", *Not Necessarily the New Age: Critical Essays*, ed. Robert Basil (New York: Prometheus Books, 1988), 35-36. ; Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, 374. Benzer şekilde Batı toplumlarında ortaya çıkan New Age olgusunu "Batı ezoterik geleneğinin çağdaş filizi", "Batı okült geleneğinin güncellenmesi", "okült-mistisizminin seküler terimlerle ifade edilen dünya görüşü", "modern bir kelime dağarcığıyla ifade edilen kadim bir bilgeliktir." olarak ifade eden akademisyen ve düşünürler de vardır. Bkz. Stef Aupers - Dick Houtman (ed.), *Religions of Modernity: Relocating the Sacred to the Self and the Digital* (BRILL, 2010), 8. ; Kyle, *The New Age Movement in American Culture*, 8.

⁶⁸ Aupers - Houtman, *Religions of Modernity*, 8.

⁶⁹ Hanegraaff, "The New Age Movement And Western Esotericism", 46. Dinin psikolojikleşmesiyle alakalı olarak ayrıca bkz. Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, 224-255, 366, 482-483.

Kutsalın esas ikamet ettiği yerin bireyin psişesi olarak keşfedilmesi,⁷⁰ çift yönlü bir süreç olan “dinin psikolojikleşmesi psikolojinin kutsallaşmasını” getirmektedir. Bu da, New Age’in dini ve manevi olanı ifade ederken psikolojinin dilini adapte etmesini ve kendi dünya görüşünü bu dil ile sunmasına karşılık gelir. Burada psikolojiye rengini veren ise daha hümanistik ve kendini gerçekleştirmeye vurgu yapan bir eğilim taşımasıdır.⁷¹

New Age’in önemli bir karakteristiği olarak dinin psikolojikleşmesiyle birlikte 19. yüzyıl okült-metafizik geleneği ve Doğu dinleri bireyin kişisel gelişimini vurgulayan hümanist psikolojinin diline tercüme edilmiştir.⁷² Psikolojinin kutsallaşması ise psikolojiye ait kavramlar dünyasının uzmanlar alanını terk ederek kültik ortama girmeye başladığını ifade eder.

Çağdaş spiritüel ortamda özellikle Budizm ve Hinduizm’den alınan karma, reenkarnasyon, meditasyon, yoga, aura, çakralar, meridyenler gibi çok çeşitli fikirler, uygulamalar ve kavramlara bu kez psikolojiden alınan bilinç, bilinçaltı, benlik ve travma gibi psikolojik kavramlar eklenmiştir. Psikolojiye ait kavramlar dünyası okült- metafizik gelenek ve Doğu dinlerinden devşirilen spiritüel repertuarın içine yedirildiği gibi spiritüel kavramlar da o ölçüde psikolojikleştirilmiştir.

Olav Hammer, teosofiden New Age’e Batı ezoterizminin çağdaş formlarını ele aldığı eseri *Claiming Knowledge: Strategies of Epistemology from Theosophy to the New Age* Batı ezoterik geleneğinin modernize edilerek psikolojikleştirildiği bağlamı sözde okült ilimler olan büyü simya ve astroloji üzerinden açıklamıştır: “Böylece simyanın metallerin dönüşümünden ziyade benliğin dönüşümüyle; astrolojinin kişinin kaderinden ziyade kişiliğiyle; büyüünün dış dünyayı etkilemekten ziyade kişinin kendi ruhundaki “arketipsel” unsurları keşfetmesiyle ilgilendiği düşünülmektedir.”⁷³ Ezoterizmin çağdaş bir formu olarak modern astroloji, modern öncesi dönemde seçkinler için savaş zamanlarını tespit etmek, harmanın ne zaman yapılacağını öğrenmek için kullanılırken bugün astrolojinin en önemli işlevi bireysel kişilik analizi yapmaktır.⁷⁴ Hammer’in de ifade ettiği gibi “Astrolojinin modern, psikolojize edici teorileri büyük ölçüde yirminci yüzyılın bir

⁷⁰ Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, 246.

⁷¹ Hanegraaff, “The New Age Movement And Western Esotericism”, 46-47.; Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, 224-229.

⁷² Hammer, *Claiming Knowledge*, 52,67,340.

⁷³ Hammer, *Claiming Knowledge*, 52.

⁷⁴ Gülenay Pınarbaşı, *Spiritüel ağ* (İstanbul: Okur Akademi, 2021), 115-118.

eseridir.”⁷⁵ Modern öncesi dönemde doğa olaylarını manipüle etmek için kullanılan büyü ve ezoterik yöntemlerin günümüzdeki temel amaçları, insanın psiko-fiziksel durumunu etkilemek, hastalıkları iyileştirmek ve bireyin yeteneklerinin ve ruhsal potansiyelinin farkına vararak daha iyi bir yaşam sürmesini sağlamaktır.⁷⁶

New Age’in ortaya çıkışının izini sürmek açısından psikolojileştirmeye yönelik dört eğilim özellikle önemlidir: Geç dönem Yeni Düşünce (New Thought), Jungculuk, hümanistik psikoloji ve transpersonal psikoloji.⁷⁷ Bu dört eğilim de ana akım dinin dışında bireysel deneyimi ve kendini gerçekleştirilmeye öncelik tanıyan bir epistemoloji ortaya koymuştur. Dine, Tanrı’ya ve kutsala yapılan atıflar aşkın müteal bir gerçeklik ifade etmekten daha çok bireyin deneyimine içkin bir psikolojik bir gerçeklik ifade etmeye başlamıştır.

Yeni Düşünce (New Thought) bağlamındaki pozitif düşünce kültürü, 20. yüzyılda kişisel gelişim sektörüne hayat veren ciddi bir literatürü doğurmuştur. Quimby'nin zihin tedavisini hastalıkların iyileştirilmesinin ötesinde, günlük yaşamın rutin işlerinde de uygulanabilir bir “olumlu düşünme” felsefesine dönüştürmede etkili olan yirminci yüzyıl yazarları, çağdaş popüler psikolojinin ideallerini ve terminolojisini giderek daha fazla benimsemiştir. Sağlık, başarı ve zenginlik elde etmenin kısa yolları, pozitif düşünme prensipleri aracılığıyla popüler psikolojinin ideallerini ve terminolojisini benimseyerek geliştirilmiştir. Bunun neticesi ev yaşamında, iş hayatında, kişiler arası ilişkilerde ortaya çıkan zorluklara kesin çözümler bulmak için zihin tedavisi (mind cure) psikolojisinin kullanılması olmuştur. “Düşünce güçtür”, “İstedığınızı Nasıl Elde Edersiniz” ve “Para Kazanmak: Başarı Nasıl Büyütülür” gibi kitaplar zihnin güçlerine olan inancı popüler kültürde bir ideolojiye dönüştürmüştür. Aynı türden kendi kendine yardım kitapları New Age çevrelerinde hala yaygın olarak dağıtılmaktadır; Sanaya Roman, Louise L. Hay, Sondra Ray gibi New Age yazarları bu geleneğin tipik çağdaş örnekleridir.⁷⁸

1950’lerde New Thought geleneğinden ilham alan protestan din adamı Norman Vincent Peale’nin (1898-1993) *Promise of Positive Thinking (Pozitif Düşüncenin Vaadi)* ve *A*

⁷⁵ Hammer, *Claiming Knowledge*, 50.

⁷⁶ Franz Höllinger, “New Age: Re-Enchantment of the World?”, *Alternative Religions Among European Youth*, ed. Luigi Tomasi (Routledge, 2018), 49-50.

⁷⁷ Hammer, *Claiming Knowledge*, 67.

⁷⁸ Robert C. Fuller, *Mesmerism and the American Cure of Souls* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1982), 146.; Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, 488.

Guide to Confident Living (Özgüvenli Yaşam Kılavuzu) kitapları, dönemin çok satanları hâline gelmiştir. Peale'ye göre ilahi güce erişim, zihnin olumlu düşünce gücünü kullanmasıyla mümkündür. Peale'in bilimsel-spiritüel pratiği, Tanrı'nın gücünü olumlu düşünme yoluyla daha fazla kendi zihnine akıtmasını sağlamak amacıyla şekillenir. *Olumlu Düşünmenin Gücü (The Power of Positive Thinking)* kitabının ana fikri, Peale'in Tanrı'yı öncelikle belirli inanç tekniklerine yanıt veren bir iyileştirici veya şifa verici bir "enerji rezervuarı" olarak görmesidir. Bu ilahi güç rezervuarına erişim, Tanrı'ya dair olumlu düşünceye iman yoluyla gerçekleşir. Peale, kendi spiritüel dua tekniğini "resmet, dua et, gerçekleştir"⁷⁹ şeklinde üç kelimeyle özetler. Peale'in örneğinde, bireyin bilinçaltını ilahi gücün odak noktası olarak görmesi, ana akım dinin dışında kendini gerçekleştirme ihtiyacının bir temsili olarak belirginleşmektedir.

Dinin psikolojikleşme sürecinde öne çıkan ikinci eğilim Jung psikolojisidir.⁸⁰ Her şeyden önce Jung, (1875-1961) Tanrı'yı aşkın müteal boyutuna değinmeksizin yalnızca onu insani boyutla sınırlandırması ve Tanrı'ya yalnızca insan psişesindeki Tanrı imgesi olarak yaklaşması, New Age spiritüelliğinin çekim alanına girmesine neden olmuştur. Jung'a göre din, doğrudan kollektif bilinçaltının⁸¹ içerikleriyle bağlantılı bir olgudur.⁸²

Jung'un gnostisizm ve simyaya olan bilinen ilgisi, New Age hareketinin geleneksel Batı ezoterik unsurlarını özümsemesini ve onlara aynı zamanda psikolojik ve dini bir anlam yüklemesini özellikle kolay hale getirmiştir.⁸³ Batı ezoterik geleneğine de benzer şekilde yaklaşan Jung, Hanegraaff'a göre sadece ezoterizmi psikolojikleştirmekle kalmamış, aynı zamanda psikolojiyi ezoterik spekülasyon içerikleriyle doldurarak kutsallaştırmıştır.

⁷⁹ Gökçe Baydar Çavdar, *Yerli Kişisel Gelişimde Eğilimler: Popüler Spiritüellik ve Maneviyat Kitaplarında Retorik* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 39-40.; Roy M. Anker, *Self-Help and Popular Religion in Modern American Culture: An Interpretive Guide* (Bloomsbury Publishing USA, 1999), 116-117.; Mathew Guest, *Neoliberal Din: 21. Yüzyılda İnanç ve Güç*, çev. Melih Pekdemir (Ankara: Fol Kitap, 2023), 223.

⁸⁰ Özellikle Hanegraaff ve Hammer gibi New Age araştırmacıları Jung psikolojisinin birçok yönden New Age düşüncesine etki ettiğini belirtmiştir. New Age taraftarları da birçok yönüyle Jung psikolojisinden ve temel kavramlarından 'seçici' bir şekilde yararlanmışlardır. New Age takipçileri, Jung'un arketipler ve kolektif bilinçdışı gibi bazı temel terimlerini benimsemiş, ancak bunları Jung'dan biraz farklı bir anlamda kullanma eğiliminde olmuşlardır. Daha detaylı bilgi için bkz. Hammer, *Claiming Knowledge*, 68-73.; Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, 496-513.

⁸¹ Jung, kolektif bilinçdışını; insanların, kendilerinden önceki nesillerin birikimli deneyimlerini kapsayan, tüm insanlarda ortak olan, bilinçdışı mitolojik karakterli içeriklerin, bir diğer deyişle arketiplerin bulunduğu alanı bilinçdışının kişisel olmayan bölgesi olarak tanımlamaktadır

⁸² Ali Ayten, *Psikoloji ve Din Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri* (İz Yayıncılık, 2006), 47-53.

⁸³ Hanegraaff, "The New Age Movement And Western Esotericism", 46.

Sonuç olarak, insanların kendi ruhları hakkında konuşurken Tanrı'yı ve ilahi olanı kastetmelerine, Tanrı ve ilahi olanı kastederken de kendi ruhları hakkında konuşmalarına olanak tanıyan bir teori bütünlüğü ortaya çıktı. Dolayısıyla psikolojik ve spiritüel olan birbirinden ayırmayı zorlaştıracak ölçüde birleşmiştir.⁸⁴

Benzer durum filozof ve psikolog William James (1842-1910) için de geçerlidir. James, birçok yönden hayatında büyük bir manevi boyut özlemi duyan, ancak geleneksel dini formlara yabancılaştığını hisseden modern bireyin prototipiydi.⁸⁵ James'in insan kişiliğinin bilinçdışı derinliklerini hem psikolojik hem de spiritüel görmesi, modern Amerikalıların kendini keşfetmeyi manevi olarak önemli dini deneyimi ise psikolojik açıdan derin olarak görmesini mümkün kıldı.⁸⁶ Burada, New Age spiritüelliğini karakterize eden önemli bir unsur, bireyin zihninin derinliklerinin kutsal kabul edilmesi ve bu kutsallığın, kişinin psikolojik keşifleri aracılığıyla huzuru bulmasına katkıda bulunabileceği fikridir. Başka bir deyişle, maneviyatın merkezi bizzat bireysel benliğin derinlikleridir.

Hümanistik psikolojinin öncüsü Abraham Maslow da (1908-1970) dini tecrübe konusunda William James ve Jung'dan gelen çizgiyi takip etmiştir. Maslow, kurumsal dinin öngördüğü ritüelleri kabullenemezken dinlerdeki bireysel mistik boyutla ilgilenmiş, mistik deneyim yaşayanları gerçek dindar olarak nitelemiştir.⁸⁷ Maslow, en çok 'ihtiyaçlar hiyerarşisi' modeliyle tanınır. İhtiyaçlar sıralamasını gösteren ihtiyaç piramidinin en tepe noktasında "kendini gerçekleştirme" yer almaktadır. "Ona göre kendini gerçekleştiren insanlar Tanrı'ya inansın ya da inanmasın dindardır. Yani onlar Tanrı'yı kabul etmeseler de gösterdikleri özellikler dinlerin istediği ideal hedeflere uyduğu için dindar kabul edilirler."⁸⁸ Dolayısıyla dindarlığın kurumsal dinlerin sınırlarına hapsolmaması gerekir. Maslow'un bu bağlamda kullandığı "doruk deneyimler" (peak

⁸⁴ Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, 513.

⁸⁵ Robert C. Fuller, *Americans and the Unconscious* (New York: Oxford University Press, 1986), 82.

⁸⁶ Fuller, *Americans and the Unconscious*, 79.

⁸⁷ Ayten, *Psikoloji ve Din Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri*, 117.

⁸⁸ Ayten, *Psikoloji ve Din Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri*, 117. Maslow'un kurumsal dinle psikoloji arasındaki ilişkiyi daha detaylı ele alan çalışma için bkz. Andrew R. Fuller, *Psychology and Religion: Classical Theorists and Contemporary Developments* (Lanham, Md: Rowman & Littlefield Publishers, 2008), 155-164.

experiences)⁸⁹ tanımlaması sadece vecd halini yaşayan sufiler veya keşiflere özgü değildir. Kendini gerçekleştirme yolunda her insan bu tarz deneyimler yaşayabilir. Dolayısıyla mistiklerin yaşadığı deneyimler, psikolojikleştirme yoluyla gizemlerinden arınmıştır. Bu tarz doruk deneyimler, birtakım ruhsal pratiklerle her bireyin ulaşabileceği şeylerdir. Maslow, dindarlığın insanın psikolojik yapısında var olduğu aşkın bir Tanrı'ya ve Tanrı'nın şeriatına uymakla değil insanın kendini gerçekleştirmesiyle mümkün olabileceğini savunmuştur.⁹⁰

Özetle William James'ten Abraham Maslow'a ve ötesine kadar bu tarihsel çizginin psikolojideki tüm ana figürleri⁹¹, dini deneyimin birincil, dini doktrin ve ritüellerin ise ikincil olduğuna ikna olmuşlardır. Temelde onlar tek bir mistik deneyimin farklı kültürlerde çeşitli şekillerde yorumlandığını düşünüyorlardı. Kurumsal dini formlar yerine bireysel deneyime yapılan vurgu, New Age'in kaygılarıyla derin bir rezonansa sahiptir. New Age sözcüleri çok geçmeden transpersonel psikolojiyi⁹² süregelen bilinç devriminin bir parçası olarak ilan edeceklerdir.⁹³

New Age'e giden süreçte bir dizi transpersonel psikolog, psikolojiyle spiritüellik arasında köprü kurmayı ve bütünleştirmeyi hedefleyen çalışmalara başlamıştır.⁹⁴ Bunlardan birisi de Maslow'un ve Carl Rogers'ın hümanistik psikolojisinden ilham alan İnsan Potansiyeli Hareketidir. (Human Potential Movement). Hümanist psikolojinin etkisi altında gelişen

⁸⁹ Maslow'un "doruk deneyimleri" terimi, kendini gerçekleştiren bireylerin yaşadığı, ego'nun terk edilerek dünya ile bütünleşme ve çaba göstermeden her şeyin kolayca gerçekleştiği kendiliğindenlik durumlarını ifade eder. Bu deneyimler, kişinin en yüksek potansiyelini ve ruhsal tamamlanmayı tecrübe ettiği anlardır. Bu tür deneyimler, kişisel gelişimde ve manevi tatminde önemli bir rol oynar. Daha ayrıntılı bilgi için Maslow'un doruk deneyimleri adını taşıyan kitabına bakılabilir. Bkz. Abraham H. Maslow, *Dinler, Değerler, Doruk Deneyimler*, çev. H. Koray Sönmez (İstanbul: Kuraldışı Yayınları, 1996).; Ayten, *Psikoloji ve Din Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri*, 112-114.

⁹⁰ Ayten, *Psikoloji ve Din Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri*, 103-112.

⁹¹ Bu tarihsel çizgide Gordon Allport, Erich Fromm, Rollo May gibi psikologlar kendini gerçekleştirme gibi kavramların anlaşılmasını sağlayacak teorik çerçeveler oluşturdu. Bkz. Hammer, *Claiming Knowledge*, 71.

⁹² İnsan zihninin aşkın veya ruhsal yönleri üzerinde araştırmalar yapan psikoloji okulu. Dini dönüşüm, değişik bilinç halleri, trans ve diğer ruhsal etkinlikleri inceleyen transpersonel psikoloji, modern psikoloji teorilerini mistisizmin farklı formları ile bütünleştirme girişimidir. Transpersonel psikologlar transpersonel psikolojiyi, psikoanaliz, davranışçılık ve hümanistik psikoloji gibi diğer psikoloji okullarının tamamlayıcısı olarak görürler. Carl Gustave Jung ve diğer bazı psikologlar eserlerinde ruhsal ve transpersonel yönleri ele almakla birlikte transpersonel psikoloji, insan psişesinin kişisel ve gelişimsel yönleri üzerine yoğunlaşan psikologlarca büyük ölçüde göz ardı edilmiştir. Bkz. Fritjof Capra, *Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası*, çev. Mustafa Armağan (İstanbul: İnsan Yayınları, 2018), 194.

⁹³ Hammer, *Claiming Knowledge*, 72.

⁹⁴ Hammer, *Claiming Knowledge*, 72. Capra, *Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası*, 435.

İnsan Potansiyeli Hareketi, insanın içsel sınırsız potansiyelini keşfetmeyi amaçlamış ve kişisel gelişim, öz-farkındalık, kendini geliştirme ve kendiyile barışma çabalarıyla öne çıkmıştır. Her bireyin içinde yatan bu potansiyeli ortaya çıkarmaya yönelik olan bu hareket, kişisel gelişimle ilgili kaygıları toplumda hayata geçirmeyi hedeflemiştir. Başlangıçta hümanist psikolojiye odaklanan hareket, zamanla Batı okült geleneğinin ve Doğu dinlerinin temel öğretilerini kişisel gelişim hedefiyle benimsemeye doğru ilerlemiştir.⁹⁵ Bu dönüşüm kısmen hümanistik psikolojiden transpersonal psikolojiye geçişe eşlik etmiştir. Kendini gerçekleştirme temasıyla yola çıkan İnsan Potansiyeli Hareketi, sadece hümanist psikolojiden beslenmekle yetinmemiş, dinlerin deneyime özgü potansiyelinden de yararlanmak istemiştir. Hareket, bu tür dini fikirler ve deneyimler için ise Hıristiyanlıktan değil, Batı okült geleneğinden ve Doğu maneviyatından yararlanmıştır.⁹⁶ Raschke'nin dediği gibi, “İnsan Potansiyeli Hareketi, yeni klinik psikolojilerin çok katmanlı ve eklektik bir karışımıdır; bir tutam sulandırılmış Zen Budizm’i, yoga veya diğer Doğu mistisizmi ile birleştirilmiştir.”⁹⁷

İnsan Potansiyeli Hareketi, özellikle Amerika’da ve Avrupa ülkelerinde birçok kişisel gelişim merkezine vücut vermiştir. Michael Murphy ve Richard Price tarafından 1962 yılında kurulan Big Sur’daki Esalen Enstitüsü, hümanist psikoloji veya transpersonal psikolojiyle spiritüel ve mistik pratiklerin bütünleştiren terapötik yöntemlerin çapraz döllendiği bir merkezdir.⁹⁸ New Age’in ilk prototip inziva merkezi sayılabilecek Esalen’de bireylerin içindeki esas benliklerini açığa çıkarmak amacıyla gestalt terapi primal terapi gibi birçok psikotrapik tekniğinin denendiği atölye ve seminer çalışmaları yapılmıştır.⁹⁹ Esalen Enstitüsü, karşılaşma gruplarını kullanması, zihin-beden bağlantısına odaklanması ve bunların kişisel farkındalıkta devam eden deneyleri,

⁹⁵ Elizabeth Puttick, “Human Potential Movement”, *Encyclopedia of New Religious Movements*, ed. Peter Clarke (Routledge, 2004), 286.

⁹⁶ Kyle, *The New Age Movement in American Culture*, 145.

⁹⁷ Rascheke’den aktaran Kyle, *The New Age Movement in American Culture*, 147.

⁹⁸ Hammer, *Claiming Knowledge*, 72-73.

⁹⁹ Dönemin en belirgin özelliği, psikologların Doğu dinlerine olan ilgisidir. Başta Esalen Enstitüsü’nün kurucuları olan Michael Murphy, Dick Price Esalen’de atölye çalışmaları düzenleyen William Schutz, Fritz Perls gibi dönemin psikologları aynı zamanda Doğu dinlerine ve pratiklerine ilgi duyan kişilerdir. Doğu dinlerine ait unsurları hümanist psikolojiyle harmanlayarak yeni terapi yöntemleri ve teorik çerçeveler geliştiriyorlardı. Doruk deneyimleri, ve ihtiyaçlar hiyerarşisi gibi kavramlarla bildiğimiz Abraham Maslow da bu kültürel atmosferde Esalen’de ders vermiştir.

Amerikan toplumuna daha sonra ana akım haline gelen birçok fikri tanıtmıştır.¹⁰⁰ Enstitü, psikoterapi tekniklerinin spiritüel meditasyon teknikleriyle harmanlandığı mistik bir inziva merkezi gibi işlev görmüştür. 60'lı yıllarda bu inziva merkezine katılan bir tanık şunu söylemiştir:

“Karşılaşma gruplarında insanlar derin sırlarını genellikle duygu ile anlatırdı. Bir insan dürüstçe içini döktükten sonra diğerleri ona sarılmaya meylediyordu. Belki de grup sarılması Esalen'de başladı; bunu daha önce hiçbir yerde görmemiştim.”¹⁰¹

Esalen gibi New Age'in ilk toplulukları diyebileceğimiz birçok kişisel gelişim merkezi kurulmuştur. Bugün New Age çevrelerinde gerçekleştirilen atölye çalışmaları, inzivalar, seminerler, dersler, ritüeller, yüzleşme grupları ve şifa seansları gibi eğitimsel psiko-spiritüel ağların kökeni Esalen ve Findhorn gibi spiritüel inziva merkezlerine dayanmaktadır. Heelas bu ağları “seminer spiritüelliği”¹⁰² olarak isimlendirmiştir ve bu bağlamda Erhard Seminerlerini¹⁰³ örnek vermiştir. Daha önce belirttiğimiz gibi burada hümanist psikoloji, Batı ezoterizmi ve Doğu dinleri iç içe geçmiştir. Vurgu ise her zaman birey temellidir. Richard Kyle, psikolojiyle spiritüelliğin eklektisizmini şu şekilde ifade etmiştir:

“New Age'de kişisel dönüşüm kurtuluşla eşdeğerdir. Böyle bir dönüşüm ruhani olabileceği gibi, pek çok psikolojik unsura da sahiptir. Aslında, dönüşümün New Age'deki karşılığı (kendinin farkında olma, kendini gerçekleştirme, kişinin tanrısallığının farkında olması ya da adı ne olursa olsun) yarı-psiko-spiritüel bir deneyim tarafından tetiklenebilir. New Age takipçisi için içe dönüş, yüksek benlik arayışı ve tanrısallık arayışı hem spiritüel hem de psikolojik boyutlara sahiptir. Psikolojik bütünlük içe dönerek bulunabilir (Tanrı'nın bulunabileceği aynı yer).”¹⁰⁴

¹⁰⁰ Peter B. Clarke, “Healing”, *Encyclopedia of New Religious Movements*, ed. Peter Clarke (Routledge, Mart 2004). ;Puttick, “Human Potential Movement”, 286.

¹⁰¹ Pam Portugal Walatka, “Esalen Photographs from the 1960s”, <http://esalenarchives.com/esalen-photo.shtml> (12 Kasım 2023).

¹⁰² Paul Heelas, *The New Age Movement: The Celebration of Self and the Sacralization of Modernity* (Massachusetts: Blackwell Publishers Ltd, 1996), 58.

¹⁰³ “Yoga ve Zen meditasyonu gibi Doğu'ya özgü mistik uygulamaları psikoloji, iş yönetimi ve sibernetik unsurları ile birlikte zihin dinamikleri, Scientology, Abraham Maslow'un kendini gerçekleştirme, Gestalt terapisi ve psikosentezden alınan fikirlerle birleştiren Erhard, ilk başlarda yoğun ve tartışmalı bir gelişim psiko-teknolojisi öğretmiştir.”Michael York, “Erhard Training Seminars (Est).”, *The A to Z of New Age Movements* (Rowman & Littlefield, 2009).

¹⁰⁴ Kyle, *The New Age Movement in American Culture*, 137.

Kyle'ın ifade ettiği bireyin içsel keşif yoluyla ruhsal ve psikolojik bir dengeye ulaşabileceğidir. Burada ruhsal olan bireysel benliğin derinliklerinde arandığı için psikolojik unsurlarla iç içe geçmiştir.

1.2. New Age'in Doğuş Ve Gelişim Süreci

1.2.1. 60'lı Yıllar ve Karşı Kültürün Katkısı:

Daha önce New Age'in köklerinin okült-metafizik geleneğe dayandığını ve Doğu dinleriyle sıkı irtibatı olduğunu söylemiştik. Ancak New Age'in nevi şahsına münhasır bir şekilde ortaya çıktığı bağlam, 1960'ların karşı kültür (counterculture) hareketidir. 1960'larda ABD'de modern seküler hayat ve Yahudi-Hıristiyan geleneğiyle tatmin olmayan ve maneviyatın alternatif formlarını arayan genç kitle, ana akım Batı kültürüne karşı sergilediği muhalif tutum ile karşı kültür (counterculture) ismi verilen hareketi oluşturmuştur.¹⁰⁵

Karşı kültürün bakış açısının merkezinde, önceden tanımlanmış toplumsal rollerin, bu rolleri tanımlayan kurumların ve en genel anlamda kişisel özgürlüğün, kendini gerçekleştirmenin önünde durduğu düşünülen modern toplumun reddi yer almaktadır.¹⁰⁶ Eleştirilen veya reddedilen modern toplum koşulları, kapitalist ekonomi sisteminin somutlaştığı tüketim kültürünün bireyin yaşamının her alanına nüfuz etmesi, soğuk savaş döneminin getirdiği nükleer tehditler ve devam eden Vietnam Savaşıydı. Modern topluma karşı hoşnutsuzluklarını dile getiren genç kitlenin temel vurgusu, bireyi baskılayan tüm yükümlülüklerden özgürleşmekti. Kapitalist ekonominin somutlaştığı tüketim kültüründen, ana akım din ve geleneksel kültürün yaşam biçimlerinden, totaliter rejimlerden özgürleşmek temel amaçtı. "Modernitenin bu şekilde şeytanlaştırılması, oldukça mantıklı bir şekilde, gerçek özgürlüğün hala bulunabileceği alan olarak kişisel iç dünyanın kutsallaştırılmasına yol açtı."¹⁰⁷ İç dünyanın kutsallaştırılması aynı zamanda yaklaşan milenyumla birlikte yeni bir çağa adım atılacağı (New Age) ve astrolojik olarak ortaya çıkan kozmik enerjilerle birlikte insanların bir bilinç sıçraması yaşayacağı

¹⁰⁵ Hesna Serra Aksel, *New Age: Dini Ezoterik Geleneğin Popüler Kültüre Dönüşümü* (Ankara: EskiYeni Yayınları, 2022), 45.

¹⁰⁶ David Robertson, "Seekership", *The Sage Encyclopedia of the Sociology of Religion*, ed. Adam Possamai - Anthony J. Blasi (Sage, 2020), 534-535.

¹⁰⁷ Robertson, "Seekership", 534. Stef Aupers - Dick Houtman, "Beyond The Spiritual Supermarket: The Social And Public Significance Of New Age Spirituality", *New Age Spirituality: Rethinking Religion*, ed. Steven J. Sutcliffe - Ingvild Saelid Gilhus (New York: Routledge, 2014), 178-179.

anlayışıyla rezonansa girdi. New Age anlayışı insanlığın balık burcundan kova burcuna gireceği inancından hareketle ciddi bir bilinç dönüşümü yaşayacakları inancıydı. Dönemin Hair müzikali¹⁰⁸nde kova çağı (age of aquarius) temalı şarkılar karşı kültürü ciddi anlamda harekete geçiriyordu. New Age'i tanımlayan ve önceki geleneklerden ayıran şey, öncelikle insan potansiyelinin bireysel ve kolektif gelişimine dayanan büyük ve evrensel bir değişim beklentisiydi.¹⁰⁹

New Age'in iki temel ilkesi şunlardı: İlk olarak, yüksek bilincin altın çağı dünya gezegeninde Kova Çağı (Age of Aquarius) ile tezahür etmektedir. İkinci olarak, bu kutlu tezahürle işbirliği yapmak, dogmatik bir inanca veya resmi yapılara ihtiyaç duymadan mümkündür.¹¹⁰ Dolayısıyla, New Age vizyonu kurtuluşu ya da özgürleşmeyi bilincin dönüştürücü gücünün keşfedilmesiyle gerçekleştirmeyi umuyordu Bu kurtuluşa ulaşmaksa reiki, yoga, meditasyon, medyumluk, akupunktur, iridoloji ve refleksoloji gibi alternatif spiritüel tekniklerden geçiyordu. Yazmış olduğu *Aquarian Conspiracy* (1980) eseriyle New Age'i entelektüel bir zemine oturtan gazeteci Marilynn Ferguson'a göre, insanın doğuştan gelen mistik deneyim kapasitesini keşfetmek için daha önce hiç böyle bir fırsat olmamıştı ve bu daha önce hiç bu kadar büyük ölçekte gerçekleşmemişti.¹¹¹ Bireyin mistik deneyim potansiyelinin kova burcuyla böylesine yükseldiği bir çağda

¹⁰⁸ Hair müzikali, 1960'ların bir rock müzikalidir. Gençlik, özgürlük, barış ve karşı kültür hareketini temsil eder. Şarkılarıyla Vietnam Savaşı'na karşı çıkışı, cinsellik ve bireysellik temasını işlemesi dönemin sosyal ve kültürel değişimlerini yansıtan önemli bir olgu haline gelmesine yol açmıştır.

¹⁰⁹ York, *The Emerging Network: A Sociology of the New Age*, 1-2.; Köse, *Milenyum Tarikatları*, 131. New Age'in Okült-metafizik gelenek, Teosofi, Swedenborgculuk, New Thought ve Doğu dini felsefeleri gibi çok çeşitli öncülleri olsa da onu öncekilerden ayıran özellik insanlığın yeni bir bilinç evrimine girdiği beklentisiyle birlikte insan bilincinde büyük bir değişim olacağı fikriydi. Terimin çağdaş kullanımını genellikle 1932'den itibaren terime tekrar tekrar atıfta bulunan ve en eskisi Discipleship in the New Age (1944) olmak üzere üç kitap başlığında kullanan Alice Bailey'e atfedilir. Bailey, yazmış olduğu yazılarda teosofik bir görüş olarak New Age'in geleceği misyonunu duyurması kendisinden sonra New Age kavramının yaygınlaşmasını sağlamıştır. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Michael York, "Alice Bailey", *The A to Z of New Age Movements* (Rowman & Littlefield, 2009).; Olav Hammer, "Theosophical Elements in New Age Religion", *Handbook of the Theosophical Current*, ed. Olav Hammer - Mikael Rothstein (Leiden-Boston: Brill, 2013), 243-244.; James R. Lewis - J. Gordon Melton (ed.), *Perspectives on the New Age* (New York: State University of New York Press, 1992), Giriş XI. Teosofi hareketinin senkretik bir oluşum olarak New Age hareketi üzerine etkisini müstakil bir başlıkta işleyen çalışma için bkz. Gül, *Senkretik Bir Oluşum Olarak Teosofi Cemiyeti*, 303,350.

¹¹⁰ Massimo Introvigne, "New Age", *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*, ed. George Ritzer - J. Michael Ryan (Malden, MA: Blackwell Pub., 2007), 3191.

¹¹¹ Peter B. Clarke, "New Age Movement", *Encyclopedia of New Religious Movements*, ed. Peter B. Clarke (London: Routledge, 2006), 445-446.; Marilyn Ferguson, *The Aquarian Conspiracy: Personal and Social Transformation in The 1980s* (London: Routledge & Kegan Paul, 1981).

geleneğe ve otorite biçimlerine dayanan maneviyat biçimlerindense doğrudan deneyime ve derin bilgiye yaslanan spiritüelliğe yönelmek gerekliydi.¹¹²

Bu içe dönüş doğrultusunda pek çok genç, organik ve sentetik uyuşturucular aracılığıyla ruhani bilinçlerini yükseltmeye çalışırken bir araya geldikleri komünal yaşamda serbest cinsel ilişkiyi deneyimliyordu. Madde kullanımını ve spiritüelliği özgürce deneyimleme yolunda genç kitle, Budizm ve Hinduizm gibi meditasyonu ön plana çıkaran Asya dini geleneklerine ilgi duyuyordu. Yaşam tarzları tipik olarak komünal ve göçebe olan ve hippie olarak isimlendirilen bu gençler katıldıkları rock müzik festivallerinde yani çağın gelişini kutlayan şarkılar söylüyordu. Böylece karşı kültürün atmosferinde bir dizi kült tekrar filizlenmiş oldu.¹¹³ Batı’da çeşitli çevre dostu komünler ortaya çıktı. Daha çevreci bir yaşamı vurgulayan Esalen ve Findhorn gibi inziva merkezleri ortaya çıktı.¹¹⁴

Hare Krişnalar, Children of God (Tanrı’nın Çocukları), Transandantal Meditasyon, The Divine Light Mission (İlahi Işık Misyonu), The Unification Church gibi neo-Hiristiyan ve Doğu tarzı kültürlerin ortaya çıkması bu tarihsel sürece karşılık gelir. Meditasyon, reenkarnasyon, yoga ve aydınlanma kelimeleri 1960’lar sonu ve 1970’ler başında artık evlerde bile kullanılmaya başlanan kelimeler oldular.¹¹⁵ Kyle’nin ifadesiyle “Yogiler ve gurular aydınlanma vaat etti; meditasyon popüler oldu; cadılar ormanda dans etti; Hare Krishna’lar ilahi söyledi ve bebek patlaması kuşağı Hiristiyanlık dışı maneviyatla tanıştı.”¹¹⁶

Tüm bu gruplar, New Age hareketinin ortaya çıktığı zemini oluşturdu. 60’lı yıllar boyunca Amerikan toplumunda ve etkisindeki Batı Avrupa ülkelerinde kurumsal din dışı spiritüel pratiklerde yaşanan bu patlama, 1970’lerle birlikte New Age’i harekete geçiren katalizörü üretmiş oldu.¹¹⁷ Çünkü 1960’lardan itibaren 1970’lerin sonlarına doğru artan sayıda insanın çok çeşitli “alternatif” fikirler ve arayışlar arasında geniş bir benzerlik algılamaya ve bunları tek bir “hareketin” parçaları olarak düşünmeye başlamıştır.

¹¹² George D. Chrystides, “Defining the New Age”, *Handbook of New Age*, ed. James Lewis - Daren Kemp (Leiden: BRILL, 2007), 9.

¹¹³ Chrystides, “Defining the New Age”, 8.; Kyle, *The New Age Movement in American Culture*, 52.

¹¹⁴ Kyle, *The New Age Movement in American Culture*, 162.

¹¹⁵ Şafak Başkaya, *New Age Hareketi: Modern bir Dinsellik Biçiminin Sosyo-Kültürel Analizi*, ; (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 8.

¹¹⁶ Kyle, *The New Age Movement in American Culture*, 52.

¹¹⁷ Kyle, *The New Age Movement in American Culture*, 57.

Hanegraaff'ın tabiriyle New Age'i oluşturacak olan kültik ortam New Age şemsiyesi altında "kendi bilincine varmıştır."¹¹⁸ Böylece 1960'ların karşı kültüründe ortaya çıkan alternatif spiritüellik ve değerler New Age etiketi altında giderek pekişmiş, 1980'lere gelindiğinde ise marjinal olmaktan çıkarak kültürel ana akıma dahil olmuş oldu.

1.2.2. 80'li yıllar New Age'in Gelişimi

Altmışlı yılların karşı kültüründen doğan, ancak kökleri Batı ezoterizminin çok daha köklü soyağaçlarına dayanan New Age spiritüelliği, 80'li yıllardaki neoliberal politikaların gelişimiyle birlikte çok daha geniş bir spiritüel pazara açılmıştır. Burada spiritüel bir fenomen olan New Age ile ekonomi-politik bir fenomen olan neoliberalizmin 80'lerde kurulan tarihsel bir evliliğinden söz edilebilir. Ana özelliği meditasyon, yoga ve reiki gibi çeşitli spiritüel uygulamaları kişisel gelişim için kullanmaya dayanan New Age, günümüzde serbest piyasada bireylerin kendi zevklerine göre spiritüel pratikleri seçip satın aldıkları ve ihtiyaçlarına uygun şekilde uyarladıkları bir "spiritüel süpermarket"e dönüşmüştür.¹¹⁹ Daha açık bir ifadeyle New Age spiritüel uygulama ve pratikleri bireyde somutlaşan kapitalist tüketim hedefiyle karakterize edilen serbest piyasa ideolojisiyle büyük ölçüde örtüşmektedir.

60'larda anti-kapitalist, anti-modernist, hippie ve komün hareketleriyle kaynaşan New Age'in karşı-kültürel özelliğinin 1980'lerden sonra çoğunu kaybettiği görülmektedir.¹²⁰ Karşı kültürün marjinal sınırlarından kademeli olarak ayrılan New Age, geç modern kültürün tam merkezine doğru genişlemiştir.¹²¹ New Age şemsiyesi altına giren astroloji,

¹¹⁸ Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, 97. "Bu hareket, daha önce de belirttiği gibi, (Colin Campbell'ın terminolojisine atıfta bulunarak), kültik ortamın kendisinin az çok birleşik bir "hareket" oluşturduğunun bilincine varması olarak görülebilir"

¹¹⁹ New Age, neoliberal kapitalizm ve küresel tüketim kültürü arasında güçlü bir korelasyonunun altını çizen başlıca çalışmalar için bkz. J. Carrette - Richard King, *Selling Spirituality* (London: Routledge, 2004).; Guy Redden, "The New Age: Towards a Market Model", *Journal of Contemporary Religion* 20/2 (2005), 231-246.; Adam Possamai, "Alternative Spiritualities and the Cultural Logic of Late Capitalism", *Culture and Religion* 4/1 (2003), 31-45.; Aupers - Houtman, "Beyond The Spiritual Supermarket: The Social And Public Significance Of New Age Spirituality".; Goran Kauzlarić, "New Age: A Modus of Hegemony", *Thinking beyond Capitalism, Conference Proceedings*, ed. Mark Losoncz vd. (Belgrade: Institute for Philosophy and Social Theory, 2016), 175-198.; Maria Eugenia Funes, "Neoliberalism and New Age", *Encyclopedia of Latin American Religions*, ed. Henri Gooren (Cham: Springer International Publishing, 2019).

¹²⁰ Franz Höllinger, "Does The Counter-Cultural Character of New Age Persist? Investigating Social and Political Attitudes Of New Age Followers", *Journal of Contemporary Religion* 19/3 (2004), 292.

¹²¹ Dick Houtman - Stef Aupers, "The Spiritual Revolution and the New Age Gender Puzzle The Sacralization of the Self in Late Modernity (1980–2000)", *Women and Religion in the West: Challenging Secularization*, ed. Kristin Aune vd. (Aldershot: Ashgate, 2017), 100.

yoga, medyumluk ve reenkarnasyon gibi uygulamalar artık karşı kültürel ve marjinal değil, ana akım toplumla uyumlu hale gelmiştir. Benzer şekilde artık New Age taraftarları milenyumcu bir anlayışla yeni bir çağa girme beklentisiyle kova çağının doğuşunu beklemiyorlar. Sadece içsel huzurlarını tatmin edecek spiritüel pratiklerin arayışındalar. Dolayısıyla New Age bir hareket olarak zayıflamış olabilir ama dindarlığın çeşitli biçimleri olarak New Age'in birçok tezahürü hala sağlam bir şekilde mevcuttur. Böylece New Age bir "hareket" olarak gittikçe zayıflasa da öğreti ve ritüelleriyle yoluna "spiritüellik" olarak devam etmektedir.¹²²

Bu doğrultuda 60'ların uyuşturucu kullanan isyankâr gençleri, büyük şirketlerde çalışan ve kendilerini gerçekleştirme yolunda ilerleyen kariyer sahibi bireylere dönüşmüşlerdir. Neoliberal kapitalizmin yükselişiyle ortaya çıkan uluslararası şirketler ve iş dünyası bu defa kariyer sahibi bu gençlere meditasyon, yoga gibi New Age spiritüelliğinin güçlendirme tekniklerini pazarlamaya başlamıştır. Genç kitleler artık sosyal ve politik konularla ilgilenmek yerine kendi kişisel gelişimlerine odaklanıyorlardı.¹²³ Neoliberal tüketim çizgisinde yeniden yapılandırılan New Age spiritüelliği herkese açık atölye çalışmaları, seminerler, kurslar, inzivalar, terapi seansları, kitaplar, kasetlerden oluşan liberal bir ortam sunmaktadır.¹²⁴ Heelas'ın ifade ettiği gibi New Age milyon dolarlık bir endüstri haline gelmiştir.¹²⁵

New Age'in 80'lerde ana akım kültüre girmesini tetikleyen en önemli olay, aktris ve dansçı Shirley MacLaine'in 1983 yılında spiritüel yolculuğunu anlattığı *Out on a Limb* adlı kitabını yayınlamasıydı. Eser, kanallıktan¹²⁶ reenkarnasyona kadar birçok New Age uygulamasını MacLaine'nin biyografisinden anlatıyordu. Daha sonra TV dizisine de

¹²² Hammer, *Claiming Knowledge*, 75-75. Bu süreçte Houtman ve Aupers'in de ifade ettiği gibi "New Age" etiketi yerini giderek "spiritüellik" etiketine bırakmıştır. Bkz. Houtman - Aupers, "New Age Gender Puzzle", 100. Benzer şekilde akademisyen Siv Ellen Kraft'ın ifade ettiği gibi: "1980'lere gelindiğinde, "New Age" kısmen aşağılayıcı çağrışımların bir sonucu olarak ve kısmen de binyılcı vizyonların solması nedeniyle bir öz tanımlama olarak ortadan kalkmıştır." Bkz. Siv Ellen Craft, "New Age Spiritualities", *Controversial New Religions*, ed. James R. Lewis - Jesper Aagaard Petersen (Oxford: Oxford University Press, 2014), 303.

¹²³ Höllinger, "Does the Counter-Cultural Character of New Age Persist?", 291-292.

¹²⁴ Höllinger, "Does the Counter-Cultural Character of New Age Persist?", 292.; Guy Redden, "The New Agents: Personal Transfiguration and Radical Privatization in New Age Self-Help", *Journal of Consumer Culture* 2/1 (2002), 34.

¹²⁵ Heelas, *The New Age Movement*, 61-66.

¹²⁶ İngilizce literatürde "channeling" olarak bilinen bu kavram, bireyin ruhsal varlıklara veya ruhsal dünyaya erişim sağlayarak aracılık etmesi anlamına gelmektedir. Türkçe'de bu terim "medyumluk" olarak da ifade edilebilir.

uyarlanan kitap, Amerika'da en çok satan kitaplar arasına girdi. Birdenbire reenkarnasyon, kanallık, astral seyahat ve UFO ziyaretleri gibi fikirler Amerikan toplumunda gündelik sohbetlerin bir parçası haline geldi.¹²⁷ Birçok açıdan *Out on a Limb*'in yayınlanması, 1960'larda başlayan ve 1980'lerde ulusal çapta dikkat çekmeye başlayan New Age spiritüelliğinin doruk noktasına ulaştığının ve popülerleştiğinin işaretiydi.¹²⁸

Benzer şekilde *Oprah Winfrey Show* gibi tam 26 yıl boyunca her hafta Amerikan televizyonlarında yayınlanan show programları sayesinde milyonlarca Amerikalı, kanallıktan kristal kullanımına psişik şifadan reikiye kadar New Age pratiklerini tanımaya başlamıştır. Deepak Chopra ve Gary Zukav gibi çok satan New Age yazarlarını televizyon programında konuk eden Oprah Winfrey, New Age felsefesini ve pratiklerini ana akım kültüre tanıtmının yanı sıra dergi, film ve kaset gibi popüler medya araçlarını kullanarak New Age ürünlerini piyasalaştırmıştır.¹²⁹ 90'lar ve 2000'li yıllarda kendi adıyla bir New Age markası olan Oprah'ın popüler kültüre etkisi o kadar büyüktür ki birçok kişi Amerikan dini yaşamında "Oprah'ın New Age kilisesi"nin temayüz ettiğini söylemiştir.¹³⁰

Popüler kültür alanında ciddi bir New Age patlaması yaşanırken Marilyn Ferguson, Baba Dam Rass gibi önde gelen New Age entelektüelleri ortaya çıktı. Onların en önemli özelliği yeni milenyumla birlikte yeni bir bilinç yükselmesi yaşanacağı şeklindeki New Age vizyonunu entelektüel zemine oturtan kitaplar yazmalarıydı. Örneğin Marilyn Ferguson'un *Aquarian Conspiracy* adlı eserinde "Lidersiz ama güçlü bir ağ Amerika Birleşik Devletleri'nde radikal bir değişim yaratmak için çalışıyor."¹³¹ demiştir.

¹²⁷ Hugh B. Urban, *Zorba the Buddha: Sex, Spirituality, and Capitalism in the Global Osho Movement* (California: University of California Press, 2015), 180-184.; Kyle, *The New Age Movement in American Culture*, 68,91.

¹²⁸ Hugh B. Urban, *New Age, Neopagan, and New Religious Movements: Alternative Spirituality in Contemporary America* (California: University of California Press, 2015), 220-221. Roof'un Oprah'la ilgili yorumu şöyledir: "Oprah, iç huzur ve güçlenme kavramlarının dünyanın dini geleneklerinden ve büyük filozoflardan ödünç alınan fikirlerle özgürce karıştığı, kişisel gelişime odaklanan istikrarlı bir diyet sunuyor." Wade Clark Roof, *Spiritual Marketplace: Baby Boomers and the Remaking of American Religion* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1999), 70.

¹²⁹ Karlyn Crowley, *Feminism's New Age: Gender, Appropriation, and the Afterlife of Essentialism* (Albany: State University of New York Press, 2011), 31-32.; Urban, *New Age, Neopagan, and New Religious Movements*, 220-221.

¹³⁰ Crowley, *Feminism's New Age*, 133-134.

¹³¹ Ferguson, *The Aquarian Conspiracy*, 23.

Düşünürler aynı zamanda, kanallık, kristallerin kullanımı reenkarnasyon gibi ezoterik mirası New Age vizyonu ile bütünleştirmişlerdir. New Age vizyonu, ana akım kültürde iki şeyin yerini alacağını iddia etmiştir. Bunlardan ilki, Yahudi-Hıristiyan geleneğine dayanan ana akım din; ikincisi ise Kartezyen düalizme dayanan ana akım bilimdir. Bu ikisinin yerine din-bilim bütüncüllüğünü savunan New Age spiritüelliği öne çıkacaktır.

Bu anlamda yeni bilim alanında öne çıkan F. Capra, “kuantum fiziğiyle Uzak Doğu mistisizminin şaşırtıcı paralellikler gösterdiğini” savunarak “yeni fiziğin” ön saflarında yer almıştır. Capra’nın *The Tao of Physics (Fiziğin Tao’su)* kitabı böyle bir girişimin neticesinde ortaya çıkmıştır. Hanegraaf, Capra’nın *The Tao of Physics (Fiziğin Tao’su)* kitabını “New Age biliminin özü” olarak nitelendirmiştir.¹³² Capra, *Fiziğin Tao’su* kitabının önsözünde mistik fizik teorisini ilhami bir vizyonla şu şekilde hikâyelemiştir:

“O gün, deniz kıyısında oturuyordum, sıcak bir yaz günü idi; dalgaların öylece gelip-gidişini seyrediyordum ve nefesimin ritmik sesini dinliyordum. İşte tam o anda, çevremde olup bitenlerin gerçek ve bütünsel kavrayışına varmıştım. Sanki çevremdeki her şey büyük bir kozmik dansa katılır gibiydi....Bu dansın ritmini “hissedebilmiş” ve dansa eşlik eden müziği ya da senfoniye “duyabilmişim”. İşte o an, oracıkta, denizin kenarında, bunun “Şiva’nın Dansı” olduğunu anlamıştım. Hindu’ların taptığı dansçılar Tanrı’sı Şiva’dan başka bir şey değildi bu.”¹³³

Yasalara bağlı saat gibi işleyen mekanik evren anlayışının yerine kuantum fiziği; dinamik, sürekli değişen, birbiriyle etkileşim halinde atom altı enerji alanlarından bahsetmektedir. Atomlar ayrı ayrı tanımlanabilir bileşenleriyle makine gibi işlemek yerine, atom altı parçacıklar karmaşık birbirine bağlı değişken sistemler olarak faaliyet gösterir. Capra’nın buradan çıkardığı temel spiritüel ders birbirine bağlı “kozmetik bir bütüncülük” içinde yaşadığımızdır. Bu düşünce New Age içinde gelişen Tanrı ya da ilahi birlik anlayışına katkıda bulunmuştur.¹³⁴ David Bohm’un holografik evren teorisi ve James Lovelock’un dünyayı kendi kendine düzenleyen canlı bir organizma olarak gördüğü Gaia teorisi benzer argüman ve teorilere vurgu yapmıştır. Böylece bu düşünürlerin teorileri spiritüelliği bilimle bütünleştirme çabalarının önünü açtı.¹³⁵

¹³² Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, 74.

¹³³ Fritjof Capra, *Fiziğin Tao’su*, çev. Kaan H. Ökten (İstanbul: Arıtan Yayınevi, 1991), Önsöz, 13-14.

¹³⁴ Gordon Lynch, *The New Spirituality: An Introduction to Progressive Belief in the Twenty-First Century* (London: I.B. Tauris, 2007), 32-34.

¹³⁵ Lynch, *The New Spirituality*, 31,45-46.

New Age'in birçok bileşeni, başta ezoterik gelenek (Swedenborgçuluk, Mesmerizm ve spiritüalizm), Doğu dinleri, hümanist psikoloji özellikle Capra'dan sonra kuantum fiziğinin yeni bilimsel dilini içerecek şekilde genişlemiştir.¹³⁶ Bu açıdan Capra'nın kitabı New Age fikirlerinin kuantum fiziğinin bazı kavramlarının (enerji, frekans) diliyle kitleleşmesini sağlamıştır.

Nasıl ki ezoterizmin psikolojikleştirilmesi ile birlikte bilinç, bilinçaltı, benlik gibi kavramlar New Age'in kültik ağlarına etti ise Capra gibi fizikçiler sayesinde fiziğin enerji, frekans, kuantum kavramları kültik ortama dâhil olmuştur. Capra'dan sonra Capra'nın modern fizik ile Doğu mistisizmi arasında gördüğü paralellikleri sanki ana akım bilim dünyasında kabul edilmiş, onaylanmış bilimsel metinler gibi kullanan New Age yazarları New Age edebiyatına katkıda bulunmuştur.

¹³⁶ Catherina L. Albanese, "The Magical Staff: Quantum Healing in the New Age", *Perspectives on the New Age*, ed. James R. Lewis - J. Gordon Melton (New York: State University of New York Press, 1992), 84.

İKİNCİ BÖLÜM

NEW AGE SPIRİTÜELLİĞİNE SOSYOLOJİK YAKLAŞIM

2.1. New Age'i Tanımlamak

2.1.1. New Age Hareketinden New Age Spiritüelliğine

New Age, Batı ezoterizminden Doğu dinlerine hümanist ve transpersonel psikolojiden ruhçuluğa kadar muhtelif bileşenleri olan çok yönlü bir harekettir. Ancak 1960'ların karşı kültüründen doğan 1970'lerde kova çağı (age of aquarius) vizyonuyla bütünleşerek kendi bilincine varan hareketin 1980'lerden itibaren neoliberal kapitalizme eklemesiyle birlikte "hareket" olarak sona erdiği ama "spiritüellik" olarak devam ettiği dile getirilmiştir. New Age ana akım kültüre katılarak daha geniş bir spiritüel pazara açılmıştır. Sutcliffe ve Bowman, "New Age'in ana akım haline geleceği yönündeki tahminlerin aksine, şimdi sanki ana akım New Age'e dönüşüyor"¹³⁷ gözleminde bulunurken New Age'in ana akım kültüre katılmakla kalmayıp geç modernitenin tam merkezine aynı zamanda modernliği üreten veya modernliği tamamlayıcı "geç modern bir fenomene" dönüştüğüne de işaret etmiştir. New Age üzerine ilk derinlikli sosyolojik çalışmalardan birini yapan Heelas, kitabının giriş bölümünde "New Age'i incelemenin önemli bir nedeni, modernitenin temel özelliklerini özetlemesidir",¹³⁸ demiştir. New Age birçok yönüyle geç modernitenin ve geç kapitalizmin benliği merkeze alan kurum ve hiyerarşi karşıtı özellikleriyle örtüşmektedir.

New Age'in ana akım kültüre nüfûz etmesiyle, hareket olarak gerçekliğini kaybetmesi Batı toplumlarında birçok insanın kendini New Age etiketi yerine spiritüellik etiketiyle ifade etmesinin de ana sebeplerinden biridir. Buna göre New Age etiketi, bireylerde artık aşağılayıcı bir anlam ifade etmektedir. Bu durum New Age olgusu üzerine çalışan din sosyologlarının olguyu daha geniş bir çerçevede spiritüellik etiketiyle isimlendirmelerine yol açmıştır. Bu yüzden 2000'lerden sonra New Age üzerine yapılan saha araştırmalarında, başlık olarak daha çok holistik spiritüellik (holistic spirituality),

¹³⁷ Steven Sutcliffe - Marion Bowman (ed.), *Beyond New Age: Exploring Alternative Spirituality* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2000), Giriş 11.; Houtman - Aupers, "New Age Gender Puzzle", 100.

¹³⁸ Heelas, *The New Age Movement*, Giriş 4.

alternatif spiritüellik, (alternative spirituality) çağdaş spiritüellik, (contemporary spirituality), zihin-beden-ruh (mind-body-spirituality) ilerici spiritüellik (progressive spirituality), Hıristiyanlık sonrası spiritüellik (post Christian spirituality), self-spiritüellik popüler spiritüellik gibi kavramlar kullanılmıştır.¹³⁹ Din sosyolojisi literatüründe öne çıkan bu spiritüellik söylemi ise kurumsal dinin dışında gelişen New Age pratiklerinin anlam çerçevesine yaslanmaktadır.

Spiritüellik etiketinin New Age yerine kullanılmasında, tekrar ifade etmek gerekirse, New Age söyleminin ulusal sınırları aşarak küresel bir olgu haline gelmesi etkili olmuştur. New Age, birçok geleneğin unsurlarını seçici bir şekilde bir araya getirmektedir ki bu da ancak güçlü bir şekilde küreselleşmiş koşullar altında mümkün olabilen bir süreçtir.¹⁴⁰ Dolayısıyla New Age olgusu değişmemiş olgunun yalnızca emik kullanımında bir değişiklik olması sebebiyle akademik kullanımı değişikliğe uğramıştır. Burada din sosyologları geleneksel dini kurumların -özellikle Hıristiyan kiliselerinin- dışında var olan New Age'e özgü dindarlık biçimlerine işaret etmesi amacıyla spiritüellik kavramını kullanmaya devam etmiştir. Yoksa spiritüellik maddiyatın karşısında maneviyata önem verme veya örgütsel dinin içindeki maneviyat pratiklerine önem verme anlamı taşımamaktadır.¹⁴¹ Dolayısıyla spiritüellik kurumsal dinin dışında ve onun karşısında gelişen New Age pratiklerini ifade etmektedir.

2.1.2. New Age'e Sosyolojik Yaklaşım: Kurumsal Dinden Bireysel Spiritüelliğe Geçiş

Bir önceki bölümde açıkladığımız üzere benliğin kutsallaştırılmasında temellenen New Age olgusu Batı'da Yahudi-Hıristiyan dini geleneğinin dışında gerçekleşen büyük bir dini değişimi ifade eder. Lewis'in ifade ettiği gibi "temel ilhamını Yahudi-Hıristiyan geleneği dışındaki kaynaklardan alan büyük ölçekli, merkezi olmayan bir dini alt kültürü"¹⁴²

¹³⁹ Galen Watts, "The Religion of the Heart: 'Spirituality' in Late Modernity", *American Journal of Cultural Sociology* 10/1 (2022), 5, 4. Dipnot.

¹⁴⁰ Lisolette Frisk - Peter Nynäs, "Characteristics of Contemporary Religious Change: Globalization, Neoliberalism, and Interpretative Tendencies", *Post-Secular Society*, ed. Peter Nynäs vd. (New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers, 2012), 52.

¹⁴¹ Spiritüelliğin dini kurumların dışında "kilisesiz bir ruhsallık" biçimiyle devam etmesi anlamını açıklamaya çalışan makale için bkz. Eva M. Hamberg, "Kilisesiz Ruhsallık", çev. Yurdagül Mehmedoğlu, *Din Sosyolojisi: Çağdaş Gelişmeler*, ed. Peter B. Clarke (Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2012), 231. Ayrıca bkz. Paul Heelas, "Hayattaki Ruhsallılar", çev. Ali Ulvi Mehmedoğlu, *Din Sosyolojisi: Çağdaş Gelişmeler*, ed. Peter B. Clarke (Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2012), 251.

¹⁴² Lewis - Melton, *Perspectives on the New Age*, Giriş IX.

örnekleyen New Age, Batı toplumlarının sosyokültürel manzarasının 1960’lardan beri büyüyen bir parçasıdır. Bu dini değişim süreci tipik olarak pek çok sosyolog tarafından “örgütlü kurumsal kiliseden bireysel New Age spiritüelliğine” doğru bir kayma olarak ifade edilmiştir.

Sosyologlar bu kaymayı analiz ederken genel itibariyle kurumsal din ile New Age spiritüelliği arasında dindarlık açısından bir ayrım yapmışlardır. New Age alt kültürünün içeriğini oluşturduğu spiritüel pratikler, kurumsal dinin dışında veya tam karşısında yer almaktadır. Dolayısıyla dinden spiritüelliğe olan kayma, kilise ve şapelin veya ana akım dinin dışında kültik pratiklere doğru olan bir kaymadır. Barker, dindarlıkla spiritüellik arasında teolojik ve sosyal yönelimlerinden hareketle şöyle bir ideal-tipik bir ayrım yapmıştır:¹⁴³

Kriter	Dindarlık	Spiritüellik
Kutsal	Aşkın ve muayyen	İçkin ve kozmik
Kaynak	Dışarıda	İçeride
Başlangıç	Yaratılış	Yaratma (Süregiden)
Bilginin Kaynağı	Kutsal Kitap/Vahiy	Deneyim
Otorite	Dogma/Rahiplik/Gelenek	Kişisel deneyim
Teodise	Şeytan/Günah	Uyum ve Denge eksikliği
İbadet Yeri	Cami/Sinagog/Kilise	Açık hava/Muayyen bir bina
Nihai Arzu	Kurtuluş	Özgürleşme/Nirvana
Sosyal Kimlik	Dini Gelenek/Kilise/Cemaat/Ümmet	İçsel benlik
Kontrol	Dışsal Otorite	İçsel Otorite
Perspektif	Analitik	Holistik/Senkretik

Şekil 1. Dindarlık-Spiritüellik Tablosu

¹⁴³ Eileen Barker, “The Church Without and the God Within: Religiosity and/or Spirituality?”, *The Centrality of Religion in Social Life: Essays in Honour of James A. Beckford*, ed. Eileen Barker (Aldershot, England: Ashgate, 2008), 189.

Fuller, bu kaymanın temayüz ettiği bireyleri anlatmak için Amerika’da kilisesiz spiritüelliğin (unchurched spirituality) tarihsel sürecini ele aldığı çalışmasında söz konusu bireyleri “spiritüel ama dindar değil” (Spiritual but not Religious) olarak tanımlamıştır. Burada bireylerin ‘dindar’ olmaması kurumsal bir kilise ile bağı olmaması veya bu bağı oldukça zayıf olması anlamındadır. Fuller’in ifadesiyle “O halde, kiliseye bağlı olmayanların en büyük grubu, spiritüel konularla ilgilenmekte ancak bunları resmi bir dini organizasyon bağlamı dışında gerçekleştirmeyi tercih etmektedir. Bu Amerikalılar ‘spiritüel ama dindar değil’ olarak tanımlanabilir.” Kilise ile güçlü bağı olmayan ve kendi ruhani yolunu takip eden bu bireyler buna alternatif olarak astroloji, reiki, kanallık ve meditasyon gibi kilise dışı spiritüel uygulamalarla yoğun olarak ilgilenmektedir.¹⁴⁴ Fuller’e göre “spiritüel” kelimesi giderek bireysel düşünce ve deneyimin özel alanıyla ilişkilendirilirken, “dini” (religious) kelimesi dini kurumlara üyelik, resmi ritüellere katılım ve resmi nominal doktrinlere bağlılık gibi kamusal alanla bağlantılı hale gelmiştir.” İlk olarak Fuller (2001) tarafından *Spiritual but Not Religious: Understanding Unchurched America* adlı kitabında geliştirilen niteliyici bir ifade olan “Spiritual But Not Religious” (SBNR), spiritüel konularla ilgilenen ancak bunları organize dinden uzakta sürdürmeyi seçen, başka bir deyişle kiliseye gitmeyen bireyleri tanımlamak için kullanılan popüler bir terim haline gelmiştir.

Bu durum, din sosyologlarının özellikle 2000’lerden itibaren yaptıkları basit mülakat sorularına aldıkları cevaplarla desteklenmiştir. Örneğin, “Dindar mısınız?” sorusuna birçok katılımcı, “Hayır, değilim ama spiritüel pratiklere oldukça ilgiliyim,” ya da “Hayır, dindar değilim; kişisel ruhani yolumu takip ediyorum,” şeklinde yanıtlar vermiştir. Birbirinden bağımsız birçok araştırmada dile getirilen bu tarz yanıtlar, pek çok Batılının artık Tanrı’yı inanılması ve itaat edilmesi gereken bir yaratıcı olarak değil, daha çok belirsiz ve soyut bir “şey” olarak algılamaya başladığını göstermektedir.¹⁴⁵

Kurumsal dindarlıktan bireysel spiritüelliğe doğru yaşanan bu kaymayı Wade Clark Roof, bebek patlaması kuşağı için tanımlamıştır. 1960’larda bebek patlaması kuşağının yetişkinliğe adım atmaya başlamasından bu yana Amerikan dindarlığında, bireylerin

¹⁴⁴ Fuller, *Spiritual, But Not Religious*, 4.

¹⁴⁵ Dick Houtman, Paul Tromp, “The Post-Christian Spirituality Scale (PCSS): Misconceptions, Obstacles, Prospects”, *Assessing Spirituality in a Diverse World*, ed. Amy L. Ai vd. (Cham: Springer International Publishing, 2021), 36.

anamlı spiritüel arayışıyla karakterize olan ve Roof'un "spiritüel arayış kültürü"¹⁴⁶ olarak tanımladığı bir yöne doğru önemli bir kayma görülmektedir. Roof "spiritüel arayış kültürü"nü şu sözlerle ifade etmiştir: "Arayış kültürü derken, 'yolculuk', 'büyüme', 'keşif' ve 'içsel yaşamın geliştirilmesi' hakkında çokça konuşulan, manevi arayış ve keşfi vurgulayan bir ethos'tan bahsediyorum."¹⁴⁷ Bu arayışçılar (seekers), kiliseye gitmeyebilirler, ancak kiliseye gidenlerin çoğundan daha fazla spiritüel gelişime odaklanmaktadır. Roof, bebek patlaması kuşağını "daha eğitimli, daha bireyci, çeşitli New Age inanç ve uygulamalarını içerebilen 'mistik' dine daha yatkın, Tanrı hakkında teistik bir inanca daha az sahip, inançlarını 'spiritüel bir yolculuk' veya 'arayış' olarak görme olasılığı daha yüksek..." olarak açıklamıştır.¹⁴⁸ Roof'a göre bu bireyler "...ellerindeki sembollerden, öğretilerden ve uygulamalardan seçici bir şekilde yararlanarak kendi kişisel anlam sistemlerini yaratan insanlardır. Kendilerine dindar mı yoksa spiritüel mi oldukları sorulduğunda, kesinlikle ikincisini tercih etmekte ve genellikle din diline ve dini kurumlara açıkça mesafeli yaklaşmaktadırlar."¹⁴⁹

Wuthnow ise dindarlıktaki bu değişimi "yerleşiklikten arayışa doğru" (from dwelling to seeking) bir yönelim olarak teorileştirmiştir. Burada "yerleşiklik" (dwelling) müesses dinlerin örgütlü maneviyatını ifade ederken "arayış" (seeking) müesses dinlerin dışında bir kutsal arayışını ifade etmektedir. Söz konusu kutsal arayışı daha önce alışılmış dini normlarda kalmak yerine, kişisel ve bireysel ruhsal arayışa geçişi belirtir:

"Yerleşiklik maneviyatı, barınmayı vurgular: Tanrı evrende belirli bir yer işgal eder ve insanların da içinde ikamet edebileceği kutsal bir alan yaratır; kutsal alanda yaşamak onun bölgesini bilmek ve kendini güvende hissetmektir. Arayış maneviyatı uzlaşmayı vurgular: Bireyler ilahi olanın var olduğuna dair inançlarını pekiştiren kutsal anlar ararlar, ancak bu anlar geçicidir; insanlar bölgeyi bilmekten ziyade yeni manevi manzaralar keşfederler ve maneviyatın karmaşık ve kafa karıştırıcı anlamları arasında uzlaşma yapmak zorunda kalabilirler."¹⁵⁰

¹⁴⁶ Roof, *Spiritual Marketplace*, 23.; Wade Clark Roof, *A Generation of Seekers: The Spiritual Journeys of the Baby Boom Generation* (San Francisco: HarperSanFrancisco, 1993).

¹⁴⁷ Wade Clark Roof, "Spiritual Seeking in the United States: Report on a Panel Study", *Archives de Sciences Sociales Des Religions* 45/109 (2000), 50.

¹⁴⁸ Brian J. Zinnbauer vd., "Religion and Spirituality: Unfuzzifying the Fuzzy", *Journal for the Scientific Study of Religion* 36/4 (1997), 551.

¹⁴⁹ Roof, "Spiritual Seeking in the United States", 58.

¹⁵⁰ Robert Wuthnow, *After Heaven: Spirituality in America Since the 1950s* (Berkeley: University of California Press, 1998), 3-4.

Kurumsal din ve spiritüellik ilişkisine dair literatürde öne çıkan en dikkat çekici çalışma ise ve Heelas ve Woodhead'in 2005 yılında yayımladıkları *Why Religion is Giving Way to Spirituality? (Spiritüel Devrim: Din Neden Yerini Spiritüelliğe Bırakıyor?)* adlı çalışmadır.¹⁵¹ Yazarlar, kurumsal din biçimlerinin, özellikle de Hıristiyanlığın yerini “bütüncül spiritüellik” olarak adlandırdıkları New Age’e bıraktığı “spiritüel devrim” öngörmektedir. Çünkü yapılan anketler giderek artan sayıda insanın artık kendilerini kurumsal dinle ilişki olarak “dindar” yerine New Age’le ilişkili “spiritüel” olarak tanımlamayı tercih ettiğini göstermektedir. Zira holizm, New Age, zihin-beden-ruh, yoga, feng shui, chi ve çakra gibi terimler genel kültürde geleneksel Hıristiyan sözcük dağarcığından daha yaygın hale gelmiştir.¹⁵²

Bahsedilen yazarlar, Charles Taylor’a atıfla “modern kültürün muazzam öznel dönüş”¹⁵³ yaşadığı ve bu öznel dönüşün de bireyleri geleneksel dinden daha ziyade spiritüel pratiklere yönlendirmeye zemin hazırladığını iddia etmişlerdir. Bu, “dışsal veya 'nesnel' roller, görevler ve yükümlülükler açısından yaşanan bir hayattan uzaklaşıp, kişinin kendi öznel deneyimlerine (bireysel olduğu kadar ilişkisel) atıfta bulunarak yaşanan hayata doğru bir dönüşür.”¹⁵⁴ Örgütlü dinlerin kendilerini ifade ettikleri “organize cemaat muhiti” (congregational domain)¹⁵⁵ ile New Age’e özgü spiritüel formların kendini ifade ettiği “holistik ortam” (holistic milieu)¹⁵⁶ arasında bir ayırım yapan yazarlar, İngiltere’nin Kendal kasabasında yaptıkları empirik araştırmadan hareketle ikincisinin gittikçe büyüdüğü birincinin ise gittikçe küçüldüğünü tespit etmiştir.¹⁵⁷ Buna göre spiritüel devrim henüz gerçekleşmese de İngiliz toplumunda New Age’e özgü formlar gittikçe genişlemektedir.

¹⁵¹ Paul Heelas vd., *The Spiritual Revolution: Why Religion Is Giving Way to Spirituality* (Malden, MA: Blackwell Pub., 2005).

¹⁵² Heelas vd., *The Spiritual Revolution*, 1.

¹⁵³ Charles Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, çev. Uğur Carbilen (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011), 29.; Heelas vd., *The Spiritual Revolution*, 2-3.

¹⁵⁴ Heelas vd., *The Spiritual Revolution*, 2.

¹⁵⁵ "Congregational domain" terimi, dini toplulukların toplandığı, ibadet ettiği ve dini etkinliklerini gerçekleştirdiği alanları ifade eder. Bu, genellikle kiliseler, camiler, sinagoglar gibi dini binalar veya bu binaların bulunduğu alanlar anlamına gelir.

¹⁵⁶ Yazarlara göre Holistik ortam olarak isimlendirilmesinin sebebi zihin-beden-ruh bütünlüğünü esas alan New Age pratiklerinden ötürüdür. Yazrların gözlemine göre holistik rtama girildiğinde, 'bütüncül' dilin yaygın kullanımı hemen göze çarpar: 'uyum', 'denge', 'akış', 'bütünleşme', 'etkileşim', 'bir olma' ve 'merkezde olma'. Bkz. Heelas vd., *The Spiritual Revolution*, 26.

¹⁵⁷ Heelas vd., *The Spiritual Revolution*, 45.

Bu noktada dikkat çekici olan yazarların “organize cemaat muhiti” (congregational domain) ve “holistik ortam” (holistic milieu) arasında bir ayrım yapmalarınıdır. Organize cemaat muhiti, kilise ve şapelin çevresinde örgütlenen düzenli kilise müdavimlerinden oluşan bir nevi kilise çevresidir. Öte yandan yazarlar, yoga, masaj, aromaterapi, tai chi, reiki ve benzeri alternatif spiritüel hizmet ve tedarikçilerinin oluşturduğu bir ‘spiritüel ortam’ keşfetmiştir. Söz konusu ortam, kilise ortamından farklı inançlar, uygulamalar ve kurumlardan oluşan, dışsal aşkın bir Tanrı’ya itaat biçimlerinden daha ziyade bireysel benliğe seslenen bir ortamdır.¹⁵⁸ Dolayısıyla, yazarlar, Kendal kasabasının organize cemaat muhitiyle holistik ortamının kutsalla ilişki açısından büyük ölçüde farklı iki dünya olduğunu iddia etmişlerdir. Organize cemaat çevresinde, bireyin kendini anlaması, yüksek bir otoriteyle hürmetkar bir ilişki içinde şekillenirken; holistik ortamda, kendini anlama, yaşam sürecinin kendisinde yatan bir anlam kaynağını arayarak ve bireysel olarak deneyimleyerek gerçekleşir.¹⁵⁹

Benzer şekilde spiritüel devrim iddiasını test etmek üzere yola çıkan Houtman ve Aupers, 1981-2000 yılları arasında Avrupa ülkelerinde elde ettikleri uluslararası bulgulardan hareketle New Age’in Avrupa ülkelerinin büyük çoğunluğunda giderek yayıldığına dair kanıtlar sunduğunu tespit ederek şu sonuca ulaşmışlardır:

“Gerçekten de bulgularımız, çoğu Batı ülkesinde Hıristiyan kiliselerinin gerilemesinin, benliğin giderek kutsallaştırılmasıyla birlikte gittiğini göstermektedir. O halde bugün tanık olduğumuz şey, kutsalın ortadan kalkmasından ziyade, kutsalın Hıristiyan cennetinden benliğin daha derin katmanlarına doğru dramatik bir şekilde yer değiştirmesidir.”¹⁶⁰

Buraya kadar sosyologların yaptıkları yorumlar esasında New Age spiritüelliğinin örgütlü din karşısında karşıt bir pozisyonda yer almasıyla ilgilidir. Farklı Tanrı, evren ve insan anlayışlarını bünyesinde barındıran ve en temel özellik olarak benliği merkeze alan New Age spiritüelliği Batı toplumlarında baskın konumdadır ve spiritüelliğin bu baskınlığı din sosyologları tarafından kurumsal dinlerden bireysel New Age spiritüelliğine doğru bir

¹⁵⁸ Heelas vd., *The Spiritual Revolution*, 12-13.

¹⁵⁹ Heelas vd., *The Spiritual Revolution*, 31.

¹⁶⁰ Houtman - Aupers, “New Age Gender Puzzle”, 114. Yazarların benzer içerikli makalesi için bkz. Dick Houtman - Stef Aupers, “The Spiritual Turn and the Decline of Tradition: The Spread of Post-Christian Spirituality in 14 Western Countries, 1981–2000”, *Journal for the Scientific Study of Religion* 46/3 (2007), 305-320. Yazarlar bu makalede New Age ifadesi yerine ona eşdeğer anlamda Hıristiyanlık sonrası maneviyat (Post Christin spirituality) ifadesini kullanıyorlar.

kayma olarak zikredilmiştir. Bu baskınlık da esasında New Age'in ana akım kültüre yayılmasıyla ilgilidir.

Her ne kadar örgütlü din ve spiritüellik birbirlerine karşıt bir konumda yer alsada (ki bu durum 'spiritüel ama dindar değil' kategorisi ile zikredilmiştir) söz konusu iki dindarlık biçimi arasında senkretik ve melez ilişki biçimleri de bulunabilir. Bireyler kendilerini 'spiritüel ama dindar değil' olarak tanımladığı gibi kendilerini hem dindar hem de spiritüel olarak da tanımlayabilirler. Başka bir ifadeyle kiliseye gitmeye devam eden aynı zamanda New Age spiritüel pratiklerini benimseyen hatta Hıristiyan repertuarıyla New Age spiritüel uygulamalarını birleştiren bireyler de görülebilir. Örneğin kurumsal dine mesafeli birisi, medyumluk tekniklerini sadece önceki hayatındaki karmaları çözmeye çalışma yönüyle kullanırken dindar bir diğeri Hıristiyan teolojisinin alanında kalmayı tercih edip medyumluk teknikleriyle İsa'nın mesajını daha iyi anlamayı amaçlayabilmektedir. Bu durum, spiritüel uygulamaların bireysel tercihlere rahat bir şekilde adapte edilebilmesi ve farklı dinlerle kombine edilebilmesiyle alakalıdır.¹⁶¹

Woodhead, "Spiritüellik ve Hıristiyanlık söz konusu olduğunda bu ilişkinin, ödünç alma, etkileme ve örtüşmenin yanı sıra sınır çizme ve karşılıklı reddetme şeklinde" olduğunu dile getirmiştir.¹⁶² Bu nedenle Woodhead, 2000'lerden itibaren Katolik ve Protestan ana akım ve tarihi kiliselerin meditasyon ve farkındalık tekniklerini benimsemeye başlamasını, ayrıca yoga dersleri ve reiki gibi çeşitli terapötik hizmetler sunmasını bu "etkileşim"¹⁶³ bir örneği olarak gösterirken, Roma Katolik Kilisesi'nin New Age hareketiyle ilgili yayınladığı raporu ise sınırlama ve karşılıklı reddetme ilişkisine bir örnek olarak sunmuştur.¹⁶⁴

¹⁶¹ Aksel, *New Age: Dini Ezoterik Geleneğin Popüler Kültüre Dönüşümü*, 29-30.

¹⁶² Linda Woodhead, "Spirituality and Christianity: The Unfolding of a Tangled Relationship", *Religion, Spirituality and Everyday Practice*, ed. Giuseppe Giordan - William H. Swatos (Dordrecht: Springer, 2011), 4.

¹⁶³ Woodhead, "Spirituality and Christianity: The Unfolding of a Tangled Relationship", 15.

¹⁶⁴ Vatikan, "Jesus Christ The Bearer Of The Water Of Life - A Christian reflection on the New Age", *The Holy See* (12 Kasım 2023). Katolik Kilisesi 2003 yılında yayınladığı kapsamlı belgede New Age hareketini enine boyuna değerlendirmiştir ve bu hareketin Hıristiyan inancı ile karşıtlıklarını ortaya koymuştur. Bu belgede New Age düşüncesinin Mesih hakkındaki düşünceleri de ele alınmaktadır. Burada New Age'in Mesih üzerine düşüncelerinin Hıristiyan inançlarına aykırılığı belirtildikten sonra bölüm sonunda New Age hareketinin bu yöndeki düşüncelerinin temel kaynağı olarak Teosofi, Antroposofi ve Arcane hareketleri gösterilmektedir. Söz konusu diğer iki hareketin Teosofi'den doğdukları düşünüldüğünde Teosofi hareketinin New Age ve spiritüel akımların Mesih telakkilerindeki etkisi açık biçimde anlaşılmaktadır. Gül, *Senkretik Bir Oluşum Olarak Teosofi Cemiyeti*, 259.

Hıristiyanlık ve neo-paganizmi bireysel dini yaşamlarına dahil eden ve bu ikisini “kaynaştırıcı” kadınlar üzerine çalışan Giselle Vincett, söz konusu “Hıristiyan Paganlar” a “kaynaştırıcılar” (The Fusers) ismini vermiş ve onların spiritüelleştirilmiş Hıristiyanlığın yeni biçimlerini temsil ettiğini ifade etmiştir.¹⁶⁵ Geçmişlerinde Hıristiyan olan kaynaştırıcılar Neo-pagan pratikleri benimseyince Hıristiyanlığı terk etmemiş bu ikisini bir arada tutmaya çalışmıştır.

Benzer şekilde New Age, geleneksel dine ait kavramları ödünç alarak kendi bünyesine katabilmektedir. Bu noktada geleneksel din ve geleneksel dine ait kavramlar dünyası New Age’in seçip kullandığı kaynaklardan biridir. Örneğin, melekler temelde kitabi dinden türemişlerdir; ancak New Age perspektifi ve uygulamalarında yeni bir hayat kazanmışlardır.¹⁶⁶ Semavi dinlerde Tanrı ile peygamberler ve insanlar arasında aracı varlıklar olarak ilişki sağlayan melekler, New Age uygulamalarında insanların kişisel gelişimlerini sağlayan spiritüel araçlara dönüşmüştür. Meleklerin kilise dininin örgütsel bağlarından kopararak bireylerin kişisel gelişimlerinin bir parçası kılınması Gilhus’a göre “dinin bir tür demokratikleşmesini” temsil etmektedir.¹⁶⁷

Bu noktada din ve spiritüellik arasındaki analitik ayrımı sürdürmenin zor olduğunu dile getiren bazı din sosyologları din ve spiritüelliğin karşıtlığa dayanan ilişkisinden ziyade “yaşanan din”e¹⁶⁸ yani din ve spiritüelliğin iç içe geçtiği karmaşık çoklu yollara odaklanmak gerektiğini dile getirmişlerdir. Söz konusu din sosyologlarına göre spiritüelliği kurumsal din karşısında, kurumsal dini ise spiritüellik karşısında konumlandırmak yerine bireylerin gündelik yaşamlarındaki “yaşanan din”e odaklanmak gerekir. Çünkü dine karşıt olarak tanımlanan New Age spiritüelliği, bu konunun çok daha

¹⁶⁵ Giselle Vincett, “The Fusers: New Forms of Spiritualized Christianity”, *Women and Religion in the West: Challenging Secularization*, ed. Kristin Aune vd., Theology and Religion in Interdisciplinary Perspective (Aldershot, England: Ashgate Pub., 2008), 133-145.

¹⁶⁶ Lisolette Frisk vd., “The New Age”, *The Oxford Handbook of New Religious Movements: Volume II*, ed. James R. Lewis - Inga B. Tollefsen (New York: Oxford University Press, 2016), 2/474.

¹⁶⁷ Ingvild Saelid Gilhus, “Angels in Norway: Religious Border-Crossers and Border-Markers”, *Vernacular Religion in Everyday Life: Expressions of Belief*, ed. Marion Bowman - Ulo Valk (New York: Routledge, 2012), 104-105.

¹⁶⁸ Eugenia Roussou, *Orthodox Christianity, New Age Spirituality and Vernacular Religion: The Evil Eye in Greece* (London: Bloomsbury Academic, 2021), 50. Eugenia Roussou, bu araştırmasında “nazar inancı” nı odak alarak, çağdaş Yunan dindarlığının Hıristiyanlık ve New Age spiritüelliğiyle nasıl etkileşimde bulunduğunu yerel dini pratikler düzeyinde incelemektedir.

ötesine uzanmakta, dini olanla spiritüel olan arasındaki ayrımları gittikçe bulanıklaştırmaktadır.

Eugenia Roussou, bu bağlamda günümüz Yunanistan'ında etkin bir konum elde etmeye başlayan New Age spiritüel uygulamalarını mercek altına aldığı çalışmalarında New Age spiritüel uygulamalarının Yunanistan'ın kurumsal dini Ortodox Hıristiyanlıkla nasıl iç içe geçerek senkretik bir hal aldığını ortaya koymaya çalışmıştır. Resmo ve Selanik'de New Age pratiklerine katılan Ortodox Hıristiyan dinine mensup kadınlar üzerine nitel bir araştırma yapan Roussou'ya göre New Age spiritüel pratikleri, "Ortodoksluğun yerini almayı veya onu yıkmayı amaçlamıyor, bunun yerine onunla karışıyor ve etkileşime giriyor."¹⁶⁹ Resmo ve Selanik örneğinde Yunanlılar, Ortodoks Hıristiyanlığı ve alternatif maneviyat biçimlerini benimseyip birleştirerek dindarlıklarını bireyselleştiriyorlar ve mensup oldukları Ortodoks Hıristiyanlık'la New Age'e dayalı spiritüel pratikleri birbirine zıt olarak değil, birbirini tamamlayıcı olarak görüyorlar.¹⁷⁰

Spiritüellik ve dindarlığın melez ilişkisine dair bir çalışma da Ahmet Muttaqin'in Endonezya'nın Yogharta şehrindeki 3 spiritüel merkez üzerine yaptığı etnografik araştırmasıdır. Söz konusu araştırma, küresel New Age pratiklerinin ve hümanist psikolojinin ülkedeki Java ruhani mirası ve geleneksel tasavvufla kurduğu "hibrit spiritüellik" biçimlerini konu edinmektedir. Muttaqin'in hibrit spiritüellik olarak kavramsallaştırdığı bağlam, İslami geleneğe ve Endonezya'ya özgü yerel dindarlık biçimlerinin küresel New Age pratikleriyle kurduğu etkileşimi kavramsallaştırmaktadır.¹⁷¹

2.1.3. New Age'in Örgütsel Yapısı: Kültik Ortam

New Age'in kökleri, oluşumu ve gelişimine dair anlattığımız tarihsel süreç, olgunun son derece karmaşık olduğunu gösteriyor. Zira New Age, yeni dini hareketlerdeki örgütsel tarikat yapılarının aksine çeşitli eklektik kült biçimlerine karşılık gelebilecek "esnek din

¹⁶⁹ Eugenia Roussou, "Spirituality within Religion: Gendered Responses to a Greek 'Spiritual Revolution'", *Gender and Power in Contemporary Spirituality: Ethnographic Approaches*, ed. Anna Fedele - Kim E. Knibbe, Routledge Studies in Religion (New York: Routledge, 2013), 50.

¹⁷⁰ Roussou, "Spirituality within Religion: Gendered Responses to a Greek 'Spiritual Revolution'", 47.

¹⁷¹ Ahmad Muttaqin, *Hybrid Spirituality and Religious Efficacy of Yogyakarta Spiritual Centres* (Sydney: Western Sydney University, Doktora Tezi, 2012).

anlayışını”¹⁷² ve spiritüel eğilimler dizisini ortaya koymaktadır.¹⁷³ New Age’in belirli liderler, resmi doktrinler, standart dini uygulamalar ve benzerleri temelinde açık bir şekilde tanımlanabilecek bir organizasyon olmaması¹⁷⁴ sosyolojik inceleme konusunu daha da karmaşık hale getirmektedir.

Nitekim New Age olgusu üzerine çalışan sosyologların hemen hemen tamamı, birbirleriyle alakası olmayan yüzlerce inancın şemsiye bir kavram¹⁷⁵ olarak New Age altında bir araya gelmesinden hareketle, New Age’i tanımlanması zor bir olgu olarak nitelemiştir. Süreç, reenkarnasyon inancı, geçmiş hayatlara ilişkin arayışlar, panteist tanrı anlayışı, ruhlarla kurulan ilişkiler gibi ezoterik dinsel unsurları içermesi yanında,¹⁷⁶ bilinçaltının ruhsal alanla ve evrensel alanla bir ve bağlantılı olduğuna yönelik kuantum enerji teorileri gibi, modernize edilmiş inanç formları üzerinden yeni dinsel yorumlara kapı aralamaktadır. New Age olgusu üzerinde derinlikli ilk teorik çalışmalardan birini yapan Hanegraaff, belli bir kurucusu, organizasyon yapısı, standart dini uygulamaları olmayan New Age fenomeninin ana akımdan sapmış inanç ve fikirlerin toplamını içine alan “kültik bir ortam”¹⁷⁷ olduğunu Campbell’den hareketle ifade etmiştir. “Kültik ortam” burada New Age takipçilerinin akışkan kümelenme biçimlerini daha iyi kavramsallaştırmak için öğretici bir araç olarak kullanılmıştır.

İngiliz sosyolog Colin Campbell 1972’de yazdığı bir makalede sekt-kült ayırımına bir katkı sağlayarak “kültik ortam” (cultic milieu) tanımlamasını ortaya atmıştır. Bir “kültürel yeraltı” olarak “kültik ortam” ana akımdan sapmış heretik dini unsurları, sözde bilim ve komplo teorilerini, alışılmışın dışındaki tıbbi uygulamaları, uzaylılar ve ruhçuluk gibi “tüm olağan dışı inanç sistemlerini ve bunlarla bağlantılı uygulamaları içermektedir.”¹⁷⁸

¹⁷² Abdurrahman Kurt, *Din Sosyolojisi* (Ankara: Sentez Yayınları, 2022), 306.

¹⁷³ Mirza, *Maneviyat Arayışları*, 40.

¹⁷⁴ Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, 1.

¹⁷⁵ Kurt, *Din Sosyolojisi*, 306.

¹⁷⁶ Mirza, *Maneviyat Arayışları*, 40.

¹⁷⁷ Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, 14. New Age’in örgütsel bir yapısı olmadığını vurgulayan “kültik ortam” tanımlamasında esas vurgu “ortam” kelimesindedir. Bu nedenle, tezin genelinde “kültik ortam” ifadesiyle eşdeğer olarak “holistik ortam”, “spiritüel ortam” gibi ifadeler de kullanılacaktır.

¹⁷⁸ Colin Campbell, “The Cult, the Cultic Milieu and Secularisation”, *The Cultic Milieu: Oppositional Subcultures in an Age of Globalization*, ed. Jeffrey Kaplan - Heléne Lööv (Walnut Creek: AltaMira Press, 2002), 24-25.

Campbell'e göre sosyolojik araştırmanın ilgi odağı birbirinden bağımsız olarak ortaya çıktığı düşünülen kültürler değil kültürlerin ortaya çıktığı daha geniş bir dini heterodoksi ortamıdır. "Böylesine genel olarak elverişli bir kültik ortam, sürekli olarak yeni kültürler doğurmakta, ölmüş olanların kalıntılarını özümsemekte ve yüksek düzeyde üyelik sirkülasyonunu sürdürmek için külte eğilimli bireylerden oluşan yeni nesiller yaratmaktadır."¹⁷⁹ Dolayısıyla, kültür tanımları gereği büyük ölçüde geçici bir olguyken, "kült ortamı" bunun aksine toplumun sabit bir özelliğidir. Bu anlayışa göre kültürler, küçük buzdağlarının buzullarla olan ilişkisi gibi kültür ortamıyla ilişkilidir; buzdağları kaçınılmaz olarak geçicidir ve sonunda tamamen eriyip gidecektir, buzullar ise kalıcıdır ve periyodik olarak yeni buzdağları oluşturur.¹⁸⁰

Hanegraaff, Campbell'in 1972'deki makalesinde yazdığı kültik ortam tanımlamasından hareketle Batı toplumlarında 1970'leri takip eden yıllarda, yogadan reikiye astrolojiden kristal şifaya kadar ortaya çıkan birçok kültürün ve bu kültürlerin serpiştiği kültik ortamın gittikçe genişlediğini, bunun da New Age denilen olguyu ortaya çıkardığını ifade etmiştir.¹⁸¹ Dolayısıyla New Age'den bahsetmek, Batı toplumlarında gittikçe genişleyen bir altkültürden yani kültik ortamdaki bahsetmek demektir. Geleneksel Hıristiyanlığın zayıflamasıyla birlikte yeni ruhani kaynakların beslendiği ve yeni ruhaniliklerin yeşerdiği kültik bir rezervuar ortaya çıkmıştır.¹⁸²

Çeşitli okült, paranormal inanç ve uygulamaların biriktiği ve bu inanç ve uygulamaların yatağında yeni kültürlerin vücut bulduğu bu "kültürel yeraltı", toplumun yaygın kabullerine (ana akım din ve bilim gibi) alternatif olacak inanç ve uygulamalara kaynaklık etmektedir. Kültik ortamda oluşan yeni karışımlar, farklı yeni uygulamaların doğmasına veya var olanların şekil değiştirmesine neden olabilmektedir. Örneğin, Doğu dinlerinden alınan öğeler modernize edilip yeniden yorumlanabilmekte veya modern bilim, hümanist

¹⁷⁹ Campbell, "The Cult, the Cultic Milieu and Secularisation", 2002, 24. Makalenin orijinal ilk baskısı için bkz. Colin Campbell, "The Cult, the Cultic Milieu and Secularisation", *A Sociological Yearbook of Religion in Britain* 5, ed. Michael Hill (London: Scm Press, 1972), 119-136.

¹⁸⁰ Houtman, Paul Tromp, "The Post-Christian Spirituality", 40.

¹⁸¹ Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, 14-18.

¹⁸² Christopher H. Partridge, *The Re-Enchantment of the West: Alternative Spiritualities, Sacralization, Popular Culture, and Occulture 2* (London: T & T Clark International, 2004), 1/4.

psikoloji ve yerel manevi geleneklerle harmanlanarak alternatif bilim anlayışları oluşturulabilmektedir.¹⁸³

Genel olarak, kültik ortamdaki çoğu arayıcının (seeker) aynı anda birden fazla gelenek, öğreti ve fikirden yararlandığı ve bunları kendine özgü paketler halinde seçip birleştirdiği görülmektedir. Burada arayıcılık (seekership) farklı dini öğretiler aracılığıyla bir arayış lehine geleneksel dini kurumları reddeden bir dindarlık tarzını ifade eder.¹⁸⁴ William Sims Bainbridge ve Rodney William Stark, ruhsal arayış içinde olanların ya da “müşterilerin” kült hizmetini sağlayan satıcılarla kurduğu ticari ilişkiden hareketle New Age’i, “müşteri kültürü” olarak tanımlamaktadır.¹⁸⁵ Bireyler kültik ortamda spiritüel tatminleri doğrultusunda arayış içindedirler. Dolayısıyla bu alan, bireysel arayıcıların kesişen yörüngeleri, ilişkileri ve alışverişleriyle örülen alternatif inanç ve uygulama ağlarından oluşmaktadır.¹⁸⁶ Bu nedenle New Age, bir hareket olarak değil, “dağınık bir kolektivite” olarak anlaşılmalıdır. Bu kolektivite daha geniş bir alternatif spiritüel uygulama kültürü içinde bir arayanlar kümesidir.¹⁸⁷ New Age sözcüsü David Spangler’in ifadesiyle “Hıristiyanlık merkezi bir ruhani ve mimari tema etrafında yükselen büyük bir katedral gibiyken”, New Age, “daha çok bir bitpazarı ya da kır panayırına, bir çayırın etrafına yayılmış farklı renk ve tasarımdaki stantlar topluluğuna benzer. Panayırın kenarları ötesindeki ormanlık vahşi doğaya karışır. Katedralin bir ibadet yeri olabileceği yerde, panayır bir oyun ve keşif yeridir.”¹⁸⁸

Söz konusu ortamda bireyler, arınma ve şifa seminerlerinden atölye çalışmaları ve meditasyon etkinliklerine, zihin-beden-ruh festivallerinden spiritüel tatil aktivitelerine kadar geniş bir yelpazede deneyimler yaşar; astroloji, Osho, kuantum enerji, feng shui ve tasavvuf gibi konularda kitaplar okur; kişisel gelişimle ilgili televizyon programlarını izler ve sosyal medyada bu konuları takip eder. Arayış içindeki bu kişiler, tek bir grup

¹⁸³ Aksel, *New Age: Dini Ezoterik Geleneğin Popüler Kültüre Dönüşümü*, 36.

¹⁸⁴ Robertson, “Seekership”, 742.

¹⁸⁵ Rodney Stark - William Sims Bainbridge, *The Future of Religion: Secularization, Revival, and Cult Formation* (Berkeley: University of California Press, 1985), 26.

¹⁸⁶ Steven J. Sutcliffe, “The Dynamics of Alternative Spirituality: Seekers, Networks, and ‘New Age’”, *The Oxford Handbook Of New Religious Movements*, ed. James R. Lewis (New York: Oxford University Press, 2004), 467.

¹⁸⁷ Sutcliffe, “The Dynamics of Alternative Spirituality”, 467.

¹⁸⁸ David Spangler, “The New Age: The Movement toward the Divine”, *New Age Spirituality: An Assessment*, ed. Duncan S. Ferguson (Louisville: Westminster/John Knox Press, 1993), 80.; Partridge, *The Re-Enchantment of the West*, 1/71.

veya ağa bağlı kalmak yerine, bir göçebe gibi farklı ağlar arasında dolaşan "spiritüel gezgin" gibidirler. Her bir ağ, New Age'e götüren güzergahın başlangıcını oluşturur.¹⁸⁹

New Age kültik ortamının 1980'ler ve sonrasında ana akım kültüre sızarak popüler kültürün pek çok kanalında yer almaya başlaması, Batı'daki genişleyen yeni dini ortamı inceleyen sosyologların, olguyu yeni kavramsal çerçevelerle ele almalarına yol açmıştır. Christopher Partridge'in 'occult' ve 'culture' kelimelerini birleştirerek oluşturduğu 'occulture' tanımı, bu kavramsallaştırmalardan biridir. Occulture, kültik ortamın alternatif inanç ve uygulamalara kaynaklık edecek materyalleri kültür formunda taşımaya başladığını ifade etmektedir.¹⁹⁰ Barker'ın ifade ettiği gibi "Bir 'kült' ile herhangi bir şekilde bağlantılı olabilecekleri düşüncesi karşısında dehşete düşebilecek, ancak her zaman Yeni Dini Hareketlerin içinde doğmasa da, onların doğurduğu fikir ve uygulamaların 'alıcısı', hatta taşıyıcısı olan insanlar vardır."¹⁹¹

Bireyler, yalnızca meditasyon ve çeşitli spiritüel faaliyetler yoluyla değil, aynı zamanda popüler müzikler dinlemek, belirli film ve TV programlarını izlemek, hatta video oyunları oynamak gibi günlük aktiviteler aracılığıyla da kültik ortamlarla etkileşime girmektedir. Buradan hareketle Partridge'in 'occulture' tanımlaması alternatif spiritüel çevrenin bir kültür biçimi olarak kitleleştiğini açıklamaktadır. Okültürel ortamın toplum genelinde artan yaygınlığı, baskın dini kültür olarak kurumsal Hıristiyanlığın yerini almaya başladığını göstermektedir. Dolayısıyla, okültürel inanç ve uygulamaların popüler kültürdeki artan etkisine bakıldığında, kurumsal Hıristiyanlığın gerilemesiyle toplumda bir makas değişiminin belirgin işaretlerini görmek mümkün hale gelmektedir.¹⁹²

2.2. Self-Spiritüellik: New Age Spiritüelliğinin Ana Özellikleri

Peki, onlarca kültik inanç ve uygulamayı içine alan New Age'in karmaşık yapısını açıklayıcı bir teori geliştirmek mümkün müdür? Bizce New Age şemsiyesi altında bir araya gelen çok çeşitli kültik uygulamalara en tutarlı teorik yaklaşımı Paul Heelas'ın

¹⁸⁹ Pier Luigi Zoccatelli, "Çağdaş Dünyada Ezoterizm ve New Age", *Cogito Ezoterizm* 46 (ts.), 293.

¹⁹⁰ Partridge, *The Re-Enchantment of the West*, 1/4-5, 62-84.

¹⁹¹ Eileen Barker, "New Religious Movements: Their Incidence and Significance", *New Religious Movements: Challenge and Response*, ed. Bryan R. Wilson - Jamie Cresswell (London, New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2001), 19.;

¹⁹² Partridge, *The Re-Enchantment of the West*, 1/1, 66-68.; Lynch, *The New Spirituality*, 109-111.

geliştirdiği söylenebilir. Heelas, New Age takipçilerini detaylı biçimde analiz ettiği *The New Age Movement: The Celebration of the Self and the Sacralization of Modernity* (1996) (*New Age Hareketi: Benliğin Kutlanması ve Modernitenin Kutsallaştırılması*) isimli meşhur çalışmasında New Age olgusunu açıklamaya yönelik “self-spiritüellik” (self-spirituality) teorisini geliştirmiştir. Self-spiritüellik teorisine göre fikirler ve öğretiler karmaşası gibi görünen New Age olgularının altında yatan ayırt edici niteliğin bireyin özbenliğini (self) merkeze almasıdır. New Age takipçileri, en başta benliğin (self) kutsal olduğunu, bireyin bu kutsallığı açığa çıkarması ve deneyimlemesi gerektiğini öne sürmektedirler. Bir anlamda kutsalın Hıristiyanlığın aşkın kişisel Tanrı’sı gibi ‘dışarıda’ değil, daha ziyade ‘burada’ bulunabileceğini¹⁹³ öne sürerler: “Gerçekten de New Age dilinin en yaygın ve en önemli yönü, kişinin özünde spiritüel olduğudur. ‘Benliğin’ kendisini deneyimlemek ‘Tanrı’yı’, ‘Tanrıçayı’, ‘Kaynağı’, ‘Mesih Bilincini’, ‘içindeki çocuğu’, ‘kalbin yolunu’ ya da en basit ve bence en sık olarak ‘derûni ruhsallığı’ deneyimlemektir.”¹⁹⁴

Burada geçtiği şekliyle New Age spiritüelliğinde “deneyimlemek” benliğe veya içsel spiritüelliğe aracısız olarak erişmektir; bu da “aracısız bireycilik”dir. (unmediated individualism).¹⁹⁵ Bu yüzden bireyin evrensel hakikatle ilişki içinde olan derûni spiritüelliği “aracısız deneyimleme”si yerine geleneksel din, kültür ve bilim gibi dış otoritelere tabi olması beklenemez. New Age bireyi, dini geleneklerden, karizmatik liderlerden, eğitim uzmanlarından, bilim adamlarından gelen otorite seslerini içsel deneyimin somutlaştığı çeşitli meditasyon ve bilinç ritüelleriyle bastırmaya çalışmalıdır.¹⁹⁶ Self-spiritüellik yaklaşımına göre dini gelenekler, bilmenin deneyimsel olmayan yolları olarak kabul edilir. Bu yollar bireyi deneyimden uzak tutar ve olanı olduğu gibi kabul etmesini sağlar.¹⁹⁷

“Dini inanç burada yerini kişisel deneyimi (gnosis) ön plana çıkararak bir epistemolojiye bırakmaktadır.”¹⁹⁸ Spiritüel hakikat yalnızca bireysel olarak deneyimlenebildiği için dini

¹⁹³ Aupers - Houtman, *Religions of Modernity*, 6.

¹⁹⁴ Heelas, *The New Age Movement*, 19.

¹⁹⁵ Heelas, *The New Age Movement*, 21.

¹⁹⁶ Heelas, *The New Age Movement*, 21-22.

¹⁹⁷ Heelas, *The New Age Movement*, 22.

¹⁹⁸ Dick Houtman, “New Age Movement”, *The Sage Encyclopedia of the Sociology of Religion*, ed. Adam Possamai - Anthony J. Blasi (California: Sage, 2020), 535.

otoriteler, liderler, metinler, kurumlar ve dogmalar yalnızca ondan uzaklaştırıcı olarak anlaşılmakta ve dini geleneklerin onu dogma, doktrin ve ritüel katmanları altına gömdüğü düşünülmektedir.¹⁹⁹ Esas olan bilincin daha derin katmanlarında ikamet eden benliktir. Söz konusu benliğin aynı zamanda kozmosu bütünsel olarak kaplayan ve birbirine bağlayan evrensel güç ve enerjiyle yakından bağlantılı olduğuna inanılır. Bireyler özünde spiritüel olan benlikleriyle ilişki kurmak için New Age'in sunduğu çok çeşitli ruhani disiplinlerden faydalanırlar. Bu amaçla şifa seanslarına, ritüel etkinliklere, çeşitli meditasyon çalışmalarına katılırlar. Meditasyon ve atölye çalışmalarında temel düşünce, benliğin dış otoritelerden özgürleştirilmesi, kimliğin ise içsel deneyim yoluyla yeniden inşa edilmesidir.²⁰⁰

New Age'in her şeyden önce benlik ve onun kutsallaştırılmasıyla (sacralization of the self) ilgili olduğunu iddia eden self-spiritüellik teorisi, bu teoriyle bağlantılı New Age'in dört ana özelliğini daha kendi omurgasında birleştirmiştir. Bu özellikler; “brikolaj”, “perennializm”, “holizm”, “deneyimci epistemoloji”dir.²⁰¹ Self-spiritüellik bu yönüyle New Age'in “temel birleştirici üst anlatısı”²⁰² olarak işlemektedir. New Age'i bu özellikler yoluyla açıklamak, onun şekilsiz gibi görünen yapısına gayet tutarlı bir şekil verme girişimidir. Şimdi bunları sırasıyla açıklayalım:

2.2.1.Perennializm ve Brikolaj (Brikolaj)

Self-spiritüelliğe öncelikle spiritüel ortamın dini gelenekleri ele alış biçiminin iki temel özelliği olan perennializm ve brikolaj (brikolaj) kaynaklık etmektedir. Perennializm tüm dinlerin, öğretilerin ve ruhsal mirasların “philosophia perennis” denilen tek ve aynı ezeli hakikati yansıtmalarını ifade eder. Bu hakikat de benliğin en derin katmanlarında kişinin var olan her şeyle bağlantı kurabildiği kutsal bir çekirdeğin varlığıdır. Perennializm bir dinin diğer tüm din ve öğretilerden üstün olduğu fikrine karşı çıkar. Bütün dini gelenek ve öğretilerin aynı kadim bilgeliğin farklı yansımaları olduğunu iddia eder. New Age'in geleneksellikten arındırılmış bakış açısına göre önemli olan “esrarlı”, “ezoterik”, “gizli bilgelik”, “içsel ya da gizli gelenek”, “kadim bilgelik”tir. Perennial felsefenin bakış açısı,

¹⁹⁹ Heelas, *The New Age Movement*, 21-22.; Houtman, “New Age Movement”, 535.

²⁰⁰ Heelas, *The New Age Movement*, 19-22.

²⁰¹ Houman ve Tromp New Age spiritüelliğinin dünya görüşünü Heelas'dan hareketle yedi karakterle açıklamaya çalışmışlardır. Biz burada iki karakteri dışarıda bırakarak beş kavramla yetindik. Daha fazla detay için bkz. Houtman, Paul Tromp, “The Post-Christian Spirituality”, 44.

²⁰² Partridge, *The Re-Enchantment of the West*, 1/72.

geleneklerin ve dinsel farklılıkların ötesine geçerek deneyim yoluyla içsel, “ezoterik özü” bulmayı içerir. Perennial felsefe bir adım daha ileri gider ve dini geleneklerin kadim bilgeliği dogmatik ve kurumsal inanç yapılarının içine hapsederek rutinleştirdiğini özünü kaybettirdiğini iddia eder.²⁰³ O halde New Age takipçileri belirli bir dini geleneğe uymak yerine brikoloji tercih etmektedir. Brikolaj, bir seçme ve birleştirme tutumu olarak New Age’in çok önemli bir yönüdür. Buradaki anlamıyla brikolaj,²⁰⁴ çeşitli dini geleneklerden alınan öğelerin kişisel olarak iyi hissettiren anlam paketlerinde birleştirilmesini ifade etmektedir. New Age takipçileri bu yönüyle çeşitli dini gelenek ve felsefelerden aldıkları dini kavram, ritüel ve anlayışları kurumsal ve geleneksel bağlamlarından kopararak kendi iç huzurlarını temin eden anlam paketlerinde birleştirirler.²⁰⁵ Heelas, bu sürece “benliğin geleneklerden arındırılması”²⁰⁶ (detraditionalization of the self) adını vermiştir. Bu açıdan New Age’in birçok uygulaması ve ritüeli kendinden önceki çeşitli ruhani kaynaklardan uyarlanmıştır. “Bu, New Age takipçilerinin geleneklerden 'faydalanırken' onların açık otoriter doktrinlerini, dogmalarını ve ahlaki kodlarını atlayabilecekleri anlamına gelir. Bunun yerine, geleneklerden arındırılmış bir şekilde, kendi deneyimleri, gnosileri ya da deneyimsel bilgileri yoluyla, örneğin Vedanta ya da Şamanizm’in kalbinde yatan ruhani hakikatleri ayırt edebilirler.”²⁰⁷ Astroloji, tarot kartları, numeroloji, refleksoloji gibi birçok pratik, New Age’den yüzyıllar öncesine dayanan uygulamalardır. Ancak bunların

²⁰³ Heelas, *The New Age Movement*, 27-29.; Aupers - Houtman, *Religions of Modernity*, 7.

²⁰⁴ Günlük Fransızcadan kabaca ‘kendin yap’ olarak tercüme edilen bricolage, Claude Levi-Strauss tarafından *Yaban Düşünce* kitabında mit yaratıcısının -yani yaptakçının (bricoleur)- anlamı güvence altına aldığı süreci tanımlamak için kullanılır. Levi-Strauss bricolage tutumuyla davranan kişiyi “nasıl olsa bir işe yarar” ilkesi uyarınca toplanmış nesnelere onarmaya, düzeltmeye ya da farklı bağlamlarda değerlendirmeye yönelmiş kişi olarak tanımlar. Bkz. Claude Levi-Strauss, *Yaban Düşünce*, çev. Tahsin Yücel (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1994), 42-43. “Altglass, bu terimin din sosyologları arasında modernitedeki dini, radikal bir bireyciliğin tırmanması olarak niteleme eğilimini nasıl temsil ettiğiyle ilgileniyor. Burada yaptakçılık, mevcut olan her türlü kaynaktan oluşan eklektik, kişisel dindarlıkların oluşumuyla ilişkilidir ve bireyin failliği dışında neredeyse hiçbir kısıtlamaya tabi değildir. Yaptakçılığın işte bu versiyonu, ‘kendin yap dini’, ‘açık büfe dini’ ve ‘manevi alışveriş’ gibi ifadelerle popüler kullanıma girmiştir. Bu bakış açısına göre, din -veya daha sık kullanımıyla ‘maneviyat’ - tamamen kişisel tercihin insafına kalmıştır; gelenekler veya adetler tarafından kısıtlanmamıştır, gelgeçtir, değişkendir...” Guest, *Neoliberal Din*, 75.; Véronique Altglas, *From Yoga to Kabbalah: Religious Exoticism and the Logics of Bricolage* (New York: Oxford University Press, 2014), 2-6.

²⁰⁵ Aupers - Houtman, *Religions of Modernity*, 7-8.; Houtman, Paul Tromp, “The Post-Christian Spirituality”, 45.

²⁰⁶ Heelas, *The New Age Movement*, 155.

²⁰⁷ Heelas, *The New Age Movement*, 28.

hepsi New Age spiritüelliğinde kullanılmak üzere self-spiritüellik çerçevesinde yeniden uyarlanmıştır.²⁰⁸

2.2.2. Deneyimci Epistemoloji

New Age'in temel karakteristiği, kişisel deneyimi ön plana çıkararak bir epistemolojiye sahip olmasıdır.²⁰⁹ Self-spiritüelliği kutsala bağlayan ana arter deneyimin ta kendisidir. Örgütlü dinler dini inanç ve hakikati belirli gelenek ve doktrin bağlamında sunarken New Age takipçileri hakikatin somutlaştığı deneyimlere doğrudan erişim anlayışını benimsemiştir.²¹⁰ Hakikat yalnızca kişisel olarak deneyimlenebilir ve "...son kertede içsel deneyimden daha üstün bir otorite yoktur."²¹¹

İlahi olanın bireysel ve aracısız deneyimini vurgulayan bu yaklaşım "dogmatik ve geleneksel" Hıristiyanlığa, özellikle de Tanrı'nın insandan ayrı bir güç olduğuna ve bu güçle ancak inanç ve kilise otoritelerinin aracılığıyla temas kurulabileceğine dair Hıristiyan inancına yönelik bir eleştiri taşımaktadır.²¹² Dolayısıyla burada New Age spiritüelliğine yönelik aracısız deneyimleme motivasyonu kurumsal Hıristiyanlığa yönelik "teolojik bir hesaplaşma" da içermektedir. New Age seminerindeki bir eğitmenin söylediği gibi: "Hayatlarınızın yolunda gitmemesinin nedeni, hepinizin inanç sistemlerinde mekanik bir şekilde yaşamanız ve gerçek deneyim dünyasına girmemenizdir."²¹³

New Age takipçileri yoga, reiki, kanallık gibi çeşitli meditasyon tekniklerini kullanarak deneyim dünyasına girmeye çalışırlar. Meditasyon teknikleri ve amaçları farklılık gösterse de, ortak etkisi uygulayıcıyı değişmiş bir bilinç durumuna sokması ve somutlaşmış bir deneyim imkanı sunmasıdır. Birey, aracısız bir şekilde meditasyonlar yoluyla kendine yönelerek doğrudan Tanrı'yı deneyimleyebilir. "Benliğin kendisini

²⁰⁸ Susan Love Brown, "The New Age: A Twentieth Century Movement", *Introduction to New and Alternative Religions in America*, ed. V Gallagher Eugene - Michael Ashcraft (Bloomsbury Academic, 2006), 3/141.

²⁰⁹ Houtman, "New Age Movement", 535.

²¹⁰ Heelas, *The New Age Movement*, 21, 173.; Steven Sutcliffe, *Children of the New Age: A History of Spiritual Practices* (London: Routledge, 2002), 11.

²¹¹ Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, 519.; Aupers - Houtman, *Religions of Modernity*, 8.

²¹² Dorien Zandbergen, "Silicon Valley New Age The Co-Constitution of The Digital and The Sacred", *Religions of Modernity: Relocating the Sacred to the Self and the Digital*, ed. Stef Aupers - Dick Houtman (Leiden: Brill, 2010), 165.

²¹³ Heelas, *The New Age Movement*, 11.

deneyimlemek Tanrı'yı deneyimlemektir."²¹⁴ New Age spiritüelliğini konu alan kitaplarıyla popüler ünlü aktris Shirley Maclaine bu bağlamda "kendini gerçekleştirmenin Tanrı'yı gerçekleştirme" olduğunu deneyimin önceliği bağlamında şöyle açıklamıştır:

"Yüksek benliğin bir parçası olduğu evrensel enerji her zaman var olmuştur. Bu nedenle bilinçli zihin kendini olduğu gibi "tedkik ettiğinde", kaçınılmaz olarak ruhun deneyimine dokunacak ve bu da kendimize dair sahip olduğumuz hafızayı harekete geçirecektir. Çünkü bizler de temelde ebedi spiritüel varlıklarız. Dolayısıyla, kendini gerçekleştirme Tanrı'yı gerçekleştirmedi. Yüksek Benliğinizi daha fazla bilmek gerçekten de Tanrı'yı daha fazla bilmek anlamına gelir... İçimize girdiğimizde ve spiritüel gücümüzle hizaya geldiğimizde, benim Yüksek Benlik olarak adlandırdığım o İlahi kıvılcımla bağlantıya geçeriz. Bazıları buna İlahi Ruh, İlahi Merkez, içimizdeki Tanrı, Tanrı ile kişisel arayüz diyor... Kim ne derse desin, bu içimizdeki Tanrı Kaynağının kişiselleşmesidir."²¹⁵

Maclaine'nin de belirttiği gibi, burada öne çıkan, bireyin dışsal otoritelere değil, kendi içindeki ilahi güce dayanan bir otorite haline gelmesidir. Bu yaklaşım, geçmişten, geleneksel dinlerden, içselleştirilmiş kültürel geleneklerden ve toplumsal rollerden özgürleşerek içsel deneyimlere odaklanmayı vurgular. Sosyo-kültürel ve dini otorite kalıplarından kurtulmak, bireyin kendi benliğini keşfetmesini ve kendini gerçekleştirmesini sağlar.

Deneyimin yönlendirici motoru ise bireyin benliğinin bizzat gerçekliği yaratma gücüdür. Yine ünlü New Age yazarı Louise L. Hay'ın şu sözleri New Age'in "kendi gerçekliğini yarat" mottosunu güzel bir şekilde özetlemektedir: "Hiç kimsenin, hiçbir yerin ve hiçbir şeyin üzerimizde gücü yoktur, çünkü zihnimizde düşünen yalnızca 'biziz'. Deneyimlerimizi, gerçekliğimizi ve içindeki herşeyi biz yaratırız."²¹⁶

Tanrı'nın deneyimsel, deneyimsel olanın da Tanrı olduğu New Age bağlamı, müteal bir gerçeklik olarak Tanrı'nın gücü ve kudretine olan vurguyu azaltırken Tanrı'nın sevgisi, merhameti ve sonsuz iyiliğine olan vurguyu arttırmaktadır. Kurtuluş, bu surette dini kurumlara itaatten daha ziyade içsel uyum ve esenlik mesajlarına doğru seyretmektedir.

²¹⁴ Heelas, *The New Age Movement*, 19.

²¹⁵ Shirley Maclaine, *Going Within* (New York: Bantam, 2010), 53-54.; Christopher H. Partridge, *The Re-enchantment of the West: Alternative Spiritualities, Sacralization, Popular Culture, and Occulture 1* (London: T & T Clark International, 2004), 2/118.

²¹⁶ Louise L. Hay, *You Can Heal Your Life* (New York: Hay House, 2005), 112.

2.2.3. Holizm (Bütüncüllük)

Self-spiritüellik doktrinini tanımlayan bir diğer unsur, ‘gerçekliğin nihai bütünlüğü’ ya da holizm inancıdır. Nasıl ki New Age takipçileri bilginin kaynağı olarak deneyimi ön plana çıkarıyorsa varlık anlayışlarında da holizm (bütüncüllük) öne çıkmaktadır. Varoluşun tüm düzeylerinde gerçekliğin nihai holizmi (bütüncüllüğü) New Age’in en temel kaygıları arasında yer almaktadır.²¹⁷

Hanegraaff’ın işaret ettiği gibi holizm, Yahudi Hıristiyan geleneğindeki düalizme ve modern bilimin rasyonalizminin indirgemeciliğine bir tepkidir. Tanrı-insan, insan-doğa, Tanrı-doğa, zihin-beden, ruh-madde arasındaki dogmatik Hıristiyan ayrımları ve modern bilimin Newton fiziğine dayanan Kartezyen düalistik indirgemeciliği, New Age taraftarlarınca mevcut dünya krizlerinden nedeni olarak görülmektedir. Dolayısıyla Tanrı ile doğa ve Tanrı ile insanlar arasında temel bir ayrım yoktur. Yahudi ve Hıristiyan geleneklerinin düalist dünya görüşünün aksine ruh ve madde birbiriyle ilişkilidir. New Age’in buna yanıtı, “varoluşun her düzeyinde ‘bütünlük’ arayışıdır.”²¹⁸ Bu surette bütüncüllük, “modern düşüncenin birbirinden ayırdığı şeylerin yeniden bütünleştirilmesi” anlamına gelmektedir.²¹⁹

Bu arayış, New Age düşüncesinde Tanrı-insan, ruh-beden, geçmiş ve şimdiki zaman ve hatta yaşam ve ölüm gibi ana akım ikiliklerdeki kavramsal ayrımların silindiğini ima eder.²²⁰ Dolayısıyla varoluş, her şeyi kapsayan ilahi bir güç yahut bir enerji olarak tanımlanmıştır. New Age kurtuluşu, self-spiritüellik ve holizm ilkelerinin tam olarak gerçekleşmesi, kişinin içsel potansiyelinin tam olarak farkına varması ve giderek daha büyük bir bütünlüğe doğru ilerlemesi olarak tanımlanmıştır.²²¹ Yani özünde spiritüel olan bireyin benliği, tüm evreni kuşatan daha büyük bütünlerle ilişki halindedir. İlahi benlikle temas kurmanın, kişinin ‘her şeyi’ bütünsel olarak birbirine bağlayan kutsal bir âleme yeniden bağlanmasını sağladığı kabul edilmektedir.²²² Bu düşünceye göre bireysel benlik kozmosa nüfûz eden ilahi benlikten pay almaktadır. Dolayısıyla yaygın bir New Age

²¹⁷ Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, 119.

²¹⁸ Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, 516-517.; Zandbergen, “Silicon Valley New Age The Co-Constitution of The Digital and The Sacred”, 165.

²¹⁹ Kyle, *The New Age Movement in American Culture*, 88.

²²⁰ Kurt, *Din Sosyolojisi*, 306.

²²¹ Zandbergen, “Silicon Valley New Age The Co-Constitution of The Digital and The Sacred”, 166.

²²² Houtman - Aupers, “New Age Gender Puzzle”, 102.; Heelas, *The New Age Movement*, 33-34.

karakteristiği olarak holizmin panteizmle de yakın bir bağı vardır. Çeşitli meditasyon araçlarıyla deneyim dünyasının giren kişi “kendi tanrısallığının farkına varır ve Tanrı ile birliğe ulaşır. Dönüşen bu birey artık bütünsel düşünebilir.”²²³

Holistik anlayışın bireye yönelik mottosu, onun zihin-beden-ruhtan (mind-body-spirit) oluşan bir bütün ve birbiriyle alakalı olduğudur. Dolayısıyla bireyin bedensel hastalığında, psikolojik, ailevi ve işyeri problemlerinin tamamı zihin-beden-ruh arasındaki ilişkinin uyumsuzluğu ile ilgilidir. Bedensel bir rahatsızlığa modern tıbbın bakışı parçacı ve semptomatik iken holistik tıp hastalığı zihin-beden-ruh bütünlüğündeki uyumsuzlukta aramıştır. Örneğin bireyin geçirmiş olduğu kanser hastalığı bir çocukluk travmasına, atasal aktarımlara, devam eden ailevi bir ilişki bozukluğu problemine dayanabilir. Dolayısıyla, kelimenin en geniş anlamıyla şifa, tam bir içsel uyum ya da aydınlanmaya yönelik ruhsal gelişim sürecinin gerekli bir parçasıdır.

2.2.3.1. Holistik Bilim ya da New Age Bilimciliği

New Age'in en belirgin özelliği, Batı kültürünü şekillendiren rasyonel ve bilimsel dünya görüşüne meydan okumasıdır.²²⁴ New Age taraftarlarının modern bilimle ilişkisi holistik düşünce tarafından şekillendirilen bir mahiyete sahiptir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi modern bilimsel düşünce, parçacı ve düalist dünya görüşünü tahkim ettiğinden New Age taraftarlarınca reddedilmektedir. Bununla birlikte New Age taraftarları, bilimsel teori ve kavramlara bolca atıfta bulunmakta, spiritüel pratikleri ve spiritüel dünya görüşünü modern bilimin terminolojisiyle meşrulaştırmaya çalışmaktadırlar.

Bu yüzden New Age'in bilimle olan ilişkisinin “bilimsellik” üzerinden değil “bilimcilik” üzerinden şekillendiğini söylemek mümkündür. New Age'in “bilimcilik” yaklaşımını anlamak için bilimsel düşüncenin mantığı açısından bir karşılaştırma yapmak yerinde olacaktır. Modern bilimin temel perspektifinin deney ve gözlem yoluyla fenomenal düzeydeki gerçekliği teorileştirme eylemi olduğunu ifade etmek mümkündür. Fenomenal gerçekliği teorileştirme iddiasında olan veya reel olanın logosunu kavrama yönündeki entelektüel bir etkinlik olan bilim bundan ötürü de varlık, Tanrı, melek, hakikat, değer, anlam gibi insan zihni tarafından fenomen kılınamayan meselelere kapalı olmak bakımından sınırlı bir alana, bu sınırlılıkla birlikte nesnel bir zemine yaslanmaktadır.

²²³ Kyle, *The New Age Movement in American Culture*, 88.

²²⁴ Kurt, *Din Sosyolojisi*, 307.

Bunun aksine “bilimci” perspektif ise bilimsel teorileri kullanarak fenomenal veya fizik düzlemin ötesine ait Tanrı, varlık, melek gibi metafiziksel kavramları bilimsel kavramlarla temellendirme ve ispatlama yoluna gitmektedir. Bir başka ifadeyle “bilimci perspektif” bilimin konusu kılınamayacak metafizik konuları bilimsel yöntem, kavram ve teorileri manipüle ederek ispatlamaya çalışmaktadır. Deneysel ve gözlemsel verilere dayanılarak test edilemeyen ve doğrulanamayan bu iddialar ana akım bilim adamları tarafından sahte bilim (pseudo science) olarak isimlendirilerek reddedilmektedir. Dolayısıyla New Age bilimciliğinin bilimde aradığı şey, birleşik, 'bütüncül' bir dünya görüşü için destekleyici bir kanıt bulma çabasıdır. Bu yaklaşımın temel sonucu, New Age takipçilerinin bilimsel bulguları son derece seçici bir şekilde ele almaları (tüm din, felsefe ve öğretilere seçici davrandığı gibi) ve kendi amaçlarına hizmet eden unsurlara odaklanarak diğerlerini tamamen görmezden gelmeleridir.²²⁵

New Age takipçilerinin bilimsel bulguları seçici bir şekilde kullanmaları Hammer'in tespitiyle bilimin bir “kargo kültü” olarak benimsenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır; “Bilimin dışsal süsleri²²⁶, genellikle bilimsel sözcük dağarcığını uyarlamak veya sözde teknik kült nesnelere inşa etmek ya da ezoterik inancın belirli maddelerini desteklemek yolunda yarı rasyonel hesaplamalar yapmak için izole bir girişimde kullanılır ve çağırılır²²⁷”

New Age bilimciliğinin söylemsel stratejisini detaylı bir şekilde ele alan Hammer'in ifade ettiği gibi “Bir zamanlar insanların altın çağı yaşadığı Atlantis adında bir kıta olduğunu iddia etmek “bilimcilik” değildir. Atlantis'in bir zamanlar var olduğunu ‘kanıtlamak’ için arkeolojik bulguları yeniden yorumlamak bilimciliktir.”²²⁸ Auralara olan inanç, tek başına bilimsel bir temele dayanmaz; ancak bu fenomenin elektromanyetizma ile açıklanmaya çalışılması ve auraların gelişmiş fotoğraf teknolojisiyle tespit edilebileceği iddiası, "bilimcilik" olarak adlandırılır.²²⁹ Bu durum, fizikçiler topluluğu tarafından kabul edilmeyen şekillerde kuantum mekaniğine atıfta bulunarak sözde durugörü tezahürlerini

²²⁵ James R. Lewis, “Science and the New Age”, *Handbook of New Age*, ed. James Lewis - Daren Kemp (Brill, 2007), 214.

²²⁶ Bilimin “dışsal süsleri”nden kasıt, anladığımız kadarıyla bilimsel kavramların toplumdaki bireyler nezdindeki meşru hakimiyet ve otorite statüsüdür.

²²⁷ Hammer, *Claiming Knowledge*, 209.

²²⁸ Hammer, *Claiming Knowledge*, 207.

²²⁹ Hammer, *Claiming Knowledge*, 207.

açıklama girişimleriyle ilgilidir. Bu tür çabalar, aura fotoğrafçılığı gibi sözde bilimsel ispat yöntemlerine yol açmaktadır.

Bilimci perspektif, modern bilimsel kavramları bütünsel metafiziksel kavramlara hamleder. Bu yönüyle New Age düşüncesi bilimi ve dini evlendirdiği söylenebilir. Bu yüzden ana akım bilim adamları kuantum fiziği üzerinde konuşurken New Age'in bilimci perspektifi “kuantum metafiziği”²³⁰ veya “kuantum mistisizmi”nden bahsetmektedir.

New Age bilimciliğinin ve holizminin ilk ve halen en iyi bilinen temsilcilerinden biri ise Fritjof Capra'dır. Onun New Age klasiği *The Tao of Physics* kitabı, kuantum fiziği ile Doğu mistisizmi arasında geniş kapsamlı paralellikler kurma girişimidir. Bu paralellikler, kuantum fiziğinin New Age'in benimsediği holistik dünya görüşünü destekliyormuş gibi görünmesini sağlamak amacı taşır.

Capra'nın kitabının en büyük etkisi, kuantum fiziği, Gaia teorisi, holografik zihin modelleri, doğrusal olmayan termodinamik, karmaşık ve kendi kendini organize eden sistem teorileri gibi geç modern kozmolojilere ilham vermesi ve bu konular üzerine popüler yazarları harekete geçirmesi olmuştur. Popüler New Age yazarları, modern fiziğin kadim bilgeliği yeniden keşfettiğini ve kuantum fiziği ile egzotik felsefeler arasında bağlantılar kurduğunu öne sürerken sıkça Capra'ya atıfta bulunmuşlardır.²³¹ Bu atıflar çerçevesinde üretilen popüler kitaplar nihayetinde “kuantum fiziğinin mistisizmi kanıtladığı” iddiasını sıklıkla dillendirmiştir.²³² Sonuç olarak, kuantum fiziğiyle Doğu'nun mistik kavramlarını harmanlayarak eserler kaleme alan birçok popüler New Age yazarı ortaya çıkmıştır. Danah Zohar, Michael Talbot, Amit Gostwami, Gary Zukav, Deepak Chopra gibi New Age yazarları ve konuşmacıları Capra'dan sonra onun modern

²³⁰ Hammer, *Claiming Knowledge*, 271-277.

²³¹ Aslında, Capra'nın *Tao of Physics* eserinde, bir bilim insanı olarak mistiklerin deneyimlediği gerçekliği doğrudan kuantum fiziğiyle özdeşleştirip bilimsel bir doğrulama yaptığı söylenemez. Capra bu konuda genellikle temkinli bir yaklaşım sergiler. Onun temel iddiası, Doğu mistisizminin çağdaş bilim teorilerine tutarlı bir felsefi arka plan ve paralellik sunduğudur. Bu paralellüğün önemi, kuantum fiziğinin Doğu mistisizmine “kanıt” sağlamasından ziyade, gerçekliğin doğasına dair Batı'nın düalist ve indirgemeci bilimsel paradigmalara yönelik örtük bir eleştiri sunmasında yatmaktadır. Ancak, Capra'nın fikirlerinin New Age yazarları tarafından popülerleştirildiği ve bu süreçte büyük ölçüde çarpıtıldığı söylenebilir. Bu çarpıtma yukarıda dile getirdiğimiz gibi hiçbir bilimsel doğrulama yöntemine dayanmaksızın kuantum fiziğini doğrudan doğu mistisizmiyle özdeşleştirmek ve buna dair yarı bilimsel ve yarı spiritüel kavramlar üretmekle ilgilidir. Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, 128-130. Daha ayrıntılı olarak bkz. Capra, *Fiziğin Tao'su*.; Capra, *Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası*.

²³² Lewis, “Science and the New Age”, 218.; Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, 128-132.; Hammer, *Claiming Knowledge*, 275-276.

fizik ile Doğu mistisizmi arasında gördüğü paralellikleri sanki ana akım bilim dünyasında kabul edilmiş, onaylanmış bilimsel metinler gibi kullanarak New Age edebiyatına katkıda bulunmuştur. Bu minvalde üretilen *Kuantum Benlik*, *Kuantum Şifa*, *Kuantum Yaratıcılık* gibi kitaplar Capra'nın izinden giderek üretilmiş bugün sıklıkla önerilen spiritüel ortamda okunan kanonik metinleri haline geldi.²³³ Bugün kişisel gelişim ve spiritüel kitap sektörünün önemli bir kısmı New Age yazarlarının söz konusu kanonik metinlerini taklit ederek kitaplar yazmaktadır.

Doğu'ya ait metin ve kavramların kuantum fiziğine ait kavramlarla iç içe geçtiği ve bütünleştiği bu kitaplarda örneğin enerji kavramı birçok anlamda New Age kozmolojisinin merkezi düzenleyici kavramı olarak göze çarpar. Kuantum enerji, Doğu dinlerindeki evrene nüfûz eden "ilahi enerji" anlamında 'prana', 'chi', 'mana' gibi Doğu ve Uzak Doğu'ya ait kavramlarla özdeş kabul edilmektedir. Bu minvalde New Age metinlerinin birkaç cildini incelemek okuyucuya fizik bilimlerinden ödünç alınmış terminolojik terimler sunacaktır: enerji, frekanslar, titreşimler, boyutlar...²³⁴ Benzer şekilde, bu kitaplarda bilincin kozmik kuantum evrenindeki yaratıcılığı, her şeyin enerji ve titreşimden ibaret olduğu inancı, kuantumun gizemli frekanslarına uyumlanarak otantik benliği inşa etmenin spiritüel yolları gibi yüzlerce metafizik iddia dile getirilmekte ve bireysel tatmin amacıyla yeni kutsallıklar oluşturulmaktadır. Hammer, 'kuantum metafizikçileri' olarak adlandırdığı söz konusu New Age yazarlarını şöyle tarif eder:

"Capra:kuantum fiziği mistisizmle paraleldir; Zukav: kuantum fiziği, dünyalarımızın yaratıcısı olduğumuzu gösterir; Talbot: kuantum fiziği dine bilimsel bir temel kazandırmıştır; Zohar: kuantum fiziği bizi daha iyi yönetilen işletmelerle daha iyi bir dünyaya götürür; Wolf: kuantum fiziği şamanizmle paraleldir. Gostwami: Kuantum fiziğinin idealist bir yorumu yabancılaşmamızı iyileştirebilir."²³⁵

Bu tür gelişmelerin etkisiyle New Age'in birçok bileşeni, başta ezoterik gelenek, (Swedenborgçuluk, Mesmerizm ve spiritüalizm), Doğu dinleri ve hümanist psikoloji kuantum fiziğinin yeni bilimsel dilini içerecek şekilde genişlemiştir.²³⁶ New Age taraftarları, ezoterik görüşlerini meşrulaştırmak adına hem bilimsel terminolojiyi

²³³ Hammer, *Claiming Knowledge*, 275-277, 292-303.

²³⁴ Hammer, *Claiming Knowledge*, 236.

²³⁵ Hammer, *Claiming Knowledge*, 302.

²³⁶ Albanese, "The Magical Staff: Quantum Healing in the New Age", 84.

kullanmakta hem de bilimsel meşruiyeti olmayan ve ana akım bilim dünyası tarafına kabul edilmeyen sözde bilimsel (pseudo science) teorilerle bilimsellik iddiasında bulunmaktırlar.

Sözgelimi birçok New Age takipçisi, çift yarık deneyinden metafizik anlamlar çıkartarak New Age içinde etkin bir düşünce olan Yeni Düşünce (New Thought) hareketindeki kendi gerçekliğini yaratmak fikrini meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Bu düşünceye göre fizikçilerin gerçekleştirdiği çift yarık deneyindeki “gözlemci etkisi”nin bilinçli zihnin maddeyi değiştirebileceği şeklindeki spiritüel görüşü bilimsel olarak ispat ettiğini düşünmektedirler. Çünkü ‘kuantum mistiklerine’ göre zihin de yaydığı pozitif enerjiyle yine enerjiden oluşan maddeyi etkiler.²³⁷ New Age takipçilerinin en çok verdiği örneklerden ayaklarımızı yaralamadan kızgın kömürler üzerinde yürümenin mümkün olduğu şeklindeki sözde gizemli fenomenin açıklamasının bu olduğunu belirtilmektedir. Yine Masaru Emoto’nun bu düşünceyi su kristalleriyle ilgili yaptığı deneyle ispatlama uğraşı en bilinen örneklerdir.²³⁸

2.3 Düşünümsel Modernleşme ve New Age Spiritüelliği

Anthony Giddens’in düşünümsel modernleşmeyle ilgili değerlendirmeleri New Age spiritüelliğinin geç modern topluma entegrasyonunu anlamamız açısından önem arz etmektedir. Heelas’ın New Age olgusunu daha iyi açıklamak için geliştirdiği self-spiritüellik teorisi, bize spiritüel pratiklerin Tanrı’ya değil, benliğe odaklandığını göstermektedir. Giddens’in düşünümsel modernleşme konusundaki görüşleri ise, New Age’in geç modern toplumdaki özdeşleşimsel örgütlenmesini anlamamız açısından değerli bir bakış açısı sunmaktadır. Çünkü New Age’in self-spiritüellik özelliği geç modernliğin öz düşünümsel karakteriyle rezonansa giren bir mahiyet arz etmektedir. Geç

²³⁷ Kuramsal İstatistiksel kuantum mekaniği alanında doktora çalışması olan Doko’nun kuantum fiziğine dayanan spiritüel iddiaları bilimsel açıdan değerlendirdiği gazete makalesi için bkz. Enis Doko, “Rezonans Kanunu ile Zengin Olabilir Miyiz?”, *Fokus+ İnternet Gazetesi* (31 Mayıs 2024).

²³⁸ Dr. Masaru Emoto, suyun pozitif düşünce ve sese olumlu tepki verdiği, su kristallerinin güzel şekillere büründüğü diğer taraftan kötü ses ve düşüncelere maruz kalan suyun olumsuz şekiller gösterdiği iddiasıyla meşhurdur. Bu iddiayı yaptığı su kristali deneyleriyle ispatladığını iddia eden Masaru Emoto New Age çevrelerinde insan zihninin maddeye etki etmesi noktasında parmakla gösterilen bir “bilim adamı” olarak lanse edilmektedir. Çok defa gözardı edilen nokta ise Emoto’nun bilim adamı olmaması ve doktorasının hiçbir kurum tarafından kabul edilemeyen Hindistan’daki Açık Uluslararası Üniversitesi’nden alternatif tıp dalında alması ve yaptığı deneyin hiçbir bilim adamı tarafında tekrar edilememesidir. Enis Doko, *Bilimsel Gizemler ve Yalanlar* (İstanbul: Destek Yayınları, 2018), 36-37.

modernitenin temel karakteristiklerini yansıtan New Age, hem Batı kültürüne bir tepkiyi hem de bu kültürün iç eleştirisini ve ona eklenmiş bir ifadesini²³⁹ temsil etmektedir. Bu, New Age'in hem kapitalizme karşı çıkıp hem de neoliberal kapitalizme eklenmesiyle paraleldir. Giddens'in "geç modernite"²⁴⁰ kavramsallaştırması da esasında bunu ifade etmektedir. Buna göre, modernitenin daha ileri bir aşamasını temsil eden geç modernlik, erken modernlikten, risk ve belirsizliklerin daha belirgin hale gelmesiyle ayrılır. Erken modernite, endüstriyel devrim ve bilimsel ilerlemelerle birlikte daha fazla güven ve ilerleme inancı sunarken, geç modernite, küreselleşme, teknolojik gelişmeler ve toplumsal değişimlerle birlikte artan riskler ve belirsizliklerle karakterize edilir.

Geç modern toplumda bireysel benliğin konumunu *Modernite ve Bireysel-Kimlik* adlı eserinde açıklamaya çalışan Giddens, düşünümsellik (reflexivity) kavramını modernitenin kendi yarattığı olumsuz değişimlere bireysel benliğin yanıt vermesi anlamında kullanmaktadır. Modernitenin ortaya çıkardığı riskler ve tehlikeler modernliğin kendi kendini denetleyebildiği, eksikliklerini görüp tamir edebildiği²⁴¹ bireysel bir bilinç düzeyini ortaya çıkarmaktadır. Bu bilinç düzeyiyle birlikte modern eleştirel aklın yaygın bir özelliği olan "kuşku" gündelik hayata da nüfuz eder ve çağdaş toplumsal dünyanın genel varoluşsal bir boyutunu oluşturur.²⁴² Geç modern bireyler gündelik yaşamlarındaki eylemlerinde ve davranışlarında modernitenin risklerine karşı kuşku duyarlar ve eylemlerini sürekli iç eleştirel sürece tabi tutarak sorgulamaya başlarlar. Geç moderniteyi tecrübe eden bireysel bilinç, modern toplumsal kurumlara güvenmek yerine daha çok "metodolojik bir şüphecilik"²⁴³ içinde hareket etmektedir. Böylece "modernitenin düşünümselliği benliğin özüne doğru uzanır" ve "düşünümsel bir proje"²⁴⁴ olarak 'benliğin inşası' (self-identity) modern yaşamın en önemli olgularından biri haline gelir.

²³⁹ Heelas, *The New Age Movement*, I.

²⁴⁰ Giddens "geç modernite" yerine "üst modernite" (high modernity) tanımlamasını da kullanmaktadır. Örneğin bkz. Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 23.

²⁴¹ Mustafa Günerigök, *Risk Toplumu ve Din: Sosyolojik Bir İnceleme* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015), 45.

²⁴² Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 13, 229.

²⁴³ Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 118.

²⁴⁴ Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 52.

Geç modern toplumda yaşamın giderek daha fazla içsel referanslı ve düşünümsel olarak organize edilmesi, aynı zamanda bireyler üzerinde otorite oluşturan geleneklerin zayıflamasıyla da ilgilidir. Geleneklerden ziyade benlik, bireyin yaşam seyrinde nihai referans noktası haline gelmiştir. Düşünümsel öz farkındalık bireye, daha önce kişinin kendini anlama seçeneklerine görece katı sınırlar çizen gelenek ve kültürün prangaları olmaksızın öz kimliğini inşa etme fırsatı sağlar.²⁴⁵ Gelenekler hala varlığını sürdürüyor ve sosyal davranış için kapsayıcı ve parçalı bir çerçeve sağlamaya devam ediyor olsa da bireyin yaşam seçimleri ve kararları giderek daha fazla benlik değerlendirmesine dayanmaya başlamıştır.²⁴⁶ Giddens'in ifadesiyle geç modernitede varlığını sürdürmeye çalışan "gelenek, iğreti giysiler içindeki bir gelenektir ve kimliğini yalnızca modernliğin düşünümselliğinden alır."²⁴⁷ Giddens, geleneksel otorite kaynaklarının bireylerin yaşamlarına rehberlik etmediği, öngörülemez bir sosyal ortamda gezinmenin yolları olarak bireylerin nasıl "düşünümsel biyografiler"²⁴⁸ inşa etmek ve planlamak zorunda bırakıldıklarını tanımlamaya çalışmıştır:

"Hepimiz sadece özel bir biyografiye sahip olmakla kalmayıp, aynı zamanda muhtemel hayat tarzları hakkındaki toplumsal ve psikolojik bilgi akışları temelinde refleksif olarak düzenlediğimiz bir biyografiyi yaşarız. Modernite, diğer birçok konudaki kararlar kadar, "Nasıl yaşamam gerekir?" sorusunun nasıl davranmamız, giyinmemiz ve beslenmemiz gerektiğine ilişkin kararlar içinde cevaplandırılma biçimini de etkileyen, bireysel-kimliğin zamanla gelişimi içinde yorumlanan gelenek-ötesi bir düzendir."²⁴⁹

Giddens'a göre modernitenin bu "gelenek ötesi" düzeninde bireysel kimlik, düşünümsel olarak düzenlenen ve inşa edilen bir çaba haline gelmiştir.²⁵⁰ Benlik, artan seçenekler ve riskler üzerine yaptığı değerlendirme ve düşünme ile kimliklerin inşasında birincil temel olarak işlev görmektedir.²⁵¹ Önceden bireyin nasıl yaşaması nasıl giyinmesi, nasıl inanması geleneğin "koruyucu kozası"nda gerçekleşmekteyken şimdilerde bireysel benlik yalnız başına kalmıştır. İşte tam bu noktada "hayat tarzı" kavramı önem

²⁴⁵ Matthew Adams, "The Reflexive Self and Culture: A Critique", *The British Journal of Sociology* 54/2 (2003), 221-222.

²⁴⁶ K.T. Yip, "The Self as the Basis of Religious Faith: Spirituality of Gay, Lesbian and Bisexual Christians", 135.

²⁴⁷ Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, çev. Ersin Kuşdil (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1994), 40.

²⁴⁸ Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 28,81.; Guy Redden, "Religion, Cultural Studies and New Age Sacralization of Everyday Life", *European Journal of Cultural Studies* 14/6 (2011), 655.

²⁴⁹ Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 28-29.

²⁵⁰ Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 16.

²⁵¹ Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 14.

kazanmaktadır. Geleneklerin aksine hayat tarzı, kişisel olarak benimsenir ve hayat tarzına ait pratikler düşünümsel olarak değiştirilmeye açıktır. Kişinin giyim tarzı, nasıl bir beslenme rejimi uygulayacağı, kariyer anlamında nasıl yol izleyeceği, ne tür sosyalleşme biçimlerine dâhil olacağı konularında alınan kararlar hayat tarzlarını oluşturan rutinlere dâhildir. Bu bağlamda New Age spiritüelliği geleneğin çöküşünü ve düşünümselliğin yükselişini yakalayan yaşam alanlarından biridir. Zira bireyler aynı anda birden fazla gelenek, tarz ve fikirden yararlanmakta ve bunları kendine özgü paketler halinde birleştirerek yaşam tarzlarını inşa etmektedir.²⁵²

Geç modern topluma entegre olmuş New Age spiritüel pratikleri bireysel benliğe yönelmesi dolayısıyla geç modern risk koşullarının yarattığı “varoluşsal anlamsızlık tehdidi”ne karşı benliğe sarılmak ve bununla ilgili bir uzmanlık sistemi oluşturmak suretiyle geç modernitenin ana karakteristiklerini yansıtmaktadır:

“Kişisel anlamsızlık -yapmaya değer hiçbir şey olmadığı duygusu- geç modern koşullarda temel bir psikik problem haline gelir. Bu fenomeni gündelik hayatın ortaya çıkardığı, ancak cevapları esirgenen ahlaki sorunların bastırılması temelinde anlamamız gerekir. "Varoluşsal soyutlanma" daha ziyade bireylerin birbirlerinden uzaklaşmaları değil, tam ve doyurucu bir varoluş için gerekli ahlaki kaynaklardan yoksun kalmalarıdır. Refleksif benlik tasarımı kendini-gerçekleştirme ve kendine-hâkimiyet programları üretir. Büyük ölçüde modernitenin kontrol sistemlerinin benliğe kadar uzanması olarak anlaşıldığında, bu imkânlar ahlaki anlamdan yoksundur. "Sahicilik" hem öne çıkan bir değer, hem de kendini-gerçekleştirmek için bir çerçeve haline gelse de ahlaki olarak güdük bir süreci temsil eder.”²⁵³

Buradan da anlaşılacağı üzere Giddens bireysel kimliğin geç modernitede önemli bir varoluşsal sorun olduğunu belirtir.²⁵⁴ Geç modernitede, “gerçekte kim olduğumuzu” öz-düşünümsel spekülasyona girerek ve çeşitli seçenekleri değerlendirerek inşa ederiz. New Age spiritüelliğinin buradaki önemi ise bireyleri bu tür bir kimlik çalışmasına dâhil etmesidir. New Age spiritüelliğinin sunduğu bir dizi ezoterik araç, bireyleri sürekli bir spiritüel ilerleme ve kişisel gelişim içinde tamamlanmamış bir proje olarak geç moderniteye entegrasyonunu sağlamaktadır.²⁵⁵ Bunu yaparken alıntıda Giddens’in da ifade ettiği gibi “kendini-gerçekleştirme ve kendine-hâkimiyet programları”

²⁵² Eva Sointu, *Theorizing Complementary and Alternative Medicines: Self, Gender, Class* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012), 173.

²⁵³ Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 21.

²⁵⁴ Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 77.

²⁵⁵ Hammer, *Claiming Knowledge*, 12.

üretmektedir. Bu programlar “ne yapmalıyım” “nasıl davranmalıyım”, “nasıl biri olmalıyım” gibi varoluşsal sorular soran geç modern özneye öz düşünümsel kılavuzluk sağlamaktadır.²⁵⁶ Giddens düşünümselliği bu yüzden “uygulamalı bir kendini-gözleme sanatı”²⁵⁷ olarak nitelemiştir.

Gelenekle birlikte geleneksel din ve geleneksel dinin otorite biçimleri de zayıflamıştır. Dini alandaki potansiyel düşünümselliğin bir örneği olarak New Age uygulayıcıları anlam ve güçlenme duygusuna yönelik varoluşsal ihtiyaçları karşılamak için çeşitli dini formları yeniden bir araya getirmektedir.²⁵⁸ New Age sağlayıcıları ve spiritüel üreticiler kişinin belirsiz bir ortamda benliğini ve hayatını nasıl şekillendirebileceği konusunda “uzman rehberliği sunma” konusunda kişisel gelişim kültürünün diğer sakınlerine katılmaktadır.²⁵⁹

Belirsiz geç modern koşullar hayat tarzlarını belirleyen binlerce uzmanı ortaya çıkarmıştır. Bireyler varoluşsal anlamsızlık ve belirsizlik tehdidine karşı geleneksel dini rehberlerin yerine kendi hayatlarını kontrol etmek için kişisel gelişim uzmanlarına güvenmektedir. Çünkü geç modern bireylerin kimlik odaklı belirsizlik deneyimi, dini taleplere değil, bireylerin davranışları ve yaşamlarıyla ilgili hedeflerinde destek sağlayan terapistlere ve spiritüel uzmanlara yönelik bir talebe neden olmaktadır.²⁶⁰ Bu yönüyle New Age’in bir önceki bölümde açıkladığımız gibi, hakim bir anlatı biçimi olarak bilimci bir perspektifi benimsemesi geç modern toplumda alternatif bir “uzmanlık sistemi” sağlamasıyla yakından alakalıdır. Uzmanlık sistemi, geç modernitede bir yaşam kılavuzu olarak geleneklerin yerini almış aygıtlar olarak işlev görmektedir. Bu aygıtlar, yoluyla geç modernitenin risk ve belirsizliğine karşı teşhis edilmiş, sözde bilimsel reçeteler sunarlar ve bunu deneyimi somutlaştırdıkları meditasyon gibi araçlarla yaparlar. Örneğin auraya tutunan psişik kancalar, bilinçaltındaki blokajlar, DNA’lardaki atasal aktarımlar teşhis edilip temizlenir. Terapileştirilmiş birçok dini ve spiritüel kavramı örnekleyen New

²⁵⁶ Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 97-98. Janette Rainwater’ın *Kendi Kendine Terapi* isimli kişisel gelişim kitabını analiz ederken Giddens birçok açıdan New Age spiritüel pratiklerindeki öz düşünümsel örgütlenmeyi tanımlayacak pek çok faktörü ele almıştır. Daha fazlası için bkz. Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 97-109.

²⁵⁷ Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 108.

²⁵⁸ Anthony D’Andrea, “Reflexive Religion: The New Age in Brazil and Beyond” (Leiden-Boston: Brill, 2018), 14.

²⁵⁹ Redden, “New Age Sacralization of Everyday Life”, 656.

²⁶⁰ Zygmunt Bauman, *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*, çev. İsmail Türkmen (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000), 255.

Age, geç modernitenin uzmanlık sistemlerini kullanmaktadır. Bunlardan “Terapi, düşünömsel benlik tasarımıının derinlerinde yer alan bir uzmanlık sistemidir: Modernitenin düşünömselliğiyle ilintili bir olgudur.”²⁶¹

Dağınık bir ruhsallık biçimi olarak New Age psikoloji, kuantum ve epigenetik gibi bilimlerin kavramsal repertuvarını dini ve ezoterik kavramlarla birlikte kullanarak bir “uzmanlık sistemi” oluşturmaktadır. Kuantum ve epigenetik koçları, Metafizik uzmanları ve dua terapistleri “sertifikalı uzmanlar olarak” sanki bir uzmanlık bilgisi veriyormuşçasına bireylerin yaşam tarzları üzerinde etkili olmaktadır. Bu uzmanlar uzmanlıklarını veya bilimselliklerini sadece kendilerinden alırlar. O yüzden, Taylor bu uzmanları “kerameti kendinden menkul uzmanlar”²⁶² olarak zikretmiştir.

Giddens uzmanlık sistemini yerinden çıkarıcı mekanizmalardan birisi olarak zikretmektedir.²⁶³ Burada “yerinden çıkarma” dini kavramların yerel ve kurumsal bağlantılarından koparılarak sınırsız bir zamansal ve mekânsal uzamda yeniden bir araya getirilmesidir.²⁶⁴ New Age spiritüelliği, yamalı bohçasına dahil ettiği dini ve ezoterik kültürün mirasını yerinden çıkararak küresel mübadele akışlarının bir parçası yapmaktadır. Geç modernitede Giddens, benliğin sürekli olarak (yeniden) inşa edilmesi gerekliliği ile “kendini gerçekleştirme”nin metalaştırılmış üretimi arasında doğrudan bir bağlantı kurar; yaşam tarzlarının yanı sıra kendini gerçekleştirmenin de piyasa kriterlerine göre paketlenildiğini ve dağıtıldığını öne sürer.²⁶⁵ Bu durum New Age’in piyasanın gücü tarafından yönetilen geç modern kültürel üretimler yelpazesine açıkça dâhil olduğunun bir kanıtıdır.²⁶⁶

Geç modern bireylerin kendi varlıklarını, kimliklerini ve yaşam projelerini yeniden düşünmeleri gerektiğinden, din zorunlu olarak düşüşte değildir, aksine farklılaşmış bir rol kazanmaktadır. Bu durum New Age’in düşünömsel modernleşmenin somutlaşmış bir biçimi olarak ortaya çıkmasıyla alakalıdır. Burada geleneksel dinin “yaşam tarzı

²⁶¹ Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 237.

²⁶² Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 20.

²⁶³ Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 34,36.

²⁶⁴ Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 13,306.; Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, 26-33.

²⁶⁵ Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 258-264.; Jennifer Rindfleish, “Consuming the Self: New Age Spirituality as ‘Social Product’ in Consumer Society”, *Consumption Markets & Culture* 8/4 (2005), 348.

²⁶⁶ Boaz Huss, “Spirituality: The Emergence of a New Cultural Category and its Challenge to the Religious and the Secular”, *Journal of Contemporary Religion* 29/1 (2014), 54.

sektörleri”²⁶⁷ ne entegre edilmesi ve benliğin düşünümselliğini sağlayan ruhani kaynaklar durumuna gelmesi, New Age spiritüel pratiklerinin marifetiyle gerçekleşmektedir. Çünkü daha önce de belirttiğimiz üzere New Age’in belirgin özelliği geleneksel dinin ruhani kaynaklarını temellük ederek senkretizme dayanan dini bir bireycilik oluşturmasıdır. Geç modern koşullarda ise dini gelenekler ve kavramsal dini repertuar geç modern düşünümselliğe özgü biçimde yeniden kodlanır²⁶⁸ ve bireyin benlik tasarımında ontolojik güvenliğini sağlayan mekanizmalara dönüşür. Burada geleneksel din varlığını bireylere dayatan sabit bir kategori değil bizzat geç modern özne tarafından benliğin düşünümselliği yoluyla teorik olarak inşa edilen “yeni bir kültürel kategoridir.”²⁶⁹ Bireyin geleneksel diniyle ilişkisinde öz düşünümsel pratik yatmaktadır ve dini alan bu minvalde sürekli yeniden biçimlenmektedir.

²⁶⁷ Anthony Giddens, *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age* (Cambridge, U.K.: Polity Press, 1991), 83.

²⁶⁸ D’Andrea, “Reflexive Religion”, 49.

²⁶⁹ Huss, “Spirituality: The Emergence of a New Cultural Category and its Challenge to the Religious and the Secular”.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE NEW AGE SPİRİTÜELLİĞİ

İkinci bölümde açıkladığımız üzere New Age spiritüelliği Batı toplumunun kendi hikâyesinde ortaya çıkan ve sonrasında Batı dışı toplumlara yayılarak küreselleşen bir olgudur. Batı dışı toplumlar da benzer modernleşme, sekülerleşme, neoliberalleşme, geç modernleşme ve kentleşme gibi makro sosyal değişimlerden geçtiği için New Age'e özgü olgular bu ülkeler de de tutunup yerleşebilmiştir. Tanzimat'tan günümüze kadar süregelen modernleşme dinamikleriyle birlikte, Türk insanı sosyal hayatta artan bireyselleşme ve rasyonelleşme süreçlerine maruz kalarak, hem bireysel hem de toplumsal yaşamda uyum ve uyumsuzluk sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Temel soru burada şudur: Batı'nın kendi sosyo-dini ve tarihsel koşullarında ortaya çıkan New Age, ciddi bir sosyal değişimden geçen Türk toplumunda nasıl tecrübe edilmektedir? Türk toplumunun spiritüelliğe dair yerel dini tecrübesini nasıldır? Bu noktada Türk toplumuna New Age'in girişi hakkında üçlü bir evreden bahsetmek mümkündür. Bunların ilki erken cumhuriyette tıp doktoru Bedri Ruhselman nezdinde ortaya çıkan ruhçuluk/spiritüalizm evresi, ikincisi 1980-2000 arası New Age'in Batı'dan ithal edilerek kamusal alana açıldığı ve entelektüel olarak inşa edildiği dönem, üçüncü evre ise 2000'lerden günümüze kadar olan ve New Age'in kitleselleşerek ana akım kültüre yayıldığı dönemdir. New Age'in tarihsel sürecini incelediğimizde, bu akımın kendi kimliğini kazandığı dönemin 1980'ler ve sonrası olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, Türk toplumunda günümüzde gözlemlediğimiz şekliyle New Age'in esas girişinin 1980'ler sonrası olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte, doğrudan New Age olmasa da, New Age spiritüelliğinin ön bileşeninin Türk toplumunda ruhçu düşünce tarafından temsil edildiği söylenebilir.

3.1. Erken Dönem Cumhuriyet Türkiye'sinde New Age'in Ön Bileşeni Olarak Ruhçuluk

“En basit ifadeyle, ruhçuluk (spiritism), bir reenkarnasyon doktrini öneren ve ruhlarla rasyonel iletişimden bilgi türeten görünmez bir dünyanın incelenmesi olarak

tanımlanabilir.”²⁷⁰ New Age’in soy ağaçlarında bulunan ruhçu düşüncenin Türk toplumunda 1950’lerde tıp doktoru Bedri Ruhselman nezdinde temsil edildiği söylenebilir. Bedri Ruhselman Türkiye’de ilk defa reenkarnasyon inancını da içeren ruhçuluk akımını geliştiren kişi olmuş ve yazdığı kitaplarla ruhçuluğun esaslarını ortaya koymuştur.²⁷¹ Asker kökenli bir aileden gelen “seküler, kentli, üst orta sınıf cumhuriyetçi”²⁷² olan Ruhselman 1920’de tıp fakültesi son sınıf öğrencisi iken müziğe olan ilgisinden dolayı tıp fakültesini bırakarak Prag’a gitmiş, müzik eğitimi sırasında metapsişik araştırmalara başlamıştır. Fransızca, Almanca ve az da olsa İngilizce bilmenin verdiği kolaylıkla başta Fransız ruhçu Allan Kardec²⁷³, Gustave Geley, Charles Richet, gibi klasik ruhçuluğun öncülerinin yazdığı eserleri okumuş ruhçuluk hakkında ciddi teorik bilgi de edinerek hipnotizmayı öğrenmiştir.²⁷⁴ Cumhuriyetin ilanını izleyen yıllarda Türkiye’ye dönen Ruhselman, sistematik bilgiler aldığını iddia ettiği ilk ruhçu seansını 1936 yılında “Üstat” adında bedensiz bir varlıkla yapmış, bu bedensiz ruhla olan sözde iletişimi ve ruhçu celseleri *Ruh ve Kainat* (1946) adlı üç ciltlik kitabının yayınlanmasını

²⁷⁰ Hatice Sena Arıcıoğlu, *Spiritism in Secular Turkey, 1936-1969: The Ruhselman Circle between Religion and Modern Science* (Ankara: Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 5.

²⁷¹ A. Bülent Baloğlu, *İslam’a Göre Tekrar Doğuş Reenkarnasyon* (Ankara: Kitabiyat Yayınları, 2001), 161.; Ata Nirun, *Ruhlar Dünya’da ve Türkiye’de Ruhçuluk* (İstanbul: Wımart, 2020), 95. Esasında Ruhçu düşünce Osmanlı’nın son dönemi ve Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk toplumunda entelektüeller arasında çokça konuşulan bir meseledir. Nitekim Özgür Türesay, makalesinde ruhçu düşüncenin 19. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul’daki Avrupalı ve Levanten toplulukları aracılığıyla girdiğini belirtmiştir. Bkz. Özgür Türesay, “Between Science and Religion: Spiritism in the Ottoman Empire (1850s-1910s)”, *Studia Islamica* 113/2 (2018), 166-200.

²⁷² Kutluğhan Soyubol, “In Search of Perfection: Neo-Spiritualism, Islamic Mysticism, and Secularism in Turkey”, *Modern Intellectual History* 18/1 (2021), 75.; Cengiz vd., *Türkiye’de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.*, 95-95.

²⁷³ Allan Kardec takma adını kullanan Denizard Hyppolyte Rivail (1804-1869) ruhçuluğun ilk büyük Fransız teorisyeni kabul edilmiş deneysel ruhçuluğa dayanan görüşleri 19. yüzyılda Avrupa toplumuna yerleşmiştir. Ruhselman’ın ruhlarla rasyonel bir iletişimi öneren ruhçu spiritisim düşüncesi büyük ölçüde Kardec’den alınmıştır. Kardec ise Swedenborg’un ruhani unsurlarından ve mesmerizmin kavram ve yöntemlerinden ilham alan ve bunları “Doğu’dan etkilenmiş bir reenikarnasyon inancı” ile birleştirmiş ve bugün ruhçuluk olarak bilinen felsefesini oluşturmuştur. Bkz. Lisa Abend, “Specters of the Secular: Spiritism in Nineteenth-Century Spain”, *European History Quarterly* 34/4 (2004), 509. Geunen’a göre Kardec 19. yüzyılda o kadar etkilidir ki Blavatsky teosofi öğretisinde kullandığı “reenikarnasyon” inancını Kardec’den almıştır. Bkz. Gül, *Senkretik Bir Oluşum Olarak Teosofi Cemiyeti*, 48. Gerek selefleri Swedenborg ve Mesmerci düşünceyle doğrudan bağı gerekse halefleri olan Balavtsky gibi tesofistlerle olan bağı Kardec’in New Age’in soyağaçları olan ezoterik ve okült düşünceyle olan ilişkisini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Ruhselman’ın Kardec’den aldığı ve Türk toplumunda yaydığı ruhçu düşüncenin doğrudan New Age olmasa da New Age’in soyağaçlarıyla ciddi bir bağı vardır.

²⁷⁴ Sertaç Mehmet Temizel, *Türkiye’de Ruhçuluk Dr. Bedri Ruhselman Dönemi ve Sonrası* (İstanbul: Arıtan Yayınevi, 2014), 13.; Nirun, *Dünya’da ve Türkiye’de Ruhçuluk*, 101-102.

netice vermiştir.²⁷⁵ 1936'dan öldüğü zamana kadar (1960) kadar düzenli olarak “Kadri”, “Mustafa Molla”, “Kemal Yolcusu” gibi²⁷⁶ yaklaşık 10 ruhla iletişim kurduğunu iddia eden Ruhselman aldığı bilgileri 5 kitap, 10 çeşitli rapor ve 2 dergi yayınlamak için kullanmıştır.²⁷⁷

Ruhselman'ın önemi 30 Mart 1950'de Türkiye'deki ilk spiritüel örgütlenme olan *Metapsişik Tedkikler ve İlmi Araştırmalar Derneğini* (MTİAD) kurmasında yatmaktadır.²⁷⁸ Gelecek yıllarda Türk toplumunda hemen hemen her ruhçunun çıkış yeri olacak bu dernek, bugün onun devamı niteliğinde Bilgiyi Yayma Vakfı (BİLYAY) adıyla faaliyetlerini devam ettirmektedir. Bu süreçte derneğin yayın organı olarak çıkan Ruh ve Madde dergisi de ruhçu faaliyetlere ivme kazandırmış ruhsal konuların Türkiye genelinde yayılmasını sağlamıştır.²⁷⁹ Ruhselman'dan sonra dernek faaliyetlerinin ve dergi yayınlarının genişleyerek büyümesinde Ruhselman'ın öğrencisi ve asistanı tıp doktoru Refet Kayserilioğlu önemlidir. Kayserilioğlu da Ruhselman'a benzer bir şekilde 5 Ekim 1964'de “Beyti Dost” adında ruhsal bir varlıkla karşılaştığını ve hocası gibi kendisinin de ilahi bir misyonla görevlendirildiğini iddia etmiştir.²⁸⁰

Dr. Sevil Akay, Avukat Suat Plevne, Nebahat Hikmet Omay, Psikiyatrist Recep Doksat gibi Ruhselman'ın etrafında toplananların ve sonraki yıllarda ruhçu düşüncüyü devam ettirenlerin ana özellikleri Ruhselman'a benzer şekilde iyi eğitilmiş ve profesyonel mesleklere sahip, seçkin cumhuriyetçi elitleri ve Atatürkçü olmalarıydı. Aynı şekilde Ruhselman ve arkadaşlarının organize ettiği ruh çağırma seanslarına Macit Gökberk, Peyami Safa, Enis Behiç Koryürek gibi dönemin önde gelen yazar, şair ve düşünürlerin katılması, ruhçuluğun gelişip serptiği muhitin entelektüel ve sınıfsal durumuna işaret etmektedir.²⁸¹ Büyük ölçüde Osmanlı-Türk modernleşmesinin doruk noktası olan batılılaşma ve laikleşme yönündeki cumhuriyetçi reformları benimseyen söz konusu aydın kesim, genel itibariyle İslam söz konusu olduğunda kendilerini örgütlü dinin bir

²⁷⁵ Nirun, *Dünya'da ve Türkiye'de Ruhçuluk*, 173-174.

²⁷⁶ Baloğlu, *İslam'a Göre Tekrar Doğuş*, 163.; Mehmet Hayri Cumhur Kestel, *Bedri Ruhselman ve Metafizik Görüşleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 29.

²⁷⁷ Arıcıoğlu, *Spiritism in Secular Turkey*, 42.

²⁷⁸ Cengiz vd., *Türkiye'de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.*, 94.

²⁷⁹ Nirun, *Dünya'da ve Türkiye'de Ruhçuluk*, 108-131.; Baloğlu, *İslam'a Göre Tekrar Doğuş*, 161-162.

²⁸⁰ Baloğlu, *İslam'a Göre Tekrar Doğuş*, 163-164.

²⁸¹ Soyubol, “In Search of Perfection”, 70-71.; Cengiz vd., *Türkiye'de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.*, 95.

parçası olarak tanımlamak yerine inançlarında daha çok heteredoks veya mistik bir pozisyon benimsemişlerdir.²⁸² Dolayısıyla söz konusu ruhçuların New Age ile ilgili olarak Fuller'in "spiritüel ama dindar değil" kategorisine dâhil edilebilecek pek çok yanı vardır.

Ruhselman'ın ruhçuluğu sadece ruhlarla iletişim kurmak ve gelecek ve geçmişle ilgili bilgi edinmekle ilgili değildir. Onun ruhçuluğu varoluşun bütününe yönelik bilimsel felsefi ve ahlaki yaklaşım olarak değerlendirilmelidir.²⁸³ Birey, ruhlarla iletişimin rasyonel metotlarını bilimsel çerçevede öğrenerek ruhlarla doğrudan iletişim sağlar; böylece varoluşun bütününe yönelik bilimsel felsefi ve ahlaki kavrayışlar elde eder.²⁸⁴ Arıcıoğlu'na göre Ruhselman'ın "bilimselleştirilmiş bir spiritüellik anlayışı" cumhuriyetin pozitivist bilimi merkeze koyan modernleştirici ve sekülerleştirici ideallerine uygun bir ahlak oluşturma girişimiyle de alakalıdır.

Bu noktada ruhçuluk, yeni cumhuriyet reformlarının bir sonucu olarak kapatılan tekke ve zaviye gibi örgütlü dini kurumların tasfiye edilmesiyle ortaya çıkan manevi inanç krizi ve ahlaki boşluğu giderecek alternatif bilimselleştirilmiş maneviyat sunma girişimiydi.²⁸⁵ Cumhuriyetin sekülerleştirici reformlarına sonsuz sadakat gösteren Ruhselman ve takipçileri, başka bir yönüyle Türk devriminin ideallerini ruhani alana uygulamış ve seküler dünya kurma projesine katılırken bilimselleştirilmiş yeni manevi bir dil sunmuştur.²⁸⁶

Soyubol, "Erken Cumhuriyet Türkiye'sinin kültürel olarak İslami ancak radikal bir şekilde seküler bağlamında" ortaya çıkan ruhçu düşüncenin geleneksel tasavvufi düşünceyle sıkı bir ilişkisi olduğunu dile getirmiştir. Ruhselman ve hemen hemen aynı profile uyan takipçileri geleneksel örgütlü dine mesafeli olsalar da "kalp yolu, nefsanî arzuların kontrolü, ihlas, vahdet-i vücud ve vahdet-i şühud gibi tasavvufa özgü kavramları ele almakta; Kur'an gibi kutsal kitapların bu dünyanın sırrını yansıtan sembolik kitaplar olduğuna ve günümüz koşullarında yeniden yorumlanması gerektiğine

²⁸² Arıcıoğlu, *Spiritism in Secular Turkey*, 75-77.

²⁸³ Arıcıoğlu, *Spiritism in Secular Turkey*, 45-46,61-62.

²⁸⁴ Arıcıoğlu, *Spiritism in Secular Turkey*, 61-62.; Soyubol, "In Search of Perfection", 74.

²⁸⁵ Arıcıoğlu, *Spiritism in Secular Turkey*, 65.

²⁸⁶ Arıcıoğlu, *Spiritism in Secular Turkey*, 65.

inanmaktadırlar.”²⁸⁷ Ortaya çıkan sonuç, Batı’dan ithal edilen ruhçu doktrinlerin geleneksel tasavvufi düşünceyle birleştirildiği ve sözde bilimsel argümanlarla desteklendiği bir terkibi ifade eder.²⁸⁸

Neticede dini kurumlar kaldırılrsa da insanların dini ve manevi motivasyonları ortadan kalkmamış, dini kurumların dışındaki spiritüel arayışlar tasavvufi düşünceyle de yer yer eklemlenerek ortaya çıkmıştır. Ruhselman nezdinde ortaya çıkan ve günümüze kadar faaliyetlerini devam ettiren ruhçu anlayış bunun en açık tezahürüdür.

Ruhselman’dan sonra da ruhçu düşünceyi devam ettiren takipçilerinin de tasavvufi düşünce ve mutasavvıflarla mistik bir motif olarak ilişki kurduğu anlaşılmaktadır. Ruhselman’ın “icazetli medyumunu Sevgi Çağıl”, Macit Aray “ciltler dolusu ruhsal tebliğ yazan Melek Cakus”, Necla Çarpan, ve Sebahat Akşiray gibi İzmir’de ikamet eden ruhçu takipçiler Atatürk’le ve Mevlana, Yunus Emre gibi mutasavvıflarla ve Meryem Ana’nın ruhlarıyla görüştiklerini iddia etmişlerdir.²⁸⁹ Bu doğrultuda Ata Nirun, İzmir’in ruhçu düşünce açısından önemli bir kent olduğunu söylemiştir.²⁹⁰ Yine İzmir’de “Mevlana’nın enkarnasyonu” olarak ortaya çıkan ve Mevlana Yüce Vakfı’nın kurucusu Vedia Bülent Çorak’ın da kendisinden önceki ruhçu altkültürden etkilenecek şekilde ortaya çıktığı ifade edilebilir. Çorak’ta da kendinden önceki İzmir’li ruhçularda öne çıkan Atatürk teması hâkimdir. Peygamberi olduğunu iddia ettiği *Bilgi Kitabı*’nın kutsallığını şu cümlelerle ifade etmiştir: “Şimdi bu Kitap, Atatürk Cumhuriyetinin Bilinç Kodundan Anadolu Kanalı olan Mevlana Koduna (Mevlana, V.Bülent Çorak’tır) bir Emr-i İlahi olarak

²⁸⁷ Cengiz vd., *Türkiye’de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.*, 248.; Soyubol, “In Search of Perfection”, 90-91.

²⁸⁸ Soyubol, “In Search of Perfection”, 73-75.

²⁸⁹ Ata Nirun, “Türk Ruhçuları 4: İzmir Ruhçuları Arasında” 4 (1996), 23. İlginç bir şekilde günümüzde yine İzmirli olan ünlü müzisyen ve pop müziği şarkıcısı Kayahan Açar’ın kızı eski model ve sunucu Beste Açar da tıpkı 70’li yıllardaki İzmirli ruhçular gibi Atatürk, Mevlana ve Meryem Ana’yla iletişime geçtiğini ifade etmiş ve ana akım medyada gündem olmuştur. 70’li yıllardaki bireylerin temel kaynağı Ruhselman’ın ruhçuluğu iken Beste Açar’ın buradaki temel kaynağı günümüzdeki yaygın spiritüel teknikler olan Access Bars ve Theta Healing’dır. Beste Açar söz konusu spiritüel teknikler vasıtasıyla spiritüel ortama girmiştir. “Beste Açar: Atatürk, Mevlana, Meryem Ana... Hep iletişimdeyiz”, Halk TV, <https://halktv.com.tr/yasam/beste-acar-ataturk-mevlana-meryem-ana-hep-iletisimdeyiz-714880h> (21 Ocak 2023). Video için ayrıca bkz. “Beste Açar: Babam Kayahan ile iletişime geçiyorum”, haz. Ensonhaber, <https://www.youtube.com/watch?v=FXsVACp6jME> (20 Ocak 2023).

²⁹⁰ İzmir’in ruhçuluk bakımından merkezi bir yer olmasında radyo ve dergi yerel yayın organlarında ruhçulukla ilgili konuşmaların etkin olduğu iddia edilebilir. Nitekim Karşıyaka Lisesi’nin edebiyat öğretmenlerinden Ruhselman’ın medyumunu Macit Aray, İzmir radyosunda *Tarih Yad Ediyor* adlı programı hazırlamış ve sunmuş. Yine İzmir’de *Ruh ve Hayat* adlı dergiyi de çıkartmıştır. Ömür Gedik, “İzmir, Güzel İzmir...”, <https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/izmir-guzel-izmir-40682153> (18 Aralık 2017).; Nirun, *Dünya’da ve Türkiye’de Ruhçuluk*, 174-175.

yazdırılmaktadır.”²⁹¹ Çorak’ın bu cümlesinde Atatürk’e olan vurgu, psikolojik, spiritüel ve tasavvufi öğelerle iç içe geçmiştir.

3.2. 1980 Sonrası Dönem: Kamusal Alana Açılma ve Entelektüel İnşa Dönemi

Türk toplumunda New Age spiritüelliğinin yaygınlaşması, büyük ölçüde 1980’lerde Amerika ve İngiltere merkezli olarak ortaya çıkan neoliberal kapitalist ekonomik yapıyla yakından ilişkilidir. 1980’lerden itibaren New Age’in neoliberal kapitalizmle tarihsel bir evlilik yaşadığı söylenebilir. Başka bir ifadeyle New Age spiritüelliğiyle neoliberal ekonomi sistemi arasında Weberci anlamda “seçmeli bir yakınlaşma” olduğu ifade edilmiştir. Öncelikle, her iki olgu da gündelik yaşamın tüm alanlarında kendi kaderinden sorumlu olduğu düşünülen “bireye” odaklanmaktadır.²⁹² Neoliberal bakış açısından, çağdaş dindarlık örneklerinde olduğu gibi bireylerin kendi yaşamlarının amaçlarını belirleme, hedeflerini seçme ve faydalarını belirleme yeteneği temel bir değer olarak ele alınır.²⁹³ Neoliberal ekonominin bireye kendi öznelliğini ekonomik olarak kârlı bir şekilde yönetme fırsatı vermesi bireysel benliğe yönelen “terapi endüstrileri”nin çoğalmasına fırsat vermektedir.²⁹⁴ Dolayısıyla 80’li yıllardan itibaren daha geniş bir “spiritüel pazar” açılan New Age, uluslararası küresel şirketlerin domine ettiği serbest piyasada bireylerin kendi benlikleri doğrultusunda eklektik unsurları seçip bunları kendi ihtiyaçlarına göre uyarladıkları bir tür manevi kombinasyon haline gelmiştir.

Bu sürecin ülkemizdeki yansıması Turgut Özal’ın neoliberal ekonomi sistemini benimseyen bir ekonomi politikası izlemesi olmuştur. Türkiye’de 1980’lerden sonra özel medya şirketlerinin kurulması, uluslararası tüketim mallarıyla birlikte farklı kültürlerin ülkeye girişi, seyahat seçeneklerinin artması, ünlü zincir mağazaların ve televizyon programlarının kurulmasıyla birlikte neoliberalizmin ilk ateşini yakmıştır.²⁹⁵ 80’li ve 90’lı

²⁹¹ Ramazan Biçer, “Kutsal Kitaplar Üstü Apokrif Kutsal?: Bilgi Kitabı?”, *KADER Kelam Araştırmaları Dergisi* 5/2 (25 Ocak 2009), 26.

²⁹² Eugenia Funes, “Neoliberalism and New Age”, 1071-1072.; Frisk - Nynäs, “Contemporary Religious Change”, 61-62.

²⁹³ Frisk - Nynäs, “Contemporary Religious Change”, 61-62.

²⁹⁴ Pierre Dardot - Christian Laval, *Dünyanın Yeni Aklı Neoliberal Toplum Üzerine Deneme*, çev. Işık Ergüden (İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2012), 256.; Heidi Rimke, “Self-help, Therapeutic Industries, and Neoliberalism”, *The Routledge International Handbook of Global Therapeutic Cultures*, ed. Daniel Nehring vd., Routledge International Handbooks (Abingdon, Oxon: Routledge, Taylor & Francis Group, 2020), 37.

²⁹⁵ Ardiç Uslu, *Packaging New Age Culture in Turkish Media* (İzmir: İzmir Ekonomi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 204-205.

yıllar böylece dini konuların yazılı ve görsel basın aracılığıyla kamuoyunun öne çıktığı yıllardır. Dinin popülerleşmesi aynı zamanda spiritüel hareketlerin ve grupların da canlandığı ve kitleselleştiği bir dönem olmuştur.²⁹⁶

Batı toplumlarında 80 ve 90'lı yıllardan itibaren daha geniş bir ruhsal pazara açılarak ana akım kültüre ciddi şekilde nüfuz eden New Age spiritüelliğinin bu yıllarda Türk toplumunda henüz emekleme düzeyinde olduğu ifade edilebilir. Zira New Age, Türk toplumuna yabancı bir kültür biçimi olarak 1980'lerdeki küreselleşme ve neoliberalleşme politikalarının etkisiyle girmiştir. Bu "dışarıdan" giriş Türk toplumunda tecrübe edilen New Age'in Batı'daki bileşenleri olan ezoterik gelenek, Doğu dinleri ve psikoloji gibi entelektüel ve tarihsel arka plandan yoksun olduğunu göstermektedir. Bu açık, 1980'lerden itibaren Batı toplumlarındaki çok satan New Age kitaplarının hızlı bir şekilde Türkçe'ye tercüme edilmesi ile kapatılmaya çalışılmıştır. Bu yıllarda düşünce gücüyle tedavi, çekim yasası gibi New Age'in kanonik metinlerini Türkçe'ye tercüme etmiş olan Nil Gün isimli çevirmen ve yazar hem New Age'in Türk toplumuna girişi ile ilgili fikir vermekte hem de kendisinin burada önemli bir etkiye sahip olduğunu şöyle açıklamaktadır:

"O zamana kadar bu konuların Türkiye'de esamesi yoktu. O zamanlar Erkekçe dergisinde çalışıyordum. İlk kez orada psikoloji ve spiritüellik ile ilgili konular yazmaya başladım. (Nisan 1987) Çok ilgi gördü. Daha sonra da Güneş gazetesinde köşe yazısı yazmaya başladım. Orada da bu tür bireysel gelişim konularını özgürce yazdım. O zamanlar Türkiye'de bu konularla ilgili kitaplar da yoktu. Amerika'ya gidiyor, bavuluma kitapları dolduruyordum. Türkiye'de yayınevlerini dolaşıp durdum "bunu basın şunu basın " diye. Bir yayınevini zar zor ikna ederek Türkçe'ye çevirdiğim "Düşünce Gücüyle Tedavi" kitabının basılmasını sağladım. Bir başka yayınevine Türkçeleştirmek için bir sene harcadığım "Ramtha" kitabını verdim. Aslında bu kitap benim ilk Türkçe çevirimdi. Daha sonra bu iki kitabın da sayısız baskıları yapıldı ve halen yapılıyor. Diğer basılmasını istediğim kitaplar için de çok çaba gösterdim ama sonra baktım olmuyor kendi yayınevimi kurdum."²⁹⁷

²⁹⁶ Cengiz vd., *Türkiye'de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.*, 103.

²⁹⁷ Burcu Kömürlü, "Yüzleş Kucaklaş Özgürleş", *Pozitif* 4/32 (2019), 11-12. Röportajı, Burcu Kömürlü'nün web sitesinden okumak için bkz. Burcu Kömürlü, "Nil Gün", <https://mavikopya.com/nil-gun/> (blog), 10 Ocak 2022. Nil Gün'le yaptığı bu röportajda Burcu Kömürlü, Nil Gün'ün Amerika'da eğitimini aldığı NLP, hipnoterapi yöntemlerini ülkemize 90'lı yıllarda ilk taşıyan kişi olduğunu belirtiyor. Yine bu röportajda Kömürlü, New Age spiritüelliğinin yayıldığı önemli bir eğitim ağını modelleyen "workshop" kavramını Amerika'dan Türkiye'ye 1989 yılında getirerek Türkiye'de ilk spiritüel workshop çalışmalarını başlatan kişinin Nil Gün olduğunu belirtmektedir.

Nil Gün adlı yazara ek olarak Türkiye'nin ilk New Age entelektüellerinden biri olan Ata Nirun'un 80'li yıllarda çıkarmaya başladığı *Bilinmeyen* dergisini sonraları *Fenomen* ve *Focus* gibi dergiler takip etmiş, bu dergilerde Batı'daki New Age düşüncesi hızlı bir şekilde Türk toplumunda yayılmaya başlamıştır. Söz konusu dergilerde UFO'lar, paranormal olaylar, Türk ruhçuluğu, alternatif tıp, astroloji, okültizm ve teosofi gibi konulara ilaveten Batı'daki New Age sözcülerinin kitapları ve düşünceleri entelektüel olarak tanıtılmaktaydı. Bu gelişmelere paralel olarak televizyonda *UFO Gerçeği*, *Sınır Ötesi*, *Üçüncü Göz* gibi programlar çıkmaya başlamış²⁹⁸ ayrıca haber bültenlerinde “cinci hocalar” ve “büyücülerin” görünürlüğü artmaya başlamıştı.²⁹⁹ Türkiye'nin hızlı bir şekilde dünyaya açıldığı bu yıllar, kimi zaman Atatürkçülüğü Kur'an'daki ayetlerle temellendirmeye çalışan sıra dışı tefsircilere doğru kayarken, kimi zamansa UFO gözlemciliği yapan ve ölmüş meşhurların ruhlarını çağıran televizyon ‘showman’lerine doğru savrulmaktaydı.³⁰⁰ Bu inançlar keşmekeşinde organize dine dair referanslar bazen uzaylıları Kur'an'a referansla açıklama girişimlerine sahne olurken bazen de İslam'ı spiritüel bir dünya görüşüyle anlamaya çalışan girişimleri örneklemekteydi. 90'lı yıllarda *Fenomen* dergisini çıkaran Ata Nirun, Hz. Peygamberin parapsişik yeteneklerini şöyle yorumlamıştı:

“Hz. Peygamberin medyumik kişiliğini destekleyen öte psişik yetileri de vardır. Örneğin Büyük Melek Cebrail'in insan şeklindeki görüntüsünü sadece o görmektedir, bu bir durugörü olayı olarak tanımlanabilir... Hz. Peygamber'in durugörü yeteneğinin sınıandığı en belirgin olay hemen Miraç'ın sonrasındadır. Miraç'a çıktığına inanmayan Kureşliler tarafından sorguya çekilir ve Kudüs'teki Mescid-i Aksanın kaç kapısı olduğu sorulur. Peygamber, transa veya benzer bir hale girerek tüm kapıları birer birer sayar...”³⁰¹

Popüler kültürdeki bu patlama Türkiye'deki geniş kitlelerin spiritüel konularla tanışmasını sağladı. Bu süreçte, New Age'in Türkiye'de erken bir öncüsü olan ruhçuluk, 1980'lerde başlayan New Age'in daha geniş küresel dalgası içinde eriyerek eski sınırlarını kaybetmiştir. Bu açıdan “uzaylı Mevlana” olarak bilinen ve kendini Mevlana'nın

²⁹⁸ Can Kozanoğlu, *İnternet, Dolunay, Cemaat* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1997), 38.; Adem Bölükbaşı, *Türkiye'de Bir Popüler Kültür Alanı Olarak Tasavvuf: Mevlânâ ve Mevlevîlik Örneği* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), VIII, 144 y./49.

²⁹⁹ Mirza, *Maneviyat Arayışları*, 56.

³⁰⁰ Kozanoğlu, *İnternet, Dolunay, Cemaat*, 48-50.

³⁰¹ Ata Nirun, “Vahiy Neydi? Hz Muhammed'in Mucizeleri var mıydı?”, *Fenomen Dergisi* 26 (1998), 50.

enkarnasyonu olarak tanıtan Vedia Bülent Çorak'ın³⁰² kendisinden önceki ruhçu atkültürden yararlanan aynı zamanda 80'lerdeki New Age'in yeni dalgasına katılan "ara bir figür" olduğu iddia edilebilir. Zira fikirleri ruhçu düşünceden izler taşırken, ufoloji karma, reenkarnasyon temaları da fikirlerinde yer tutar.

Türkiye'de ruhçuluğun tarihsel ve entelektüel sürecini iyi takip ettiği anlaşılan Ata Nirun, bu süreci "gizemciliğin ayağa düştüğü"³⁰³ yıllar olarak aktarır. Nirun'a göre "Küresel değişim Türkiye'yi de etkiliyordu ve Batı'da olduğu gibi felsefi içerikli spiritüalizm/ ruhçuluk yerini artık reiki, Uzak Doğu'culuk, astroloji, Maji ve benzeri daha çabuk sonuç veren veya güncel beklentileri hızla cevaplayan alanlara bırakıyordu."³⁰⁴

Nirun'un dediği gibi Uzak Doğu kökenli yoga, reiki gibi pratikler bu yıllarda ruhçuluğun yerini almaya başlamıştı. Türkiye'de, neoliberal ve dışa açılma politikalarının etkisiyle ülkemize giren yoga pratiği, ilk olarak 1990'larda spor salonlarında sınırlı bir şekilde sunulmaya başlamış, 2000'li yılların ilerleyen dönemlerinde ise özellikle İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerde bağımsız kurslar aracılığıyla yayılarak giderek daha popüler hale gelmiştir.³⁰⁵ Yogaya nispetle daha az popüler olan reiki pratiği Türkiye'de 1980'lerde ilk olarak Mushsin Doğrular tarafından tanıtılmış 2000'lere doğru gittikçe yaygınlık kazanmıştır.³⁰⁶

3.3. 2000'lerden Günümüze Kitleselleşme ve Ana Akım Kültüre Yayılma Dönemi

2000'li yıllardan itibaren, yaygın tercüme faaliyetleri sayesinde Türk toplumunda spiritüel arayışlar çeşitlenmiş, bu alandaki etkinliklerin, kitapların, dergilerin, web

³⁰² Mevlana Yüce vakfı üzerine yapılan müstakil bir çalışma için bk. Sakine Ak, *Yeni Dini Akımlar Bağlamında Dünya Kardeşlik Birliği Mevlana Yüce Vakfı Örneği* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2008).; Ali İhsan Yitik, "Yeni Dini Hareketler Ve Misyonerlik: Türkiye Örneği", *Yeni Dini Hareketler Tarihsel, Teorik ve Pratik Boyutlarıyla*, ed. Faruk Sancar - Süleyman Turan (İstanbul: Açılım Kitap, 2014), 262.

³⁰³ Nirun, *Dünya'da ve Türkiye'de Ruhçuluk*, 50.

³⁰⁴ Nirun, *Dünya'da ve Türkiye'de Ruhçuluk*, 44. Türkiye'de ruhçuluğun tarihsel sürecini iyi bilen aynı zamanda 80'lerdeki New Age dalgasının gelişim çizgisini yerinde takip eden Ata Nirun'un bu süreçle ilgili olarak hipnoz, astrolojinin, ufolojinin 80'lerdeki pop kültür içinde kaybolduğunu ifade etmiştir. Daha detaylı değerlendirmeleri için bkz. Nirun, *Dünya'da ve Türkiye'de Ruhçuluk*, 50-55.

³⁰⁵ T Deniz Erkmen, "Flexible Selves in Flexible Times? Yoga and Neoliberal Subjectivities in Istanbul", *Sociology* 55/5 (2021), 1037.

³⁰⁶ Dilek Yücel, *Reiki'nin Oluşumu, Gelişimi ve Türkiye'deki Yansımaları* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), IX, 176 y./29.

sitelerinin, videoların ve eğitimlerin takibi giderek daha karmaşık bir hal almıştır.³⁰⁷ Artık spiritüelliğin kamusal alandaki konuşmacıları entelektüelleri onların çıkardığı dergiler ve televizyon programları ortaya çıkmaya başlamıştır. Amerika ve Batı’da çok satan New Age kitaplarının büyük kısmının Türkçe’ye kazandırılması sonraki süreçte spiritüelliğin tasavvufla birleştiği yerli üretimlerin çıkışına sahne olmuştur.

Louise Hay’in *21 günde Güç İçinizde*, Deepak Chopra’nın *Ferrari’sini Satan Bilge*, Rhonda Byrn’ın *The Secret* (2005) kitapları istenilen şeyin kolayca gerçekleşebileceği kılavuzlar olarak göze çarpmaktadır. Gazeteci Miraç Zeynep Özkartal 2007 Mayıs ayındaki ‘*Neo-Kadercinin Başucu Kitapları*’ başlıklı gazete makalesinde *The Secret* kitabına ilişkin değerlendirmelerde bulunmuş; “Türkiye gibi okuma oranı düşük bir ülkede bile *The Secret* adlı kitabın 4 haftada 125 bin adet satılması gösteriyor ki, insanların büyük çoğunluğu mutluluğun yaşamın sırrını ‘spiritüel/tinsel’ kitaplarda arıyor. Bireyi içine dönmeye yönlendiren bu kitapların, 500 milyon YTL’lik Türkiye yayıncılık sektörünün neredeyse yarısını oluşturduğu düşünülüyor” yorumunu yapmıştır. Din psikolojisi araştırmacısı Ali Köse, bu yıllarda bu kitapların okurlarının büyük çoğunluğu “dinle arası açık, dini kurumlardan ya da geleneksel dini uygulamalardan tatmin olmayan, onlara karşı yabancılaşma yaşayan insanlar.” olduğunu bu röportajda belirtmiştir.³⁰⁸ Yine Din sosyolojisi araştırmacısı Abdurrahman Kurt ise 2000’li yılların ortalarına doğru söz konusu spiritüelliğin revaç bulmasında 28 Şubat sürecinde sergilenen din karşıtı resmi söylemin yol açtığı dini boşluğun etkisine dikkat çekmiştir.³⁰⁹

2000’li yıllar aynı zamanda beyaz yakalı, kentli iyi eğitimli orta sınıfların büyüdüğü ve bu kesimlerin kendini gerçekleştirme yönünde tüketim taleplerinin arttığı yıllardır.³¹⁰ Bu açıdan New Age unsurlarının yoğun bir şekilde kendini gösterdiği küresel kişisel gelişim kültürü kendini yöneten, kendini geliştiren, girişimci geç modern öznelerinin idealleştirilmesinde ciddi bir öneme sahiptir.³¹¹ Neoliberalizme göre zenginlik, isterlerse her şeyi başarabilen bireylerin elindedir. Neoliberalizm, ‘Sır’ (*Secret*) kitabının meşhur

³⁰⁷ Cengiz vd., *Türkiye’de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.*, 106.

³⁰⁸ Milliyet Gazetesi, “Spiritüel Kitaplar” başlıklı kitap ekinde Türkiye’de patlayan spiritüel kitap furcasını akademisyenlerle yaptığı röportajlarla ele almıştır. Daha detaylı bilgi için bkz. Miraç Zeynep Özkartal, “Spiritüel Kitaplar: Neo Kadercinin Başucu Kitapları”, *Milliyet (Kitap Eki)* (09 Mayıs 2007).

³⁰⁹ Kurt, *Din Sosyolojisi*, 313.

³¹⁰ Cengiz vd., *Türkiye’de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.*, 107.

³¹¹ Feyda Sayan-Cengiz, “Gender in Turkey’s Islamic-Oriented Self-Help Literature: Constructing Self-Regulating Female Subjectivity”, *International Journal of Communication* 14 (2020), 5500.

sözü New Age bağlamından da kısaca açıklanabilir: “Olumlu düşünürsen her şey sana verilir.”³¹²

1990’lardan başlayıp 2000’lere kadar devam eden tercüme faaliyetleri 2000’ler sonrasında Türk toplumunda New Age’e dair yerli üretimlerin önünü açmış, New Age tercüme kitaplardan sonra spiritüel kitaplara dair yerli üretimler çok satan kitaplar ve seminerler aracılığıyla 2010’larda pekişmiştir.³¹³ 2010’lardan sonra New Age’e dair yerli üretimlerin ise İslam’a ve tasavvufa eklemlendiğini söylemek mümkündür.

Alışveriş merkezlerindeki kitap mağazalarının rafları her düzeyde ve her konuda eğitim vaat eden kişisel gelişim ve astroloji kitaplarıyla doldu. Metin Hara, Hakan Mengüç, Tuğçe Işınsoy, Osho gibi çok satan yazarların “spiritüel bilgelik” içeren öğüt kitaplarına paralel şifacılık ve alternatif tıpla ilgili kitaplar ya da Cemalnur Sargut ya da Elif Şafak’ın gibi tasavvufu ve Mevleviliği çeşitli biçimlerde sunan kitaplar popüler hale geldi.³¹⁴

Ayrıca, tasavvufu ilgili yayınların sayısında kitaplar ve süreli yayınlar dahil olmak üzere büyük bir artış yaşanmıştır. İz, İnsan, Kaknüs, Gelenek, Sufi Kitap, Nefes gibi yayınevleri, tasavvuf konularında kitaplar ve dergiler yayımlayarak hatırı sayılır bir okuyucu kitlesine ulaşmıştır.³¹⁵ Tasavvufun görünürlüğü sadece kitap piyasasında değil aynı zamanda *Hürriyet* ve *Milliyet* gibi seküler medyayı temsil eden gazetelerde de artmıştır. Tasavvufi içeriklerin bu gazetelerde görünür olması doğrudan küresel bir trend olan New Age’in Türk medyası üzerindeki hakim söylem ve kültür biçiminden bağımsız değildir.³¹⁶ Bu olgular, tasavvufun giderek artan sayıda orta sınıf kentliye hitap etmesi ve geleneği dönüştüren yeni biçimlerde tasavvufun yeniden sunulmasıyla alakalıdır.

³¹² Uslu, *Packaging New Age Culture in Turkish Media*, 205.

³¹³ Gökçe Baydar Çavdar, “Kitaptan Tılsıma: Türkiye’de New Age’den Sözde-Bilim ve Post-Truth ilişkisine Dogru”, *Doğu Batı (Akıl Tutulması Çağı - I)* 96 (2021), 157.

³¹⁴ Cengiz vd., *Türkiye’de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.*, 106.

³¹⁵ Tuncay Pusat, *Sufizmin Türk Medyasındaki Temsili: 2000’li yıllar* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 86-87. Örneğin 2007 yılında yayın hayatına başlayan ve daha çok tasavvuf içerikli yayınlarla temayüz eden Nefes Yayınları web sayfasındaki tanıtım yazısında yayınladıkları tasavvufi eserlerin amacını şu şekilde açıklamaktadır: “Bu eserler modern insanın anlam arayışını ve yaşadığı sorunlar karşısındaki durumunu ortaya koymakta ve kişinin çözüm yolları üretecek bir bakış açısı geliştirmesine katkı sağlamaktadır.” “Biz Kimiz”, *Nefes Yayınevi* (25 Nisan 2024).

³¹⁶ Pusat, *Sufizmin Türk Medyasındaki Temsili*, 107-152.

New Age'in anlam çerçevesinden hareket eden ve içeriğinde tasavvuftan, psikanaliz ve psikolojiye kadar bilimsel, dini ve felsefi birçok kavram ve öğretiyeye yer veren bu kitaplar, bir kılavuzluk ve başvuru kitabı olarak zaman zaman farklı kategorize edilmiştir. Bu kitaplar dini midir, felsefi midir yoksa bilimsel midir? Dolayısıyla kitap piyasasındaki aktörler, doğrudan New Age terimini kullanmak yerine spiritüel içerikli kitapları bazen kişisel gelişim bazen tasavvuf-din olarak isimlendirerek kategorilendirir. Enerji, mucize, melek, yolculuk gibi tema ve isimler New Age metinlerini görünür kılan sözcük dağarcıklarından bazılarıdır.³¹⁷

Kitapları ciddi satış rekorlarına ulaşan Hakan Mengüç'ün *Ben Ney'im* adlı kitabı alt başlıkta "Ney'in Hikayesinde Varoluşun Gizemi... Ruhun İlişkilerin, Zihnin Ve Bedenin Denge Yolculuğu" olarak sunulur. Mengüç'ün kitabına göz atıldığında ise olumlu düşünce, çekim yasası gibi New Age kavramlarından Şems-i Tebrîzî ve Mevlânâ'ya geçiş yapan atıflarla karşılaşılır:

"Çekim yasası ne diyor? Kim en çok istiyorsa, istediğini hayatına çeker diyor... Eski bilginlere göre çalışmak, dua-ı fiilîyedir. Yani fiili, eylem halindeki duadır ve yine eskilere göre en makbul dua budur. İstemenin en güzel halidir. Hayatının kontrolünü, düşüncelerinin kontrolünü eline al. Evrendeki her şey bir titreşimden ibaret... Sen, ben, her şey... Ne veriyorsak hayata bilerek ya da bilmeyerek, onu bize geri veriyor. Dışarıda, çevremizde ne varsa bilinçaltı inançlarımızla şekillendiriyoruz. Bazen isteyerek bazen farkında bile olmadan yapıyoruz bunu. O yüzden kendine sor. 'Benden hangi titreşimler yayılıyor evrene?' 'Bilerek ya da bilmeyerek ne veriyorum şu an hayata?' Şems-i Tebrîzî der ki: 'Senin gönlün değişirse, dünya değişir.'³¹⁸

Türkiye'de kişisel gelişim ve New Age yazılı kültürü üzerine çalışmalar yapan Gökçe Baydar Çavdar'a göre "New Age'in anlam çerçevesi ve onu sunuş biçimi, yazılı ve basılı olmasına rağmen, yazılı kültür ürününden farklı ve kopuk bir tarzda kendini gösterir. Bir romanın, denemenin ya da kurgu metnin aksine; araya girişler, büyük harfli ilham dolu alıntılar ya da olumlamalar (ya da yer yer dualar) oldukça sık yer alır."³¹⁹

³¹⁷ Baydar Çavdar, "Kitaptan Tılsıma", 159.

³¹⁸ Hakan Mengüç, *Ben Ney'im* (İstanbul: Destek Yayınları, 2018), 194-195.; Doko'nun Mengüç'ün "New Ageçi" karakterini analiz ettiği gazete makalesi için bkz. Enis Doko, "Yeni Çağın İstismarı: Plastik Sufiler", *Serbestiyet* (blog) (Erişim 01 Eylül 2024).

³¹⁹ Baydar Çavdar, "Kitaptan Tılsıma", 160. Çavdar'ın bu konudaki daha geniş değerlendirmeleri ve analizleri için bkz. Çavdar, *Yerli Kişisel Gelişimde Eğilimler*, 167-279.

Bahsedilen kitaplarda tasavvuf büyüklerinin sözleri ve öğretileri veya tasavvufun sembolleri, kavram ve imgelemleri geç modern bireyin benlik tasarımında ve kişisel manevi gelişiminde yararlanılabilecek verimli bir kaynak olarak kullanılmaktadır. Bu doğrultuda sufi imgelemden ve sembollerinden üretilmiş anlamsal kodlar geleneksel İslami formlarından sıyrılmış bir şekilde bireye sunulmaktadır.³²⁰

New Age, Türk toplumunda bilhassa son 10 yılda popüler kültürün büyüyen bir parçası olmakla kalmamış aynı zamanda psikoloji, tıp, iş dünyası, insan kaynakları, spor, eğitim ve turizm gibi profesyonel alanlara daha fazla dâhil olmaya başlamıştır. Bu biraz da New Age'in neoliberal kapitalizmle uyumlu küresel sağlıklı yaşam (wellness) endüstrilerine entegre olmasıyla da ilgilidir. Global Wellness Institute tarafından sağlıklı yaşamın trilyonlarca dolarlık bir pazar olduğu ve 2017'den bu yana küresel harcamaların her yıl 4 trilyon doları aştığı tahmin edilmektedir. Büyüme oranı, küresel ekonomik gerileme yıllarında bile (2020 pandemi yılı hariç) pozitif kazanımlarla, sürekli olarak artmıştır. Dolayısıyla sağlıklı yaşamın (wellness) küresel çapta baskın bir yaşam tarzı değeri olarak öne çıktığı görülmektedir. Bu durum, tüketicilerin tamamlayıcı tıp, holistik sağlık, spiritüel tatil, kişisel bakım, farkındalık, stres azaltma, egzersiz, sağlıklı beslenme, sağlıklı yaşlanma ve diğer wellness uygulamalarına ilgi duymalarına ve bu alanlara özel bütçe ayırmalarına yol açmıştır.³²¹ Popüler kültür çalışmalarıyla meşhur kültür tarihçisi Partridge, sağlıklı yaşamın gündelik bir yaşam değeri olarak öne çıkmasını şöyle değerlendirmiştir:

“Uyandığım ve banyoya girip aromaterapik 'enerji verici' sabunla duş aldığım andan itibaren, 'çünkü', bana 'buna değer olduğum' söyleniyor, kalp hastalığı riskimi azaltacak kahvaltıma, gün boyunca bana sunulan sayısız sağlıklı yaşam önerisine ve tüketebileceğim çok çeşitli sağlıklı, toksin azaltıcı, enerji artırıcı gıda ve vitaminlere kadar, sürekli olarak tüm benliğimin esenliğini beslemeye teşvik ediliyorum. İyileşme, sağlık ve esenlik stratejileri demokratikleşti - bunlar artık tıp kurumunun koruması altında değil. Bunlar 'sorumlu bir kişinin' öz bakımının temel bir parçasıdır.”³²²

³²⁰ Pusat, *Sufizmin Türk Medyasındaki Temsili*, 95-96.

³²¹ “What Is the Wellness Economy?”, *Global Wellness Institute* (01 Mart 2024). 2022'de küresel sağlıklı yaşam ekonomisi 5,6 trilyon dolar ile 2019'daki büyüklüğünden yaklaşık %14 daha fazla büyümüştür. Daha detaylı bilgi için bkz. *Global Wellness Economy Monitor 2023*, Araştırma Raporu (İnternet: Global Wellness Institute, Kasım 2023) (Global Wellness Institute), 1-2.

³²² Partridge, *The Re-enchantment of the West*, 2/4.

Türk toplumu da küresel dünyada genişleyen sağlıklı yaşam endüstrilerinden bağımsız değildir. Henüz bu konuda somut bütçe harcamalarına erişemesek de sağlıklı yaşam harcamaları her geçen gün artmakta ve resmi kurumlar da buna uyum sağlamaya çalışmaktadır. Çünkü kentli orta ve üst sınıf bireyler arasında bir yaşam değeri olarak sağlıklı yaşam, alıntıda da belirtildiği gibi bireylerin bizzat para yatırdığı bir tüketici alanıdır. Dolayısıyla süreci spiritüel pratiklerin sağlıklı yaşam endüstrilerine entegre olmasıyla birlikte marjinal konumdan ana akıma veya popüler kültüre nüfuz etmesi açısından okumak gerekmektedir.

Örneğin alternatif tıp, yeraltında yahut ana akımın dışında “batıl” olarak işleyen bir şifa yöntemi olmaktan çıkmış gittikçe ana akım tıp kuruluşlarında devlet üniversiteleri ve hastaneler bünyesindeki çeşitli birimlerde kurulmaya başlamıştır. 2014 yılında İstanbul’da geleneksel ve alternatif tıp uygulamalarıyla ilgili bir uluslararası konferansta konuşan dönemin sağlık bakanı Dr. Müezzinoğlu, alternatif tıp uygulamalarının ülkemizde çok yaygın kullanıldığını, bunları kontrol altına almak istediklerini ifade etmiş³²³ ve GETAT böyle bir girişimin sonucu olarak ortaya çıkmıştır.³²⁴ Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliğinin yasalaşmasıyla birlikte Üniversite ve Eğitim Araştırma Hastaneleri bünyesinde Geleneksel ve tamamlayıcı Tıp Araştırma ve uygulama merkezleri (GETAT) kurulmuştur. Ayrıca sahadaki gözlemlerimiz son yıllarda birçok tıp doktorunun bireysel girişimler olarak alternatif tıba yöneldiği, modern tıbbın yanında meditasyona dayalı bazı spiritüel tekniklerin kullandığını da göstermektedir. Son yıllardaki gözlemlerimiz, holistik tıp uygulamalarının yanı sıra bioenerji, astroloji ve hatta tarot falı gibi bazı spiritüel uygulamaların, belirli üniversitelerin sürekli eğitim merkezlerinde sertifika programları kapsamında öğretilmeye başlandığını göstermiştir. Bu tür eğitimlerin üniversite bünyesinde verilmesi, spiritüel pratiklere bilimsel bir meşruiyet ve uzmanlık alanları sağlarken, aynı zamanda ana akım bilim çevrelerinde

³²³ Serpil Tütüncü, “Geleneksel, Alternatif Ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamalarına Genel Bir Bakış”, *Tıbbın Alternatifi Olmaz! Geleneksel Alternatif ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları*, ed. Serpil Tütüncü - Nilay Etiler (Ankara: Türk Tabipleri Birliği Halk Sağlığı kolu, 2017), 15.

³²⁴ 27 Ekim 2014 tarihinde Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği resmi gazetede yayımlanmış (sayı: 29158), yönetmelikle 15 tane alternatif tıp yöntemi yasallaştırılmıştır. Bu yöntemler akupunktur, apiterapi, fitoterapi, hipnoz, homoepati, sülük uygulaması, kayropratik, kupa uygulaması, larva uygulaması, mezoterapi, proloterapi, osteopati, ozon uygulaması, refleksoloji, müzikterapidir. Bkz. *Resmi Gazete*, “Geleneksel Ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği” (27 Ekim 2014).

konunun ciddi bir şekilde tartışılmasına yol açmıştır.³²⁵ Toplumda spiritüel danışmanlık faaliyetine giren birçok kişinin en büyük meşruyet kaynağının üniversite bünyesindeki bu sertifika programları olduğu anlaşılmaktadır.

Holistik tıba ek olarak büyü, nazar, cin musallatı, ocaklık, fal gibi geleneksel halk kültürüne ait öğelerin ebced,³²⁶ cifr/cefr,³²⁷ ilm-i kıyafet³²⁸, tıbb-ı nebevî³²⁹ gibi İslam öncesi kadim ve yerel kültüre dayanan inançların spiritüelliğın diline tercüme edildiğı görölmektedir. Gündelik bir ifadeyle, geçmişin "cinci hocaları" günümüzde "metafizik uzmanları" olarak anılmakta ve söz konusu uzmanlar geleneksel halk kültürene ait öğeleri spiritüelliğın kendine özgü repertuarıyla modernize ederek danışmanlık vermeye başlamıştır. Bu danışmanlıklar, nazar, büyü ve cin çıkarma danışmanlığı ve hizmetleri gibi isimler altında sunulurak, spiritüel ve doğaüstü konularda hizmet verilmektedir.

Benzer şekilde modern bir bilim olan psikolojinin de ana akım kültürdeki spiritüel faaliyetlerden etkilenerek pop psikoloji denilen alana yavaş yavaş kaydığı en çok müşahede edilen hususlardandır. Psikolojiye ait kavramlar, bireyin kendi yaşamını anlamlandırırıda başat hale gelmiştir. Bireyin psişesi, iyi oluşu kendisinin üzerinde çalışacağı ve geç moderniteye adapte olmasını sağlayan bir alan olarak vardır. Popüler psikologlar da bu alanda konuşan uzmanlar olarak medyada boy göstermektedir. Örneğın kendisi klinik psikolog olan ve son yıllarda popüler kültürde önemli bir yere sahip olan Esra Ezmeci, söylemlerinde doğrudan New Age repertuarını kullanırken bireylerin benliklerini açığa çıkarmalarını sağlayan bir dil kullandığı ifade edilebilir:

“Şimdi aura çok önemli bir şey aslında. İlişkilerimizde bazılarımız çok güzel olabilir, bakımlı olabilir ama auranız düşükse insanlar sizi fark etmiyor, insanlar sizi çekici bulmuyor. Birazcık hani çekici olmak, cazibeyi yaratmak... Biraz da ilişkileri ciddiyete taşımakla ilgili

³²⁵ Gizem Seher, “Üniversitelerde ‘Sahtebilim’ Yükseliyor: Akademi Çatısı Altında Astroloji Eğitimi”, *Diken İnternet Gazetesi* (27 Ekim 2022).

³²⁶ Ebced, Arap alfabesindeki harflere belirli sayısal değerler atayan ve bu sayısal değerler üzerinden hesaplamalar yapmaya dayanan hesap sistemidir. Daha detaylı bilgi için bkz. Mustafa İsmet Uzun, “Ebced”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994).

³²⁷ Cifr veya cefr, Arap harflerinin ve sayılarının mistik anlamlarını, sayısal değerlerini ve aralarındaki ilişkileri kullanarak gelecekteki olayları tahmin etmeyi ve gizli bilgilere ulaşmayı amaçlayan bir yöntemdir. Bu yöntemin, İslami literatürde sonradan bir ilim dalı olarak kabul edildiğı anlaşılmaktadır. Metin Yurdağür, “Cefr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993).

³²⁸ İlmî kıyafet veya fizyonomi bir kişinin dış görünüşünden, özellikle yüz hatlarından, beden yapısından ve fiziksel özelliklerinden karakterini, kişiliğini ve ruh halini çıkarma becerisi veya sanattır.

³²⁹ Hz. Peygamber’in sağlıkla ilgili değerlendirme ve tavsiyelerini içeren ve bunlar üzerine oluşan literatür.

ana hatlarla ipucu vereceğim. Şimdi ne dedik? Aura, kişinin bir enerji sistemi. Herkesin bir enerji sistemi var... Bizim yanında durmaktan keyif aldığımız, yanında durmayı istediğimiz insanlar vardır. Aslında aura, birazcık hayat döngüsü ile alakalıdır. Yani yanına gittiğimizde enerjisel olarak bizi yükselten, iyi hissettiren...”³³⁰

Klinik psikolog unvanıyla bireylerin kişisel gelişimlerine katkıda bulunan Ezmeci ve birçok psikoloğun söylemlerinde New Age içerikleri belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır. Burada önemli olan Ezmeci'nin bireysel benliklere seslenmesi ve bireylerin de bu benlik yoluyla kişisel gelişim yolculuğuna çıkmalarıdır. Bu açıdan Türk toplumunda New Age'in görünürlüğü bir üst kategori olarak hümanist psikoloji ve bir sektör olarak kişisel gelişimin serüveninden bağımsız değildir.³³¹

Kişisel gelişim ve psikoloji temalarının popüler kültürde öne çıkmasında psikiyatrist Gülseren Budayıcıoğlu'nun psikiyatri kliniğinde tanık olduğu gerçek vaka hikâyelerini romanlaştırması ve bu romanların önemli bir kısmının TV dizilerine uyarlanması olmuştur. 2017'de “İstanbul Gelin” ile başlayıp, 2019'da “Doğduğun Ev Kaderindir”, 2020'de “Kırmızı Oda” ve “Masumlar Apartmanı” ile devam eden, psikoloji kliniklerinde anlatılan gerçek hayat hikâyelerinden uyarlandığı iddia diziler, psikolog-danışan sahneleri, geçmişe yönelik travmalar ve birtakım psikolojik problem temalarıyla psikoloji kliniğinin televizyon ekranlarına taşınmasında etkili olmuştur. İzleyicilerin benliklerine yönelerek travmalı bireylerle özdeşim kurduğu bu dizilere sonrasında doğrudan New Age içeriklerini merkeze alan diziler eşlik etmiştir. Bu bağlamda New Age spiritüel öğelerinin yer aldığı, “Dünyayla Benim Aramda” (2022), “Zeytin Ağacı” (2023), “Gecenin Ucunda” (2022) ve son olarak “Arayış” (2023) dizileri öne çıkan yapımlardır. Bilhassa Zeytin Ağacı ve Arayış dizisi doğrudan New Age spiritüelliğini konu edinen yapımlar olarak göze çarpar. Bu iki diziyle birlikte Türk toplumunda binlerce insan şamanik New Age ritüelleri, aile dizimi, spiritüel şifa çalışmaları, sevgi çemberleri, travma temizleme etkinlikleri, atasal karmik aktarımlar, meditasyonlar ve komünal spiritüel yaşam pratikleri

³³⁰ “Hem Kendi Enerjinizin Hem De Evinizin Enerjisini Yükseltmek İçin Yapmanız Gereken En Önemli Maddeler”, *Esra Ezmeci Youtube Kanalı* (13 Ağustos 2022).

³³¹ Baydar Çavdar, “Kitaptan Tılsıma”, 157.

gibi onlarca spiritüel içerikle temas kurmuştur. Aile dizimi'ni³³² konu edinen Zeytin Ağacı dizisinden sonra yüzlerce insan aile dizimi eğitimleri almaya başlamıştır. Dizinin ilham kaynağı olan ve kuşaklararası atasal aktarımları konu edinen Mark Wolynn'ın *Seninle Başlamadı*³³³ kitabı Türkiye'de çok satanlar listesinde zirveye yerleşmiştir.³³⁴

Arayış dizisi ise Türk toplumunun New Age'in farkına vardığı ilk yapım denilebilir. Çünkü dizi yapımcıları bizzat spiritüel arayışların Türk toplumundaki yaygınlığını bilerek bu diziyi çekmeye başladıklarını ifade etmişlerdir.³³⁵

Buna paralel olarak televizyonların özellikle gündüz kuşağı programlarında spiritüel içeriklerin sunumu ve tanıtılması, spiritüel konuşmacılar ve sözde metafizik uzmanlarının görünümü ciddi şekilde artmıştır. Bu programlar spiritüel girişimcilerin kendilerini ve şifa yöntemlerini tanıttıkları ve bu ölçüde marka değeri kazandıkları platformlar gibidir. Son yıllarda bu tarz programlara öncü olan kanalların Beyaz TV, TV 100, 360 TV gibi kanallar olduğu görülmektedir. Bu programlarda astral seyahatten, bioenerjiye, aromaterapiden esma'ül-hüsna reçetelerine kadar çok çeşitli spiritüel içerikler, benliğe yönelik iyi oluş ve refah araçları olarak sunulmaktadır. Programlarda estetik ve güzellik uzmanları, psikologlar, ilişki koçları bireyin bedeni, psikolojisi ve gündelik ilişkileri hakkında konuşurken spiritüellik şemsiyesi altına giren bin bir çeşit uzman da bireyin maneviyatı hakkında konuşmaktadır. Dolayısıyla New Age spiritüel içerikleri geç modern kültürün geç kapitalizme uyumlu sağlıklı yaşam endüstrilerine entegre olmuştur.

³³² Alman terapist Bert Hellinger tarafından geliştirilen aile dizimi, bireylerin enerjisel ve ruhsal geçmişleriyle bağlantılı olan duygusal ve psikolojik sorunlarını anlamaya ve çözmeye yardımcı olmayı amaçlayan bir tekniktir. Bu yöntem, bireylerin kendi yaşamlarında karşılaştıkları zorlukların ve tekrar eden olumsuz kalıpların, aile geçmişi ve atalardan gelen enerjilerle bağlantılı olabileceği fikrine dayanır. Aile dizimi, bireyin ailesindeki gizli dinamikleri ve bilinçdışı bağları ortaya çıkararak, bu enerjisel yükleri serbest bırakmayı ve dengeyi sağlamayı hedefler.

³³³ Mark Wolynn, *Seninle Başlamadı: Kalıtsal Aile Travmalarının Kim Olduğumuza Etkileri ve Sorunların Üstesinden Gelebilmeyen Yolları*, çev. Mine Madenoğlu (İstanbul: Sola Yayınları, 2016).

³³⁴ Kitabın yazarı Mark Wolynn bir İstanbul'daki bir kişisel gelişim merkezi aracılığıyla online aile dizimi atölyeleri düzenlemeye başladı. Hülya Çelik, "Tesadüfen Yapılan En İyi Reklam", *Oksijen Gazetesi* (09 Eylül 2022).

³³⁵ Dizinin senaristleri Nükhet Bıçakçı ve Özlem Yücel, verdikleri röportajda diziyi yazma fikrini şöyle ifade etmişlerdir: "Arayış'ı düşünmeye başladığımızda şifacı dizileri henüz yayınlanmamıştı. Ama elbette zamanın ruhu olan spiritüel arayışların arttığının farkındaydık." Röportajın tamamı için bkz. Defne Akman, "Nükhet Bıçakçı Ve Özlem Yücel: Her Türlü İnanç İktidar Aracı Haline Getirilmeye Müsait", *Oksijen Gazetesi* (16 Haziran 2023).

Spiritüelliğin ana akım medya organları ve yazılı basında bu derece görünürlüğü spiritüel pazarın Türk toplumunda gittikçe büyümesine etki etmiştir. Bu durum biraz da 2007’de Facebook’un 2010’da İstagram’ın kullanılmaya başlanmasıyla da bu alandaki örgütsel ve bireysel girişimlerin büyük oranda dijital ortamlara kaymasıyla alakalıdır.³³⁶ Bugün spiritüel içerikli grupların, etkinliklerin, bu konuda faaliyet gösteren kişilerin her türlüüne sosyal medya kanalları aracılığıyla ulaşmak mümkün hale gelmiştir.

Sosyal medya araçları özellikle pandemi dönemiyle birlikte Türk toplumunda yaygın olarak kullanılan iletişim mecralarından biri haline gelmiştir. Tüm sosyal ilişkilerin kısıtlandığı salgın döneminde insanlar arasında internet ağları yoluyla sosyallik hissi oluşturması sosyal medyayı günümüz insanları için vazgeçilmez hale getirmiştir. Sahadaki gözlemlerimiz pandemi döneminde insanların New Age pratiklerine daha yoğun ilgi ve katılım gösterdiği yönündedir. Spiritüel öğretilerin tema olarak merkeze alındığı sayfalar ve takipçileri üzerinde yapılan bir ankette pandemiyle pik yapan bir artış seyri saptanmıştır.³³⁷ Aynı doğrultuda astrolojiyi merkeze alan Pınarbaşı’nın araştırması da gelişen iletişim teknolojileri ile birlikte başta astroloji olmak üzere birçok spiritüel pratiğin son yıllarda dijital ortamda daha fazla yer almaya başladığını, sosyal medya araçlarının erişim ve etkileşim kolaylığının yoğun sanal birliktelikler oluşturduğunu ortaya koymuştur.³³⁸

Sosyal medyanın toplumsal iletişimde öncü hale geldiği günümüzde, küresel bir olgu olan New Age spiritüelliğine özgü inanış ve pratikler de sosyal medya araçları sayesinde giderek daha popüler hale gelmektedir. Sosyal medyanın otorite ve hiyerarşiden bağımsız bireysel ağ yapısı, New Age spiritüelliğinin kültik ortamına son derece uygun bir zemin oluşturmuştur. Spiritüel arayışta olan bireyler spiritüel pazarda çeşitlenmiş ritüelleri bir müşteri gibi satın almaktadır. Aynı kişiler belirli bir yetkinliğe ulaştıktan sonra aynı spiritüel tekniklerin bu kez satıcısı konumuna geçmektedir. Böylece spiritüel arayışta olan bireylerin spiritüel gezgin oldukları bir sosyal medya mecrasından bahsedilebilir. Bireyler bir tüketici olarak ihtiyaç duydukları ruhsallığı dinsel çoğulculuğun rekabetçi piyasa ortamında New Age ürünlerinden satın alarak doyurmaktadırlar. Spiritüel tatmini

³³⁶ Cengiz vd., *Türkiye’de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.*, 106.

³³⁷ Gül Dilek Türk - Serkan Bayrakçı, “Pandemi Sürecine Modern İnsanın Anlam Arayışı: Sosyal Medya ve Küresel Spiritüel Pazar”, *Sosyal Medya Psikolojisi*, ed. Şebnem Özdemir - Gül Dilek Türk, Nobel (Ankara: Nobel, 2020), 160.

³³⁸ Pınarbaşı, *Spiritüel ağ*.

vaat eden birçok ticarî spiritüel teknik sosyal medya yoluyla bireylere arınma, şifa, özgürleşme, kendini gerçekleştirme, kendini iyi hissetme vaat etmektedir. Bu vaatler oluşturulan Whatsapp ve Telegram gruplarında, İnstagram anlık canlı yayınlarında, Facebook'daki sınırsız bilgi paylaşımları üzerinden gerçekleştirmektedir.

Takip ettiği sayfanın haftalık astroloji yorumunu dinleyen bir kişi aynı gün, spiritüel çekim yarası ile ilgili canlı yayınları takip edebilmekte, yine bu canlı videolardaki şifa seanslarına online olarak katılabilmektedir. Sosyal medya bu açıdan kültik inanışların ritüellerini online ortama taşımalarına olanak sağlamıştır.

Örneğin, 605 bin takipçisi olan Mukaddes Pekin Başdil'in İnstagram sayfası,³³⁹ her hafta 3-4 kez New Age konuşmacılarıyla yaptığı canlı söyleşilerle Türkiye'deki spiritüel konuşmacılar ve konular hakkında kapsamlı bir perspektif sunmaktadır. Araştırmalarımıza göre, bu platform, Türkiye'deki spiritüel takipçilerin en aktif şekilde izlediği ve New Age konuşmacılarından büyük ölçüde faydalandığı bir mecra olarak öne çıkmaktadır.

Şekil 2. Mukaddes Pekin Başdil'in YouTube Sayfası

Türk toplumunda spiritüel pazarı ve spiritüel girişimciliği besleyen en önemli olgu ise “küresel spiritüel şirketlerin” son yıllarda artan faaliyetleridir. Başka bir ifadeyle Türk

³³⁹ “@mukaddespekinbasdil”, <https://www.instagram.com/mukaddespekinbasdil/> (Erişim 27 Mayıs 2024).

toplumu neoliberal kapitalist ekonomiyle daha da belirginleşen uluslararası spiritüel şirketlere açık bir pazar konumuna gelmiştir ve bu pazar gittikçe büyümektedir. Son yıllarda, Theta Healing, Access Bars, EFT, Biyoenerji, Jean Adrienne Arınma Sistemi gibi spiritüel teknikler, New Age'in temel terminolojisini ve kültik ritüellerini paketlenmiş bir tarzda bireylerin hizmetine sunmuştur. Bu spiritüel tekniklerin eğitimlerini özellikle İstanbul gibi büyük şehirlerdeki lüks otellerde alan bireyler, New Age dünya görüşünü hızla benimsemektedirler. Ayrıca, sosyal medya hesapları açarak söz konusu spiritüel teknikleri network marketing yoluyla tanıtip spiritüel girişimcilik faaliyetlerine başlamaktadırlar. Örneğin Theta Healing spiritüel tekniği 180'den fazla ülkede 300 bin'den fazla uygulayıcıya spiritüel eğitimler sağlayan³⁴⁰ uluslararası bir şirket görünümündedir ve Türk toplumunda gittikçe büyüyen bir pazar alanına sahiptir. Büyüyen bu spiritüel pazar, uluslararası yabancı spiritüel girişimcilerin Türk toplumuna özel ilgi göstermesine bile sebep olmuş, Amerika'dan veya Batı Avrupa ülkelerinden Türkiye'ye gelen spiritüel guruların sayısı gün geçtikçe artmaya başlamıştır.

Özetle, Türk toplumunun yaşadığı sosyal ve ekonomik süreçler, 1980'lerden başlayarak 2000'ler ve sonrasında New Age'in Türk toplumundaki görünürlüğünü giderek arttırmaktadır. Kitap, medya, sağlık, iş dünyası ve turizm gibi sektörlerde bu görünürlüğün artması, New Age'in toplumumuzda ana akım kültüre yavaş yavaş dahil olma yolunda ilerlediğini göstermektedir. New Age'in ana akım kültüre girmesi, onun marjinal, aykırı ve yeraltında bir olgu olmaktan çıkıp, genel olarak kabul gören ve meşru bir konuma yerleşmeye başlamasını ifade etmektedir. Aynı zamanda spiritüelliğin ana akımda tutunması Türk toplumunun geleneksel dini ve kültürel öğelerindeki yapısal değişimi ve bu değişimle birlikte kullanılan dil ve dini yaklaşımlardaki radikal değişimleri de görünür kılmaktadır. Bu dini değişim, sosyologların Batı toplumları için öngördüğü spiritüel dönüşün (spiritual turn) Türk toplumundaki ilk işaretlerini taşımaktadır.

³⁴⁰ “Theta Healing Institute of Knowledge, <https://www.thetahealinginstituteofknowledge.com/about-think/>” (Erişim 27 Mayıs 2024). Benzer şekilde Access Bars spiritüel girişimi de dünya çapında 500.000'den fazla kişi tarafından 100'den fazla ülkede uygulandığı belirtilmiştir. “Access Consciousness”, <https://www.accessconsciousness.com/tr/micrositesfolder/accessbars/>, ts. (Erişim 27 Mayıs 2024).

3.4. Cumhuriyetten Günümüze Tasavvufun “Kurumsuzlaşması” ve Kültik Ortam

Batı toplumlarının kendi sosyo-kültürel ve tarihsel sürecinde ortaya çıkan New Age fenomeninin kurumsal bir yapıdan daha çok kurumları reddeden ve geleneksel kurumlar dışında bir arayış kültürüne dayanan “kültik bir ortam” olduğunu ifade etmiştik. Kilise kurumunun dışında 1960’larda açığa çıkan bu kültik ortam 1980’lere doğru giderek genişlemiş, 1980’lerden sonra ise ana akım kültürle bütünleşerek daha geniş bir alana yayılmıştı.

Türk toplumunda dini kurumların Batı’daki gibi kendi iç dinamiklerinden dolayı değil devlet eliyle uygulanan laikleştirici politikalar sonucu bir “kurumsuzlaşma” yaşadığını gözlemek mümkündür. Dolayısıyla Amerika ve Batı Avrupa özelinde toplumsal ve kültürel dönüşümün beraberinde bir sekülerleşme süreci olarak yaşanan gelişme Cumhuriyet dönemi Türkiye’inde daha çok hukukî ve kurumsal düzenlemelere dayanan bir laikleştirme pratiği olarak gerçekleşmiştir.³⁴¹ Cumhuriyet reformlarıyla birlikte yüzyıllardır kendi organik örgütlenmesinde devam eden tekke ve zaviyelerin kapatılması tasavvufi düşüncenin kurumsallıktan arındırılmış bir formda devam etmesini netice vermiştir.³⁴² Bu süreçte tasavvuf düşüncesinin iki farklı form³⁴³ şeklinde devam ettiğini söylemek mümkündür. Birincisi, tasavvufun tarikatlar aracılığıyla faaliyetlerini fiilen yeraltında sürdürmesidir; ikincisi ise kurumsal yapılardan arınmış tasavvufun yoluna serbest bir şekilde devam etmesidir. Kurumsuzlaşmış tasavvufi düşünce ile kastettiğimiz, tasavvufun kurumsal dinin içinde belirli usul ve gelenekleri izleyerek asli formlarını korumaya çalışmasından ziyade, kurumsal İslam’ın geleneksel yükümlülükleri ve zorunlulukları olmaksızın serbest bir şekilde hayatini devam ettirme çabasıdır. Tasavvufun bu özelliği nihayetinde bireysel manevi ihtiyaçlar doğrultusunda serbest bir şekilde kullanılma ihtiyacına cevap vermektedir. Tasavvufun bu yönüyle “kurumsuzlaşması” 80’li yıllara doğru New Age söylemiyle karşılaşmasıyla birlikte onun

³⁴¹ Adem Bölükbaşı, “Postmodern Tanrı Misafiri: Popüler ‘Tasavvuf’çuluk”, *Moment Dergi* 3/1 (2016), 158.

³⁴² Bölükbaşı, “Postmodern Tanrı Misafiri”, 158-159.

³⁴³ Salih Çift, cumhuriyetin ilanı sonrasında Türkiye’de tasavvufi hayattaki değişimi değerlendirirken üçüncü bir form daha eklemektedir. Bu tasavvufi form ise Said Nursi’nin “zaman tarikat zamanı değil, imanı kurtarma zamanıdır” şeklindeki sözüyle somutşalan bazı “cemaat” oluşumlarını içine almaktadır. Daha ayrıntılı olarak bkz. Salih Çift, “Aktüel Yönelimler ve Yöntemler Ekseninde Çağdaş Dünyada Tasavvuf”, *İslami İlimlerde Klasik ve Modern Yaklaşımlar*, ed. İlyas Çelebi (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2023), 463-464.

spiritüel pratiklere daha kolay eklenmesi sonucunu doğurmuştur. Başka bir ifadeyle Türk toplumunda 80'lerden sonra giderek büyüyen New Age kültik ortamı kurumsallıktan arınmış tasavvufi formları daha kolay bir şekilde bünyesine dâhil edebilmiştir.

Daha genel bir ifadeyle söylemeye çalıştığımız şey, New Age'in hakim bir söylem ve kutsallık biçimi olarak 20. yüzyılın sonlarına doğru Batı toplumlarını, sonrasında ise tüm dünyadaki dini gelenekleri etkisi altına aldığıdır. Bu süreçte tasavvufi düşünce de evrensel bir bilgelik formu olarak Batı toplumlarına girmiştir. Bu yönüyle tasavvufun New Age söylemiyle karşılaşması Türk toplumundan daha önce Batı'da başlayan bir süreçtir. Pir İnyet Han (1882-1927), Meher Baba (1894-1969) Bülent Rauf (1911- 1987) İdris Şah (1924-1996) gibi isimler perennial hakikatin bir veçhesi olarak ana akım İslam'ın çok dışında bir tasavvufi anlayışı bağlılarına kabul ettirmiştir.³⁴⁴ Bazı araştırmacılar tarafından New Age etkisini belirtmek için “New Age sufizmi”³⁴⁵ yahut “sufi spiritüelliği”³⁴⁶ olarak da kategorize edilen bu tür oluşumların öncesinde Doğu toplumlarından çıkan ve Batı'ya giderek New Age'in gelişimine katkıda bulunan George Gurdjieff (1866-1949) gibi aktörleri de vardır.

New Age'in etkinliğinin özgün niteliği kurumsuz dini geleneklerin toprağında filizlenmesidir. Tıpkı 1960'ların karşı kültüründe ortaya çıkan New Age'in kendinden önceki kilise dışı ezoterik, okültist ve ruhçu öğretileri kolay bir şekilde kendi bünyesine katması gibi Türk toplumunda da tasavvuf özelinde kurumsuzlaşmış çarpık anlayışlar kolay bir şekilde yeniden ambalajlanarak New Age'in yörüngesine girebilmektedir. Burada New Age, geleneksel dini ve ruhsal kaynakları yeni amaçlar doğrultusunda yeniden düzenleyen bir yapı olarak faaliyet göstermektedir. Bu nedenle, geleneksel dinler kurumsal sınırlarını aştıkça İslam, Hıristiyanlık ve Hinduizm gibi dinlerin New Age etkileriyle dönüştürülmüş formlarından bahsetmek mümkün hale gelmektedir.³⁴⁷

³⁴⁴ Mark Sedgwick, *Western Sufism: From the Abbasids to the New Age* (New York: Oxford University Press, 2017).

³⁴⁵ Francesco Piraino, “Sufism Meets the New Age Discourse: Part 1: A Theoretical Discussion”, *International Journal for the Study of New Religions* 11/1 (2020), 5.

³⁴⁶ Suha Taji-Farouki, *Beshara and Ibn 'Arabi: A Movement of Sufi Spirituality in the Modern World* (Oxford: Anqa Publishing, 2007), 10.

³⁴⁷ D'Andrea, “Reflexive Religion”, 156.

Erken Cumhuriyet döneminde Bedri Ruhselman nezdinde ortaya çıkan ruhçuluk olgusunun tam da tasavvuffun kurumsuz hale geldiği ve bireylerin pozitif bilimin hâkim olduğu bir ortamda bireysel maneviyat arayışıyla oryaya çıktığını ifade etmek mümkündür. Ruhselman'dan ayrı olarak erken Cumhuriyet döneminde bir kısım tasavvuf erbabının da Cumhuriyet reformlarına sadakat göstererek tasavvufi düşüncüyü kurumsuzlaşmış kültürel bir motif olarak devam ettirmeye çalıştığı görülmektedir. Bu noktada Kenan Rifai önemli bir örnektir.

Kenan Rifai (1867-1950) Medine'de bir lisenin müdürüyken icazetini bir Rifai şeyhi olan Hamza el-Rifai'den almıştır. İcazetini aldıktan sonra 1908 yılında İstanbul'da annesinin inşa ettiği Ümmü Kenan (Kenan'ın annesi) dergâhında irşat faaliyetine başlamıştır. Rifai'nin öğrencilerin yazdığı hatırat kitabından öğrendiğimiz kadarıyla dergâh, şairlerin, mütefekkirlerin hatta patrik ve papazların toplandığı bir merkez haline gelmiştir.³⁴⁸ Kendisinden önceki ve sonraki geleneksel Rifailiğin tarikat zinciri ve ortaya koymuş olduğu tasavvufi anlayış açısından Kenan Büyükaksoy'un başlangıç noktasını kendisinin temsil ettiği ve bu nedenle yeni bir tarikatın kurucusu olduğu izlenimi vardır.³⁴⁹ Bu nedenle Akyürek, Kenan Rifai'nin öncüsü olduğu bu yeni oluşumu bir dizi faktöre dayanarak "senkretik neo-tarikat" yapılarına dahil etmiştir. Senkretik olması, geleneksel tarikat usullerini takip etmek yerine öğretisini Mevlana'nın Mesnevi'sine dayandırması ve toplantılarına sema ve zikir katarak farklı tasavvufi görüşleri kültürel bir motif olarak kullanmasıyla alakalıdır.³⁵⁰

Kenan Rifai, Cumhuriyetin kurulmasından sonra kendi tekkesi de dâhil olmak üzere tekkelerin kapanmasına hiçbir muhalefette bulunmamış, Cumhuriyet reformlarına teslimiyetçi bir tavır sergilemiştir. Bu noktada Kenan Rifai'nin özgünlüğü erken Cumhuriyet döneminin laikleşme projesiyle çatışmayan bir tasavvuf yorumu ortaya

³⁴⁸ Samiha Ayverdi, *Ken'an Rifai ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2021), 113.; Azize Akman, "Türkiye'de Dönüşen Tasavvuf Pratikleri: Bir Grup Kadın Sufi Üzerine Bir Değerlendirme", *Harf Harf Kadınlar*, ed. Nazife Şişman (İstanbul: Klasik, 2008), 173-182.

³⁴⁹ Anna Neubauer, *Celle qui n'existe pas. Soufisme et autorité féminine à Istanbul* (Neuchâtel: Neuchâtel Üniversitesi, Doktora Tezi, 2009), 50-51.; Ayşe Akyürek, *La Néo-Mevleviye Ou L'émergence D'un Confrérisme À La Confluence Du Soufisme Et Du New Age En Turquie Contemporaine* (Paris: Université Paris Sciences et Lettres, École Pratique des Hautes Étude, Doktora Tezi, 2021), 170.

³⁵⁰ Akyürek, *La Néo-Mevleviye Ou L'émergence D'un Confrérisme*, 169-172.

koymasında yatmaktadır.³⁵¹ Böyle bir tasavvuf yorumu ise Kenan Rifai, Samiha Ayverdi gibi kentli üst orta sınıf seçkinler arasında teşekkül etmiştir. Kenan Rifai, Samiha Ayverdi ve onların mirasçıları, Sufi bagajlarını ulus devletin sekülerleşmiş bağlamı içinde dönüştürdüler.³⁵² Akyürek ve Akman gibi araştırmacılara göre Rifai'nin tasavvufu bu şekilde dönüştürmesi kendisinden sonra tohumlarından New Age spiritüelliğinin filizleneceği bir toprağa vücut vermekteydi.

Cemalnur Sargut ve takipçileri üzerine bir saha araştırması yapan Azize Aslıhan Akman, her ne kadar grubu doğrudan Yeni dini hareketler veya New Age benzeri yapılar içine dâhil etmese de grubun spiritüel arayışlarla olan bazı benzerlikler ve kesişimleri olduğunu ifade etmiştir.³⁵³ Kenan Rifai-Samiha Ayverdi çizgisinden gelen Cemalnur Sargut'un tasavvufu sunuş mantığının geleneksel ve şeriat odaklı bir mantıktan daha ziyade anlam arayışında olan geç modern öznelerin arzularına ve modern duyarlılıklarına hitap etmek için tasavvufun kök paradigmalarına eklemelendiğini ifade etmiştir.³⁵⁴ Rifai-Ayvedî çizgisinden gelen bu gelenek üst-orta sınıf habitus içindeki toplumsal ilişkiler ağına yaslanan kent dindarlığıdır. Bu noktada Sargut'un takipçileri anlam ve kimlik arayışını tetikleyen düşünümsel özneliğe sahip kentli toplumsal çevrenin üyeleridir.³⁵⁵ Anlam arayışında olan söz konusu bireyler yoga, reiki ve meditasyon gibi spiritüel pratiklere katıldığı gibi aynı arayışın ve manevi tatminin güzergahında tasavvufi pratiklere de katılabilmektedir. Araştırmacılar tarafından “neo-sufi”, “neo-Mevleviye” “neo-tarikat” olarak isimlendirilen bu yeni oluşumlar, geleneksel otorite biçimlerine izin şeyh-mürîr ilişkilerinden daha ziyade kişisel tercihlere, öznel deneyimlere imkan tanıyan “tarikatsız tasavvuf”³⁵⁶ anlayışını örneklemektedir. “Yeni Mevleviler” üzerine etnografik saha araştırması yapan Gür'ün şu örneği seküler orta sınıfların “arayan tutumu”nu somutlaştırması anlamında dikkate değerdir:

³⁵¹ Azize Aslıhan Akman, *Transformation of A Sufi Tradition in Contemporary İstanbul: The Case of Cemalnur Sargut's Group* (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 36-38.

³⁵² Akman, *The Case of Cemalnur Sargut's Group*, 30.

³⁵³ Akman, *The Case of Cemalnur Sargut's Group*, 105-106, 65-86.

³⁵⁴ Akman, *The Case of Cemalnur Sargut's Group*, 105-106.

³⁵⁵ Akman, *The Case of Cemalnur Sargut's Group*, 109-110.; Akman, “Bir Grup Kadın Sufi Üzerine Bir Değerlendirme”, 178.

³⁵⁶ Akman, *The Case of Cemalnur Sargut's Group*, 118.

“Sabah kalkıp yoga yapmak ve akşam Mevlevi ayinine gitmek, zikirde mala (geleneksel meditasyon boncukları) kullanmak, namaste (Hindu geleneklerinin dili olan Sanskritçe’de merhaba ve hoşça kal) ve aşk olsun kelimelerini birbirinin yerine kullanmak, İstanbul’da Mevlevi çiftle birlikte yaşarken gözlemlediğim iç içe geçme örnekleridir.”³⁵⁷

İstanbul’daki beş Mevlevi grup üzerine saha araştırması içeren “*Neo-Mevleviye ya da Günümüz Türkiye’sinde Tasavvuf ile New Age’in Kesiştiği Noktada bir Dini Grubun Ortaya Çıkışı*” çalışmasında Ayşe Akyürek de benzer sonuçlarla karşılaşmıştır:

“Neo-tarikatlar iki tür dini sosyalliğin kesiştiği noktada yer almaktadır: geleneksel Sufi cemaatleri ve New Age olarak bilinen mistik-ezoterik nebulaya ait hareketler. Gözlemlerime göre, Cemalnur Sargut’un başkanlığını yaptığı Rifaiye de en az Neo-Mevleviye kadar melez bir yapı. Bir yanda Sufi azizlerin öğretilerine bağlılık, diğer yanda hem bireysel hem de kolektif alanda New Age inanç ve uygulamaları. Bu nedenle neo-tarikatların ayırt edici özelliği senkretik ve melez doğalarıdır; bu da neden hem Türk nüfusunun sekülerleşmiş kesimlerini hem de mistisizm arayışındaki Batılıları cezbettiklerini açıklamaktadır.”³⁵⁸

Akyürek’in beş farklı “neo-Mevlevi” grubu³⁵⁹ üzerine yaptığı araştırması grupların nasıl geleneksel tasavvufi örgütlenmeden koptuğu ve New Age kültik ortamının etkisiyle nasıl yeniden şekillendiğini ortaya koymuştur. Akyürek, Türkiye’deki bu yeni tasavvufi sosyallik biçimlerini “neo-Mevleviye” örgütlenme biçimlerini ise “neo-tarikat” olarak kavramsallaştırmıştır. Akyürek’e göre neo-tarikat “köklerini atalarının sufi geleneğinden aldığını iddia eden ama aynı zamanda New Age’e özgü karaktere bürünen tarikatların varlığının ortaya çıkması”dır.³⁶⁰ Akyürek’in saha bulgularına göre neo-mevleviler New Age kültik ortamının takipçileriyle birçok ortak noktayı paylaşıyorlar ve aynı zamanda pek çok New Age pratiklerini uyguluyorlar; daha çok seküler, kentli orta sınıfların arayan tutumu onların geleneksel tasavvufla New Age arasında bir spiritüellik biçiminin

³⁵⁷ Hande Gür, *Contemporary Mevleviye in Turkey from the Perspective of New Religious Movements: “New Mevlevis” of İstanbul and Konya* (Ankara: Middle East Technical University, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 110.

³⁵⁸ Akyürek, *La Néo-Mevleviye Ou L’émergence D’un Confrérisme*, 172.

³⁵⁹ Akyürek’in saha araştırmasında çalışma grubu olarak seçtiği beş “neo-Mevlevi” grubu şunlardır: Şeyh Ahmet Kadri Yetiş grubu (Mevlana Eğitim ve Kültür Derneği -MEKDER), şeyh Hasan Çıkar grubu (Evrensel Mevlana Aşıkları Vakfı- EMAV), şeyh Hayat Nur Artıran grubu, şeyh Şahin Naci Şair grubu (MEKÜSAV - Mevlana Eğitim Kültür ve Sanat Vakfı), Çelebi ailesi, (UMV -Uluslararası Mevlana Vakfı) daha ayrıntılı bilgi için bkz. Akyürek, *La Néo-Mevleviye Ou L’émergence D’un Confrérisme*, 11-14. Akyürek beş neo-Mevlevi gruba ilaveten araştırmasında Cemalnur Sargut grubuna da birçok yerde değinmiş ve saha gözlemlerini paylaşmıştır.

³⁶⁰ Akyürek, *La Néo-Mevleviye Ou L’émergence D’un Confrérisme*, 167.

entegrasyonunu mümkün kılıyor. ³⁶¹ Neo-tarikatlara katılan bireyler bir şeyhe boyun eğerek geleneksel otorite kalıpları içine girmiyorlar. Anlam arayışında olan söz konusu bireylerin neo-tarikat denilen yeni sufi sosyallik biçimlerine katılması, İslam'ın kurumsal bütünlüğü içine dâhil olmalarını da gerektirmiyor. Zaten neo-tarikat olarak olarak kavramsallaştırılan bu sosyallik biçimlerinin temel özelliği de şeyhin konumu, icazeti gibi bilumum tarikat usulleri ve ritüellerinin yeniden formüle edilmesiyle görünür olan “gelenegin yeniden icat edilmesi” süreçlerine dayanmasıdır.³⁶² Dolayısıyla geleneksel tarikatlarla bağlantılı olduklarını iddia eden bu melez ve senkretik oluşumların faaliyet gösterdikleri alanın “New Age a’rafı” olarak kavramsallaştırılabileceğimiz bir bölgede oldukları söylenebilir. Bahsettiğimiz bölge tasavvuf geleneği ve New Age arasında yer almaktadır.³⁶³

3.5. Türk Toplumunda Spiritüel Arayışlara Yönelenlerin Profili

New Age'in Türk toplumuna girişinden itibaren örgütlü din olan İslam'la kurduğu etkileşim ve ilişki biçimleri, yerel dini tecrübeyi yansıtmaları açısından önem taşımaktadır. Bu noktada New Age'in birçok dini unsuru ‘seç ve birleştir’ mantığıyla kendi dünya görüşüne adapte edebilme esnekliği; İslami kavramların, geleneksel İslami öğelerin, geleneksel halk dindarlığına ait unsurların kültik ortama özgü ağlarda New Age'in bünyesine katılmasına olanak tanımaktadır.

New Age, çalışmanın tarihsel sürecinde aktardığımız üzere bilimin kutsallaştırılması sürecinde psikoloji, psikanaliz, epigenetik ve kuantum fiziği gibi bilimsel meşruiyet kılıflarını giyerek tüm dini fenemenlere ve ötesine yayılan “dağınık bir kutsallık söylemi”³⁶⁴ olarak anlaşılabilir. Dini hakikatin bu şekilde kavramsallaşması, çeşitli dini, epistemolojik ve kültürel fenomenlerden beslenerek, doktrinlerin, ritüellerin ve uygulamaların eklektik bir birleşimini sağlayarak brikoloja imkân tanır ve bu tarz yaklaşımı teşvik eder. Süreç, bireysel benliğin mutluluğu yolunda İslam'ın spiritüel ve psikolojik öğelerle iç içe geçtiği son derece senkretik etkileşim biçimlerini ve çoklu ilişki ağlarını açığa çıkarmaktadır. Türkiye örneğinde bu ilişki ağları o derece karışmıştır ki

³⁶¹ Akyürek, *La Néo-Mevleviye Ou L'émergence D'un Confrérisme*, 166-167.

³⁶² Akyürek, *La Néo-Mevleviye Ou L'émergence D'un Confrérisme*, 166-167, 171.

³⁶³ Akyürek, *La Néo-Mevleviye Ou L'émergence D'un Confrérisme*, 166-167.

³⁶⁴ Piraino, “Sufism Meets the New Age Discourse”, 10.

neyin İslami neyin spiritüel olduğuna karar vermek bir dereceden sonra gerçekten güç bir mesele halini almaktadır.

İslam'ın kilise merkezli olmaması Türkiye örneğinde İslami öğelerin spiritüelliğin benlik merkezli ağlarına kolay bir şekilde entegre edilmesini sağlamıştır denebilir. Zira Batı'da New Age'e özgü pratiklerin kilise dışı olması bireylere kendini dayatan bir husustur. Bireyler zaten kiliseden hoşnut olmayarak kilisenin dışındaki spiritüel pratiklere katılmışlardır. "Ben spiritüelim ama dindar değilim" olgusu spiritüelliğin Hıristiyanlık'la girdiği ilişki biçimlerini açıklar. Spiritüellik dindarlığın karşı kutbunda yer alır. Ama İslam söz konusu olduğunda bireyler spiritüelliği İslam dışı olarak algılamamış, spiritüelliği İslam'la bütünleştirme yoluna gitmişlerdir. Burada yine örgütsel sınırları içinde bir hakikat anlayışı sunmaktan daha çok İslam'ın evrensel bilgelik biçimlerinden yalnızca bir seçeneğe dönüşmeye başladığını müşahade etmekteyiz. Bu da New Age'in dini öğretileri ele alış biçimi olan perennializmle alakalıdır.

Dolayısıyla spiritüellik ile dindarlık arasındaki ilişki Türk toplumunda Batı toplumlarına kıyasla farklılık göstermektedir. Yapılan sosyolojik ve antropolojik araştırmalardan hareketle geleneksel İslam'la ilişkisi bağlamında Türk toplumunda spiritüel arayışlara katılan kabaca iki profilden bahsedilebilir. Birinci profil, "spiritüel ama dindar olmayan" seküler orta sınıflar, ikinci profil ise "hem spiritüel hem de dindar" olan dindar orta sınıflardır.

Türk toplumunda spiritüel arayışlara katılan bireyleri iki farklı profile ayırmanın çok riskli olduğunun farkındayız. Çünkü spiritüel arayışlar ve bu arayışlara katılan bireyler gerçekten çok çeşitlidir ve kategorize etmek çok da mümkün görünmemektedir. Bizim buradaki amacımız ideal tipik anlamda iki farklı profil çıkararak sosyolojik bakışı anlaşılır kılmaktır. Ayrıca seküler orta sınıfları "spiritüel ama dindar değil" olarak kavramsallaştırmadaki amacımız spiritüel pratiklerle ciddi olarak ilgi duyarken kurumsal İslam'a mesafeli olmalarından dolayıdır.

3.5.1. Spiritüel Arayışlara Katılan Seküler Orta Sınıflar: Spiritüel Ama Dindar Değil

Daha önce ifade ettiğimiz gibi, Türk toplumunda spiritüel arayışlara ilk yönelenler Bedri Ruhselman ve takipçileri örneğinde seküler üst orta sınıflar olmuştur. Seküler, kentli üst

orta sınıf bir cumhuriyetçi olan Ruhselman ve hemen hemen aynı profile uyan takipçileri³⁶⁵ geleneksel örgütlü dine mesafeli olsalar da “kalp yolu, nefsanî arzuların kontrolü, ihlas, vahdet-i vücud ve vahdet-i şühud gibi tasavvufa özgü kavramları ele almakta, Kur’an gibi kutsal kitapların bu dünyanın sırrını yansıtan sembolik kitaplar olduğuna ve günümüz koşullarında yeniden yorumlanması gerektiğine inanmaktadırlar.”³⁶⁶

Türkiye’de son yıllarda yapılan sosyolojik ve antropolojik çalışmalar da spiritüel arayışlara katılanların çoğunlukla toplumun kentli, iyi eğitilmiş seküler, orta ve üst sınıflara mensup kesimlerin oluşturduğunu ortaya koymuştur. Cengiz ve diğer yazarların *Türkiye’de Spiritüel Arayışlar* (2021) isimli geniş çaplı etnografik çalışmasına göre spiritüel arayışlara katılan bireyler; çoğunlukla kentli, iyi eğitilmiş orta ve üst sınıfa mensup Atatürkçü çizgiyi benimsemiş olan “kemalist ailelerin spiritüel çocuklarıdır.”³⁶⁷ Söz konusu araştırmada öne çıkan husus, katılımcıların büyük bölümünün örgütlü ve resmi dine mesafe koysalar da genellikle tasavvufa sempatik yaklaşımlarıdır.³⁶⁸ Aynı zamanda katılımcılar “İslam ve diğer dinlerde anlatılmaya çalışılan derin mesajı sıcak bakmakla birlikte resmi dine ve bu dinin tekçi yorumuna mesafeliler.”³⁶⁹ Katılımcılar “kendi tercihlerine göre dinin bazı yanlarını alıp, bazı yanlarını reddediyorlar. Tasavvuf sempati ile karşılanırken kelam, hadis ve fıkıh gibi İslam’ın diğer disiplinleri dışarıda bırakılıyor. Nihayetinde spiritüel eğilimlere sahip insanlar geleneksel, kurumsal dinin sert telkinlerini reddederek, kendi tercihlerine göre bir yorumu benimsiyorlar.”³⁷⁰

Benzer araştırma bulgularıyla Mirza’nın İstanbul’da yaptığı antropolojik araştırmada da karşılaşırız. Yine eğitilmiş orta ve üst sınıfların olduğu araştırmada, “katılımcıların İslam’a genel olarak seküler bir açıdan yaklaştıkları söylenebilir. Bu bakış, her şeyden önce duygusal anlamda bir dinselleşmeye ve manevileşmeye yol açmaktadır. Bu İslamiyet’in pratiklerinden ziyade, yoruma dayalı içeriğiyle beslenen bir dinselilik biçimidir. Bu

³⁶⁵ Ruhselman’ın ruhçuluğu üzerine müstakil bir yüksek lisans tezi yapan Arıcıoğlu, Ruhselman ve takipçilerinin sosyo-ekonomik profillerini detaylı bir şekilde analiz etmiştir. Bkz. Arıcıoğlu, *Spiritism in Secular Turkey*, 67-77.

³⁶⁶ Cengiz vd., *Türkiye’de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.*, 248.; Soyubol, “In Search of Perfection”, 90-91.

³⁶⁷ Cengiz vd., *Türkiye’de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.*, 117-118.

³⁶⁸ Cengiz vd., *Türkiye’de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.*, 115-115, 248.

³⁶⁹ Cengiz vd., *Türkiye’de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.*, 251.

³⁷⁰ Cengiz vd., *Türkiye’de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.*, 263-264.

bağlamda, İslami yasakların, kuralların ve ibadetin öncelendiği ve belirleyici olduğu bir yapı söz konusu değildir.”³⁷¹ İslam diniyle kurulan ilişkide ise belirleyici olanın tasavvuf ekseninde şekillendiğini söylemek mümkündür.³⁷²

Spiritüel arayışlara yönelen söz konusu seküler orta sınımlar ise her ne kadar kurumsal ve geleneksel dine mesafe koysalar da genel bir eğilim olarak tasavvufa ve tasavvufi düşünceye perennial zeminde sempatik bakmışlardır. Bu durum İslam dini ile olan ilişkilerinin spiritüel bir arayış olarak tasavvuf çerçevesinde şekillenmesine vesile olmuştur denilebilir.

Türk toplumunda New Age’in hakim söyleminden etkilenen bazı tasavvufi yapılanmalar üzerine saha araştırması niteliğindeki çalışmalar da yine Atatürkçü cumhuriyet reformlarıyla uyumlu, kentli orta sınıfların spiritüel bir arayış neticesinde tasavvufa yönelişini ortaya koymuştur. Cemalnur Sargut ve takipçileri üzerine bir saha araştırması yapan Azize Aslıhan Akman, Rifai-Ayvedî çizgisinden gelen bu geleneği üst-orta sınıf habitus içindeki toplumsal ilişkiler ağına yaslanan kent dindarlığı olarak resmetmektedir. Bu noktada Sargut’un takipçileri anlam ve kimlik arayışını tetikleyen düşünömsel öznelliğe sahip kentli toplumsal çevrenin üyeleridir.³⁷³

Benzer şekilde Sargut’un grubu ve neo-Mevlevî gruplar üzerine saha araştırması yapan araştırmacıların (Akyürek, 2021), (Akman, 2007), (Neubauer, 2009), (Özelce, 2017) vurguladığı husus, grup üyelerinin cumhuriyetin modern değerlerle uyum içinde olan, oldukça iyi eğitilmiş, başörtüsü takmayan, orta ve üst sınıfa mensup bireyler olarak nitelenmesidir. Hem Sargut grubu hem de neo-Mevlevî gruplar “modernist ve seküler elitlere adanmış” bir sufiliği benimsemiştir.³⁷⁴ Dolayısıyla neo-tarikat olarak kavramsallaştırılan bu gruplar seküler kesimlerin geç modern anlam arayışlarına hitap eden sosyalleşme alanları oluşturmaktadır.

³⁷¹ Mirza, *Maneviyat Arayışları*, 149.

³⁷² Mirza, *Maneviyat Arayışları*, 147.

³⁷³ Akman, *The Case of Cemalnur Sargut’s Group*, 109-110.; Akman, “Bir Grup Kadın Sufi Üzerine Bir Değerlendirme”, 178.

³⁷⁴ Akyürek, *La Néo-Mevleviye Ou L’émergence D’un Confrérisme*, 272-273.; Neubauer, *Celle qui n’existe pas. Soufisme et autorité féminine à Istanbul*, 68-69, 131-132.; Gözde Özelce, *Türkiye’de Kadın Sufileri Rehber Edinenler Üzerine Nitel Bir Araştırma: Cemalnur Sargut ve Hayat Nur Artıran Örneği* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017).

Hem New Age pratiklerini uygulayan bireyler üzerine yapılan çalışmalar hem de neo-Mevleviler üzerine yapılan saha araştırmalarının ortaya koyduğu bir başka önemli bulgu da kentli seküler orta sınıfların genel portesinin çoğulcu bir din anlayışına sahip olduğu yönündedir.³⁷⁵ Mirza'nın güzel bir şekilde ifade ettiği gibi, "Genellikle ulaşılan sonuç, tüm dinlerin ve inanç sistemlerinin ya da herhangi bir inanma halinin aynı gerçeğliğe hizmet ettiği yönündedir."³⁷⁶ Söz konusu çoğulcu din anlayışı, New Age'in dini gelenekleri ele alış biçimi olan perennializmi örnekleyen bir nitelik taşımaktadır. Neo-sufi gruplar üzerine yapılan çalışmalarda da tekrarlanan husus, çoğulcu din anlayışının bazı gruplar açasından dinler arası diyalog çalışmalarına³⁷⁷ da eşlik ettiğidir.

Dolayısıyla yapılan saha araştırmalarının bize gösterdiği, Türk toplumunda seküler orta sınıfların kurumsal İslam'a ciddi mesafe koysalar da İslam'dan tamamen ayrışmadıkları özelde ise tasavvufla bireysel bir arayış çerçevesinde ince bir diyalog kurduklarındır.³⁷⁸ Bu durumu somutlaştırması açasından eski manken ve ünlü oyuncu Tuğba Ünsal'ın şu sözleri gerçeğten manidardır:

"Dua ederim. Küçükken çok dindar bir ailenin parçasıydım, babaannem kara çarşafly bir Müslüman idi. Babaannem Sare'yle müthiş bir ilişkim vardı. Kızıma onun adını koyarken dua ettim, ruhu ona üflensin, onun gibi merhametli biri olsun diye. Onun sayesinde namaz kılmayı, dua okumayı ve ibadet etmeyi öğrenmiştim. Sonra dinin modern toplumdaki tabuları ve üzerindeki baskıyla bir anda kendimi meditasyon yaparken, anlamadığım dilde Sanskritçe mantralar dinlerken buldum. Sonra aslında 'kolektif dua' diye bir şey olduğunu keşfettim, yani bu topraklarda herkesin ortak ettiği duanın titreşiminin mucizelerini gördüm. şimdi tekrar dua etmeye başladım. Sabah namazına da başladım. Secde etmenin kan akışıyla birlikte hipofiz bezi üzerinde müthiş olumlu bir etkisi var. Yogadaki balasana pozu ve secde etmek aynı etkiyi yaratıyor. İkisinin de kelime karşılığı "Boyun eğmek, teslim olmak." Dini vecibeleri yerine getirmek için bütüncül bir hayat değişimine giremiyorsam da kendime iyi geleni seçmekte özgürüm. Eskiden namaz kıldığımı söylemeye çekinirdim çünkü bizim

³⁷⁵ Cengiz vd., *Türkiye'de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.*, 186-187, 251-252.

³⁷⁶ Mirza, *Maneviyat Arayışları*, 145.

³⁷⁷ Akyürek'in özellikle Hayat Nur Artıran ve Cemalnur Sargut bağlamında değindiği tasavvufi yapılanmaların dinlerarası diyalog çalışmaları için bkz. Akyürek, *La Néo-Mevleviye Ou L'émergence D'un Confrérisme*, 371-376.

³⁷⁸ Türk toplumunda spiritüel arayış çerçevesinde Mevleviliği benimseyen "Yeni Mevleviler" üzerine çalışan Gür, seküler orta sınıfların dindarlık ve spiritüelliğe olan yaklaşımlarının bağlamı ve kültürü açasından farklı ilişkilere sahip olduğunu belirtmiştir. Bkz. Hande Gür, "Spiritual but Not Religious?: New Mevlevis of Contemporary Mevleviye in Turkey", *Journal of Empirical Theology* 33/1 (2020), 122-148.

toplumumuzda din büyük bir tabu ve modernleştirilemez gibi algılanıyor. Hemen hayatınızın geri kalanıyla eleştiriliyorsunuz. Namaz kılan başını kapatmak zorunda, içkili ortamda da olamaz gibi. Bunlar keskin tabular. İşin özü hayatla başa çıkmak için maneviyatımı güçlendiriyorum.”³⁷⁹

3.5.2. Spiritüel Arayışlara Katılan Dindar Orta Sınıflar: Hem Spiritüel Hem Dindar

Dindar kesimlerin spiritüel arayışlara katılması seküler orta sınıflara nisbetle yenidir. Zira seküler orta sınıflara kıyasla dindarlar, kentlerde sosyal bütünleşmelerini sağlayacak ve dini kaynaklarını elde edecek cami cemaati, geniş aile ve akrabalık, hemşehrilik, komşuluk ve dini grup gibi informal ağlara sahiptirler. Genel olarak dindarlar modern kent toplumunda dindarlıklarını muhafaza ederek sosyalleşebildikleri 1960 ve sonrası dönemde bu ağları kullanıyorlardı. Ancak, 1994 Refah Partisi yerel seçimlerinden başlayarak, 2002’deki Ak Parti iktidarına ve günümüze kadar geçen sürede, siyasal İslam’ın toplumsal tabanını oluşturan kesimlerde kayda değer bir sermaye birikimi gerçekleşti; bu kesimler yoğun bir kentleşme ve orta sınıflaşma süreci yaşadılar. Yeni dindar orta sınıflar, kendilerinden önce bu süreci yaşayan seküler kesimleri, eğitim, sağlık, giyim kuşam, moda, eğlence, tatil, spor, kişisel gelişim, kariyer vb. birçok konuda taklit etmeye, onlara benzemeye başladılar.³⁸⁰ Bu süreçte AKP’nin neoliberal ekonomi politikalarının etkisiyle, bir yandan kapitalist sistem İslami kesimde meşrulaştırılmaya başlamış, diğer yandan İslami kesim artan ekonomik gücü ve kamusal alandaki görünürlüğüyle birlikte tüketim kültürüne daha fazla dahil olmuştur.³⁸¹ Bu durumun somut tezahürleri dindar orta sınıfların İslami tatil, İslami moda, İslami radyo ve televizyonlar gibi kamusal alanda İslamileştirilmiş yeni tüketim alanları inşa etmesi olmuştur. Dindarların modern toplum şartları ile İslam arasında arayış bulma girişimi olan söz konusu İslamileştirme temayülü, 2000’lerden sonra kişisel gelişim kitaplarında da kendini göstermiş, New Age unsurlarıyla İslami dünya görüşünün harmanlandığı popüler kitaplar ortaya çıkmıştır. Dindar bireylerin “İslamileştirilmiş” spiritüel üretimleri başka bir açıdan bakıldığında İslami tatil, İslami moda, İslami radyo ve televizyonlar gibi İslamileştirilmiş kültürel metaların 2000’lerden sonraki son halkasıdır.

³⁷⁹ İrem Orhan, “Tuba Ünsal, Farkı Tavrı: ‘Tutkularıyla yaşıyorum’ (Röportaj)”, *Şamdan Plus*, <https://www.samdan.com.tr/tuba-unsal-farki-tavri-tutkularimla-yasiyorum-h> (Erişim 12 Kasım 2023).

³⁸⁰ Cengiz vd., *Türkiye’de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.*, 93.

³⁸¹ Abdullah Özbolat, *Kapitalizme Eklemlenme Dindar Orta Sınıfta Tüketim Kültürü* (Adana: Karahan Kitabevi, 2015), 12.

Dindarlar açısından bu tarz İslami üretimlerin erken bir örneği nurcu kimliği olan ve kitapları 2000’li yıllardan itibaren satış rekorları kıran Muhammed Bozdağ’dır. (d. 1967) 1990’lardan itibaren NLP gibi kişisel gelişim eğitimleri alan Bozdağ, sonrasında kişisel gelişimle ilgili fikirlerini Nesil grubuna ait medyada yayma fırsatı bulmuş ilk kişisel gelişim kitaplarını Nesil yayınevinde yayınlamaya başlamıştır.

Kişisel gelişim dünyasının İslam’a aykırı yönlerinin “ayıklanması” ve İslami dünya görüşüne göre yeniden “paketlenmesi ve sunulması taraftarı” olduğunu belirten Bozdağ, kitaplarının çoğunda New Age unsurlarını İslami dünya görüşüyle “paketleme” uğraşında gözükmiştir. 2000’li yıllarda kitapları büyük satış rekorları kırmayla dikkat çeken Bozdağ ile bir röportaj gerçekleştiren gazeteci Sibel Oral onu Amerikalı ünlü kişisel gelişimci Dale Carnegie’ye benzeterek “Müslüman Dale Carnegie” nitelemesi yapmıştır.

382

Kitaplarındaki New Age unsurlarının belirgin yönlerini detaylı bir şekilde analiz eden Riexinger’e göre Bozdağ, geç modern dindarlık örneği olarak New Age unsurlarını kendince İslamlaştırılmış bir formda sunmaktadır.³⁸³ Ahiret ve gayba dair İslami inanç esaslarını, kuantum fiziği gibi bilimsel bir terminolojiyle yeniden yorumlaması onun “parabilimsel”³⁸⁴ yaklaşımını ele vermektedir. Aşağıda Bozdağ’a ait alıntıda kıyamet olayını kuantuma özgü “enerji dengesi”yle açıklaması, dört büyük meleği ise dört büyük “enerji alanı” olarak resmetmesi yine onun New Age’e özgü parabilimsel yaklaşımıyla alakalıdır:

“Evrenin yıkılışına yönelen ilâhî Kudret, evrensel meleklerden İsrail’in (as) nefesi üzerinden evrene akar. İsrail’in surundan yayılan enerji, evrenin enerji dengesini bozarsa sistem

³⁸² Bozdağ verdiği röportajda öyle demiştir: “Bence Batı’dan gelen kişisel gelişim felsefesine değil, yetenek kazandırma sistematiğine talip olalım. Dünyaya açıldık, entegre oluyoruz. Kişisel gelişimciliği reddeden, toplumun dışına düşer. Bu yüzden kişisel gelişimin ayıklanması, bize göre paketlenmesi ve sunulması taraftarıyım.” Röportaj için bkz. Sibel Oral, “Müslüman Dale Carnegie (Röportaj)”, *Taraf Gazetesi* (06 Haziran 2009). Oral’ın röportajına internet üzerinden ulaşmak için bkz. Sibel Oral, “İşte Kişisel Gelişimin Orta Yolu”, <https://www.risalehaber.com/iste-kisisel-gelisimin-orta-yolu-58104h.htm> (13 Haziran 2009).

³⁸³ Martin Riexinger, Bozdağ’ın kişisel gelişim kitaplarındaki New Age unsurları geç modern İslamlaştırılmış bir form olarak detaylı bir şekilde analiz etmiştir. Bkz. Martin Riexinger, “Late Modern Transformation of İslam or İslamic Transformation of Late Modern Religiosity?: Use and Function of New Age Elements in the Writings of the Turkish İslamic Self-Development Author Muhammed Bozdağ (b. 1967)”, *Numen* 64/1 (2017), 2-3.

³⁸⁴ Riexinger’in tanımlamasıyla “parabilimsel” (parascientific) bizim teorik bölümde açıkladığımız “bilimci” ifadesiyle eşdeğerdir. “Sahtebilim” (Pseudo-science) de benzer bir tanımlamadır. Daha detaylı bilgi için bkz. Riexinger, “New Age Elements in the Writings of the Author Muhammed Bozdağ”.

çökmeye başlar. Dengesizlik her zerreciğe ulaşır; evren galaksileriyle ve gök katlarıyla çökmeye başlar. O gün Sur üflenir; göklerde ve yerde kim varsa, Allah'ın dilediği kimselerden başka hepsi çarpılıp yıkılır. Bu üçüyle birlikte Hz. Azrail (as), evrenin boyutlarına yayılmış, dört çok büyük enerji alanını, bilinç ve emir düzeyini temsil ederler. Anladığımızı göre İsrail (as) Allah'ın evreni temel yok ediş ve diriltişlerinde rol alan enerji alanını temsil etmektedir.”³⁸⁵

Bozdağ örneğinde dindarı New Age unsurlarını kullanmaya sevk eden motivasyonlardan belki de en önemlisi New Age bilimciliğini kullanarak yaratıcının varlığını ispatlama çabasıdır. New Age'in holizme dayanan bilimci perspektifi, Newtoncu bilimsel paradigma yerine kuantum fiziğine dayanan holistik paradigma önermektedir. Bu noktada Bozdağ örneğinde dindar, tercüme edilen New Age kitapları sayesinde Batılı rasyonalizme yönelik eleştirilerin farkına varır ve İslam'ı destekleyecek argümanları New Age'in bilimciliğinden devşirmeye çalışır. Böyle bir perspektif, Emoto'nun su deneylerinden yahut kuantum fiziğinden yola çıkarak doğadaki ilahi gizemin veya Tanrı'nın bilim tarafından ispatlandığını düşünmektedir.

80'lerden sonra Türkiye'de genişleyerek büyüyen New Age kültik ortamı içinde dini referansları olan bir spiritüel konuşmacı da Mehmet Ali Bulut'tur. Arapçayı klasik ve akademik düzeyde iyi bilmesi onun İslami kaynaklara İslam öncesi kadim kültürden giren “ilm-i firase”, “ilm-i sima” gibi geleneksel İslam'ın ezoterik ilimlerine nüfûz edebilmesini sağlamıştır.³⁸⁶ Bulut da bu “ilimler”i New Age kültik ortamında dolaşıma sokmuştur.

90'larda Kur'an ayetlerinden hareketle “UFO tefsirciliği”liği³⁸⁷ yapan, astroloji ansiklopedisi³⁸⁸, Kozmik Bilim, el ve yüz çizgilerinin anlamı, ilm-i sima ve mizaç gibi konularda yayın faaliyetlerinde yer alan Bulut, son yıllarda sosyal medya ve TV

³⁸⁵ Muhammed Bozdağ, *Sonsuzluk Yolculuğu* (İstanbul: Nesil Yayıncılık, 2005), 181-182. Nurcu bir kimliğe sahip olduğu anlaşılan Bozdağ, ilk kişisel gelişim kitaplarını yine Nurcu Nesil grubuna ait yayınevinde bastırca da kitaplarının yüksek satış rakamlarına ulaşması kişisel gelişim kitaplarıyla öne çıkan diğer yayınevlerine yönlendirmiştir. Kitaplarının diğer baskıları, Yakamoz, Pozitif, Yediveren gibi yayınevlerinde basılmıştır.

³⁸⁶ Bunla ilgili olarak bkz. Mehmet Ali Bulut, *Elfabe El ve Yüz Çizgilerinin Anlamı* (İstanbul: Hayat Yayınları, 2016).

³⁸⁷ Kozanoğlu, *İnternet, Dolunay, Cemaat*, 51. Bulut'un Kur'an'da UFO gerçeğiyle ilgili yazıları için bkz. Mehmet Ali Bulut, “Kur'an'da Dünya Dışı Yaşam: Adem ile Havva Uzaydan mı Geldiler?”, *Fenomen Dergisi* 6 (Eylül 1996).; Mehmet Ali Bulut, “Kur'an'da Dünya Dışı Yaşam II”, *Fenomen Dergisi* 7 (Ekim 1997).

³⁸⁸ M. Ali Bulut - Yaşar Sönmez, *Astroloji Ansiklopedisi* (İstanbul: Milliyet, 1991).

programları içinde görünür olan New Age kültik ortamı içindeki en etkin dindar konuşmacılardan birisidir.³⁸⁹

Bulut'un 2000'li yıllardan itibaren popüler kültürde dolaşıma giren "ilm-i sima", "el ve yüz çizgilerinin anlamları" gibi kurumsal İslam'ın dışında diyebileceğimiz bu ilimlere son yıllarda ciddi bir dönüş olduğu söylenebilir. Ancak bu dönüş New Age'in diline tercüme edilen bir dönüş olarak gözükmektedir. Dikkat çekici bir örnek de Celcelûtiyye duasıdır. Said Nursi tarafından kuvvetli bir zikir ve dua olarak gündeme gelen Celcelûtiyye, Kubilay Aktaş gibi geçmişte Risale-i Nur'dan beslenen isimler tarafından Türkiye'de New Age'in holistik ortamına dâhil edilmiş, New Age'in diline tercüme edilerek holistik bir içerik kazandırılmıştır. Aktaş'a göre "Celcelûtiyye, iç potansiyellerimiz yani şuur ve alemler mertebesindeki ilişkilerde Kur'an, Vahiy ve kadim bilgelik kaynaklı çok özel bir kanaldır"³⁹⁰ Bu doğrultuda Aktaş, yazdığı kitapta "Celcelutiye kanalıyla" enerji merkezleri, çakralar, esma-i hüsnâ aktivasyonları, duyu ötesi yetilerin tanımlanması imgeleme ve hayal gücü gibi pratize ettiği uygulamalar ve ritüeller hakkında bilgi verir.³⁹¹ Aktaş'ın yaptığıın New Age spiritüelliğini ve ona özgü repertuarı perennial zeminde yerel dini tecrübeyle harmanlamasından ibaret olduğu söylenebilir. Giddensci anlamda yerelle küreselin birleşmesiyle Türk toplumunda "küyerel" dinselleşmeler ve kutsallıklar inşa edilmektedir. Spiritüel olanın İslamileştirilmesi İslami olanın da sipiritüelleşmesi söz konusudur.

³⁸⁹ Bulut'un Youtube kanalındaki konu başlıklarına göz atmak onun ilgi alanlarını az çok ele verir: "Tehlikeli Esmalar: Dayanamazsınız", "Doğum Tarihimiz Kaderimizi Belirler", Kur'an'da Tarihler Verilmiştir: 2027, "Sayı Sekansları." Daha fazla bilgi için bkz. "Mehmet Ali Bulut Youtube Kanalı", <https://www.youtube.com/@mehmet.alibulut>, ts. (Erişim 06 Haziran 2024). Ayrıca yine Bulut'un yayın danışmanı olduğu Ahmet Maranki ve Elmas Maranki'nin yazdığı *Kozmik Bilim ve Bilinç'de Yaşam Enerjisi* kitabı dini konuları spiritüel içerikle ele alması açısından dindarların spiritüel üretimlerine dair erken denilebilecek örneklerdendir. Daha detaylı bilgi için bkz. Ahmet Maranki - Elmas Maranki, *Kozmik Bilim ve Bilinçte Yaşam Enerjisi* (İstanbul: Mozaik Yayınları, 2009).

³⁹⁰ Kubilay Aktaş, *Celcelutiye Sufilerin Saklı Hazinesi* (İstanbul: Selis Kitaplar, 2023), 20.

³⁹¹ Aktaş, *Celcelutiye Sufilerin Saklı Hazinesi*, 17.

CELCELUTİYE 1. AŞAMA / ONLINE EĞİTİM

Eğitimci - Yazar
Kubilay AKTAŞ

Bütün Sırların hazinesi olan Bismillah ile başlarım.
Ruhum, içinde sırların gizlendiği hazineyi onunla keşfetti.
Celcelutiye / 1. Bab

- Kendini Bilme ve Uyanma Nedir ?
- Zihnin Sükun Bulması - Hz. İnsan Olma Mertebeleri
- Anda Kalma - An Bilinci - İzleme Bilinci
- Nefis Mertebeleri - Akıl Mertebeleri
- B'nin Altındaki Noktaya Ulaşmak
- Metafizik Objeler ile Bilinçaltı İnşası
- Kün Frekansı İle Eterik / Astral Beden Sağıltımı
- Beden - Duygu - Düşünce Sağıltımları ve Meditasyon
- Subnimal Frekanslar
- Nefes - Zikir- Beden Hareketleri
- Bütüncül Şifa Uygulamaları
- Celcelutiye'ye Giriş Uygulamaları
- Fatiha - Âyetü'l-Kürsî İle İmajinasyon

Şekil 3. Kubilay Aktaş'ın 1. Aşama Celcelutiye Eğitimi³⁹²

Aslında Nurcu bir perspektifi olan Bozdağ'ın New Age unsurlarını İslami kavramlarla harmanlaması, Bulut'un ilm-i sima gibi "ilimler"³⁹³ gündeme getirmesi veya Kubilay Aktaş'ın Celcelûtiyye'e holistik bir içerik kazandırması Türk toplumunda New Age'in farklı habituslara (seküler, İslamcı) taşınmasıyla o habituslarda yer alan öznelerin anlam çerçevesi ve kök paradigmalarıyla yeniden kurulduğu ve bu anlamı yansıtan temsiller haline geldiğini göstermesi açısından önemlidir. Küresel spiritüellik farklı habituslara sahip aktörlerin söylemleri ve temsilleri aracılığıyla kamusal alana taşınmaktadır. Bir başka deyişle New Age pratikleri ve dünya görüşü farklı dünya görüşüne sahip öznelerin yaşam alanlarına taşındıkça o alandaki hâkim anlam kodlarıyla kodlanmaktadır.³⁹⁴ Bu durum seküler kesim için ise daha çok Atatürk ve Cumhuriyet değerleri üzerinden New Age pratiklerini anlamayı mümkün kılan bir yapıya sahiptir.³⁹⁵

Dolayısıyla, New Age, alet çantasına aldığı dini ve tasavvufi kavramları; dini gruplarla yeniden gündeme gelen rabıta gibi ritüelleri, Celcelûtiyye gibi dua ve zikirleri, cifr/ebced

³⁹² Kubilay Aktaş'ın herkesin erişimine açık olarak paylaştığı facebook hesabında 05.02.2024 tarihli gönderisinden alınmıştır.

³⁹³ Burada dikkat çekici olan bu tarz uygulamaların Türk toplumunda "ilim" kavramının anlam çerçevesi ve kök paradigmasıyla yayılmasıdır.

³⁹⁴ Pusat, *Sufizmin Türk Medyasındaki Temsili*, 76,93.

³⁹⁵ Spiritüelliğin kemalizle kurduğu ilişkiyi müstakil olarak ele alın çalışmada için bkz. Kadir Dede vd., "Spiritüelliğin Kemalist Halleri: Hagiografiden New Age İkonluğuna", *Moment Dergi* 10/2 (30 Aralık 2023), 301-327.

gibi numerolojik yöntemleri, mizaç, ilm-i sima ve tıbb-ı nebevi gibi kurumsal İslam'ın çerperindeki birtakım geleneksel ezoterik inançları, kültik ortamda bireysel gelişim için yeniden paketlemekte ve yeni senkretik kutsallıklar inşa etmektedir.

Dindarların New Age'e eklememesinin ana anlam çerçevesinin bu yönüyle tasavvuf terminolojisindeki "ilim" kavramı olduğu göze çarpmaktadır. Tasavvuf terminolojisinde "ilim" kavramı, genellikle mârifet kelimesiyle münasebeti bakımından anlam taşımıştır. Bilgiyi, (marifet) mânevî aydınlanmaya yahut kesinlik tecrübesine (yakîn) yol açan bir nur" şeklinde tanımlayan tasavvuf ehli, Allah'ın nurundan yansıyan bu ışığı "kalp gözü" dediği mânevî yeteneğin hakikati görmesi için zorunlu kabul etmektedir.³⁹⁶ Bu yönüyle kurumsal İslam'ın çerperindeki ezoterik inançlar diyebileceğimiz ilm-i sima, ilm-i kıyafe, ilmi firase, ilm-i ebced/cifr, ilm-i havas, ilm-i mizaç'ın tekrar gündeme gelmesi New Age pratiklerinin bu anlam çerçeveleri ve kök paradigmaları üzerinden benimsenmesi anlamını taşımaktadır. Zira dindarlar nezdinde New Age pratikleri ve dünya görüşü, "aslında bizdeki 'ilimler'in Batı'dan gelerek bize tekrar satılması"ni ifade eden bazı İslamcı iddialara sahiptir.³⁹⁷

Saha da karşılaştığımız erken bir örnek de 2007 yılında reiki uyumlaması alan sonrasında Reiki master eğitmeni olarak daha çok dindar kesimler arasında reiki eğitimleri verdiği anlaşılan Nevin Nesrin Soysal'dır. "İslami kavramlarla reiki" gibi eğitimleriyle dikkat çeken Soysal'ın (2018) *Mutluluk Atölyesi* kitabının kapağında alt başlıkta şöyle yazmaktadır: "*Kuran Ayetleri, Rasulullah'ın ve Hz. İbrahim'in Sünneti, Epigenetik ve Aile Dizimi Terapisinin Işığında; Anne Baba İlişkilerini Şifalandırma, 7 Ceddimizin Travmalarından Arınma ve Gelecek Nesillere Temiz Genler Bırakma Yolculuğu*" Soysal, kitabının neden okunmasını gerektiğini şöyle belirtiyor: "Atalarınızın sizi olumsuz etkileyen travmalarından, kul haklarından arınıp, size ait olmayan boşu boşuna taşıdığınız yüklerden kurtulup, olabileceğiniz en iyi versiyona ulaşmak... için bu kitabı okumalısınız."³⁹⁸

Feyda Cengiz'e göre Soysal ve yazdığı kitaplar "İslami yönelimli kişisel gelişim literatürü"ne dahildir. Bu literatürü karakterize eden unsur, dini ve psikolojik söylemleri

³⁹⁶ İlhan Kutluer, "İlim", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/112.

³⁹⁷ Bu konu, araştırmanın bulgularında daha dataylı olarak ele alınacaktır.

³⁹⁸ Nevin Nesrin Soysal, *7 Ced 7 Nesil Ailenin Mutluluk Atölyesi* (İstanbul: Hayy Kitap, 2020).

eş zamanlı olarak dile getirmesi ve bireysel seçimleri dini gerekçelerle onaylamasıdır. Dindar bireyler, bu literatürdeki tavsiyeleri yalnızca İslami kaynaklar ve tasavvuf felsefesine değil, aynı zamanda seküler psikolojik uzmanlık ve New Age spiritüelliğine dayandırarak oluşturulan karma referanslara dayandırmaktadır.³⁹⁹

New Age'in benlik anlatısı üzerinden İslam'a referans vermek veya İslami geleneği New Age'in kişisel gelişim anlatısıyla uyumlulaştırmaya çalışmak, spiritüel arayışlara katılan dindar bireyi karakterize eden unsurlardır. Dindar bireyler, seküler orta sınıflara kıyasla kurumsal geleneksel İslam'a mesafe koymaz; İslam'ı özbenliklerine ulaşmak ve kişisel mutluluklarına erişmek için için güçlü bir yol olarak görür. Dolayısıyla hem spiritüel dindar bireyler, Müslüman orta sınıfların sivil kaygılarına ve tüketim arzularına hitap etmek için Kur'ani kavramları, Hz.Muhammed'in hayatını ve öğretilerini küresel New Age söylemlerinden beslenerek psikolojikleştirilmiş benlik anlatıları içinde sunmaktadır.⁴⁰⁰

Bu bölüm boyunca verdiğimiz örnekler dindar orta sınıfların 1990'lerden günümüze doğru bireysel spiritüel girişimleriyle ilgilidir. Bu girişimler dindarların spiritüel dünya görüşünü süzgeçten geçirerek veya geleneksel dindarlıkla harmanlayarak bazı popüler kitaplar ve atölye çalışmalarıyla öne çıkmalarıyla alakalıdır. Dindar orta sınıfların bireysel spiritüel girişimlerin ötesine geçerek, alternatif tıp merkezli bir hareket olarak spiritüel arayışlara katılımının dikkat çekici bir örneği, Aidin Salih (1943-2014) önderliğindeki Gerçek Tıp hareketinde görülmektedir.

Aslen Ukrayna doğumlu olan Aidin Salih'in spiritüel pratiklere ve özellikle alternatif tıba olan ilgisi, 1970'li yıllarda Sovyetler Birliği dönemine kadar uzanmaktadır. Aile üyelerinin aktardığına göre geçmiş yaşamında yaklaşık 20 yıl boyunca yoga pratiği ile de ilgilenen ve yaşadığı sağlık sorunları üzerine pek çok alternatif tıp tedavi yöntemini uygulayan ve sentezleyen Salih, 2007 yılında Türkiye'de yaşamaya başlamasından itibaren çevresinde alternatif tıp takipçileri toplamıştır.⁴⁰¹ Gerçek Tıp hareketi üzerine müstakil bir saha araştırması yapan Katınç'a göre, modern tıbbın yetersizliklerine ve insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerine alternatif bir sağlık ve yaşam tarzı sunan

³⁹⁹ Sayan-Cengiz, "Turkey's Islamic-Oriented Self-Help Literature", 5500-5501.

⁴⁰⁰ Sayan-Cengiz, "Turkey's Islamic-Oriented Self-Help Literature", 5503-5504.

⁴⁰¹ Fatih Katınç, *Din, Gelenek ve Spiritüellik Bağlamında Geç Modern Şifa Arayışları: Gerçek Tıp Hareketi Örneği* (Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024), 136-140, 243-243.

Gerçek Tıp hareketi ve takipçileri, kendilerini İslami kaynaklar ve özellikle Tıbb-ı Nebevi'ye dayandırma çabasına rağmen, uygulamaları ve söylemleriyle New Age spiritüelliğinin pek çok özelliğini, (özellikle holistik tıp, senkretik din anlayışı ve parabilimci yaklaşımlar v.b.) paylaşmakta ve New Age'e özgü spiritüel repertuarı sıkça kullanmaktadır.⁴⁰²

Ancak Aidin Salih önderliğinde Gerçek Tıp hareketi takipçilerinin New Age'e özgü bazı spiritüel inanış ve uygulamaları benimsemesi yine dindarlara özgü "ayıklamacı" veya "süzgeçten geçirici" yaklaşımla ilgilidir. Bugün Türk toplumunda gittikçe genişleyen New Age kültik ortamı içinde söz sahibi olan Gerçek Tıp takipçileri, saha bulgularından elde ettiğimiz bilgilere göre New Age spiritüel tekniklerini uygulayan bireyleri sahih İslami bir zeminde olmadıkları gerekçesiyle eleştirmektedirler. Buna göre örneğin numeroloji spiritüel tekniğini uygulayan birinin beslendiği enerjinin kaynağı "ilahi" olabileceği gibi "şeytani" de olabilir. Burada önemli olan "ilahi enerji"⁴⁰³ kaynağından beslenmektir.

3.5.2.1. İslami Yönelimli Spiritüel Girişimcilik

Son 10 yılda dindarların spiritüel içeriklere katılımının kolaylaşması, Avrupa ve Amerika ülkelerinden pazarlanan Theta Healing, Access Bars, aile dizimi, bioenerji, Duygusal Özgürleşim Tekniği (EFT) gibi spiritüel tekniklerle daha da canlanmış, spiritüel arayışlara katılan bilhassa kadın dindar bireylerin sayısında ciddi bir artış olmuştur. Hiç şüphesiz bu canlanmanın arkasında sosyal medyada devam eden spiritüel girişimcilik faaliyetlerinin önemi büyüktür. Spiritüel tekniklerin network marketing⁴⁰⁴ yoluyla dijital ortamlarda pazarlanması, kademeli olarak dindar orta sınıf habitusunda filizlenen "İslami yönelimli spiritüel girişimcilik" olgusunu ortaya çıkarmıştır. Bu durum, dindar bireylerin spiritüel arayışlara ilk katıldıklarında yaşadıkları şaşkınlık ve varoluşsal krizlerle de

⁴⁰² Katıncı, *Geç Modern Şifa Arayışları: Gerçek Tıp Hareketi Örneği*, 242-245, 282-285. New Age'e spiritüel enerji, aura, indigo ve kristal çocuklar gibi spiritüel kavramlar ve teorilere Salih'in yazmış olduğu *Gerçek Tıp* kitabında rastlamak mümkündür. Daha ayrıntılı olarak bkz. Aidin Salih, *Gerçek Tıp Yitik Şifanın İzinde* (İstanbul: Yitik Şifa, 2008), 244-247, 415-416.

⁴⁰³ Katıncı, *Geç Modern Şifa Arayışları: Gerçek Tıp Hareketi Örneği*, 280.

⁴⁰⁴ Aynı zamanda "çok katmanlı pazarlama" olarak da bilinen "network marketing" ürün veya hizmetlerin doğrudan satışını ve distribütörlerin bir satış ağı kurarak gelir elde etmelerini amaçlayan bir iş modelidir. Bu model, distribütörlerin hem doğrudan ürün satışı yaparak hem de yeni distribütörler (alt satıcılar) kaydederek gelir elde etmelerini sağlar.

yakından ilgilidir.⁴⁰⁵ New Age spiritüelliği, farklı Tanrı, evren ve insan ilişkisi sunan alternatif dini kavramlar içerdiğinden, Türk toplumundaki dindar çevrelerde meşruiyet sorununa yol açmıştır. Dindarlar için spiritüellik, seküler orta sınıflara göre başlangıçta kolayca kabul gören bir dindarlık biçimi olmamıştır. Saha bulguları da göstermektedir ki, birçok dindar birey, New Age'in arka planını bilmeden bu tür eğitimlere katılmış ve sonrasında sosyal medyada görünür olan spiritüel piyasa koşullarını yavaş yavaş içselleştirmeye başlamıştır. Dolayısıyla dindar orta sınıfların daha “güvenli” ve “dini inanca zarar vermeyen”, spiritüel teknikler ve eğitmenler arayışına girdiğini gözlemek mümkündür. İşte söz konusu güvenlik ihtiyacı ve talebi ise spiritüel pazarda İslami yönelimli spiritüel girişimciliğin ortaya çıkmasına neden olmuştur denilebilir.

Son zamanlarda sosyal medyada ve yerel medya kanallarında “peçeli fenomen”⁴⁰⁶ olarak dikkat çeken spiritüel danışman Eylem Amine Altunkaynak bunlardan birisidir. Evli ve 3 çocuk annesi 45 yaşındaki Altunkaynak, çocuğunun disleksi rahatsızlığı nedeniyle kişisel gelişim arayışında olmuş ilk tecrübesini son zamanlarda Türk toplumunda gittikçe yaygınlaşan Theta Healing isimli spiritüel tekniğin eğitimiyle kazanmıştır. Eğitimdeki kişinin meditatif bir tarzda yoğunlaşarak varoluşun yedinci seviyesine çıkma meditasyonunu gözlemleyen Altunkaynak, bu spiritüel tekniği “Miraç'ta Bilinçaltı Temizliği” olarak yeniden üretmiştir:

Altunkaynak: “Ben ilk Theta'yı tanıdım, hatta o zamanlar S... diye bir bayan var, ondan aldım. Gittim baktım ki hani ben hani rabıtayı biliyorum, tarikatı biliyorum. “Ya dedim, bunlar bir anlamda tam da rabita yapıyor.” Tarikatın kökü bu; çıkıyorsun yukarıya, 7. Semaya çıkıyorsun. Buradan benim Miraç Eğitimi doğdu.

Araştırmacı: Neden Miraç Eğitimi koydunuz ismini?

Altunkaynak: Çünkü onun adı Miraç'tı zaten, ben de yansıması o oldu. Aslında İslamileştirme değil; ben bütün ilimlerde kendi dinimi gördüğüm için orada onun adını öyle koydum. Şimdi 7. Sema dediğimiz şey, Efendimiz (s.a.v.) Kab-ı Kavsey'n'de Allah'la buluşması; bu bizim Miraç yani temel manada. Ama Miraç'ın bir de genel manası vardır.

⁴⁰⁵ Bu konu katılımcıların spiritüel tekniklerle ilk tanışma dönemiyle alakalıdır; araştırmanın bulgularında daha ayrıntılı ele alınacaktır.

⁴⁰⁶ Bazı örnekler için bkz. “Kuantumcu Peçeli Fenomen!”, *Show Haber*, <https://www.showturk.com.tr/show-ana-haber/video/kuantumcu-peceli-fenomen/836656> (Erişim 28 Nisan 2024).; “Peçeli fenomen kimdir, gerçek adı ne? Eylem Amine Altunkaynak kimdir?”, <https://www.cnnurk.com/sosyal-medya/peceli-fenomen-kimdir-gercek-adi-ne-eylem-amine-altunkaynak-kimdir-2090782> (Erişim 24 Mayıs 2024).

Kelime manası uru etmek, yani yükselmek demek; kişinin bilincinde yükselmesi, farkındalığını yükseltmesi. Sonra kişinin bilincine baktığımız zaman, alttan yukarıya doğru çıkarken, theta frekansına geçerken aslında bilincini de yukarıya taşıırken bir yolculuk yapıyor. Biz, “Miraç’ta Bilinçaltı Temizliği” eğitiminde kişilere yüklerini bırakmayı öğretiyoruz.(...) Bunun için bazı psikoterapi analizleriyle kök inançları temizleyerek, çünkü kişi yükleri bıraktığında ruh, yaşadığı o kabz halinden serbest kalıyor. Bu da ancak theta frekansında mümkün oluyor. Kişinin Miraç denilen, Efendimizin o Kab-1 Kavsey’n’de bulunmak, enerji olarak bunu deneyimlemek çok farklı bir deneyim sağlıyor insanlara.”⁴⁰⁷

Altunkaynak ayrıca Theta Healing spiritüel tekniğinde sıkça kullanılan “Bundan daha iyi nasıl olur?” şeklindeki mantra ve olumlama cümlesini “Bundan daha iyi nasıl olur subhanallah” olarak çevirmiş ve eğitimlerinin temel mottosu haline gelmiştir.⁴⁰⁸

Altunkaynak’ın “Miraç’ta Bilinçaltı Temizliği” üretimi Türkiye’de hızla büyümekte olan spiritüel pazarda cevap bulmuş, *Eylem Amine Altunkaynak Akademi ve Danışmanlık* spiritüel bir marka haline gelmiştir. “Spiritüel ortamlardaki konuların Kur’an-ı Kerim ışığında sünnetullah’a uygun anlatımı” misyonuyla yola çıkan Eylem Amine’nin “Miraç’ta Bilinçaltı Temizliği” eğitimini alanlara Uluslararası Akrediteli Sertifika verdiği eğitimin içeriği kendi web sitesinden alınan aşağıdaki görselde gösterilmiştir.

⁴⁰⁷ Altunkaynak’la yapılan görüşmeden elde edilmiştir. (27.06.2022)

⁴⁰⁸ Altunkaynak, genel olarak bu olumlama cümlesini spiritüel eğitimlerini tanıttığı kadınlara yönelik düzenlediği kahvaltılarda veya sertifika törenlerinde hep bir ağızdan sesli bir şekilde dile getirmektedir.

Eğitim İçeriği;

- Bismelenin sırrını çözmek ve his yüklemeleri
 - Seçilmiş özel surelerin his yüklemesi
 - Nefis mertebeleri ve mertebeler arası geçiş
 - 7 Nefis 7 çakra 7 katman “ Biz insanoğlunun üzerinde 7 yol inşa ettik “ayetinin sırrını çözmek
 - Çakraların biyoenerjiyle esmalarla, Fatiha Suresiyle açılımı
 - Her çakrının sebep olduğu fizyolojik ve psikoloji rahatsızlıkları ve çözümleri
 - Esmaların ebced hesabı ve anlamları
 - Hangi Esmâ hangi organımıza faydalı
 - Miraç bilinci
 - Miraçla bilinçaltı temizliği eğitim
 - Miraç ayetleri ile kök inanç değişimi
 - Miraç ayetleri ile his yüklemesi
 - Miraç ayetleri ile atalardan aktarımının temizlenmesi
 - Miraç ayetleri ile anne karnı şifası ve sevgi yüklemesi
 - Miraç ayetleri ile ruh eşimizi hayatımıza çekmek
 - Miraç ayetleri ile kaderimizi istediğimiz doğrultuda hayrımıza olacak şekilde değişimi.
- Ve daha birçok sorunun ayetlerle şifalanması

Miraç Hakikatiyle Bilinçaltı Temizliği 2. Modül Eğitimi (Eğitmenlik Sertifikalı)

Şekil 4. Mirac Hakikatiyle Bilinçaltı Eğitimi İçeriği⁴⁰⁹

Bir diğer örnek de yine sosyal medyada aktif bir şekilde pazarlanan İslami Bioenerji'dir. 23 yaşında İmam Hatip Lisesi mezunu Kübranur Ateş⁴¹⁰ İlkokul mezunu bir anne ve babanın çocuğu olarak orta alt sınıf bir ailede büyümüş, çocukluğunda ise ailesinin de irtibatlı olduğu İsmailağa medresesinde din eğitimi almış ve hafızlığa başlamıştır. Aile çevresinden pek çoğunun çarşafli olduğunu ifade eden Ateş'in kendisi de 5 yıldır çarşaflidir. Ağır bir travma sürecinden sonra 19 yaşında bioenerji eğitimlerine başladığını ve eğitmen olduğunu ifade eden Kübra sonrasında ise İslami Bioenerji adıyla yeni bir “enerji şifa sistemi” kurduğunu kendi web sitesinde şöyle ifade etmiştir:

“İSLAMİ BİOENERJİ markası olarak amacımızın da bu alanı suistimal eden kişilere karşı 5 seneyi aşkındır İslami anlamda yanlış yapılan konularda uyarı vermek, doğru ve şirkten uzak İslami anlamda sakıncası olmayan yöne yönlendirmek, burada Rabbimizin verdiği bu nimeti

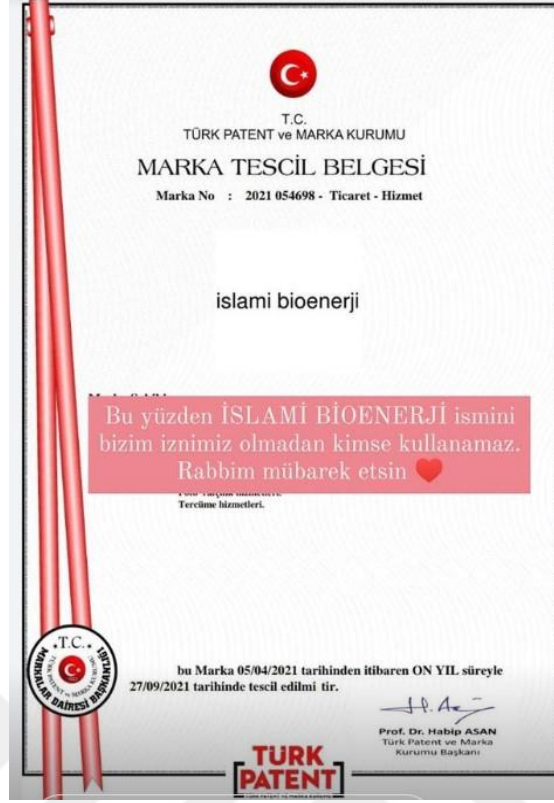
⁴⁰⁹ Görsel, Eylem Amine Altunkaynak'ın web sitesinden alınmıştır. “Eylem Amine Altunkaynak, <https://www.eylemaltunkaynak.com/>” (Erişim 22 Mayıs 2024).

⁴¹⁰ Daha ayrıntılı biyografi için kendi web sitesine bkz. “İslami Bioenerji”, <https://Islamibioenerji.com/kubranur-ates-mihci/> (blog) (Erişim 08 Haziran 2024).; Ayrıca bkz. “<https://www.instagram.com/Islamibioenerji/>”, *Instagram*, ts. (Erişim 08 Haziran 2024).

insanlara vesile olmak için kullanmak, işin içine girmeden hiçbir konuda bilgi verilemeyeceği için tamamen işin içinde olan kişiler olarak doğruyu yanlış görüp fark etmeye çalışarak insanlara bu noktada emri bil maruf yapmak, bu isimle ‘İSLAMİ BİOENERJİ’ ismiyle dikkat çekip bu alanı İslam’a uygun kullanmaları için bir nevi farkındalık oluşturmak (yoksa insanlar bioenerjinin İslami anlamda bazı noktalarda sıkıntı oluşturabileceğini fark etmiyorlardı ve dillerinde hep EVREN vardı şirke giriyorlardı, bu isimle insanlara farkındalık oluşturmaya vesile olduk elhamdulillah) olduğunu belirtmek isteriz.”⁴¹¹

İslami Bioenerji adıyla yeni bir enerji şifa sistemi bulduğunu iddia eden ve İslami Bioenerji’nin marka tescilli patentini de alan Ateş, özellikle dindarlar arasında ciddi şekilde rağbet görmüş ve danışanlarının/müşterilerinin sayısını her geçen gün arttırmıştır. Ateş’in de temel misyonu “İslami sınırlar dahilinde ve şirketten uzak” enerji eğitimleri vermektir. Ateş, bugün sosyal medyada ciddi bir takipçi kitlesine sahip spiritüel bir girişimcidir. “Kişiye Özel Esmâ Terkibi”, “Kristal Taşlarla Esmâ Enerjilerinin Uyumlanması”, “Ücretsiz Namaz Sevgisi Enerjisi Meditasyonu”, “Fetih Suresiyle Arınma ve Atasal Temizlik Çalışmaları”, Ateş’in Kübra’nın instagram sosyal medya hesabındaki içerikler arasındadır.

⁴¹¹ “Bioenerji İslam’da Var mı?”, <https://islamibioenerji.com/bioenerji-islamda-var-mi/> (blog), 16 Kasım 2022.

Şekil 5. İslami Bioenerji Marka Tescil Belgesi⁴¹²

Yine son dönemde dindarlar arasında etkin spiritüel konuşmacılardan birisi de Bütüncül şifa uzmanı İlahiyat Fakültesi mezunu Zeynep Işık Büyükbay'dır.⁴¹³ Büyükbay, Kübra ve Eylem Amine'den farklı olarak spiritüel ortamda "Mizaç ilmi" üzerinden bir anlam çerçevesi inşa etmiştir. Mizaç ilmini tanıtırken bütüncül şifa, eterik beden, kuantum enerji, aura, çakra, meridyenler gibi New Age içeriği, bütüncül şifa söylemine İslami çerçevede yediren Büyükbay, yine ismiyle marka değerine sahip etkili spiritüel girişimcilerden birisidir.

Ateş'in bioenerjiyi "İslami Bionerji" olarak, Altunkaynak'ın Theta Healing'i "Miraç'ta Bilinçaltı Temizliği" adıyla sunması ve Büyükbay'ın spiritüel alanda Mizaç ilmi üzerinden bir anlam çerçevesi oluşturması, küresel spiritüel tekniklerin yerel ruhsal

⁴¹² İslami Bioenerji'nin instagram hesabında herkesin erişimine açık olarak paylaştığı gönderisinden elde edilmiştir. "<https://www.instagram.com/islamibioenerji/>".

⁴¹³ Büyükbay'ın biyografisi ve temel fikirleri hakkında kendisiyle yapılan röportaj için bkz. "Zeynep Işık Büyükbay: Mizaç İlmi, Hastalıkların Tedavisinde ve İnsanları Tanımada çok Önemli", *Akit TV*, <https://www.akittv.com.tr/saglik/haber/121233-zeynep-isik-buyukbay-mizac-ilmi-hastaliklarin-tedavisinde-ve-insanlari-tanimada-cok-onemli> (06 Temmuz 2022).

mirasla birleşmesini ve bu süreçte küyerelleşme olgusunun nasıl ortaya çıktığını gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla sürecin iki kutuplu olarak işlediğini gözlemlemek mümkündür; küresel spiritüel dinamikler yerel dini kaynaklarla birleşirken, yerel dini kaynaklar da küresel spiritüel pazara entegre olarak form değişikliğine uğramaktadır.

Şekil 6. Spiritüel İslami Markalar⁴¹⁴

Bugün Ateş'in "İslami Bioenerji", Amine'nin "Miraç'ta Bilinçaltı Temizliği", Büyükbay'ın "Mizaç eğitimleri" ve kişiye özel Mizaç danışmanlığına ek olarak, "İslami

⁴¹⁴ Spiritüel dindar kadın girişimcilerin tasarladıkları logolar incelendiğinde yine "İslamileştirilmiş spiritüellik" göze çarpmaktadır. İslami Bioenerji markasının logosu, spiritüel ortamda önemli bir simge olan DNA sarmalının ortasına Allah lafzını yerleştirmiştir. Eylem Amine Altunkaynak markası ise iki vav harfinin ortasına iki elifi ok şeklinde birleştirerek Miraç'a yükselişi temsil etmeye çalışmıştır. Bu temsil, Eylem Amine Altunkaynak'ın kurucusu olduğu "Miraç'ta bilinçaltı temizliği"ne gönderme yapmaktadır. Logonun etrafında ise "El-uruc li hakikatillah" yazıyor yani miraç hakikatine yükseliş. Zeynep Büyükbay, DNA'yı temsil eden "parmak izi" ve atasal kökleri temsil eden "ağaç" temsiliyle bir logo tasarlamışken İslami Numeroloji, iç içe geçmiş desen logosuyla holizmi temsil etmeye çalışmış.

Numeroloji”, “Tasavvufi Astroloji”, “İslami Regresyon”, “Tasavvuf Temelli Bilinçaltı Temizliği” gibi onlarca İslamileştirilmiş spiritüel şifa tekniği Türkiye’de yeni oluşmaya başlayan spiritüel pazarda dolaşıma girmiştir. İslami Bioenerji markasının sahibi Kübra temel misyonunu “İslami sınırlar dahilinde ve şirkten uzak enerji eğitimleri vermek”⁴¹⁵ olarak belirlerken Eylem Amine, “Spiritüel ortamlardaki konuların Kur’an-ı Kerim ışığında sünnetullahı uygun anlatım”⁴¹⁶ misyonunu benimsemiş, İslami Numeroloji isimli marka ise kendi misyonu web sitesinde şöyle ifade etmiştir:

“İslami Numeroloji’nin klasik numerolojiden farkı ahiret inancını sakatlayan reenkarnasyon, karma ve geçmiş yaşamlar gibi inanışlar barındırmamasıdır. İşte biz İslami numeroloji olarak tasavvufla süsleyerek çok güzel bir eğitim hazırladık. Sizler de nefis basamaklarını tek tek geçmek ruhunuza ulaşmak bu dünyada ebedi saadeti kazanmak istiyorsanız İslami nöroloji eğitime davetlisiniz.”⁴¹⁷

İslamileştirilmiş spiritüel ritüeller, mantralar, olumlamalar, esma-ül hüsna kartları ve kristal şifa taşları dindar orta sınıf habitusunda pazarlanan New Age ürünleridir. Bu yönüyle spiritüel ortam dindar habitusa şifa, arınma, bilinçaltı temizleme gibi imkânlar sağlarken aynı zamanda dindar habitusun İslami gösterge ve referanslarıyla yeniden kurulmaktadır. Spiritüel ‘alan’dan elde edilen spiritüel sermaye İslami referanslarla birlikte İslamileştirilen spiritüel pratiklerin yine spiritüel ‘alan’da pazarlanma yeri haline gelmiştir. Gösterişli kahvaltı etkinlikleriyle spiritüel lansman etkinlikleri düzenlemek, televizyon programlarında, sosyal medya kanallarında hatta kitap fuarlarında spiritüel danışman sıfatıyla konuşmak, spiritüel girişimcilerin belirginleşen faaliyetleri arasındadır. Bazı spiritüel dindar kadınların bu minvalde yılın en iyi kişisel gelişimcisi ödülünü aldıkları paylaştıkları sosyal medya iletilerinde gözlemlenmektedir.

⁴¹⁵ “İslami Bioenerji”, <https://Islamibioenerji.com/nedir/> (Erişim 22 Mayıs 2024).

⁴¹⁶ “Eylem Amine Altunkaynak, <https://www.eylemaltunkaynak.com/>”.

⁴¹⁷ “İslami Numeroloji”, <https://Islamimeroloji.com/> (Erişim 22 Mayıs 2024).

Şekil 7. Örnek His Yüklemesi ve İbadet Sevgisiyle İlgili Enerji Çalışması İlanı⁴¹⁸

Dindar bireylerin spiritüel arayışlara katılması bu yönüyle neoliberal piyasa ekonomisi ve geç modernliğin uzmanlık sistemi tarafından desteklenen bir mahiyet arzeder. Giddens, “uzmanlık sistemleri”nin geç modernitede “geleneklerin” yerini alan yaşam kılavuzları olarak işlev gördüğünü belirtir. Giddens’e göre, geç modernitede danışmanlık veya terapi gibi uzmanlık sistemleri, bireylerin yaşam politikalarında önemli bir rehberlik kaynağıdır ve hayatlarının kader anlarında kritik kararlar almalarına yardımcı olur. Yalnızca teknolojik uzmanlık alanlarıyla sınırlı olmayan uzmanlık sistemleri toplumsal ilişkilere ve bireysel benliğin en mahrem yönlerine kadar uzanmaktadır. Bu sadette danışmanlık ve terapi sağlayan New Age etkinlikleri, geç modernitede alternatif bir uzmanlık sistemi olarak işlev görmektedir.⁴¹⁹

Dindar bireyler, spiritüel eğitimleri satın alarak kısa sürede “enerji uzmanı”, “spiritüel danışman”, “bütüncül şifa uzmanı” ve “metafizik uzmanı” unvanlarını elde etmekte ve bu uzmanlık payelerine dayanarak spiritüel danışmanlık yapmaktadırlar. Ana akım bilimin eğitim odaklı doğasını taklit eden spiritüel girişimcilik faaliyetleri, “akademi”⁴²⁰ destekli çeşitli atölye çalışmaları, şifa dersleri ve seminerler düzenleyerek dikkat çekmektedir. Bu etkinliklerin sonunda, katılımcılara uluslararası uzmanlık sertifikaları

⁴¹⁸ Görseller, “İslami Bioenerji” ve “carpedimakademi” isimli herkesin erişimine açık instagram sayfalarından alınmıştır. Bkz. “<https://www.instagram.com/islamibioenerji/>”; “@carpedimakademi”, <https://www.instagram.com/carpedimakademi/>” (Erişim 01 Eylül 2023).

⁴¹⁹ Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 34-35, 48-49.

⁴²⁰ Pek çok spiritüel girişimcinin, bilimselliğin baskın meşruiyet statüsünden yararlanmak amacıyla web sitelerinin veya sosyal medya kanallarının isimlerine sıklıkla “akademi” ifadesini eklediği gözlemlenmiştir. “Farkındalık Akademisi”, “Şifa Akademisi” ve “Merve Akademi Official” gibi başlıklar bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

verilmektedir. Tüm bu uzmanlıkların en belirgin özelliği, yalnızca kendi otoritelerine dayanıyor (kerameti kendinden menkul) olmalarıdır. Uzmanlık eğitimlerini kısa sürede tamamlayan her birey, bir katılımcının ifadesiyle “evlilik, kıtlık inancı, evlenememe, aldatılma, borç ilişkisi, başka insanlarla sınıanma” gibi gündelik hayata dair risk ve belirsizlik ifade eden pek çok konuda enerji şifa danışmanlığı verebilmektedir.

Şekil 8. Dindar Kadınların Kartvizit Teşkil Eden Sosyal Medya Hesapları

Instagram sosyal medya hesabından alınmış yukarıdaki iki görsel, hemen hemen tüm görüştüğümüz katılımcıların sahip olduğu kartvizit teşkil eden sosyal medya hesaplarına bir örnektir. Kartvizit olması, bu hesapların bireylerin spiritüel danışmanlık, atölye, seminer ve tanıtım toplantıları için çeşitli ilişki ağları ve anlık iletişim imkânı sağlamasıyla alakalıdır. Görseldeki bireyin “spiritüel yaşam koçu”, “Theta healer”, “Access bars”, “Mucize sembol dili”, “regresyon”, “sarkaç”, “NLP”⁴²¹, “EFT”⁴²², “JAAS”⁴²³ ve “kuantum uzmanı” olduğu görülmektedir. Bu uzmanlıklar bir kariyer ve kimlik göstergelerinin yanı sıra kişinin sahip olduğu ekonomik/spiritüel sermayeyi ifade etmektedir. Söz konusu spiritüel tekniklerin sağlayıcıları birçok ülkede spiritüelliği

⁴²¹ NLP (Neuro-Linguistic Programming - Nöro-Linguistik Programlama), zihinsel süreçler (nöro), dil (linguistik) ve davranış kalıpları (programlama) arasındaki ilişkiyi anlamaya ve değiştirmeye odaklanan, spiritüel bağlamlarda ise kişinin ruhsal ve duygusal sağlığını iyileştirmeye, içsel blokajları aşmaya ve daha yüksek bir bilinç düzeyine ulaşmasına yardımcı olabilir.

⁴²² EFT (Emotional Freedom Techniques), vücudun enerji meridyenleri boyunca bulunan belirli noktalara parmak uçlarıyla hafifçe vurarak enerji akışını düzenlediğini iddia eden spiritüel bir tekniktir. Bu noktalar, geleneksel Çin tıbbındaki akupunktur noktalarına benzer.

⁴²³ Amerikalı ruhsal şifacı Jean Adrienne tarafından geliştirilmiş Jean Adrienne Arınma Sisytemi (JAAS) bireylerin geçmiş travmalarını, duygusal blokajlarını ve bilinçaltı kalıplarını çözmelerine yardımcı olduğu iddia edilen spiritüel bir tekniktir.

pazarlayan küresel spiritüel şirketlerdir. Bu yönüyle katılımcılar, küresel spiritüel şirketlere ait teknikleri pazarlayan bireysel girişimcileridir. Örneğin Theta Healing spiritüel tekniği 180'den fazla ülkede 300 000'den fazla uygulayıcıya spiritüel eğitimler sağlayan⁴²⁴ uluslararası bir şirket görünümündedir. Pek çok katılımcı bu “uluslararası spiritüel şirketlerin” yurt içinde ve yurt dışındaki eğitimlerini, akabinde sertifikalarını alarak bir uzmanlık elde etmişlerdir. Bu uzmanlıkla birlikte spiritüel girişimcilik faaliyetlerini sürdüren katılımcılar aynı zamanda değerini enerji cinsinden ölçüldüğü spiritüellik odaklı bir kariyer de elde etmişlerdir.

Modern anlamda para, kapitalizmin bir ön koşulu olduğu gibi New Age'in uzmanlık eğitimlerinde de paranın kendisi kişisel gelişim için bir araç haline gelmiştir. Küresel spiritüel pazarda ise paranın değeri ve işlevi “enerji” kavramına yansıtılmıştır. Mikaelsson'un ifade ettiği gibi “New Age kapitalizmi”nde enerji “bilişsel bir para birimidir.”⁴²⁵ Theta Healing, Access Bars, bionerji, reiki, numeroloji gibi bin bir çeşit şifa tekniği aslında spiritüel anlamda enerji kavramının farklı şekillerde pazarlanmasıdır. Aşağıdaki görselde İslami Bioenerji markasının sahibi Kübranur Ateş'in web sitesinde aldığı eğitimler kısmında paylaştığı enerji eğitimlerinin bir kısmı yer almaktadır. 63 farklı eğitim ve uzmanlık alanına sahip olduğunu anladığımız Ateş'in enerji eğitimleri de aynı İslami Bioenerji gibi uzmanlığı enerji kavramıyla meşrulaştırılmış bireysel iddialara dayanmaktadır:

⁴²⁴ “Theta Healing Institute of Knowledge, <https://www.thetahealinginstituteofknowledge.com/about-think/>”.

⁴²⁵ Lisbeth Mikaelsson, “New Age and The Spirit of Capitalism: Energy As Cognitive Currency”, *New Age Spirituality: Rethinking Religion*, ed. Steven Sutcliffe - Ingvild Sælid Gilhus (London: Routledge, 2014), 165-166.

İnci Tanesi Enerjisi
Çakra Healing Enerjisi
Altın Kaplan Enerjisi
Alfa Omega Enerjisi
Elmas Işıltı Enerjisi
Altın Üçgen Enerjisi
Corax Enerjisi
Yıldız Rain Enerjisi
İleri Seviye Sevgi Enerjisi
Karmik Enerji
Sağlık Frekansı
Bilinçaltı ve Hastalıklar Eğitimi

Şekil 9. İslami Bioenerji Marka Sahibinin Sahip Olduğu "Enerji Uzmanlıkları"⁴²⁶

Burada dikkat çeken husus, katılımcıların spiritüel teknikleri pazarlarken, esasında pazarlanan şeyin kendi ruhsallıkları olmasıdır. Spiritüel teknikler, bireylerin gündelik yaşamlarında iyi oluşu sağlayıcı refah araçları olarak ön plandadır. Dolayısıyla bireylerin kendi ruhsallıklarının müteşebbisi oldukları bir sosyolojik bağlam öne çıkmaktadır. Bireylerin gündelik maneviyatlarının kullanışlı bir sermayeye dönüştüğü bu ortamda bir kişinin sosyal medya hesabında “3 ayda şu kadar kilo verdim” diyerek paylaştığı beden görseline karşılık, “Access Bars tekniğiyle şu sıkıntımdan kurtuldum” veya “Theta Healing’le şu döngüden çıktım” şeklindeki paylaşımlar dikkat çekmektedir. Bu tür paylaşımlar, spiritüel teknikleri kullananların sosyal medya hesaplarında kullanıcı memnuniyet ifadeleriyle şişirilmiş metinler ve görsel iletilerle desteklenmektedir. Bu durum, bireylerin gündelik ruhsal deneyimlerini sosyal medyada bir “sunum nesnesi”ne⁴²⁷ dönüştürerek ticarileştirdikleri bir ortamın varlığına işaret etmektedir. Doğan ve Kurt’un ifade ettiği gibi kendini optimize etmeyi buyuran neoliberal düzen,

⁴²⁶ Görsel, İslami Bioenerji web sitesinden alınmıştır. “İslami Bioenerji, <https://islamibioenerji.com/kubranur-ates-mihci/>”.

⁴²⁷ Sedat Karal, *Neo-Öznenin Bedensel İnşası: Popüler Diyet Kitapları Üzerine Bir İnceleme* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 43.

kendi efendisi olan girişimci öznenin gönüllü ve tutkulu bir şekilde öz-sömürüsüne neden olmaktadır.⁴²⁸

Türk toplumunun son 10 yılda uluslararası spiritüel şirketler için önemli bir pazar haline geldiğini belirtmek gerekir. Bu bağlamda, İslamileştirilmiş spiritüel girişimler, spiritüel teknik ve markaların rekabetçi piyasasında ortaya çıkmıştır. Uluslararası şirketlerin Türk toplumundaki spiritüel “distribütörleri” Carrette ve King’in tabiriyle kurumsal “dinin kültürel kaşesi”ni⁴²⁹ kullanmaktadırlar. Zira New Age’in ezoterik, Doğu dinleri ve psikoloji bileşenleri spiritüel pazarda “İslami kaşeler” ve “tasavvufi barkodlar”la satılmaktadır. İslam’ın kültürel kaşesini kullanmak, Kozanoğlu’nun betimlemesiyle toplumdaki “garantili referanslar”⁴³⁰ alanına tabidir. Şu halde enerji tekniklerine yapıştırılan İslami kavramların kültürel bir “barkod” ve “kaşe” olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Sonuç, Carrette ve King’in çalışmasında isabetli bir şekilde dile getirdiği gibi geleneksel ve kurumsal dini formların küresel spiritüel şirketlerin çıkarlarına hizmet etmek üzere “sessizce” ele geçirilmesidir. Daha açık bir ifadeyle spiritüelliğin ticarileştirilmiş biçimleri, “geleneksel dinlerin yaşadığı kültürel alanı” ele geçirmektedir. Burada geleneksel dini formlar geç kapitalizmin ideolojisini desteklemek amacıyla spiritüellik yoluyla yeniden markalaşmaktadır.⁴³¹

⁴²⁸ Byung Chul Han’dan hareketle çağdaş neoliberal toplumlardaki New Age olgusunu ele alan makale için bkz.Elif Doğan - Abdurrahman Kurt, “Neoliberal Rejimin Özgür Kölesi, Performans Öznesi’nin Antidepresanı: New Age Akımı”, *Din Sosyolojisi Araştırmaları* 3/5 (20 Ekim 2023), 16-39.

⁴²⁹ Carrette - King, *Selling Spirituality*, 90.

⁴³⁰ Kozanoğlu, *İnternet, Dolunay, Cemaat*, 48.

⁴³¹ Carrette - King, *Selling Spirituality*.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

4.1. Spiritüel Dindar Kadınlar Kimlerdir?

Spiritüellik ile dindarlık arasındaki ilişki, literatürde sıklıkla çatışma temelli bir uyumsuzluk olarak ele alınmaktadır. Batı toplumlarında yaygın kabul gören “Spiritüelim ama dindar değilim” kategorisi, teorik bölümde de izah ettiğimiz üzere spiritüel faaliyetlerle ilgilenirken kilisenin merkezde olduğu örgütsel dini dışlayan bir tutum olarak göze çarpar. Çünkü New Age pratikleri ortaya çıktıkları ilk andan itibaren kilise ve şapelin dışında gelişen bireysel spiritüel pratikler olarak algılanmıştır. Batı toplumlarının kendi kültürel bağlamında ortaya çıkan New Age’in Türk toplumuna girmesi ve gelişmesi ise İslam ve New Age pratikleri arasında farklı ilişki biçimlerini yansıtmaktadır. İslam’da kilisenin merkezde olduğu otoriter bir kurumun olmaması dindarlık ve spiritüellik arasında yerel dini tecrübeyi yansıtan farklı ilişki biçimlerini doğurmaktadır. Bu noktada “spiritüel dindar kadınlar” olarak kavramsallaştırdığımız olgu Batı’da ortaya çıkan “spiritüel ama dindar değil” kategorisine karşıt olarak spiritüel arayışlara katılan dindar bireyler örneğinde hem spiritüel hem de dindar olmakla çerçevelenmiş olgusal durumu ifade eder. Burada katılımcılar için “spiritüel dindar” ifadesini kullanılmaktaki amacımız onların dindarlık ve spiritüelliği bir arada tutmak adına ikisi arasında kurdukları uyum manevralarını ele almak ve bu ilişkinin çok boyutlu doğasını anlamaya çalışmaktır.

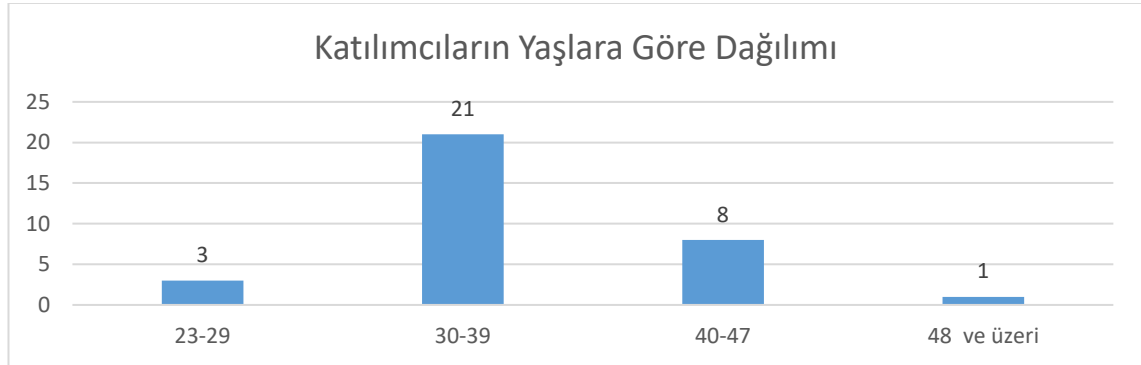
Gerek doğup büyüdükları dini çevre gerekse mezun oldukları örgütlü dini kurumlar hasebiyle geçmiş yaşamlarında İslam’ın inanç bilgi ve eylem boyutlarıyla ciddi şekilde irtibatlı oldukları anlaşılan spiritüel dindar kadınlar için en önemli dönüm noktası, Theta Healing, reiki, Access Bars, bioenerji, numeroloji gibi enerji şifa teknikleriyle tanışmaları olmuştur. Spiritüel dindar kadınlar söz konusu enerji şifa teknikleri aracılığıyla New Age’in spiritüel ortamına dâhil oldukları anlaşılmaktadır. Holistik ortama dahil olduktan sonra New Age’in dünya görüşünü benimsemek ve bu dünya görüşünü İslami düşünceye alternatif olarak kullanmak hem spiritüel hem dindar kimliğin gelişiminde rol oynayan önemli merhalelerdir.

4.1.1. Demografik Değişkenler

Batı'da yapılan New Age araştırmaları, spiritüel arayışlara katılanların büyük çoğunluğunun kentli, eğitilmiş, orta sınıf, orta yaşlı ve çoğunluğunun kadınlardan oluştuğunu göstermektedir.⁴³² Bu literatüre paralel şekilde hem Türk toplumunda New Age takipçileri üzerine yapılan çalışmalar hem de bizim hâlihazırdaki araştırmamız, New Age spiritüelliğine katılan bireylerin ezici çoğunluğunun kadın,⁴³³ orta gelir grubundan, şehir merkezlerinde yaşayan, eğitilmiş ve orta yaş grubundan kişiler olduğunu ortaya koymuştur.

33 kadının katıldığı araştırmamızda dindar bireyler arasında erkek katılımcı bulmakta çok zorlandığımızı ifade etmek gerekir. Bulduğumuz az sayıdaki kişiler de mülakat taleplerimizi kabul etmeyince araştırmamızı kadınlarla sınırlı tutmaya karar verdik. Erkek sayısının az olması dindar kadınların kadın-erkek ilişkilerini dini bir gerekçeyle sınırlı tutmalarıyla da alakalıdır. Bu noktada az sayıdaki bazı kadınlar atölye çalışmalarını içeren eğitsel faaliyetlerini yalnızca kadınlara yönelik olduğunu ifade etmiştir.

23 ila 59 yaş arasında değişen katılımcıların yaş ortalaması 36'dır. Yine uluslararası literatüre paralel bir biçimde, spiritüel pratiklere katılan katılımcıların 30-47 yaşları arasında yoğunlaşan orta yaş grubundan bireyler oldukları anlaşılmaktadır.

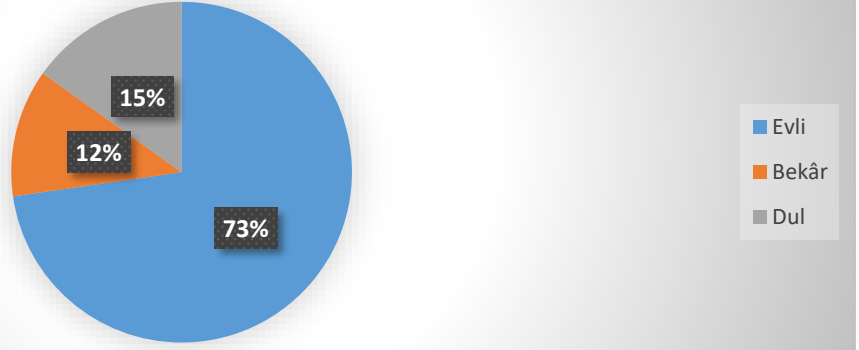

Tablo 1. Katılımcıların Yaşlara Göre Dağılımı

⁴³² Adam Possamai, "A Profile of New Agers: Social and Spiritual Aspects", *Journal of Sociology* 36/3 (2000), 364.

⁴³³ Türk toplumunda kadınların new age inanışlarına yönelme düzeyinin erkeklere oranla daha fazla olduğu dair araştırma bulguları için bkz. Cengiz vd., *Türkiye'de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.*, 111.; Ekber Şah Ahmedî, "Yeni Çağ İnanışlarının Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi Üzerine Bir Araştırma: Bursa Örneği", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 26/1 (2022), 148.

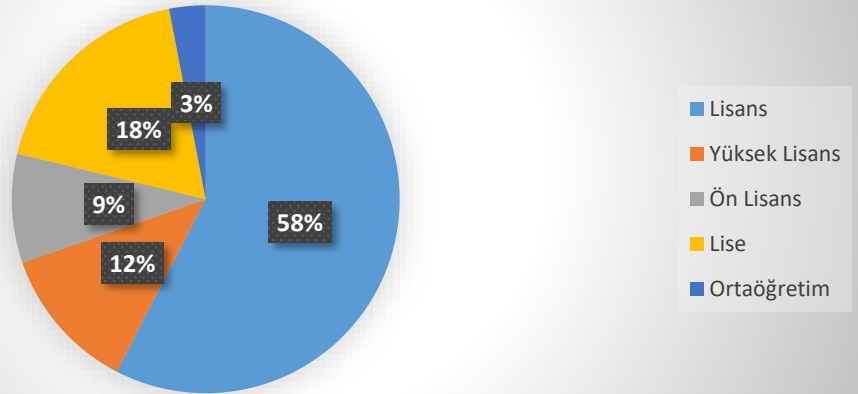
Katılımcıların Medeni Hal Dağılımı

Tablo 2. Katılımcıların Medeni Hal Dağılımı

Görüştiğimiz 33 katılımcının 24'ü evli, 4'ü bekâr, 5'i ise duldur. 33 katılımcıdan 8'i boşanmıştır. Boşanmış olan 8 katılımcının 3'ü daha sonra evlendiği için halihazırda evlidir. 2 katılımcı ise 2 defa boşandığı için 2 evlilik gerçekleştirmiştir. Evlilik gerçekleştiren 28 katılımcının 8'inin (%28.57) boşanmış olması yüksek bir oran olarak görülmelidir. Boşanma katılımcılar arasında ciddi aile sorunları sonrası gerçekleşmiş bir vakıa olarak göze çarpmaktadır. Boşanma sonrası aile birliğinin bozulması daha sonraki bölümlerde işleyeceğimiz üzere katılımcıları spiritüel arayışlara yönlendiren vakıalardan bir tanesidir. Ayrıca 8 boşanmanın 6'sı evliliğin ilk 5 yılında gerçekleşmiştir. Evli ve boşanmış olan katılımcıların çocuk sayılarına bakıldığında (24 evli, 4 boşanmış katılımcı) 6 katılımcının 3 çocuğu, 15 katılımcının 2 çocuğu, 3 katılımcının ise 1 çocuğu vardır. 4 katılımcının ise çocuğu yoktur.

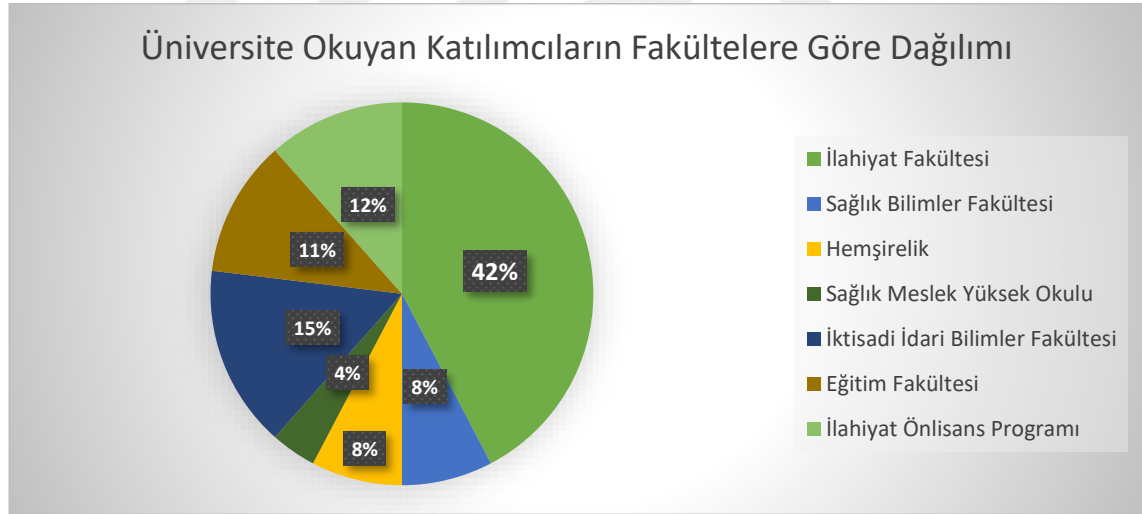
Katılımcıların Öğrenim Durumları Dağılımı

Tablo 3. Katılımcıların Öğrenim Durumları Dağılımı

33 katılımcıdan 19'u lisans, 4'ü yüksek lisans, 3'ü ön lisans, 6'sı lise, 1'i ortaöğretim mezunudur. Buradan yola çıkarak katılımcıların büyük çoğunluğu demesek bile çoğunluğunun (%69,7), üniversite mezunu (4 yıllık lisans) ve eğitim seviyeleri yüksek bireyler oldukları söylenebilir. 1980'lerden itibaren başlayan üniversitede başörtüsü yasağının, bazı katılımcıların eğitimlerini kesintiye uğrattığı ifade edilmiştir. Bu bağlamda lise mezunu iki katılımcı, başörtüsü yasağından ötürü üniversite okuyamadıklarını veya istedikleri bölümü yazamadıklarını ifade etmişlerdir. Yasaktan ötürü üniversite okuyamayan (3 katılımcı) eğitimlerini başörtüsü yasağı kalktıktan sonra tamamlayabilmişlerdir.

Üniversite okuyan katılımcıların bölümlerine bakıldığında, 2'si Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon, 2'si Hemşirelik, 1'i Acil Tıp Teknisyenliği, 4'ü İşletme ve Halkla İlişkiler, 3'ü Matematik ve İngilizce Öğretmenliği, 11'i İlahiyat Fakültesi ve 3'ü ön lisans İlahiyat Fakültesi mezunudur.

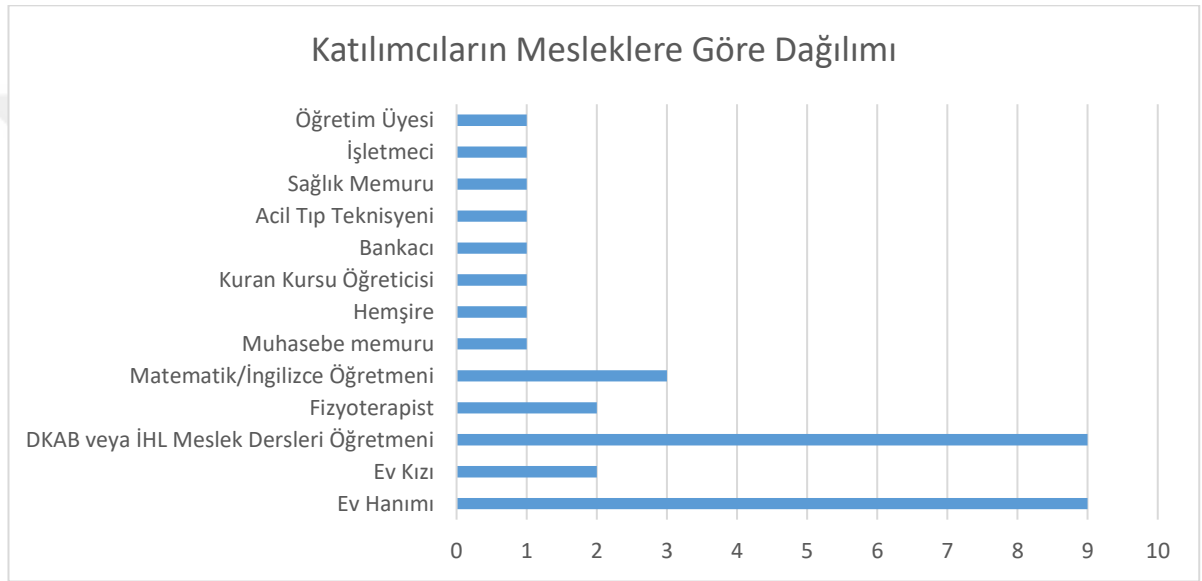
Tablo 4. Üniversite Okuyan Katılımcıların Fakültelelere Göre Dağılımı

İlahiyat fakültesi lisans mezunlarının 1'i hariç tamamı ilahiyat fakültesini örgün eğitimle okumuştur. Ayrıca katılımcıların 13'ü İmam Hatip Lisesi mezunudur. Katılımcılarda İmam Hatip Lisesi ve ilahiyat fakültesi mezun oranının yüksek olması onların örgütlü, resmi İslam'la ilişkilerini göstermesi açısından önemlidir.

Katılımcıların mezun oldukları bölümlerin doktorluk, mimarlık, mühendislik gibi profesyonel meslekler olmadığı görülmektedir. Bu durum alt orta sınıf ailelerden

gelmelerinin yanı sıra yine üniversitelerdeki başörtüsü yasağıyla da açıklanabilir. Buna bir örnek olarak okul birincisi olduğunu ve Tıp fakültesini kazanmaya hevesli olduğunu ifade eden 1988 doğumlu Menekşe, yasaktan ötürü sınava giremediğini ifade etmiştir.

Katılımcıların spiritüel arayışlara dahil olmadan önceki meslek durumlarına bakıldığında 9'u Ev hanımı, 2'si Ev kızı⁴³⁴, 9'u Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi veya İmam Hatip Meslek Dersleri öğretmeni, 2'si Fizyoterapist, 2'si Matematik öğretmeni, 1'i İngilizce öğretmeni, 1'i Hemşire 1'i Kur'an kursu öğreticisi, 1'i Bankacı, 1'i Muhasebe Memuru, 1'i Acil Tıp Teknisyeni, 1'i Sağlık memuru, 1'i İşletmeci, 1'i İlahiyat Fakültesi öğretim üyesidir.

Tablo 5. Katılımcıların Mesleklere Göre Dağılımı

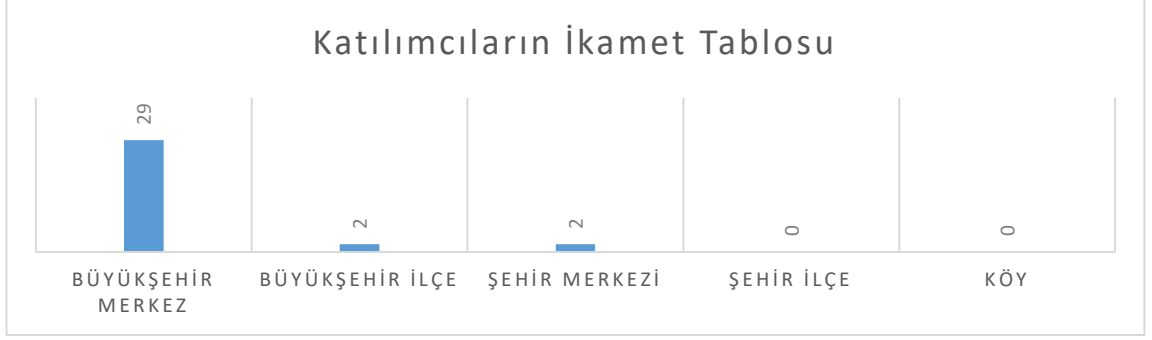
Katılımcıların hâlihazırdaki meslekleri ise spiritüel arayışlara katıldıktan sonra farklılık göstermiştir. Görüştüğümüz katılımcıların 26'sı spiritüel danışman, 7'si ise uygulayıcıdır. Katılımcıların 16'sı yalnızca spiritüel şifa danışmanlığı/eğitmenliği yaparken, 10 katılımcı ise mevcut mesleklerine ek olarak spiritüel danışmanlık da yapmaktadır. Buradan çıkan sonuç bazı katılımcıların spiritüel danışmanlığa başladıktan sonra mevcut mesleklerini bıraktıkları ve spiritüel girişimciliğe yöneldiğidir. Spiritüel tekniklerle edinilen çeşitli "uzmanlıklar ve yüzlerce danışan, katılımcıların bu alana yönelmelerini çekici hale getiren faktörlerdir. Çünkü bunlar ekonomik gelir elde etmelerine olanak sağlamaktadır.

⁴³⁴ 2 katılımcı "ev kızı" tabirini, lise veya üniversite mezuniyetlerinden sonra her hangi bir meslek sahibi olmayıp, evde ailesiyle vakit geçiren, ev işlerinde annesine yardım eden anlamıyla kullanmıştır.

Katılımcılara kendilerini ekonomik olarak hangi düzeyde gördükleri sorulduğunda, 27 katılımcı orta düzeyde olduklarını söylemiştir. Bunun yanı sıra 6 katılımcı kendilerini ekonomik anlamda üst orta düzeyde değerlendirmiştir. Katılımcıların spiritüel eğitimlere başlama süreci de bize onların sınıfsal durumu hakkında bilgi vermektedir. Çünkü spiritüel tekniklerin eğitim ücretleri, katılımcıların birçoğuna pahalı gelmiştir. Onların birçoğu ilk eğitimleri almaya karar verirken eşleriyle veya aileleriyle maddi ve finansal konularda, ufak çaplı çatışmalar ve anlaşmazlıklar yaşadıklarını aktarmıştır. Bu durumu katılımcılar, “son kalan bileziğimi bozdurdum,” “parayı denkleştirmek için biraz bekledim”, “biraz borç aldım” gibi cümlelerle ifade etmişlerdir. Evli katılımcıların büyük çoğunluğu, ayrıca spiritüel eğitim almalarına eşlerinin en başta karşı çıktığını bildirmiştir. Pek çok katılımcı ise bu noktada eşlerini sonradan ikna ettiğini dile getirmiştir. Katılımcıların eşlerinin itirazı yine ekonomi kaynaklıdır. Dolayısıyla katılımcıların büyük bir kısmının üst orta sınıflar gibi ulaşılması kolay ve bağımsız bir şekilde spiritüel eğitimleri satın aldıkları söylenemez.

Katılımcılar, spiritüel tekniklerin eğitimlerini tamamladıktan sonra aldıkları sertifikaların ve sahip oldukları spiritüel sermayenin bir uzmanlık oluşturduğunu fark etmişlerdir. Bu uzmanlık sayesinde, daha önce vermekte zorlandıkları ücretleri kazanmaya başlamış ve kendi ifadelerine göre ciddi bir gelir elde etmişlerdir. Hatta bir katılımcı başta itiraz eden eşinin sonradan asistanı olduğunu aktarmıştır. Dolayısıyla katılımcıların spiritüel danışman olduktan sonra elde ettikleri ekonomik gelire paralel olarak sosyal sınıflarında yukarı doğru bir dikey hareketlilik gözlemlenmektedir. Katılımcıların ifadeleri ve saha gözlemlerimiz, bu durumun katılımcıların tatil alışkanlıklarından giyim tarzlarına ve genel tüketim alışkanlıklarına kadar yaşam tarzlarını etkilemeye başladığını göstermektedir.

İkamet ettikleri şehirlere bakıldığında katılımcıların 11’i İstanbul’da, 7’si Bursa’da, 5’i Ankara’dadır. Kayseri, Eskişehir, Kocaeli, Mersin, Hatay, Afyon, Şanlı Urfa, Düzce gibi şehirlerden ise 1’er katılımcı vardır. Aşağıda tabloda görüldüğü gibi katılımcıların büyük çoğunluğu büyükşehir merkezlerinde ikamet etmektedir. Dolayısıyla spiritüel arayışların genel olarak kentli insanlara ait bir arayış olduğunun altını çizmek gerekir.

Tablo 6. Katılımcıların İkamet Tablosu

4.2. Katılımcıların Dindarlık Geçmişi

4.2.1. Büyüdükleri ve Yetiştikleri Sosyo-Ekonomik ve Dini Ortam

Çoğunlukla İstanbul, Bursa ve Ankara gibi büyükşehirlerde yaşayan katılımcıların ebeveynleri, Anadolu kırsalında yaşayan veya Anadolu'dan büyük şehirlere göç etmiş ailelerden oluşmaktadır. Katılımcıların ebeveynleri genellikle ilkökul ve lise düzeyinde eğitim almıştır. Babaları arasında üniversite mezunu olanların sayısı 33 kişi içinde 9 iken, anneler arasında sadece 3 kişi üniversite mezunudur. Bu nedenle, ailelerin büyük bir kısmının üniversite eğitimi almadığı görülmektedir.

4 katılımcının anne ve babası boşanmıştır. 3 katılımcı ise anne ve babasının bir ayrılık süreci yaşadığını ama bu sürecin boşanmayla neticelenmediğini söylemiştir.

Katılımcıların aileleri genel olarak alt orta sınıf görünümündedir ve çoğunluğu geleneksel İslami hassasiyetlere sahip dindar bireylerden oluşmaktadır. Ancak, dindarlık dereceleri açısından aileler arasında farklılıklar gözlenebilir. Dindarlık konusunda pek çok tanım farklılığı olsa da dindarlığın tezahür ettiği inanç, ibadet, bilgi gibi alanlardaki yansımalarına bakılarak anlaşılması yoluna gidilmektedir.⁴³⁵ Bu doğrultuda, katılımcıların ailelerini dindarlık açısından üç gruba ayırmak mümkündür.

Birinci grup, dindarlığını inanç, ibadet ve bilgi boyutuyla yaşayan ailelerdir. Bu tip aileler dindarlığın geleneksel boyutuna ek olarak dini grup üyesi olmaları yahut İmam Hatip Lisesi ve İlahiyat Fakültesi gibi resmi din eğitimi veren öğretim kurumlardan mezun olmaları yönüyle dindarlığın bilgi boyutuna sahip olmuşlardır. Bu yönüyle katılımcıların 11'inin ailesinin dini grup üyesi olması, 3'ünün ise ebeveynlerinden birisinin İlahiyat

⁴³⁵ Abdurrahman Kurt, *İşadamlarında Dindarlık ve Dünyevileşme* (Bursa: Emin Yayınları, 2009), 18-19.

Fakültesi mezunu olduğunu ifade etmesi çocuklukta din eğitimlerini etkilediği anlaşılmaktadır. Ailesi dini grup mensubu olan söz konusu katılımcıların da doğal bir şekilde çocukluktan itibaren dini grup üyesi olduğu söylenebilir. Neticede aile kurumu bazı katılımcıların geçmiş yaşamlarındaki dindarlığı etkileyen faktörler⁴³⁶ arasındadır.

Ailesinin dini grup geçmişinden hareketle “çift taraflı bağım var” nitelemesinde bulunan 39 yaşındaki İngilizce öğretmeni Merve, çocukluğundaki dini hayatını şöyle tasvir etmiştir:

“Anne tarafım bayağı Fatih’te “x” olarak bilinen, kendi çapında küçük bir Süleyman Efendi cemaati olan, yani fetva alınan bir aileydi. Öteki taraftan dedem de Bediüzzaman Said Nursi’nin talebesi. Öyle yani, çift taraflı bir bağım var. Hani, dindar bir aileden geliyorum. Annem babam, hani evvabin ve teheccüdü aksatmayan kişilerdi hepsi. Ben de, hani DNA’larımız aracılığıyla aile soylarımdan gelen bir şey vardı zaten dini eğilimim açısından... Hani, ben daha ilkokul üçüncü sınıfta babamın dini kitaplarını okuyarak ilkokul arkadaşlarımla sohbet eden bir tiptim, yani hiç kimse bana bir şey öğretmeden, yani ahiret vardı diyen biriydim. O zamandan damarlarımda vardı. Hiç kimse bana ‘namaz kıl’ demedi, ‘kapan demedi’; ben zaten hiç kimse demeden o çevrede kendiliğinden başlayan bir tiptim yani.”

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak görev yapan 32 yaşındaki Zuhal ise büyükşehirde yaşayan ailesini ve çocukluğundaki dini yaşamını şöyle aktarmıştır:

“Ben kendimi bildim bileli ailem örtülü, tesettüre dikkat etmeye çalışan biriyiz. Dedemin amcası, bizim köyde herkesin ‘hocam’ diye bildiği, benim de lisede iken tanıdığım biri. Allah’ın veli kulu, öyle diyeyim. “Ben şeyh değilim”, derdi ama etrafında çok insan vardı. Çok özel bir insandı, onun yetiştirdiği birçok kişi var. Şu anda yurt dışında biz ona intisap etmişiz yani. Bizim belli günlerde sesli zikirlerimiz oluyor, belli günlerde de sohbetlerimiz oluyor. O şekilde, öyle bir yapısı var. Bahsettiğim tarikat Nakşibendi. Biz hem sesli hem de sessiz zikir yapıyoruz. Ben 5 yaşındayken zikirle gidiyordum. Annem, ben kundakta iken zikir çekiyormuş. ‘Ben seni kundakta zikirlerle büyüttüm,’ der yani. Ailem de bağlıydı tarikata. Diyanet’in Kur’an kursuna da gittim. Ezberleri verenler, ağzını düzeltenler hafızlığa başlıyordu. Benim de hafızlık tecrübem var ama devam ettiremedim.”

32 yaşındaki Menekşe ise babasının İlahiyat Fakültesi mezunu ve öğretmen olmasının dindarlığında etkili olduğunu şöyle ifade etmiştir:

⁴³⁶ Aile-dindarlık ilişkisi için bkz. Abdurrahman Kurt, “Dindarlığı Etkileyen Faktörler”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XVIII/2 (2009), 3-6.

“Dindar muhafazakâr bir ailede büyüdüm. Babam da İlahiyat mezunu, İmam Hatip öğretmeni olunca da doğal olarak. Ailem dini konuda katkı sağladı özellikle annem çok ilgilenmiştir benimle. Zorlama olmadı namaz veya kapanma konularında hep örnek olmuştur bana o yüzden ilk eğitimimi ailede aldım. Liseye İmam Hatip’e başlayınca Kur’an kurslarına gittim ama küçükken camilere gittiğimi de hatırlıyorum.”

Güneydoğu’da bir ilin şehir merkezinde doğup büyüyen 34 yaşındaki İlahiyat Fakültesi mezunu Zehra ise daha çok babasının etkisiyle gelişen dini yaşamını şöyle aktarmıştır:

“Kürt asıllı bir ailenin çocuğuyum. Babam, Risale-i Nur camiasından, gençliğinden beri Risale-i Nur okuyan biridir. Bizi de hep o şekilde yetiştirdi. Muhafazakâr bir babanın muhafazakâr çocukları olarak yetiştik. Ki zaten ben babamın proje çocuğuydum. Bütün emellerini benim üzerime yüklemişti; yani işte ‘mücahide kızı ol’, ‘insanlara dini tebliğ et’, ‘Allah’ı anlat’, ‘peygamberi anlat’, sürekli bunlar bilinçaltı müktesebatımda bu vardır. O vakıf abilerden biri olmayı arzu edermiş kendisi de. Bana diyordu ki: ‘Sen evlenme, sen vakıf⁴³⁷ ol. Benim gerçekleştiremediğim hayalimi sen yap. Ben olamadım, evlendim, pişman oldum, sen evlenme, vakıf ol.’ O dönemde ben İmam Hatip yedinci sınıfa gidiyordum. Babamın beni beş altı yaşından beri dini yetiştirmesi, Peygamber hikâyelerinden tutun her şeyi biliyordum. Çocukluğumda kendimi Peygamber Efendimizle ortak bir yönü olan şanslı bir çocuk olarak görüyordum. O da öksüzdü, ben de öksüzdüm...”

İkinci tip dindarlık ise dindarlığın inanç ve ibadet yönüyle yaşayan, dindarlığın bilgi boyutuna yeterince haiz olmayan, dini bilgilerini geleneksel kültürden elde eden geleneksel dindar ailelerden oluşmaktadır. Bu yönüyle 10 katılımcı ailelerinin kendilerine dinin inanç ve ibadetler noktasında katkı sağladığını belirtmiştir. Namaz, oruç gibi temel ibadetleri ailelerinde öğrenen katılımcılar ilk dini bilgilerini Diyanet gibi resmi kurumlardan veya aile çevresindeki kişilerden almışlardır. Evli 2 çocuk annesi İlahiyat Fakültesi mezunu 36 yaşındaki Tuğçe çocukluktaki dini yaşamını şöyle tasvir etmiştir:

“Muhafazakâr ve dini hassasiyeti yüksek bir ailede büyüdüm. Ailem din eğitimi noktasında bana katkı sağladı, evet, ahlaki olarak bilhassa. Belki dini konularda bilgi olarak çok bir derinlik sahibi değillerdi ama ahlaki konularda çok yoğun, çok güzel bir eğitimle büyüdüm. Buna mukabil, zaten ortaokula İmam Hatip’te başladım ben. 11 yaşında zaten profesyonel

⁴³⁷ Risale-i Nur gruplarında hayatının belli bir kısmını veya tamamını evlenmeyerek dershane Risale-i Nur hizmetine adanmış grup üyeleri “vakıf” olarak nitelenmiştir. Hayatını risale hizmetine “vakfettiklerinden” dolayı kendisine “vakıf” denmiştir. Daha fazlası için bkz. Ahmet Selim Demiryürek, *Dini Gruplarda Adanma: Meşveret Cemaatinde “Vakıflık”* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 81. Ayrıca bkz. Abdurrahman Kurt - Ahmet Demiryürek, “Dinî Gruplarda Bekaret (Celibacy) Olgusu: Meşveret Grubu Örneği”, *Turkish Studies* 13/17 (2018), 251-270.

dini eğitim almaya başlamıştım. Ben lise yıllarımda namaz konusunda bir iki defa uyarı almışım, babamdan; başörtüsüne bence hiç ‘başını ört’ gibi bir şey olmadı ama İmam Hatip’e gittiğiniz andan itibaren, bizim zamanımızda 96 yılında, ben İmam Hatip orta 1’e başladım. O dönemde Bosna Hersek’ten mülteciler geliyordu, göçmenler geliyordu. Bosna Hersek’li ablalar, böyle uzun uzun pardüseli güzel ablalar filan dedim ki ‘ben böyle olacağım’; yani ben bunlara benzemek istiyorum. Onları gördüğüm anda kapandığımı hatırlıyorum. 11 yaş başörtüsü için hakikaten erken bir yaş aslında ama siz bunu psikolojik yönlendirme mi veya sosyolojik yönlendirme olarak anlayabilirsiniz.”

45 yaşındaki Cemile ise ailesinin dini bilgisinin yetersiz olduğunu dini bilgisini daha çok Kur’an kurslarından ve İmam Hatip Lisesinden elde ettiğini şöyle ifade etmiştir:

“Ebeveynim kırsal doğumlular, ilkokul mezunular. Ailemin çok fazla dini bilgisi yoktu. İşin bilgi kısmında değil, daha çok baskı kısmındaydılar. Namazımı zorla kıldırmaya çalışıyorlardı. Çocukluğumda kılıyormuş gibi yaptığım çok zaman oldu. Başörtümü zorla kapattım. Neden başımı örttüğümü Kur’an kursuna gittikten sonra öğrendim. Öncesinde, ‘Allah’ım neden beni böyle bir aileye verdin’, şeklinde isyan ediyordum, ‘Keşke beni başka bir aileye verseydin’, diye. Kur’an kursuna gidip işin gerçeğini öğrendikten sonra duam olumlu yönde değişmişti. Ailem tam olarak bilgi sahibi insanlar değiller ama dindar insanlardı, namazını kılan insanlardı. Babaannem ve dedem daha çok bir de. Duaları bana onlar öğrettiler ama onların bilinçli bir eğitim değildi. Bilinçli hale getirmek için hem Kur’an kursuna hem de İmam Hatip’e gittim.”

9 katılımcı, ailelerinin sadece inanç yönüyle geleneksel anlamda dindar olduğunu, ancak ibadetlerini düzenli olarak yerine getiremediklerini ifade etmişlerdir. Geleneksel saygılı dindarlık⁴³⁸ olarak da tiplendirilen bu dindarlık tipinde, dini ibadetler daha çok Ramazan ayı, Cuma namazları, kandil geceleri ve Kurban Bayramı gibi belirli zamanlarda yapılmaktadır. Dinin emir ve yasaklarına tam olarak uyulmasa ve yükümlülükler konusunda çok hassas davranılmasa da bir saygı söz konusudur. Katılımcılar, bu noktada dindarlığın bilgi ve ibadet boyutlarını ailenin dışındaki kurumlardan elde etmiştir.

Çocukluk yaşamındaki aile sorunlarında bahseden 31 yaşındaki Kur’an kursu öğreticisi Gamze, dini yaşamında daha çok annesinin ve anneannesinin etkili olduğunu belirtmiş ve Diyanet’e bağlı Kur’an kursunda hafızlığa başlayarak, Kur’an kursu öğreticisi olmaya giden sürecini şöyle aktarmıştır:

⁴³⁸ Vejdi Bilgin, *Din ve Toplum: Din Sosyolojisine Giriş* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2021), 263.

“Benim babam, annemle ilk tanıştığmdan itibaren sıkıntılı bir insan olmuş. Yani mafya işlerine karışmış bir insan. O yüzden dini eğitimi annemden ve anneannemden aldım. Babamı da zaten çok göremedim. Gelmeler, gitmeler, hapse girip çıkmalar tarzında oldu. Sonra da zaten, aşağı yukarı beş yıl önce olması lazım, annemle babam boşandılar. Zaten evlilik gibi değildi, boşanmaları da çok bir şey fark ettirmedir açıkçası. Babam şimdi başkasıyla evli, çocuğu da var, o şekilde. Hep annem ve anneannem vardı. Anneannem de çok etkindir, dedem de çok etkindir. Yani annemin tarafı iyidir, muhafazakârdır. Ben Diyanette hafızlık için başladığımda temelden oradan girdim, ondan sonra o iş üzeri devam ettim. Hafızlığa liseden sonra başladım açıkçası. Kur’an biliyordum ama tecvidsiz okuyordum. Yani dini bilgilerimi öğrenmem ona göre yaşamaya çalışmam, gençlik döneminde biraz da. 18 yaşında en baştan elif cüzünden başlayıp hafızlığı sonuna kadar götürüp belgemi de alıp hemen ardından Diyanet’e atandım. Öyle bir yolculuğum oldu.”

Ailesinin dindarlığını “Tabi ki inançlı insanlardı ama yaşamda İslam yoktu” diyerek ifade eden İlahiyat mezunu 41 yaşındaki Sümeyye, İlahiyat Fakültesi okumasına giden süreçte dindarlığını daha çok Kur’an kursu’ndan ve Ortaokuldaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeninden aldığını şöyle ifade etmiştir:

“Bulduğum yer zaten biliyorsunuz Erdek turistik bir yer. Kendi aile yapım da dindar bir aile değil yani hani namaz kılan oruç tutan bir aile yapım yoktu. Dini hayatına uygulayan bir ailem yoktu. Ben bir arkadaşımın vesilesi ile ortaokulda Kur’an kursuna gittim. Yaz döneminde orta birin yazında. Sonrasında ortaokulda yine bir Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenim vardı bütün dini bilgimi ben onlardan öğrendim diyebilirim. Elbette ki toplum olarak inançlı bir toplumuz ancak hani hayata geçirme noktasında ben bir örneklik çok görmedim. Mesela anneannem de benim ramazanda oruç tutar namaz kılardı yani bu kadar yani. Annem zaten çalıştığı için aktif olarak oruç tutmazdı ramazanlarda. Tabi ki inançlı insanlardı ama yaşamda İslam yoktu.”

Katılımcıların ailelerinden aldıkları ve kendilerinin de içinde bulunduğu dini yaşamlarını betimlemeleri, genel itibariyle, İslam’ın geleneksel ve kurumsal yapısına oturan bir çerçevededir. Bu çerçeve, İslam’ı inanç, ibadet ve bilgi yönüyle yaşamaya çalışan aynı zamanda Kuran, sünnet, ulemanın otoritesi ve buna dayalı ameli ve itikadi mezheplerin sınırlarında tevarüs edilmiş geleneği takip eden bir çerçevedir. Bu doğrultuda geleneksel ilmiyal bilgileri ışığında dindeki emir ve yasakları yerine getirmek dindarlığın temel şartı olarak dikkat çekmektedir. Buna ek olarak kılık kıyafet, mahremiyet, kadın erkek ilişkileri gibi günlük hayatın temel noktalarında İslam’a göre yaşamak esastır. Birisi hariç tamamı tesettürlü olan katılımcıların çerçevesini çizdiğimiz söz konusu geleneksel ve

kurumsal dindarlığın ana hatlarını geçmiş yaşantılarında takip ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca onların 5'inin tesettür olarak çarşaf giydiği görülmüştür.

Katılımcıların büyüdüğü ve yetiştikleri dini ortam noktasında en çok göze çarpan husus ise ailelerinden gördükleri dini baskı noktasındaki yorumlarıdır. Onlar bu minvalde geçmiş dini yaşamlarını anlatırken geleneksel dini yaşamlarından tatmin olmadıklarını dile getiren bir yaklaşım içinde olmuşlardır. Tatminsizliklerini “baskı ve korku merkezli dindarlık”, “özden uzaklaşma” gibi ifadelerle dile getiren katılımcılar, tevarüs ettikleri geleneksel dindarlığa dair yer yer hoşnutsuzluklarını dile getirmişler ve eleştirilerde bulunmuşlardır. Eleştiriler ve hoşnutsuzluklar, sadece ailelerinden aldıkları dini yaşamla sınırlı kalmayıp, katıldıkları dini gruplara ve resmi dini kurumlara da yönelmiştir. Bu durum, katılımcıların dini kimliklerini sorguladıklarını ve farklı bir dini anlayış arayışında olduklarını göstermektedir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni 27 yaşındaki Yasemin çocuklukta ailesinden aldığı dini yaşamından duyduğu tatminsizliği şu şekilde dile getirmiştir:

“Ailem koyu Sünni’dir. İşte şu yapılacaksa, yapılacak herhangi bir duygusal yönümü dikkate almayarak beni yetiştirmek istedi. Mesela ben küçüktüm, çok küçüktüm, bunu düşünecek şeyde değildim ama benim inandığım Allah ile annemin inandığı Allah’ın aynı olmadığını düşünüyordum. Daha sevgi dolu, daha ruhumu hitap eden bir din yaratıcısı olduğu arayışına girmiştim ve bu da beni farklı dini grupların içine itti. Mesela tasavvuftan tutun da zikirle olanlara girdim, ondan sonra başka yönde kendini geliştirmiş cemaatlere girdim, ama sonuç olarak burada da mutmain bir kalbim yoktu.”

Ailesinin dini grup geçmişinden hareketle “katı sofı” nitelimesinde bulunan 39 yaşındaki İngilizce öğretmeni Merve, çocukluğundaki dini hayatını şöyle tasvir etmiştir:

“Katı sofı derecede katı bir dindar çevreden geliyorum. Hatta üniversite okumama da karşılardı, daha önce. Sonrasında biz ikna ettik gibi, hani dindarların da okuması gerektiğine dair. Mesela benim annem babam çok dindar insanlar. Ama bana dini nasıl öğretiyorlar? İşte cehennem korkusu, ateş korkusu gibi şeylerle. Tamam, dindarlar ibadetlerini yapıyorlar, ama ahlaki boyutta, belki yalan filan değil ama iletişim problemleri olarak çok fazla travmaları, ahlaki boyutta çok fazla problemleri olduğunu gördüm. Mesela benim dedem dindardır, ama sürekli emredici bir dil kullanır, kul hakkına girerek bir hayat yaşar. O ibadet noktası nerede, ahlak boyutu nerede değil mi? Yani çocuklukta vardı, müzik dinlememiz bile mesela. Ben çocukken şunu hatırlıyorum: şarkı kasetini parçalamıştım, ‘Siz dinlemeyin, size yakışıyor mu dinden çıktınız’ gibi şeylerden ötürü mesela. Ortaokulda, lisede sinemaya gidiyorduk, film

seçerek tabii ki. Mesela annem giderken şöyle derdi: "Siz sinemada ölürseniz direkt cehenneme gidersiniz." Yani aynı şekilde bu korku, yani bir şey zorla olmaz. Ben liseye başladığımızda, 60 kişi içinde benim gibi 15'e yakın kapalı vardı, ama çıkarken 4-5 kapalı kalmıştık. Yani mesele şuydu: bir şeyleri aile baskısıyla değil de özümseyerek yapabileme. Benim kendi çabam olmasaydı, yani kendim okuyarak bilinçlenme, özümseme sürecime girmeseydim, aileme bıraksaydım, muhtemelen ben de dinden soğuyanlar arasına girebilirdim.”

Bu konudaki en ilginç örnek Ebru ve Berfu kardeşlere aittir. Ebru ve Berfu eğitimli, şehirli ve seküler üst orta sınıf bir ailede yaşarken annelerinin (Ebru 11 yaşında, Berfu henüz bebekken) İsmailağa cemaatine girdiğini ve birdenbire dini çok katı kurallarıyla yaşamaya başladığını ifade etmiştir. Hayatlarındaki bu büyük değişiklik, dindarlık ve dindarlar noktasında kafalarını epey karıştırmış görünmektedir.

“(Ebru 36): Sonradan dönüş yapan ailenin içinde büyüyoruz biz aslında. Ailemiz çok böyle sol kesimin içinde büyümüş, her şeyi yaşayan bir aile iken sonradan dönüş yapıyor. Ama ailenin içerisinde sadece anne dönüş yapıyor. Baba ise yine kendi yaşamına devam eden bir seküler bir baba veya ailemizin bir kısmı seküler yaşantıya sahip, Berfu ve ben kapalıyız ama gelinlerimiz açık. Bu durum biraz karışık. Annem, dönüş yaparak kendini tamamen dine vermiş, tamamen ama çok aşırı yoğunlaşmış. İsmailağa cemaatine giriyor annem. Orası da çok koyudur, bilmiyorum tanıyor musunuz? Çok sıkıdır, çok katıdır. Birden hayatımız tamamen değişti. İşte dışarıda yemek yerken, gezerken ondan sonra yılbaşı kutlarken birden her şeyin olmayacağı bir başka bir boyuta geçiş yaptı annem. Evde biz mesela yılbaşlarında içki içen, ondan sonra böyle dışarıdaki, çok Ankara'nın Çankaya bölgesinde yaşayan insanların hayatını biliyor musunuz? Öyle bir aile iken, yani Huzur Sokağı'ndaki o kadının hayatı gibi, biz de orada çocuğuz. Çocuk olarak en çok etkilendiğimiz süreç. Her şeyin yasak olduğu durum bizim için çok zor bir süreçti. Çünkü babam böyle bir durumu kabul edemiyor, o şartlar ile evlenmemiş. Annem o zamana kadar açık olduğu kendince günaha girdiği yılların pişmanlığını böyle kapatmaya çalışıyordu. Bizi mesela birdenbire okuldan aldı. Hemen yatılı medreselere verdi. İşte biz sonra Berfu'yla kendimiz karar verip liseyi dışarıdan bitirdik.”

“(Berfu 25): Ben annemin o ilk zamanlarını bilmiyorum tabi. Hani anne yolunu bulmuş, baba işiyle çok meşgul bir iş adamı. Annemin yoğun bir şekilde böyle Katolikçesine dinle uğraşan veya ne bileyim Yahudilerin o çok kesin kuralları vardır ya, asla taviz vermezler, onlar için caiz kısmı yoktur. Annem de birden o son noktayı yaşamaya çalıştı. Bence annem ile alakalı bir durum. İşte bu dönüm noktamız, hayatımızı tamamen etkileyen bir nokta. Dini yaşamadığı yılların acısı çıkarmak gibi diyebiliriz. Hoca mesela evinizde televizyon bulunmasın diyor. Geliyor annem eve, hemen televizyonu apar topar evden çıkarıyor, atıyor veya diyor ki sohbet yerinde yemek sünnettir. Annem geliyor eve, hemen apar topar bütün

yemek masasını, eski gümüşlükleri, her şeyi atıyor. Direk hocanın dediğini yapmayı biz biraz ilahlaştırma. İşte bizde dedik ki, ‘din masa mıdır?’ Dinin tek tartışması gereken noktası, tek sorun, yapılacak tek büyütülecek noktası işte masada yemek yemek midir? Diye sorularla başlarken okuyorsun, araştırıyorsun sonra işte neden böyle, doğrusu ne, insanlar neden böyle yapıyor, insanlar söyledikleri ile yaşadıkları aynı değil. Ruhları neden bu kadar hasta ama kişiliklerine yansımamış din diye sorularla başladık. Evet araştırmaya. Tabii ki bu süreçler de bizi kişisel gelişime sevk etti.”

Berfu ve Ebru, annelerinin de yönlendirmesi veya baskısıyla ilk dini eğitimlerini İsmailağa dini grubunun medreselerinde almıştır. Berfu, hafızlığını burada tamamlamıştır. Berfu ve Ebru örneğinde katılımcıların genelinde sirayet eden durum, onların çocukluktan itibaren dini grupların otoriter ve baskııcı dindarlıklarından hoşnut olmamalarıdır. Berfu, “Din masa mıdır?” diyerek aslında dindarlığın bu şekilci tarafını eleştirmiştir. Bu dindarlık ise ibadetleri yerine getirmede dindarlığın şekli ve taklidi yanlarına fazla önem veren dindarlık tutumudur. Söz konusu tutum fıkıh kitaplarında yer alan görüşlerin daha çok uçlarında dolaşır⁴³⁹ ve dindarlığı bazen kuru bir normatifiğe hapseder. Seküler ve dini alanların keskin bir şekilde ayrıldığı bu dindarlık tutumunda bireyler seküler diyebileceğimiz alanları korkutarak veya baskı uygulayarak sindirmeye çalışırlar. 34 yaşında İlahiyat Fakültesi mezunu Nurdan, bu tarz bir dindarlığı “dini elleyemiyor hiç kimse” diyerek şöyle eleştirmiştir:

“Küçükken Kur’an kursunda eğitim alırken, 12-13 yaşlarındaydım. İşte o zamanlarda, televizyonun şeytan icadı olduğu, Allah’ın sizi şöyle yakacağı, böyle çarpacağı gibi korkutucu söylemlerle karşılaştık. Ben o küçük yaşta bunun problemliliğini anladım ve içimden geçen şeydi: ‘Ben iyi bir hoca olacağım ve bu kadar öğrenciyi dinden uzaklaştırmayacağım’. Biz bazen dini kurullarla, bazen kalıplarla İslam’ı yaşanmaz hale getirebiliyoruz. Yani ya tamamen dindar olacaksın, ya da tamamen dışarıda dinin dışında kalacaksın. Dini sorgulayamazsın, dine kimse dokunamaz. Dini elleyemiyor hiç kimse.”

Katılımcıların çocukluk ve yetişkinlik döneminde geleneksel otorite merkezli dindarlıktan hoşnut olmama söylemleri, onların spiritüel arayışlara dahil olmaya giden yolda bize önemli işaretler vermektedir. Bilindiği gibi spiritüel arayışlara katılan bireyler, kurumsal dine ciddi bir mesafeye karakterize olan eğilimler sergilemektedir. Araştırmamız özelindeki temel fark ise onların geleneksel ve kurumsal dine tamamen

⁴³⁹ Vejdi Bilgin, *Adım Müslüman! : Protest Dini Müziğin Edebi ve Sosyo-Politik Bağlamı* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2020), 34.; Bilgin, *Din ve Toplum: Din Sosyolojisine Giriş*, 263.

mesafeli veya tamamen ayrışma içinde olduklarının söylenememesidir. Spiritüel arayışlara dahil olup tamamen İslam'ı terk eden veya kurumsal İslam'a mesafe koyan yahut kurumsal dindarlıktan tamamen ayrıışan dindar kökenli bireyler de olabilmektedir. Ancak bizim saha araştırmamızda esas yöneldiğimiz kişiler; dini inanç, ibadet ve bilgi boyutuyla yaşayan geleneksel ve kurumsal İslam'la ilişki içinde olan bireylerdir. Unutulmaması gereken bir başka husus da görüştüğümüz katılımcıların mevcut durumda spiritüel pratiklere aktif olarak katıldığından onların geçmiş yaşamalarını anlatma biçimlerinin, New Age'e ilk dâhil olduklarından bu yana yaşadıkları anılar ve deneyimler temelinde yeniden inşa edildiğidir. Bu durum saha araştırmamızda daha detaylı ele alacağımız gibi spiritüel ortamın kurum karşıtı doğasıyla da alakalıdır.

4.2.2. Katılımcıların Gençlik ve Yetişkinlik Dönemi Dini Bilgi Kaynakları Gelenek

Katılımcıların gençlik dönemi dini bilgi kaynaklarına bakıldığında devletin resmi din eğitimi kurumları olan İmam Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakülteleri de önemli bir yere sahiptir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi katılımcıların 11'i İlahiyat Fakültesi ve 3'ü ön lisans İlahiyat Fakültesi mezunudur. Ayrıca katılımcıların 13'ü İmam Hatip Lisesi mezunudur. Katılımcılarda İmam Hatip Lisesi ve İlahiyat Fakültesi mezun oranının çok olması onların örgütlü resmi İslam'la ilişkilerini göstermesi açısından önemlidir. Bazı katılımcılar kendi dönemlerinde İmam Hatip Liselerini katsayı adaletsizliği olduğu gerekçesiyle tercih etmediklerini de ifade etmiştir. İlahiyat fakültesi sayısının son 10 yılda gittikçe artması ve puan marjının buna paralel olarak düşmesi İlahiyat Fakültesi mezunu katılımcılarının sayısını arttıran nedenlerdendir.

Katılımcıların diğer önemli bir bilgi kaynağının dini gruplar olduğu anlaşılmaktadır. Daha önce ifade ettiğimiz gibi, katılımcıların yaklaşık üçte birinin ebeveyninin dini grup üyesi olması zaten katılımcıların bir kısmını çocukluktan itibaren dini gruplara kendiliğinden yöneltmiştir. Katılımcılara sorduğumuz “Her hangi bir dini gruba bağlılığınız var mı/ var mıydı ?” sorusuna 33 katılımcının 18'i önceki hayatında belli bir dini gruba veya gruplara üye olduğunu belirtirken 8 kişi dini grupların faaliyetlerine geçici olarak dışarıdan katıldığını belirtmiş, 7 katılımcı ise her hangi bir dini grup üyeliği veya dini grup faaliyetlerine katılımının olmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla 26 katılımcının önceki hayatında belli bir dini gruba üye olduğu veya üye olmayıp dışarıdan faaliyetlerine katıldığı ifade edilebilir. Katılımcıların dini gruplarla iltisakları genel olarak

lise ve üniversite dönemine dayanmaktadır. Nakşibendi tarikatına 6, Risale-i Nur gruplarına 6, İsmailağa dini grubuna 6, Menzil grubuna 2, Süleymancı dini gruba 2, Erenköy grubuna 2, Haydar Baş grubuna 1 atıf yapılmış diğer katılımcılar ise bazı dini gruplara katıldığını ifade etmiş ancak her hangi bir dini grup ismi vermekten kaçınmıştır.

4.3. Dindarların Spiritüellik Arayışı

4.3.1. Yaşam Sorunları

Katılımcıların yaşam hikâyelerinde dikkat çeken şey, spiritüel arayışa giden yolda bir dizi yaşam sorunuyla karşılaşmalarıdır. Bu sorunlar, sağlık sıkıntıları, ailevi problemler, ilişki problemleri gibi geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Hayatta karşılaştıkları zorluklar bireyleri bir kırılma noktasına veya önemli bir eşiğe taşımış ve arayışa yöneltmiştir. Tecrübe ettikleri yaşam sorunlarına pratik çözüm arayışında olan katılımcılar bu dönemde spiritüel pratiklerin çok çeşitli ağlarına dâhil olmaya başlamışlardır. Ayrıca bireylerin muzdarip olduğu yaşam sorunlarının, kurumsal dine mesafe ile karakterize olan bazı sorgulamaları da beraberinde getirdiği anlaşılmaktadır.

Görüştiğimiz katılımcıların yaşamla ilgili sorunlarını genel hatlarıyla dört kategoriye ayırabiliriz. Bunlar eşle ilgili problemler, bedensel rahatsızlıklar, birinci dereceden yakınlarla yaşanan ilişki problemleri, eğitim sorunu ve iş/meslek problemleridir. Bazı katılımcıların yaşadığı yaşam sorunları bu beş kategoriden birden fazlasına dâhildir.

Eşle ilgili problemler katılımcılar arasında en çok karşılaştığımız yaşam sorunudur. Bu sorunlar boşanmayla biten evlilik sonrası psikolojik yıpranmışlık ve yeni hayata adaptasyon, eşle yaşanan psikolojik ve fiziksel şiddet, duygusal bağlanma, değersizlik ve ilişki problemleridir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi evlilik yapan 28 katılımcının 8'i (%28.57) boşanmıştır. Bu noktada boşanma, katılımcılar tarafından New Age pratiklerine katılmada önemli bir kırılma noktası teşkil etmiştir.

Ayrıca katılımcıların hemen hemen yarısının (33 kişiden 18'i), hayatlarında yaşadıkları zorluklardan sonra genel olarak ilk durakları psikolog veya psikiyatriye gitmek olmuştur. Dolayısıyla görüştiğimiz 33 katılımcıdan 18'i spiritüel arayışlara katılmadan önce belirli bir süre psikolog veya psikiyatriste gittiklerini ifade etmiştir. Psikoloğa bir veya iki defa gidip bırakan katılımcılar olduğu gibi yıllarca psikiyatrist tedavi kapsamında ilaç kullanan katılımcılar da vardır. Depresyon, anksiyete bozukluğu, travma sonrası stres

bozukluğu ve panik atak yaygın olarak dile getirilen psikolojik rahatsızlıklardan bazılarıdır.

Eğitimli ve dindar bir aileden gelen 34 yaşındaki Nurdan, İmam Hatip Lisesi ve İlahiyat Fakültesi mezunudur. İmam hatip Lisesi mezuniyetinden sonra başörtüsü yasağından ötürü üniversite okuyamadığını ifade eden Nurdan, kendi ifadesiyle “20 yaş gibi erken bir yaşta” evlenmiş kötü giden evliliği boşanmayla sonuçlanmıştır:

“Benim hayatımda bu alana girmemin sebebi de hayatımdaki problemler: Kötü bir evlilik ve boşanmayla sonuçlanan diyelim ve hayattaki bir şeyleri yerine oturtamamak, boşanmanın getirdiği zor bir durum. Yani, dini anlamda bilgimiz var ama bu sizi rahatlatmıyor kafa olarak; huzursuzluk, bir stres, hayatta geç kalmışlık duygusu ve engellenme. Erken yaşta evlenme, eğitimimiz yok, okula gidemiyoruz, devam etmiyoruz. Dolayısıyla bir boşluk dönemi, bir şekilde hayat bizi bu noktaya getiriyor ve ben nerede yanlış yaptım; bir değersizlik, bir şeyleri yapamıyor olmak. Evet, bizler ailemizden güzel eğitim aldık ama ailemizden çok değerli, kıymetli olarak güvenli olarak yetiştirildik diyemem, o konuda birtakım eksikliklerimiz de var ama neyse, anne babamı artık suçlamıyorum. Sonrasında, kendi arayışım neticesinde yaklaşık 8 sene kadar önce bir yaşam koçundan ders almaya başladım. O kadın bana ‘kuantum’, ‘bilinçaltının gücü’, ‘rezonans kanunu’ gibi kitaplar önerdi. Bu kadın dindar değildi ama yaşam kalitesi ve insana değer verme konusunda onu çok beğenmiştim, dindar olarak tanıdığım insanlardan aynı hoşgörüyü göremediğim için belki de... Yani, bu arada dini kalıpları sorguladığım bir dönem de oldu; acaba bize yanlış mı öğretildi, niye umutsuz, kıskanç, tevekkül edemez olduk diye. Bu ders aldığım kadının farklı bir bilgi boyutuna sahip olduğunu fark ettim ve onunla seanslara devam ettim.”

Nurdan’ın arayış hikâyesi, katılımcıların genelinde gözlemleyebileceğimiz bir seyir takip etmektedir. Öncelikli olarak Nurdan boşanmayla sonuçlanan “kötü bir evlilik” yaşamış bu durum onu bir kırılma noktasına getirmiş ve kendi durumu üzerine düşünmeye sevk etmiştir. İkinci olarak “dini anlamda bilgimiz var ama bu sizi rahatlatmıyor kafa olarak” söylemi, geleneksel dini hayatına dair diğer söylemleriyle birlikte mevcut dini konumunun yaşadığı hayat problemlerinden onu kurtaramadığını ifade etmektedir. Yani ailesinden ve çevresinden devraldığı geleneksel dini hayatın kendisini tatmin etmediğini veya içinde bulunduğu bunalımdan kendisini çıkaramadığını dile getirmektedir. Üçüncü olarak bir süre psikoloğa da gittiğini ifade eden Nurdan onun da bir faydasını göremeyince arayış içerisindeyken spiritüel yaşam koçundan seans almaya başladığını dile getirmiştir.

Boşanma ve özel hayatta yaşanan problemlerle ilgili belki de en trajik yaşam öyküsü 34 yaşında bir dönem Kur'an kursu öğreticiliği ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak görev yapan Zehra'ya aittir. Zehra, geleneksel halk kültürünün baskın olduğu Urfa'da yetişmiş; öğretmen olan babasının da mensup olduğu Risale-i Nur okuyucu gruplarından dini yaşayış olarak beslenmiştir. Zehra'nın babası Urfa'da etkin Abdülkadir Badıllı grubuna mensup "nurcu" bir öğretmendir. Annesini küçük yaşta kaybetmesiyle 24 yaşına kadar "üvey anne zulmü" gördüğü son derece travmatik bir çocukluk ve gençlik dönemi yaşadığını ifade eden Zehra, babasının vefatına yakın üvey anneyle yaşamayı göze alamadığı için 24 yaşında boşanmayla sonuçlanan kısa süreli "talihsiz" bir evlilik yaşamıştır. Eşinin kendisini boşamasıyla geleneksel halk dininin de baskın olduğu Urfa'da kendisini terk edilmiş ve utanç içinde hisseden Zehra'nın ikinci evliliği de boşanmayla sonuçlanmış, üstüne bir de eşinin FETÖ üyeliğinden ötürü öğretmenlik mesleğinden ihraç edilmiştir. Zehra, bu süreci "Bu kadar yıkıntının içinde sizce bir insan şifa arayışına girmez mi? Hayatımın dibi yani!" diyerek sonlandırmıştır:

"Urfa'da dul kadın statüsüne girdiğim için bunalımdaydım. Başımdaydım bir boşanma geçtiği için utanç içindeydim... Kızımın babası da, ben sonradan fark ettim, bu boşluğundan yararlanmış. İşte evim var, param var, mesleğim var; kendisi de işsiz, FETÖ'den de atılmış aslında. Bana yurt dışında çalışacağını söyledi. 'Benimle oraya gelir misin? Afrika'ya.' Ben de işte, 'babamın da hayali gerçek olur. Ben de insanlara tebliğ ederim', dedim. 'Gelirim', dedim. Sonra çok hızlı bir şekilde nikâhı yapmak istediler... Ben de inandım. Meğerse oldubittiye getirmek istemiş. Nikâhı yaptıktan sonra dedi ki; 'Yurt dışına gitmeyeceğiz'. Öyle deyince kala kaldık ortada. Ev, eşya yok. Ben geçindirdim evi bir müddet. Sonrasında ben onun bazı kötü, gayri ahlaki şeylerini yakaladım. Sonra boşanmaya karar verdim. Ben boşanma davasını açtıktan bir ay sonra darbe oldu. O da darbeden istifade edip beni şikâyet etmiş. Daha sonra açığa çıktı onun şikâyet ettiği. Açığa çıktıktan sonra ihraç oldum. Ondan da çekişmeli de olsa, zor da olsa boşandım. Şimdi bir kızım var. Tabi ben hayatımda şimdi ihraç oldum, boşanmalar yaşadım. Bu kadar yıkıntının içinde sizce bir insan şifa arayışına girmez mi yani? Hayatımın dibi yani. Dedim ki, 'Allah'ım benden muradın ne? Senin rızan için faydalı olmak istedim ama ne oluyor, anlamıyorum. Bu imtihanları artık kaldıramıyorum," dedim. Tam bir çıkmaz ve kitlenmişlik yani."

Zehra'nın yaşam hikâyesi, Nurdan'a benzer bir şekilde, edilgin, geleneksel halk dinine ve kültürüne gömülü bir benlik tasviri sunmaktadır. Zehra, yaşadığı zorluklarla mücadele etmede aktif bir tutum sergilemeyip, geleneksel değerlere şekilsel olarak itaat etme eğilimi göstermiş gibi görünmektedir. Anlattığı yaşam öyküsünde vurguladığı nokta,

örgütsel ve dini gruplara bağlılıkla yoğun bir dindarlık izlenimi vermesine rağmen, söz konusu dindarlık arka planının karşılaştığı problemleri çözme veya anlamlandırma konusunda yetersiz kalmasıdır.

Hâlihazırda Matematik öğretmeni olan 32 yaşındaki Hilal, kırsal kesimde kendi ifadesiyle geleneksel dindar bir ailede yetişmiştir. Lise döneminde başlayan başörtüsü yasağı onun üniversiteye 3 yıl perukla devam etmesine sebep olmuştur. Lise ve bilhassa üniversite döneminde İmam Hatip Lisesi ve İlahiyat çevresine yakın STK'lerden dini ve entelektüel eğitim aldığını ve bu süreçte birçok dini gruba da girip çıktığını ifade etmiştir. Hilal'in hayatını etkileyen en önemli yaşam sorunu ise evlilik sonrası eşinin ailesiyle yaşadığı birtakım ilişki problemleridir:

“Evlendikten sonra eşimin ailesi ile sorunlar yaşıyorduk, ciddi sıkıntılar olmuştu, depresyona girmiştin. Eşimin ailesi son derece dindar bir çevreydi ve ben buna güvenerek o aileyi ve eşimi de sevdim, tanıdım. Ve evlendikten sonra tamamen yansıtılanın tersinde bir yaşam tarzıyla karşılaştım. Bu bende çok büyük bir krize sebep oldu. Kabul edemedim, birçoğunun iş kendi meselelerine dayandığı zaman o dinin temellerinin hepsinin kullanılabilir metaya dönüştüğünü gördüm. Ayetler sadece anne baba ayetlerine indirgendi. Ondan sonra din sadece itaate indirgendi, dürüstlük ve riya gibi kavramlar vitrine indirgendi. Bunlara sadece eşimin ailesinde değil, eşimin ailesinin çevresinde de şahit oldum. Ben bir sıkıntı içindeyim, bana denilen ‘Müslümanın terapist ihtiyacı olmaz, bir Müslüman psikoloğa gitmez, ne gerek var, ayetleri oku, yetmiyor mu, ayet maneviyattır, din maneviyattır, inancında mı bir sıkıntı var?’ şeklinde sürekli sürekli buradan eleştiriliyoruz ve inançlı olmak ve yaşadığımız problemin arasında sıkışıp kalıyoruz. Çevremden en güvendiğim en okumuş dindar insanlardan duyduğum şey şuydu: ‘Müslümanın terapiye ihtiyacı yok, onun imanına ona yeter. Sorun yaşıyorsan iman eksikliğindedir.’ Bu, benim yaşadığım sorunu da reddeden ve beni yok sayan bir bakış açısıydı. Ve bunu bir kapıda, iki kapıda yaşamadım. Hangi kapıyı çaldımsa hep aynı şeyi yaşadım. Ben dindar bir Müslüman olarak dini şeyleri yaptığım müddetçe takdir edildim. Ama sıkıntı yaşadığım zaman sıkıntılarım yok sayıldı. Ben bu eğitimleri aldıktan sonra özgürleştim.”

Hilal'in evlilik sonrası yaşadığı ilişki problemleri ve depresyon süreci onun din ve dindarlık algısında da bir değişime yol açmış görünmektedir. Hilal'in eleştirisi yaşadığı problemlerin dışsal bir dindarlık lehine yok sayılmasıdır. Dolayısıyla Hilal'in eleştirileri, dinin derin anlamını ve insani yönünü göz ardı eden, şekilci ve empati yoksunu bir dindarlık anlayışına yönelik yapılmaktadır. Bu noktada Hilal'in “inançlı olmakla yaşadığımız problemin arasında sıkışıp kalıyoruz” cümlesi dikkate değerdir.

Katılımcılar yaşam sorunlarını dile getirirken, Hilal'in örneğinde olduğu gibi, dindar olmakla manevi/ahlaklı olmayı ayırt eden bir tutum sergilemektedir. Bu durum, dindarlar ve dindarlık algısında bir değişimi göstermektedir. Önceden dindarları herhangi bir kategorik ayrıma tabi tutmadan değerlendirirken, şimdi “dindar ama maneviyatlı değil” gibi kategorik ayrımlara başvurulmaktadır. Buna göre kişinin namazını kılıp, orucunu tutması veya tesettürüne dikkat etmesi o kişiyi tek başına dindar yapmamaktadır. Söz konusu kişinin aynı zamanda ahlaklı ve maneviyatı güçlü olması gerekir. Dolayısıyla, Hilal’in sosyal çevresinin sunduğu, bireyin iç dünyasını dikkate almayan, bireye değer vermeyen, yüzeysel dindarlık anlayışının, onu tatmin etmeyip içsel bir arayışa yönlendiren etkenlerden biri olduğu görülmektedir.

45 yaşındaki Havva üniversite mezunu (İşletme Fakültesi), evli ve 3 çocuk annesidir. Geleneksel dindar bir ailede büyüyen Havva, kendi memleketindeyken 12 yaşında Mahmut Efendi cemaatinin medresine girmiş, ilk dini eğitimini medresede almış aynı yaşta tesettüre girmiştir. Evlendikten sonra İstanbul’a taşınan Havva’nın eşiyle ilgili birtakım sorunları olduğu anlaşılmaktadır. Onu spiritüel tekniklerle tanıştıran sorun ise 5 yaşındaki kızının rahatsızlığıdır:

“Gel gelelim evliliğimizde sıkıntılar patlak vermeye başladı. Eşim eve her gece sarhoş gelmeye başladı. O kadar sarhoş ki her gece yanında bir arkadaşı onun kolundan tutup eve getiriyordu. Yok, bu böyle gitmez dedim her gece eve sarhoş gelmesi bir de yanında arkadaşının onu eve getirmesi hiç sağlıklı değildi. Bir çözüm buldum ona. O dışarıda içemiyorsa evde içmeliydi. Ona her gece evde çilingir sofrası hazırladım. Evde içmeye başlamış en azından gözümün önündeydi. O sarhoş olduğu için uyumadan birlikte sabahlıyor gündüzleri uyuyorduk. Çocuklarıma ve bana bir şey yapacak korkusu ile sabaha kadar hiç uyuyamıyordum. 7 yıl benim üzerime hiç güneş doğmamıştır. Sürekli pişmanlık içerisinde kendime sorular soruyordum. Allah’ın nasıl oldu da içki içen alnı secdeye değmemiş bir insanla evlendim ben? Hâlbuki beni isteyen bir sürü talibim vardı ama ben onu seçmiştim. Ailemin de rızası yoktu bu evliliğe. Aileme karşı mahcup olmamak için iteleme kakalaya bu evliliği yürütmeye çalıştım. Eşim içki içmesinden ötürü bana sürekli şiddet uyguluyordu. Şiddet izleri hala sırtımda mevcut. O süreçte eve gelen hacizler filan çok sıkıntılı süreçlerden geçiyordum(...) Ben de Sakarya’ya kız kardeşimin yanına gittim. Bir gün biz tartışırken kızım titremeye başladı. Sonra ilerlemeye başladı rahatsızlığı, anlama ve yorumlama noktasında yaşlılarından biraz geri olduğunu gördüm. Bunun eğitimle düzeleceğini söylesem de tam anlamıyla düzelmesinin mümkün olmadığını söylediler. Ben de kızım için çözüm arayışı içerisine girdim. Spiritüel eğitimlerle bu süreçte tanıştım.”

Fizyoterapist olan 35 yaşındaki Kadriye, kendi ifadesiyle dini anlamda “muhafazakâr ve korunmacı” bir ailede büyümüş, üniversiteyi başörtüsü yasağından ötürü perukla okumuş ve hocalarının başörtüsü baskısından dolayı 1 yıl uzatmalı olarak üniversiteyi bitirebilmiştir. Üniversite’de birçok mobinge maruz kaldığı o dönemi hayatında unutamadığı travmalardan biri olarak zikreden Kadriye, evlendikten sonraki arayış hikâyesini şöyle anlatmaktadır:

“Çocuğum doğup bir lohusalık döneminden sonra bir depresyon sürecim oldu. Böyle hayatta hiç desteklenmediğimi, yalnız olduğumu ve Allah tarafından da duyulmadığımı, desteklenmediğimi hissettiğim bir dönemdi. Eşim çok yoğun çalışıyordu. Yalnız hissettim ben. Böyle hayatımda hem de işimde değişiklik olmasını istediğim bir dönemdi. O zaman bir psikologdan seans aldım, gittim. Bir süre beni rahatlatmadı. Sonra arayış içindeyken başka birinden seans aldım. Regresyon terapisti olan, çok açık, mayolu resimleri var, açık da giyinen birisi. Belki tanıyorsunuzdur, Tuğçe Işınsoy diye bir kadın. Yani Tuğçe Işınsoy’a gitme sebebim, Allah diyor ya Vedud, kitap diyor, kadın kendisinin değiştiğinden bahsediyor. Yani onun bizim yaptığımız terapilerle hiçbir ilgisi yok, onun şu anda farkındayım. Popüler bir kadın o zaman. Ondan bir seans aldım, kızımın çeyreğini bozdurdum, çeyrek parasına o zaman bir seans aldım. Çünkü ben bir çıkış yolu arıyordum ama 20 dakikalık bir seanstı. Beni 20 dakika boyunca azarladı. (...) Bana dedi ki: ‘Geceleyn kuşlara yem ver, caminin etrafında beyaz makaralı ipliği dolandır, geceleyn kalk şu sureyi oku.’ Ben onun dediklerinin bir kısmını not aldım, bir kısmını yazamadım. Bir de bir sürü azar yiyince bunları da yapamadım. Sonra, o dönemde yine arayıştayken bir arkadaşım vesilesiyle Theta Healing eğitimiyle tanıştım.”

37 yaşındaki Nihal de Kadriye ile benzer duraklardan geçen bir arayış hikâyesine sahiptir. Bir dönem Acil Tıp Teknisyeni olarak da çalışan Nihal, dindar bir ebeyni olmadığını, bu yüzden ilk dini eğitimini çocukluğunda dedesinden aldığını, lise döneminde ise faaliyetlerine katıldığı “Nur cemaati” vasıtasıyla tesettüre girip namaza başladığını ifade etmiştir. Evlendikten sonra, dini yaşayışını istikrarlı ve bilinçli bir şekilde ibadet ve bilgi boyutuyla yerine getirdiğini belirten Nihal, doğum sonrası lohusalık depresyonuna girdiğini ve bu depresyonun kendisini bir arayışa sevk ettiğini şu şekilde anlatmıştır:

“Hastanede doktor beni doğum masasında bir tek dövmediği kaldı ve ben çok etkilendim o lohusalık döneminde inanılmaz depresyona girdim. Bu beni çok kötü hissettirdi ama ben yıllar sonra anladım ki! kendimi yetersiz ve sıkıntılı hissettiğim için o doktoru hayatıma çekmiştim. Anlatmak istediğim benim frekansım değersizlik frekansıydı ve sanki doktora beni değersizleştir mesajı veriyordum. Benim en hassas olduğum dönemde doğum anında bana bunu yaptı ve ben bunu hiç unutamadım. 10 yıl boyunca 55 kere psikoterapi aldım ve

tik bozuklukları vardı başlamıştı, annelik yapamıyordum 55 kere psikoterapi almama rağmen ben intihardan döndüm inançlı dinimi yaşayan olduğum halde Allah'tan korktuğum halde bir türlü çıkış bulamıyordum. Sonrasında en son Tuğçe Işınsu'yu duymuşsunuzdur regresyon terapisti... En son ona gittim. 15 dakikalık seansta o zamanın şartlarında benim için çok büyük bir rakam olan 3,5 yıl önce 350 lira para vermişim. 15 dakika boyunca beni azarlamıştı, sürekli azarlamıştı. O gün çok salak hissettim kendimi...”

Kadriye ve Nihal'in arayış hikâyelerinde dikkat çeken, yaşadıkları sorunları psikolojik destekle çözemediklerini ifade etmeleridir. Her ikisinde dindar olan Nihal ve Kadriye, içinde buldukları yaşam sorunlarından çıkış noktasında dindarlıklarının yeterli bir anlam sağlamadığını ifade etmiştir. Kadriye, “Allah tarafından da duyulmadığımı desteklenmediğimi hissettiğim bir dönem”; Nihal, “ben intihardan döndüm inançlı, dinimi yaşayan olduğum halde Allah'tan korktuğum halde bir türlü çıkış bulamıyordum.” sözleriyle bu duruma atıf yapmıştır. Aslında, Nihal ve Kadriye'nin arayış hikâyeleri, modern kent yaşamının bireyleri içine düşürdüğü yalnızlığı da gözler önüne sermektedir. Nihal ve Kadriye'ye göre, kent toplumunda geleneksel dindarlık formları, bireyleri sıkıntılardan kurtarabilecek üst bir anlam sunmada yetersiz kalmaktadır. Modern tıp ise, bireyleri yadsıyan ve onları görmezden gelen bir tutuma sahiptir. Nihal'in “doktorun beni bir dövmediği kaldı” ifadesi de bunu ima etmektedir. Modern bir terapi yöntemi olarak psikolojinin ise bireylerin ruhsal yaralarını sarmada yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Tüm bu durumlar da onları alternatif arayışlara yönelmelerine neden olmaktadır. Kadriye ve Nihal'in çare arayışındayken kendisini regresyon terapisti olarak tanıtan Tuğçe Işınsu'yla yollarının kesişmesi bu arayış neticesindedir. Ancak Işınsu'nun yaklaşımı Kadriye ve Nihal'i olumsuz etkilemiş ve ondan seans almaya devam etmemişlerdir.

32 yaşındaki Menekşe 2006'daki lise mezuniyetinden sonra üniversitelerdeki başörtüsü yasağı yüzünden çok istediği tıp fakültesine gidememiştir. Bu süreci ve sonraki 5 yılı son derece travmatik bir süreç olarak niteleyen Menekşe, 5 yıl sonra yasak kalkınca İlahiyat fakültesinden mezun olmuş, sonrasında evlenmiştir. Evlendikten sonraki yalnızlık sürecini “tüm travmalarım tekrar açığa çıktı” olarak zikreden Menekşe, bu durumun kendisini içe dönük bir arayışa sevk ettiğini dile getirmiştir. Menekşe'ye benzer şekilde, 1980-90 yılları arasında doğmuş katılımcılar, başörtüsü yasağı nedeniyle eğitim haklarının ellerinden alınmasını “kayıp dönem”, “travmatik dönem” ve “yalnızlık dönemi” olarak tanımlamışlardır.

36 yaşındaki Özge de onlardan birisidir. İnanç ibadet ve bilgi yönüyle dindar bir ailede yetişen babası müftü olan Özge'nin eğitim hayatı başörtüsü yasağı yüzünden İmam Hatip Lisesinden sonra devam edememiştir. 6 yıl evde geçirdiği dönemi “bunaltıcı bir dönem” olarak zikreden hatta o dönem psikoloğa gittiğini de ifade eden Özge, spiritüel arayışa giden hikâyesini şöyle aktarmıştır:

“(Özge, 36): Önce benim ablam Access Bars eğitimleri çok alıyordu zaten. Bu tarz tekniklerle ilgiliydi. Ablam sürekli anlatırdı. O spiritüel mantığa ablamla girdim aslında, sürekli kafama empoze etmeye çalışıyordu ama içinde biraz böyle şirkler olduğunu düşünüyordum. Sonra biraz inceledikten sonra şirk olan kısımları ayıklayıp kendime faydalı olacak olan kısımları alabileceğimi düşündüm çünkü ablamdaki değişiklikler çok güzeldi. Ablam o Access eğitimlerinden sonra bambaşka bir insan oldu. Çok sinirli, hırçın bir olumsuz düşünce yapısına sahip kadın birden olumlu bir kadın oldu ve işi de rast gitmeye başladı. Sonra bir arkadaşım bana dedi ki ‘Çakraların kapalı, gel şunları açalım.’ O da dindar bir arkadaşım, ona güvendim.”

Araştırmacı: Ablanız o şirk dediğiniz unsurları kabul mü ediyordu? O da dindar bir ailede yetişmiş sonuçta?

“(Özge, 36) : “Olduğu gibi kabul ediyor ablam, zaten eskiden beri hiç İslam'la alakası olan bir insan değildi. Bu ailede yetişti yani dindar bir ailede ama hep böyle farklı insanlarla beraberdi, gece kaçıp gizli gizli bara gidiyordu. İşte babamın hatırı için başını örterdi. Ondan sonra da Accessçilerle tanışınca artık dedi ki ‘Ben başımı açıyorum,’ kırk yaşındaydı. Tam kırk yaşında açtı başını. Özüne döndü aslında kızcağız. Babamın baskısıyla örtüyordu. Ama nasıl örtünme? Şöyle: x ilçesi içinde örtüyor, otobüsüne biniyor, İstanbul'a gidiyor ya, otobüste kafayı açıyordu yani. Ablam bu açıdan birçok sıkıntı çekti aslında, onun değişimi beni bu anlamda tetikledi.”

Özge'nin spiritüel arayışlara katılması doğrudan hayatındaki problemlerden dolayı değildir. Önceki yaşadığı problemler onun içe dönük arayışa geçmesinin başlangıcını teşkil etmektedir. Özge'yi burada tetikleyen ablasının Access Bars spiritüel tekniğini öğrendikten sonraki kişisel gelişimde ilerlemesi ve değişmesidir. Özge'nin ablası dindar bir ailede yetişmesine karşın seküler bir yaşantıyı tercih etmesi sebebiyle babasıyla ve ailesiyle ciddi çatışmalara girdiği gözlemlenmektedir. Ablasının psikolojik yönden değişmesi, Özge'yi de bu anlamda spiritüel arayışlara katılmasının ana motivasyonlarından birini oluşturmuştur.

Katılımcıların yaşam sorunları incelendiğinde, bu sorunların spiritüel pratiklere katılmalarını etkileyen ana motivasyon olduğu görülmektedir. Katılımcılar bu noktada

hayatlarının bir çıkmaza girdiğini ve çaresizlik içindeyken spiritüel pratiklerle tanıştıklarını ifade etmişlerdir. Yaşam problemlerinin katılımcıları spiritüel arayışlara iten ana motivasyonlardan biri olduğunu kabul etmekle birlikte bu durumun Peter Berger'in kavramsallaştırmasıyla "biyografik yeniden inşa süreci" süreci içerdiğini akılda tutmakta yarar vardır. Dönüşüm yaşayan bireyler, geçmiş yaşamlarını anlatırken şimdiyle daha tutarlı bir biyografi inşa etmeye çalışmaktadırlar. Bu durum "hayatın en çıkmaza girdiği yerde tekrar ayağa kalktım" cümlesine benzer şekilde bir başarı ve kendini gerçekleştirme hikâyesi adına yapılmaktadır. Berger, geçmişin (kişinin biyografisinin) bu şekilde yeniden yorumlanmasının "geçmişin dramatik bir şekilde dönüştürüldüğü bir eylem" olduğunu ve din değiştirme durumunda bilhassa önemli olduğunu belirtmektedir.⁴⁴⁰ "Biyografik yeniden inşa, bir yandan geçmişin sökülüp atılmasını, diğer yandan da yeniden oluşturulmasını içeren iki ucu keskin bir süreci ifade etmektedir. Geçmişin bazı yönleri bir kenara atılır, diğerleri yeniden tanımlanır ve bazıları daha önce düşünülemeyecek şekillerde bir araya getirilir. Kısacası, kişinin biyografisi yeni yükselen söylem evrenine ve onun eşlik eden gramerine ve motifler sözlüğüne uygun olarak yeniden inşa edilir."⁴⁴¹ Tabi ki katılımcılarla spiritüel pratiklere katılmadan önce görüşmüş olsaydık veya böyle bir fırsatımız olsaydı onların geçmiş yaşamlarını daha yalın bir şekilde anlayabilirdik. Bu mümkün olmadığından katılımcıların anlattıkları hayat hikâyelerinin "biyografik bir yeniden inşa süreci" içerdiğini akılda tutarak onların dönüşüm deneyimlerini anlamaya çalışmanın araştırmamızda önemli olduğunu ifade etmek gerekir.

4.3.2. Tıbbi ve Psikolojik Çözüm Arayışı ve Spiritüel Ağlar

Türk toplumunda dindar bireylerin spiritüel pratiklere katılması genel olarak şaşkınlıkla karşılanmaktadır. Yoga yapan bir Müslümana rastlandığında genel olarak verilecek ilk tepki "yoga yapacağına namaz kılsana!" olmaktadır. Dindar, adı üstünde dindar olduğundan onun kurumsal dinin dışında görülen dini bir pratikle ilgilenmemesi

⁴⁴⁰ Peter Ludwig Berger, *Invitation to Sociology: A Humanistic Perspective* (New York: Anchor books, 1963), 62.

⁴⁴¹ David Snow - Richard Machalek, "The Sociology of Conversion", *Annual Review of Sociology* 10 (1984), 173.; Shu-Chuan Chen, *Getting Healed from a Globalised Age: a Study of the New Age Movement in Taiwan* (University of Warwick, Doktora Tezi, 2006), 179. Biyografik yeniden yapılandırma süreciyle ilgili daha detaylı teorik analiz için bkz. Peter L. Berger - Thomas Luckmann, *Gerçekliğin Sosyal İnşası Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi*, çev. Vefa Saygın Ögütü (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2008), 227-232.

beklenir.⁴⁴² Bu yüzden geleneksel dine mesafeli seküler kesimin spiritüel pratiklere yönelmesi dindarlar kadar dikkat çekici olmamıştır. Peki, geleneksel örgütlü İslam nezdinde bu kadar yabancı görülen spiritüel pratiklere dindarlar nasıl dâhil olmuştur?

Katılımcıların New Age spiritüelliğine dâhil olması, önceki bölümde bahsettiğimiz gibi yaşam sorunlarıyla başlayan bir “arayan tutumu”nu ön plana çıkarmaktadır. Burada “arayan tutumu”, dindar katılımcıların öncelikle dini ve öğretisel bir arayıştan daha ziyade psikolojik ve bedensel hastalıklarına pratik çözüm bulma ve rahatlama arayışını ön plana çıkararak bir mahiyet arz etmektedir. Dindarlar, doğrudan dini bir arayış yönüyle spiritüel arayışlara katılmamış; kendi yaşamlarını çıkmaza sokan ciddi yaşam problemleri neticesinde spiritüellikle tanışmışlardır. Araştırmamızın bu bulgusu, Cengiz ve arkadaşlarının etnografik araştırmasının seküler orta sınıfların spiritüel pratiklere katılım motivasyonu ile ilgili bulgularından farklıdır. Katılımcıların çoğunlukla kurumsal İslam’a mesafeli seküler orta sınıflardan oluştuğu araştırmanın bulgularına göre bireyleri spiritüel arayışlara iten temel motivasyon, içinde buldukları yalnızlık, mutsuzluk ve izolasyonun ön planda olduğu orta sınıf yalnızlığı ve kamusal hayatın kaybı ile ilgilidir. Buna göre seküler orta sınıflar, dindar orta sınıfların kentte sahip olduğu dini grup, cami cemaati, geniş aile, akrabalık, hemşehrilik gibi informel ağlara sahip olmadığından kentte yaşadıkları hayata anlam ve yön veren Kemalizm dışında bir ideolojileri de yoktur. Bu durum, onları dini ve öğretisel motivasyonlarla spiritüel pratiklere sevk etmektedir.⁴⁴³ Dolayısıyla, seküler orta sınıfların arayış motivasyonları, Gür’ün çalışması örneğinde Hıristiyan korolarında şarkı söyleyerek dünyayı dolaşmaktan Kabala’yı araştırmaya, bir Budist tapınağından diğerine seyahat etmek için Uzak Doğu’ya gitmeye (yoga öğrenmek için Hindistan’a gitmeye) ve hatta Mevlevilik hakkında daha fazla bilgi edinmek için Konya’ya taşınmaya kadar uzanabilmektedir.⁴⁴⁴

⁴⁴² Türk toplumunda kitabi din mensupları sayılabilecek imam hatip lisesi ve ilahiyat fakültesi öğrencileriyle diğer lise ve fakülte öğrencilerinin new age inanışlarına katılım düzeylerini araştıran Ahmedî’nin araştırması dikkate değerdir. Ahmedî’nin nicel saha bulguları, kendisini dindar olarak gören bireylerin, kendini dindar olarak görmeyenlere kıyasla New Age inanış skorlarının daha düşük olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, araştırmasında Ahmedî, kitabi dini bilgi ile New Age inanışları arasında ters orantılı bir ilişki bulunduğunu tespit etmiştir. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmedî, “Yeni Çağ İnanışlarının Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi Üzerine Bir Araştırma”, 143-150.

⁴⁴³ Cengiz vd., *Türkiye’de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.*, 162-172.

⁴⁴⁴ Gür, “New Mevlevis” of Istanbul and Konya, 114.

Geleneksel ve örgütlü dini ağlarla irtibatlı olan ve dini bir çevrede büyüyen dindar katılımcılar ise önceki yaşamlarında spiritüel pratiklere zaten mesafelidir. Birçoğu için yoga, astroloji, meditasyon gibi spiritüel uygulamalar ilk başta kavram olarak dahi kendi çevrelerinde ‘İslam dışı’ olarak görülen bir mahiyete sahiptir. Belki de bu yüzden seküler orta sınıfların daha çok rağbet gösterdiği öğretisel tarafı daha ağır basan yoga, dindar orta sınıfların spiritüel ortama girişinde sık görülen bir pratik olmamıştır. Araştırmamızda birisi dışında yoga ile ilgilenen katılımcıya rastlamadık. Zira yoga, ilk bakışta seküler orta sınıf habitusuyla özdeşleşen spiritüel bir öğreti ve Uzak Doğu felsefesi ağır basan bir pratik olarak göze çarpmaktadır. Dindar katılımcılar, New Age’in holistik ortamına Theta Healing, Access Bars, bioenerji, EFT gibi ilk planda şifa ve psikoloji yönü ön plana çıkan “şifa teknikleri” üzerinden adım atmıştır. Çok çeşitli yaşam sorunu ile mücadele eden dindar katılımcılar, yaşam sorunlarına pratik çözüm bulmak amacıyla bu şifa tekniklerine müracaat etmişlerdir. Dindarların nezdinde müracaat ettikleri Theta Healing, bioenerji, Access Bars, EFT gibi uygulamalar en başta bilimsel bir “psikoterapi tekniği”, “bilinçaltı şifa tekniği”, “kuantum şifa tekniği”, “enerji şifası” gibi bilimsel ve psikolojik tarafı ağır basan kavramlarla benimsenmiştir. Burada bilimselliğe yaslanan dindarlık motivasyonu, söz konusu “şifa tekniklerini” kurumsal İslam’ın dışında algılamamıştır.

Zaten katılımcıların tamamı New Age, spiritüellik, ezoterizm, okültizm, şamanizm gibi konuların teorik arka planına sahip değildir. Birçoğu bu öğreti ve inançları duymamıştır. Türk toplumu için New Age yenidir ve adının konduğu veya tanımlandığı kamusal tartışmalar Türk kamuoyu nezdinde henüz başlamamıştır. Bu noktada katılımcıların pek çoğu psikolojik konulara ilgi duyduğunu ifade etmiş ve eğitimler alarak kendini geliştirmek istemiştir. 34 yaşındaki İpek’in spiritüel uygulamalara başlamasını şöyle ifade etmesi bu açıdan manidardır: “Hani psikolojiye çok fazla ilgim vardı. Bu eğitimlerle ben bilinçaltıyla tanıştım; bu ama psikoloji ile de bağdaşan ya da bilimsel verilerle de bağdaşan bir kaynak üzerine oturmuştu ama dini bir tarafı da vardı.”

Katılımcıların New Age pratiklerine dâhil olmalarını kolaylaştıran bir diğer etmen de New Age spiritüel pratiklerinin ana akım popüler kültürde yayılmasıdır. Teorik bölümde de bahsettiğimiz üzere spiritüel kavramlar dünyası medya, sağlık, turizm, iş sektörü gibi pek çok alana yayılmaktadır. Spiritüel pratikler en çok da popüler kültürün cari olduğu sosyal medyada görünür olmaktadır. Bu durum Barker’in isabetli bir şekilde ifade ettiği gibi “Bir ‘kült’ ile herhangi bir şekilde bağlantılı olabilecekleri düşüncesi karşısında

dehşete düşebilecek, ancak her zaman Yeni Dini Hareketlerin içinde doğmasa da, onların doğurduğu fikir ve uygulamaların ‘alıcısı’, hatta taşıyıcısı olan insanlar vardır.”⁴⁴⁵ Dolayısıyla bugün İnstagram kullanan, sağlık veya tasavvufla ilgili kitap okuyan herhangi bir birey “düşünce gücü”, “hastalıkların duygusal sebepleri”, “Rezonans kanunu” gibi New Age unsurlarıyla daha kolay karşılaşmaktadır. Katılımcılarımızdan Gizem’in spiritüel koçluğa giden hikâyesi bize bu konuda fikir vermektedir:

“2013'te boşandığımın ilk zamanları Metin Hara, Seda Diker'in kitaplarını okumaya başladım. Sonra Seda Diker'in bir semineri olduğunu görünce ben karşı tarafa geçip Nişantaşı'na Seda Diker'in sabahtan akşama spiritüel yaşam, kuantum ile alakalı seminerine katıldığımı hatırlıyorum 2013 yıllarında. O zamanlar başladı. Sonra "Tavuk Suyuna Çorba" vardı, kitaplar vardı, bilirsiniz onları okuyordum. Ben onları epey okudum, onlarla epey uğraştım hocam. Ondan sonraki zamanlarda kızımın rahatsızlığı dedim, böyle gitmesin, ben annem gibi davranıyorum. Sonra İnstagram'da ‘Annemle İlişkim Atölyesi’ne girdim hocam. Annemle İlişkim Atölyesi’nden sonra işte o girdiğim bayan arkadaşa, aynı zamanda ‘Yazgı Miras’ıyla ilgili atölyeler yapıyordu. Daha sonra bu atölyeler, hep bir sonraki atölyeyi getirdi. Her katıldığım atölye bir sonrakine katılıyorum, bir sonrakine katılıyorum. Orada da grup arkadaşlarımdan Access Bars’ı, EFT’yi, numerolojiyi, astrolojiyi duymaya başladım. Access Bars’ın eğitimini aldım, dedim ki ‘neymiş bu? herkes Access'ten bahsediyor.’ Evet, İnstagram’dan bu sefer gruplar oluşmaya başladı...”

Çok basit bilgilerle başlanılan bir kişisel gelişim kitabı, dâhil olunan bir whatsapp veya telegram grubu, İnstagram sosyal medya hesabında paylaşılan spiritüel içerikler veya canlı yayınlar, katılımcıların kültik ortamın spiritüel ağlarına dâhil olmasını sağlayan yolu açmıştır.⁴⁴⁶ Gizem’in “her atölye çalışması bir sonrakini getirdi” ifadesi New Age spiritüelliğinin ağ merkezli doğası hakkında bize fikir vermektedir. Katılımcılar psikolojik veya tıbbi tedavi gibi nedenlerle eğitim almaya başlasalar da sonraki süreçte bu durum onları rezonans kanunu, atasal aktarımlar, astroloji ve kuantum gibi spiritüel kavram dünyasının cari olduğu çok çeşitli spiritüel faaliyetlere katılmalarına giden yolu açmıştır. Zira katılımcılar, New Age’in önemli bir niteliği olan holizmle tanışmışlardır. New Age’in eğitim merkezli doğasını yansıtan atölyeler, workshoplar, seminerler dindar katılımcılara spiritüel ortamlarda sosyalleşme imkânı veren bir zemin sağlamıştır. 34 yaşındaki Zehra şöyle demiştir: “İşin içine girince hocam, astrolojiye de inanır oldum.

⁴⁴⁵ Barker, “New Religious Movements: Their Incidence and Significance”, 19.;

⁴⁴⁶ Daha önce de bahsettiğimiz gibi New Age spiritüelliğinin örgütsel bir niteliği yoktur, daha çok ağ merkezlidir.

Ben önceden astrolojiyi fal olarak bilirdim. Doğum haritası analizi alınca meğerse astroloji bildiğin büyük dataları olan bi ilimmiş yani.”

4.4 Holistik Ortamın Temel Kozmolojisi: Enerji

Dindar kadınların spiritüel arayışlara katılmaları, en başta temel kozmolojisinin “enerji” olduğu holistik bir ortama girmelerini gerektiren bir süreç olarak göze çarpmaktadır. “Her şey enerji her şey titreşim.” cümlesi, dindar katılımcılardan en fazla duyduğumuz tanımlamadır. Spiritüelliğin katılımcılarda yeni bir kozmoloji inşa ettiğini varsayarsak, bu kozmolojinin⁴⁴⁷ en merkezi kavramının enerji olduğu rahatlıkla söylenebilir. Teorik köklerini kuantum mekaniğinden alan ancak spiritüel ortamda daha mistik bir anlam kazanan enerji kavramı, zihin-beden-ruhu birbirine, aynı zamanda Tanrı’ya evrene ve insanlar arası tüm ilişkilere bağlayan büyülü bir kavram görünümündedir. Enerji sayesinde inşa edilen ‘her şeyin herzeyle alakalı olması’ New Age’in önemli hususiyetlerinden holizmin varlığını doğrular. Katılımcıların Tanrı’yı, evreni, insani ilişkileri, gündelik yaşamlarını yorumlamaları bahsedilen enerji dili çerçevesinde inşa edilmiştir. Bu durum gündelik hayatın en alelade olayında dahi geçerlidir. Örneğin Cemile şöyle demiştir: “Bilgisayarım bozulduğunda diyorum ki ‘Sana yüklediğim tüm anlamları iptal ediyor, seni tüm negatif enerjilerden özgürleştiriyorum.’” Benzer şekilde Hafsa şöyle demiştir: “Her şey enerji her şey titreşim. Mesela sabah grubumdaki bir öğrencim yazmış ki gündüz ‘4 gündür evimin gazı açılmıyor, koşulsuz sevgi enerjisi gönderin’ dedi. 5 arkadaş koşulsuz sevgi göndermiş, 10 dakika sonra gaz açılmış. Mesajımı gösterebilirim yani bunları hayatımızın her alanında kullanabiliyoruz.”

Saha araştırmasına başladığım andan itibaren başta katılımcılar ve spiritüel ortamdaki kişiler sürekli enerji teorilerine, kavramlarına ve terminolojisine sık sık atıfta bulunmuştur. Hatta çoğu defa katılımcılar spiritüel ortama “enerjiler”, “enerji çalışmaları”, “spiritüel alan” olarak atıf yapmış, kullandıkları Theta Healing, Access Bars gibi teknikleri “enerji şifa teknikleri” olarak isimlendirmiş kendi mesleklerini ise “enerjist” olarak açıklamışlardır.

⁴⁴⁷ “Spiritüelliğin kozmolojileri” veya “enerji kozmolojileri” tanımlamasını Susannah Crocford’un Sedona’da üzerine yaptığı antropolojik çalışmadan aldım. Daha ayrıntılı olarak bkz. Susannah Crocford, *Ripples of the Universe: Spirituality in Sedona, Arizona* (Chicago ; London: University of Chicago Press, 2021), 12-21,44.

Katılımcıların eğitimlerine başladığı Theta Healing, reiki, numeroloji, Access Bars, bioenerji, astroloji gibi birçok spiritüel tekniğin isimleri ne olursa olsun, hepsi katılımcıları aynı holistik deneyim alanına taşıyan farklı “enerji patikalarıdır”. Örneğin astroloji, gezegenlerin veya burçların enerjisel olarak bireyleri etkilemesinden bahsederken, enerji şifa tekniği olarak kullanılan Theta Healing tekniği beynin theta frekansında⁴⁴⁸ yaratıcı katına çıkmayı vaat eder; reiki uygulayıcıları, “evrensel yaşam enerjisi” olarak adlandırdıkları enerjiyi ellerini kullanarak kişinin bedenine veya bir ortama aktarılmasından bahseder; kristal taşların, bedendeki enerji akışını etkilediği ve enerji dengesizliklerini iyileştirdiği düşünülür; her sayının belirli bir enerji ve titreşim yüküne sahip olduğunu iddia eden numeroloji, doğum tarihi ve isimler gibi kişisel bilgiler üzerinden birey analizi yapar. Benzer şekilde Access Bars tekniği, vücuttaki belirli enerji noktalarını (bars) hedef alır ve bu noktaların enerji akışını etkilediğini ileri sürer. Bu teknik, bu enerji noktalarına dokunmayı, onlara odaklanmayı veya bilinçli bir şekilde enerji akışını yönlendirmeyi içerir.

Enerji, bazı insanlar tarafından vücudumuzun etrafındaki bir aura (enerji beden) olarak görülebilir; vücuttaki enerji merkezleri olan yedi çakra aracılığıyla dengelenebilir; ebeveynlerimizden epigenetik yoluyla miras alınıp karma oluşturabilir; yediğimiz yiyeceklerle ilişkilendirilebilir; kristaller veya doğal taşlar kullanılarak yüklenebilir; Kirlian fotoğrafçılığı kullanılarak fotoğraflanabilir; bir uygulayıcının elleri aracılığıyla sıcaklık olarak hissedilebilir; tıkanabilir ve hastalığa neden olabilir; refahı arttırmak için yenilenebilir ve son olarak, spiritüel teknikler kullanılarak manipüle edilebilir.⁴⁴⁹

Katılımcıların çok sık kullandığı spiritüel tekniklerdeki “teknik” ifadesi, bize enerji kozmolojilerinin epistemolojisi hakkında bilgi verir. Katılımcılar Tanrı, evren ve insanlar arası tüm ilişkilerin enerji kozmolojileriyle inşa edildiği kültik bir ortama girmişlerdir. Ruhsallığın aynı cinsten ölçüldüğü ve inşa edildiği böyle bir evrende spiritüel “teknikler” bireysel benliğin kendini gerçekleştirmesine yardımcı olmaktadır. Temel fikir şudur: Eğer

⁴⁴⁸ Burada “frekans” enerjinin titreşim hızını ifade etmektedir.

⁴⁴⁹ Partridge, *The Re-enchantment of the West*, 2/34-35. New Age’in üç bileşeni (okült gelenek, Doğu dinleri, hümanist psikoloji) çağdaş spiritüel inançların temelini oluştursa da bu bileşenler enerji kavramının inşa ettiği kozmoloji yoluyla yeniden üretilmiştir. Doğu düşüncesinden alınan “çakra”, Batı ezoterizminden alınan “eterik beden”, hümanist psikolojiden alınan “bilinçaltı” gibi kavramlar “kuantumdan teorik destek bularak yeniden anlam kazanmıştır. Bu düşüncenin temeli de daha önce ifade ettiğimiz gibi Doğu mistisizmiyle kuantum fiziği arasında gördüğü paralellikleri Fiziğin Tao’su kitabında dile getiren Frijitof Capra’dır.

enerjilerin doğasını işleyiş tarzını ve bunula ilgili “enerji yasaları”nı bilerseniz kendi varoluşunuzu değiştirebilirsiniz.⁴⁵⁰ Ruhsallığın veya maneviyatın enerji cinsiyle ölçülmesi tüm dini gelenek ve öğretilerdeki ortak perennial gerçekliğine gönderme yapmaktadır. Michaelson’un ifadesiyle, “Enerji holizmi dünyanın her yerinden inanç, uygulama ve doktrin farklılıklarını kozmik-kişisel bir vizyonda bütünleştirebilir ve bu da manevi girişimcilerin yararlanabileceği sembolik bir sermaye işlevi görür”⁴⁵¹ Çünkü geleneksel dinler Guy Redden’in ifadesiyle “telif hakkı olmayan kaynaklardır.”⁴⁵² Birey ruhsal tekâmülü yolunda bu kaynaklardan seçer (bricolage) ve kullanır. “Dolayısıyla gayet bireysel bir saikle herkes kendi New Age’ini yaratabilir.”⁴⁵³

Bu yüzden saha araştırmasında göreceğimiz gibi perennial bir kavram olan enerji, katılımcılar tarafından brikoloj stratejileriyle İslami kavramlara kolay bir şekilde yapıştırılır: “huşu enerjisi”, “büyük nur enerjisi”, “şükür frekansı...” Buna benzer şekilde enerji kozmolojileri, tasavvuffun vahdet-i vücud gibi bakış açılarına uyarlanarak mezcedilebilir veya enerji yasalarının olduğu iddia edilen spiritüel ortam, sünnetullahla özdeşleştirilebilir. Menekşe şöyle demiştir: “Bu tekniklerin temelinde zaten kuantum var, enerji çekim yasası, düşünce gücü, bilinçaltımızın da bağlı olduğu bir sistem; sünnetullah olarak da algılayabiliriz, bu sistemi.”

Hastalık; bedende, zihinde veya insan ruhunda enerji akışını engelleyen enerji bozukluklarıdır. Bu bozukluklar genel olarak yanlış fikirler, stres ve zararlı yaşam tarzlarından kaynaklanır. Şifa ise, bu blokajların çözülmesi ve insanın bedeninde veya enerji bedeninde uyumun yeniden sağlanmasıyla ortaya çıkar.⁴⁵⁴ Başka bir deyişle şifa, katılımcıların kuantum enerji alanında dengeyi geri kazanmaları, enerjisel blokajları gidermeleri, negatif enerjileri temizlemeleri ve enerji çekim alanlarından kurtulmaları sonucunda gerçekleşmektedir.

Katılımcılar, enerji kozmolojisi sayesinde New Age’in holistik dilinin yaygın kullanımını ele veren ‘uyum’, ‘akış’, ‘çekim’ ‘bütünleşme’, ‘etkileşim’, ‘bir olma’ ve ‘merkezde

⁴⁵⁰ Mikaelsson, “New Age and The Spirit of Capitalism: Energy As Cognitive Currency”, 168.

⁴⁵¹ Mikaelsson, “New Age and The Spirit of Capitalism: Energy As Cognitive Currency”, 171.

⁴⁵² Redden, “The New Age: Towards a Market Model”, 239.

⁴⁵³ Kerem Karaosmanoğlu, “Bir Komplö Söyleminden Parçalar: Komplö Zihniyeti, Sıradan Faşizm ve New Age”, *Kültür ve İletişim* 12 (1)/23 (2009), 118.

⁴⁵⁴ Mikaelsson, “New Age and The Spirit of Capitalism: Energy As Cognitive Currency”, 169-170.

olma'⁴⁵⁵ gibi kavramları sık sık kullanmışlardır. Bazı sosyologların bu alanı holistik ortam (holistic milieu) olarak isimlendirmesi bu yüzdendir.⁴⁵⁶ Bu yüzden holistik ortam boyunca holistik dilin yaygın kullanımı sürekli tekrar edilmektedir: Enerjiyi dengelemek, enerjisel akışa teslim ve uyum içinde olmak, enerjiyle bütünleşmek, enerjiyi çekmek, enerjiyle etkileşim içinde olmak, enerjiyle bir ve bütün olmak... “Bütününün hayrına olsun”, katılımcılar tarafından sık duyduğumuz dua ve olumlama cümlesidir. Zira spiritüel ortamda hiçbir şeyin rastgele olmadığı, her şeyin enerjiyle birbirine bağlı olduğu düşünülmektedir. Saliha'nın dediği gibi “Öncelikle kuantum öğrenmek gerekiyor. Hepimiz görünmez iperle birbirimize bağlıyız.”

Holistik ortamda enerjilerin yönlendirilmesi, kanalize edilmesi veya manipüle edilmesinde insan zihninin birincil önceliği öne çıkar. İnsan zihni pozitif veya negatif bir şekilde eşyanın enerjisine etkide bulunabilir veya bu enerjiden etkilenebilir. İnsan zihninin madde üzerinde değişiklik yapabilmesi, kendi gerçekliğini yaratmak olarak bilinen Yeni Düşünce (New Thought) hareketinin yaklaşımını yansıtmaktadır.

Enerji titreşimle yakından ilişkilidir, çünkü her şey enerji olduğu gibi tüm enerji de titreşir. Yüksek bir titreşim daha spiritüel olmakla ve görünmezlik ya da havaya yükselme gibi özel güçlere sahip olmakla ilişkilendirilir. Titreşimi değiştirmek benliği değiştirmenin bir yoludur. Frekans titreşimin hızıdır ve hertz (Hz) cinsinden ölçülür. Frekans, titreşim ve enerjiye benzer bir anlamda kullanılır çünkü her şeyin bir frekansı vardır. Bu yönüyle ruhani tekâmül bir boyut değişimi, bir frekans artışı, yüksek bir titreşim oranı, gerçekliğin kuantum seviyesine dair daha büyük bir farkındalık veya erişimdir.⁴⁵⁷ Betül, şöyle demiştir: “Ama bizim yükselmek için frekansımızı, titreşimimizi yükseltip, Yaradan'a daha yakın hissetmemiz lazım. Neler bizim titreşimimizi yükseltir? Erdemler, çalışkan olmak, affedici olmak, cömert olmak, iyiliksever olmak, koşulsuz sevmek, kabul etmek gibi yüzlerce erdem var; bu iyi huylar yani.”

Enerji, çekici bir güçtür, benzer benzeri çektiğinden, iyi ya da yüksek enerjili bir şey aynı şeyi çekecektir. Bu rezonans, belirli bir frekansı aktive etmenin o kişiyi evrenin enerjisiyle hizaya getireceğine dair bir işarettir. Hizalanma, ‘uyum içinde olma’ anlamını

⁴⁵⁵ Heelas vd., *The Spiritual Revolution*, 26.

⁴⁵⁶ Heelas vd., *The Spiritual Revolution*.

⁴⁵⁷ Hammer, *Claiming Knowledge*, 239.

taşır, bazen “uyumlanma” kelimesi de kullanılır, yani evrenin enerjisinin frekansıyla uyum içinde olmak anlamına gelir. Amaç, ruhani yola girerek benliği evrenle aynı hizaya getirmektir; bu, enerjinin titreşim frekansını evrenle birlik içinde uyum içinde rezonansa girene kadar yükselterek birliğe geri dönüş yoludur. Bu gerçekleştiğinde benlik yok olacaktır; ayrılık illüzyonu kaybolacaktır.⁴⁵⁸

Spiritüel ortamda enerji tanımlamalarını çoğaltmak mümkündür. Özetle enerji tanımlaması, spiritüel ortamda her yerde karşılaşılabilen bir gösterge olarak işlev görmektedir ve katılımcıların gündelik söylemlerinin merkezi bir parçasını oluşturur.

4.5. Şifa ve Benliğin Yeniden İnşası

Katılımcılarda şifa kavramı spiritüel ortama girmelerini tetikleyen en baskın motivasyonlardan birisidir. Şifa aynı zamanda katılımcıların bireysel benlikleriyle ilgili yeni anlamlar inşa etme fırsatı sağlamaktadır. Bu yüzden bu bölümde şifayla birlikte yeni bir kimlik inşa süreci göze çarpmaktadır.

4.5.1. Şifa ve Farkındalık

Evli ve iki çocuk annesi olan 38 yaşındaki Ayşegül, boğaz bölgesinde zehirli guatr rahatsızlığı sebebiyle hayatının ciddi bir çıkmaza girdiğini ifade etti. Modern tıbbın hastalığına çare olamadığını ve yan etkisi olan ilaçlar verdiğini belirten Ayşegül, sonrasında gittiği seminerler ve okuduğu kitapların kendisini spiritüel teknikleri kullanmaya ittiğini şöyle ifade etmiştir:

“Artık tıba karşı güvenim haliyle kalmamıştı, çünkü çözüm üretemedim. Ama bunlar beni bir an önce içe dönüğe çağırdı, şu an anlıyorum. Daha sonra, arayış içindeyken Instagram'da Barış Muslu'ya rastladım. İlk onun seminerine gittim. Acaba ‘Düşünce tekniği ile şifa olur mu?’ diye bir şey yazmıştı ona. O aralar, lise döneminde okuduğum ‘Nasıl Hissedersen Öyle Yaşarsın’ adlı kitap aklıma gelmişti. Ve o acılı hasta halimle, zihnimin tamamıyla odaklandığımı, mantığıma tamamen yattığımı gördüm. Tabi, her şeyi kabul etmiyorsun; seminerden size mantıklı geleni kabulleniyorsunuz. (...) Bir travma çalışması gibi kendime uygulamaya başladım, tamamen geçmişe döndüm ve geçmişte kendimi seyrettim. Daha sonra, bugünkü halimin geçmişte yaşadıklarımın aslında hayır diyemememin, tabi ki boğaz çakrası ile ilgili bir sorun olduğu için bastırdığım düşüncelerimden ötürü olduğunu fark ettim. Bu benim için bambaşka bir hal aldı. Annemle, babamla olan ilişkilerimi tek tek

⁴⁵⁸ Crockford, *Ripples of the Universe*, 15-16.

gözlemlemeye başladım. Daha sonra, tabi ki enerji alanınız değişince, sistem size farklı seçenekler sunuyor; kendinizi bulmanız için daha önce hiç fark etmediğiniz şeyler bilinç düzeyinize çıkıyor ve gözünüze çarpar hale geliyor.”

Ayşegül’ün holistik ortama dâhil olmasıyla fark ettiği bedensel rahatsızlığının sebebinin bedendeki bir uzuvla alakalı bir durum olmadığıdır. Ayşegül, spiritüel eğitimlerle birlikte içsel benliğiyle kurduğu temasla birlikte hastalığının ana sebebinin bastırıldığı duygularının yahut geçmişteki travmalarının boğaz çakrasında bir hastalık oluşturduğunu fark etmiştir. Ayşegül’ün hikâyesinde hastalık, boğaz çakrasındaki bir uyumsuzluk iken şifa onun bu uyumsuzluğu düzelterek bütüncül dengeye erişmesidir. Ayşegül’ün ifadesiyle “kendini bulmak”, aslında zihin-beden-ruh bütünlüğüne kavuşmaktır. Bütüncül ortamda bireylerin travma çalışmaları, meditasyonlar, şifa seansları ve geçmiş yaşam regresyonları gibi yöntemlerle kendi iç dünyalarına dönerek kendilerini keşfetmeleri ve böylece “kendilerini bulmaları”, “kendilerini serbest bırakmaları” ve “iç seslerini dinlemeleri” teşvik edilmektedir. Bu süreç, kişinin derinlemesine kendi iç dünyasına yolculuğu olarak nitelendirilebilir ve bireyin içsel dengesini, anlamını ve amacını bulma sürecini yansıtır. Ayşegül’ün hikâyesinde boğaz hastalığını iyileştirmesiyle kazandığı farkındalık, onu holistik ortama dâhil etmiş ve spiritüel yaşam koçu olmuştur.

Evli ve 2 çocuk sahibi 33 yaşındaki Matematik öğretmeni Mine, ikinci çocuğu olduktan sonra hem çocuklarıyla hem de eşiyile olan ilişkisinde, sürekli öfke patlamalarına varan problemler yaşamaya başladığını ifade etmiştir. Aldığı spiritüel teknikler yoluyla Mine de holistik bir “farkındalık” kazanmıştır:

“Normalde öyle bilinçli, çocuğuna çok şefkat gösteren bir anne iken ikinci çocuk doğduktan sonra böyle değişik bir insan haline geldim ben. Çocuğuna vuracak derecede öfke patlamaları yaşayan; vurmasam bile onu bir parçalasam diye aklımdan geçirecek derecede bir ruh hali olmaya başladı. Eşime karşı da aynı. Kitaplar okuyorum, psikoloğa filan ama ilimle amel edemiyorum. Kurtulamıyorum yani. Theta Healing, holografik kuantum eğitimleri başlayınca İşte o zaman bilinçaltı denen o büyük kavramla tanıştım. Bu enerji dünyasına girince benim çocuklarımla eşimle olan çatışmalarımda eşimle alakalı problemlerimin kendi kadınlığımı, kendi kadın kimliğimi kabul etmemekle alakalı aktarımlardan kaynaklı olduğunu gördüm. Ne oluyor? Dişil enerji zayıflıyor, öfke hırçınlık artıyor. Kök inançları değiştirdiğimde eşimle ilişkim yani 180 derece değişti. Çok değişti yani. Hastalığı fark etmeniz için üzerine bir şey koymanız gerekiyor ve onu çözdüğünüzde hayatınızda çok büyük bir pencere açılıyor.”

Eşlerinden kısa süre önce boşanan Gülsüm ve Merve ise yaşadıkları boşanma sonrası yaşam sorunlarına holistik ortamda şöyle anlam bulmuşlardır:

(Merve, 39) “Mesela ben kendi hayatımdan boşanmış biri olarak örnek vereyim. Aldatıldığımda ‘niçin beni böyle bir insanla karşılaştırdın’ diye Allah’a kızgın olduğumu kas testi⁴⁵⁹nde buldum ben mesela. Ama ben şu anda anladım ki beni aldatan eşimi, kendisinden boşandığım eşimi ben çekmişim⁴⁶⁰ hayatıma. Çekme sebepleri var. Benim çocukluğumda mesela benim annem ve babam bir ayrılık süreci yaşamışlar ve bu durum, beni erkek tarafından bir terk edilme korkusunu bana yüklemiş. Psikolojide travma ile başatmenin 3 yönteminden biridir. Olayı tekrarlama bir erkek tarafından terk edilme hissi ben de var ve ben en nihayetinde bir şekilde dönüp dolaşıp beni terk edecek kişiyi hayatıma çekiyorum.”

(Gülsüm, 31) “Bu süreci, hayatımı sonra Theta Healing ile gözden geçirdiğimde aslında daha evlenmeden önceki söylemlerimle, isteklerimle boşandığım kişiyi hayatıma kendimin çektiğimi fark ettim. Yani daha halim selim, yumuşak huylu biri yerine masaya yumruğunu vuran biri olsun diye istemiştım, daha sert mizaçlı düşünmemiştim bu benim kaldıracabileceğim şey mi diye. Birçok şekilde tabi Theta Healing ile anladım ki hayatıma kendim çekiyorum birçok şeyi. Özellikle kısıtlamaları yani zihnimde çok kısıtlama da vardı. Bu böyle olmaz, bu ancak böyle yaşanır bundan hep böyle olur gibi artık zihnimde kısıtlama yok.”

Merve ve Gülsüm’ün boşanmanın ana sebeplerini benlikleri üzerinden anlamlandırmaları ve rasyonalize etmeleri dikkate değerdir. Geçmişte sürekli boşandıkları eşlerini suçlayan ve boşanmanın dış faktörle ilişkisine odaklanan Gülsüm ve Merve artık kendi benlikleri üzerine düşünmeye başlamıştır. New Age pratikleri onları kendileri üzerine düşünmeye ve bir anlam bulmaya sevk etmiştir. Heelas’ın da vurguladığı gibi “Benlik, kendini iyileştirmede kilit bir role sahiptir.”⁴⁶¹ Böylece sorumluluk, dış etkenlerden benlikle ilgili

⁴⁵⁹ Spiritüel anlamda kas testi veya kinesiyojji, vücuttaki enerji akışını değerlendirmek ve kişinin zihinsel, duygusal ve ruhsal durumunu anlamak için kullanılan ve sahte bilime dayanan bir yöntemdir. Bu teknik, kişinin bedeninin doğal enerji akışını izlemeye ve bedenin farklı bölümlerindeki enerji bloajlarını belirlemeye dayanır. Bu yöntemde, bir kişi genellikle kinesiyojji veya enerji çalışmaları alanında uzman bir danışman tarafından test edilir. Test sırasında, danışman kişinin belirli bir düşünceyi veya duyguyu zihinsel olarak canlandırmasını veya bir soru sormasını ister. Sonra, danışman kişinin kolunu veya başka bir uzvunu hafifçe itmeye veya bastırmaya çalışır. Kas tepkisi, kişinin zihinsel veya duygusal durumu hakkında ipuçları sağlar. Eğer kişi pozitif bir düşünce veya duygu ile ilgiliyse, kaslar genellikle güçlü bir direnç gösterir. Negatif düşünceler veya duygular söz konusu olduğunda ise kaslar genellikle daha zayıf bir tepki verir. Spiritüel kas testi, kişinin içsel dengesi yeniden kazanmasına yardımcı olmak, enerji akışını optimize etmek ve duygusal veya ruhsal bloajları gidermek için kullanılabilir. Bu teknik, alternatif tıp, enerji terapileri ve kişisel gelişim alanlarında yaygın olarak kullanılmaktadır.

⁴⁶⁰ Katılımcı burada spiritüel ortamda yaygın bir enerji teorisi olan enerji çekim yasasından (rezonans kanunu) bahsetmektedir.

⁴⁶¹ Heelas, *The New Age Movement*, 82.

meselelere gelmiş bireyler de böylece öz sorumluluk ve öz farkındalık kazanmışlardır. Nihal ise doğum sonrası başlayan ve uzun süren psikolojik rahatsızlıklarının sebebinin Access Bars ve regresyon eğitimleri sayesinde keşfettiğini şöyle dile getirmiştir:

“Ben Access Bars eğitimine ve regresyon eğitimlerine katıldıktan sonra, yani depresyonun sebebi ve hayatımdaki sıkıntıların sebebinin bulmak için öze inme, kaynağa inmeye çalışıyoruz. Anne karnında istenmeyen bir bebek oluşum, asıl depresyonumun birinci derece sebebi bu. Hayatımda mıknatıs gibi kötülükleri hayatıma çekmem, sürekli benzer şeyleri yaşamam, o doğum sonrası doktordan dolayı o doktor bardağı taşıran son damla oldu.”

34 yaşındaki Zehra ise boşanmalar⁴⁶² sonrası hayatının çıkmaza girmesinin asıl sebebinin şöyle yorumlamıştır:

“Kas testi diye bir şey var, kinesiyojoloji. Bedeniniz cevap veriyor. Orada ‘ben kurbanım’ inancı çıkınca ilk çok şaşırmıştım. "Ben kurbanım" meğerse bütün hayatımın sıkıntılarını yaşatan, hayatıma bu kadar sıkıntıyı davet eden aslında bir yerde ben kurbanım inancı. Sonra his yüklemesi yaptı bayan bana. Üç gün geçti seanstan, sanki o ben ben değildim. Bütün o depresyonu yaşayan kişi ben değildim. O kadar etkilendim ki. Dedim bu nasıl bir şey, nasıl bu kadar etki edebildi? Üç günde inanın ben mahkeme açıp adımın değişirmeyi düşündüm. Adımın üstüne yapıldıysa bu büyü, ismimi değiştireyim. Kulağıma yeniden ezan okutturayım ki o büyüün etkisi geçsin.”

Katılımcıları New Age faaliyetlerine katılmasına iten temel motivasyonun, New Age pratiklerinin yaşam sorunlarını çözmelerine yönelik pratik çözüm ve anlam sunması ve onları kendi benlikleri hakkında düşünmeye sevk etmesidir. Yaşam problemleri karşısında çözümsüzlük, belirsizlik sürekli risklerle devam eden hayatlar, spiritüel pratiklerle tanışıp benliğin derinliklerindeki pratik çözümü bulunca şifaya götüren bir anlam ve rahatlamayı ön plana çıkarmaktadır. Bu yönüyle dindarların kent toplumunda yaşam problemleriyle boğuşurken spiritüel teknikler vasıtasıyla spiritüel ortama dahil olmaları, sorunların çözümünü bireysel benlikte bulan düşünümsel bir perspektif geliştirmelerini sağlamıştır.

Bu minvalde katılımcıların spiritüel pratiklere ilk girişte kazandıkları en önemli olgusal durum, “düşünümsel öz farkındalık bilinci” olarak ifade edilebilir. Bireyler dışsal ahlaki kurallar veya dışsal bilimsel yönlendirmelerden daha ziyade benliğin düşünümsel örgütlenmesi ile yaşamaya başlamıştır. Giddens ve Beck’in geç modern toplum

⁴⁶² Bu katılımcının iki evliliği de boşanmayla sonuçlanmıştır.

analizinde dile getirdiği benliğin düşünömselliği, bireylerin anlam ve ontolojik güvenlik kaynağını bireysel benlikte bulur.

Dolayısıyla katılımcılar dış otorite kaynaklarına güvenmekten daha ziyade problemi benliğin düşünömselliğiyle karakterize olan içsel benliklerinde bulmuşlardır. Öyle ki, Merve ve Gülsüm'ün boşanmasının, Ayşegül'ün boğaz rahatsızlığının Nihal'in psikolojik rahatsızlıklarının sebepleri beden-zihin-ruh bütönlüğünde anlaşılan travmatik faktörler, atasal aktarımlar, zihinsel blokajlardır. Benliğe dair böyle bir anlam sağlamak, katılımcıları belirsizlikten kurtarmış “hayatlarının düğümünü” çözmüşür. Katılımcıların hayatlarının düğümünün çözümlenmesi sadece yaşam sorunlarının çözümlenmesine dayalı bir farkındalık değil yaşamlarının tamamını ilgilendiren bütönel bir farkındalıktır. Problemin kaynağı kendileri olduğu için çözümlenmesi yine kendileri olacak zihin-beden-ruhtaki bu travmaları, blokajları ve atasal aktarımları; birtakım meditasyon çalışmaları, arınma ve affetme ritüelleriyle düzeltemeye çalışacaklardır.

4.5.2. şıfayla Birlikte Benliğin Yeniden İnşası

Katılımcıların spiritöel ortama girmelerine vesile olan yaşam problemleri ve bu doğrutadaki şıfa talepleri onların bütöncöl bir perspektif kazanmasıyla birlikte yaşamlarının daha geniş bir alanına yayılmıştır. Katılımcılar kültik ortamın eğitim merkezli doğasından yararlanarak atölye çalışmalarına, şıfa seanslarına, arınma atölyelerine katılmış alternatif yorumlama çerçevesi yeni sözcük dağarcıkları ve tanımlayıcı semboller edinmiştir. Devam eden atölye çalışmaları ve şıfa eğitimi aynı zamanda New Age'in self-spiritöellik niteliğinin içselleştirilmesi ve gündelik yaşama aktarılmasında yardımcı olmaktadır. Deneyimin öncölüğünde bireyin kendine yönelmesi, kendi üzerinde çalışması, benliğinin derinliklerindeki kutsalla buluşması New Age eğitim faaliyetlerine rengini veren önemli temalardır. Bu noktada “özünü keşfet”, “mucize sensin”, “sen değiş dünyan değişsin”, “içindeki şıfacıyı uyandır”, “iç dünyana yolculuk” gibi atölye isimleri New Age pratiklerinin self-spiritöellik niteliğiyle ilgili fikir vermektedir.

Bireysel benliği merkeze alan atölye ve seminer toplulukları, Giddens'in “saf ilişkiler” olarak adlandırdığı nitelikleri bünyesinde barındırmaktadır. Giddens'a göre saf ilişkiler, duygusal memnuniyetin öne çıktığı, samimiyet ve yakınlığın önemli olduğu ve hem ilişkinin değerinin hem de güvenin düşünömsel olarak değerlendirildiği geç modern

topluma özgü ilişkilerdir. Saf ilişkilerde dışsal kriterler ortadan kalkar; ilişki sadece kişiye sunabileceği karşılıklar nedeniyle devam eder. Bu yüzden toplumsal ilişkiler, düşünümsel bir gözetim altındadır.⁴⁶³ Ebru'nun katıldığı ilişki atölye grubundaki arkadaşlarıyla akrabalık ilişkilerinin düşünümsel olarak düzeltilmesi sadedinde verdiği örnekler, geç modern toplumda saf ilişkileri somutlaştırmak açısından örnek teşkil etmektedir. Ebru'nun katıldığı ilişkilerle ilgili atölyede söyledikleri bununla alakalıdır:

“Frekansımızı düşüren, enerjimizi emen insanlar var. Bizdeki birçok stresin sebebi de onların olduğunu biliyorum. Halbuki bunun kaynağı benim. Ki zaten insanlar, eşiyile, kayınpederiyle, geliniyle, komşusuyla çatışmaktan yorulmuş. Mesela, sizin kayınvalideniz sürekli sizin enerjinizi emiyorsa, oturup kendinizle çalışacaksınız. Neden bu kayınvalideye ve eşe sahip oldum? Belki de benim kayınvalidemle annemin kayınvalidesi benziyordur. Annemin yaşadığı çileyi belki çocukken ben aldım. O yüzden suç yok, suçlu yok, kendimize bakacağız. Hani vardır ya, bazı insanlar hep negatif şeyler söyler, mutlaka seni eleştirmeye kalkar. Böyle insanlara biz “enerji vampiri” diyoruz. Böyle durumlarda bir kere bu insanların alanındayken mutlaka bir fermuar çekiyoruz, aura alanımızı kitlemiş oluyoruz. Bu fermuarı çektiğimizde onların alanlarından sizin alanınıza gelen psişik kancalar engelleniyor, böylece enerji alanımızı koruyoruz.”

Katılımcıların hayatlarının çıkmaza girmesine sebep olan ilişki problemler, katılımcılarda düşünümsel gözetim alanına girmiştir. Burada ilişkiler bireysel benliği spiritüel anlamda etkileyip etkilememesi açısından düşünülmektedir. Ebru'nun “enerji vampiri” tanımlaması ve “enerji vampirlerine fermuar çekme” ritüeli, bu yönüyle ilişkinin bireysel benlik açısından gözetim altında tutulmasını ifade etmektedir.

Aldıkları eğitimlerle öz kimliklerini ve öz yaşam öykülerini benlik merkezli yeniden inşa etmeye başlayan katılımcılar, bu kez aldıkları spiritüel eğitimlerin eğitmeni olmuş, gerçekleştirdikleri spiritüel faaliyetlerle birlikte bu kez para kazanır hale gelmiştir. Spiritüel ortamda enerji teorilerini öğrenmek, katılımcıları “enerji uzmanı” yapmıştır. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi spiritüel enerji teorileri, geç modern topluma özgü uzmanlık sistemi sağlamaktadır. Sosyal medyada “spiritüel eğitmen”, “spiritüel yaşam koçu”, “kuantum koçu”, “epigenetik uzmanı” gibi isimlerle boy göstermeye başlayan katılımcılar gerçekleştirdikleri atölyelerde çeşitli enerji teknikleri kullanarak (Theta Healing, Access Bars, numeroloji vb.) bireylerin şifalanmalarına yardımcı olmaya

⁴⁶³ Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 18.; Sointu, *Theorizing Complementary and Alternative Medicines*, 175.

başlamıştır. Katılımcılarımızın büyük çoğunluğunun spiritüel danışman olması onları spiriüel ortamda devam etmelerini destekleyen nedenlerdendir. Çünkü katılımcıların spiriüel danışman olması onlara uzmanlık kimliği ve otoritesi kazandırmıştır. Bu otorite, küresel spiriüel pazar ekonomisiyle desteklenen bir mahiyet arz etmektedir. Söz konusu kimliği kazanmak, aynı zamanda katılımcılar nezdinde ciddi bir güçlenmeye işaret eder. Önceki hayatlarında birçok yaşam sorunlarıyla boğuşurken anlamdan ve kimlik duygusundan kendilerini mahrum hisseden katılımcılar, spiritüel uzmanlık otoritesini elde etmeleriyle birlikte geç modern şartlarda ayakta kaldıkları bir “başarı hikâyesi” yazabilmişlerdir. Artık spiritüel uzmanlık sıfatıyla konuştukları sosyal medya kanalları, TV programları ve kendilerine atölyelerde para ödeyen onlarca danışanları vardır.

**BİR KADININ DİRENiŞİ,
AYAKTA DURMASI
BİREY OLMA
YOLCULUĞUDUR !**

**BİLİYORUM ÇOK KORKUYORSUN !..
NEREDEN BİLİYORSUN ?
HAYATININ ALTININ ÜSTÜNDEN DAHA
HAYIRLI OLMADIĞINI!..**

**SENİ YORAN BİR HİKÂYEN VAR,
BİLİYORUM !.**

**AMA EĞER İSTERSEN AYAĞA KALKIP
HERŞEYİ DEĞİŞTİRECEK GÜÇTE
OLDUĞUNU DA BİLİYORUM.**

**KENDİME ACIMAYI
BIRAKTIM,KAZANMAYA BAŞLADIM.
KOŞULLARIMIN MAĞDURU
DEĞİL,MİMARİ OLDUM.**

**DİMDİK DURALIM,HAYATIMIZIN ALTINI
ÜSTÜNDEN DAHA GÜZEL BİR HÂLE
GETİRELİM.**

**ŞİMDİ SAHNE SENİN GÜZEL KADIN!
AL KALEMİ ELİNE,YAZ HİKAYENİ BAŞTAN..**

**AKADEMİ
SERTİFİKALI EĞİTİM MERKEZİ**

**SPİRİTÜEL
DANIŞMANLIK
EĞİTİMİ**

» ÜNİVERSİTE & ULUSLARARASI
AKREDİTE SERTİFİKALI

» E-DEVLETTE SORGULANABİLİR
SERTİFİKA

» ONLİNE EĞİTİM

Şekil 10. Sosyal Medyada Kadınlara Yönelik İlan Edilen Başarı Vaadi ve Spiritüel Danışmanlık Eğitimi İlanı

Benliğe dair müzakere ve sondaj imkânları ise bizzat spiritüel teknikler tarafından sağlanmaktadır. “Bu amaçla New Age çeşitli şekillerde işleyen ‘süreçler’, ‘ritüeller’ ve ‘psikoteknolojiler’ olarak bilinen geniş bir yelpazede ruhani disiplinler sunmaktadır.”⁴⁶⁴ “Geçmiş yaşam regresyonları”, “anne karnı şifa çalışması”, “bilinçaltı blokaj ve kazma çalışmaları”, “atasal aktarım çalışmaları”, “isim analizi”, “doğum haritası analizi”,

⁴⁶⁴ Heelas, *The New Age Movement*, 20.

“gelecek okuması” gibi onlarca ritüel ve atölye, bireylerin otantik benliği keşfetmesi yolunda önemlidir. Çalışmalar sonucunda tespit edilen atasal kayıtlar, bilinçaltı blokajlar ve auraya tutunan psişik kancalar, affetme ve arınma ritüelleriyle şifalanmaktadır/temizlenmektedir. Bu ritüeller, bireylerin hafiflemesine ve farkındalık kazanmalarına yardımcı olmaktadır.

Bireyin zihin-beden-ruhtan oluşan bir bütün olarak tanımlandığı spiritüel ortamda, şifa arayışı genellikle sırt ağrısı, baş ağrısı veya yüksek tansiyon gibi fiziksel rahatsızlıklarla başlamaktadır.⁴⁶⁵ Bedendeki rahatsızlığın sebebi ise çoğunlukla duygusal ve travmatik faktörler olabilir. “Hastalıkların duygusal sebepleri” bu yönüyle spiritüel ortamda en çok duyduğumuz tanımlamalardan bir tanesidir. Zihnin maddi gerçeklik üzerindeki etkisinin temel olduğu düşüncesinden beslenen Yeni Düşünceci (New Thought) yaklaşım, spiritüel ortamda oldukça etkili bir öğretilerdir. Bu bakış açısından hareket ederek, beden ve bilinçaltı düşünömsel olarak üzerine çalışılması gereken, geçmiş yaşamların ve travmaların olduğu gizemli bir sandık gibi algılanmaktadır.⁴⁶⁶ Spiritüel ortamdaki bireyler, söz konusu beden sandığını açmak için benliğin en mahrem duygularına en acılı travmalarına, en derin geçmiş yaşamlarına meditasyonlar yoluyla girerler. Merve’nin dediği gibi benliğin en derin katmanlarında “İnsanın en acılı hallerini bulup çıkarmaya çalışma” süreci, genel olarak “acı”yla tanımlanmıştır. Acılı duygunun derin benlikte keşfedilmesi, o duyguyla yüzleşmeyi, onu tanımayı, ifade etmeyi ve nedenlerini oradan kaldırarak kabule geçmeyi gerektiren bir süreçtir. Hafsa’nın işaret ettiği gibi, “yaşanmamış her duygu, ifade edilmemiş her his, aktarım kapılarını devam ettirecek; o yüzden öğrencilerime diyorum ki yazın, yüzleşin, ses kaydı alın, bir odada bağıra bağıra söyleyin ki negatif enerji sizden çıksın.”

Harrington’a göre bedenın çözölmemiş duyguları hapsettiği fikri, günah çıkarmanın iyileştirici potansiyeline ilişkin Hıristiyan geleneğine dayanmaktadır. Günah çıkarmanın iyileştirici gücü teması, özellikle psikanaliz gibi uygulamalarda sekölerleşmiş bir dünya için yeniden işlenmiştir.⁴⁶⁷

⁴⁶⁵ Eeva Sointu - Linda Woodhead, “Spirituality, Gender, and Expressive Selfhood”, *Journal for the Scientific Study of Religion* 47/2 (2008), 265.

⁴⁶⁶ Sointu, *Theorizing Complementary and Alternative Medicines*, 150.

⁴⁶⁷ Sointu, *Theorizing Complementary and Alternative Medicines*, 60.

Evli ve 2 çocuk annesi Hafsa, bunalım ve depresyon döneminde iken Theta Healing tekniği ile tanışmıştır. Orta alt gelirli bir aileden geldiği anlaşılan Hafsa ilk eğitimini maddi imkânsızlıklardan ötürü zor şartlarda aldığı ifade etmiştir. Theta Healing şifa tekniğinin diğer eğitimlerini bizzat tekniğin kurucusu Amerikalı Vianna Stibal'dan alan Hafsa, bazı eğitimler için İspanya ve Dubai gibi ülkelere gitmiştir. Eğitimleri tamamladıktan sonra hızlı bir şekilde Theta şifacısı olan Hafsa, bugün onlarca danışana sahip olan bir Theta Healing eğitmenidir. Online görüntülü görüşmemizde Hafsa, bilinçaltındaki kodları, geçmiş yaşam kayıtlarını, travmalarını ve atasal aktarımları temizlediğinden şöyle bahsetmiştir:

“Theta'da⁴⁶⁸ önce fark edersin. Önce kazma çalışması var. Bu kazma çalışması fark ettiriyor kişiye, algılarını açıyor, farklı bir bakış açısı gösteriyor. Kazma çalışması sonrasında biz kuantum ile bunu gözlemliyoruz; oradaki enerjiyi değiştiriyoruz. Her şey enerji, her şey bir titreşim. Demek ki böyle bir enerji varsa biz bu titreşimi dönüştürebiliriz. Bunun için de theta frekansı ile çıkıp o varoluşun 7. mertebesine çıkıp Allah'tan istiyoruz... Benim anne babama öfkelerimin, onlara hissettiğim duygularımın, bilinçaltı kayıtlarının bile temizlenmesi, dönüşmesi anne ve babamla olan ilişkiyi iyi hale getiriyor.”

Spiritüel teknikler bireyleri doğrudan deneyimin dünyasına sokmaktadır. Zira deneyim dünyasında üst otoriteler yoktur; doğrudan bireyin kendisi vardır. Hafsa, theta şifa tekniğiyle deneyim dünyasına girmiş, varoluşun 7. Mertebesinde Allah'la buluşmuş ondan istemiştir. Benliğinin derinliklerindeki ebeveyn ilişkileriyle ilgili duygularını çözümleyen Hafsa, kötü duygularını önce fark etmiş sonra yüzleşmiş ve “şifalanmıştır”. Hafsa örneğinde katılımcılar “şifalanmak”, “şifalandırmak” kelimelerini arınma sürecinin bir parçası olarak çok defa kullanmaktadır. Şifa, aynı zamanda bireyin doğal sürecine uyum sağlaması anlamıyla eşdeğerdir. Bu bağlamda en yaşlı katılımcımız 59 yaşındaki İnci şunları ifade etmiştir.

“Biz dünyaya geldikten sonra yapay bir benlik oluşturmaya başlıyoruz. Fabrika ayarlarımızdan, Allah'ın bize vermiş olduğu esmanın has bileşenlerinden yavaş yavaş uzaklaşmaya başlıyoruz. Tekâmül denen şey aslında bizim tekrar özümüze dönmemiz, fabrika ayarlarımıza ulaşmamızdır. Bakın, Abraham Maslow şöyle der: "Kendini gerçekleştirme, kişinin kendi özüne dönmesidir.” Ve bütün çabalar, kendi özümüze dönmek içindir. Çünkü anne karnına düştüğümüz andan itibaren yaşadığımız her şey ve atalardan gelen bazı etkiler, eğitimimiz, düşünce sistemlerimiz bizi biz olmaktan çıkarıyor ve her

⁴⁶⁸ Katılımcı burada Theta Healing spiritüel tekniğini kastetmektedir.

yaşadığımız travmada, ki travma dediğimiz şey büyük bir olay olmak zorunda değil, bazen babanın çocuğunun yüzüne kızgın bir şekilde bakması bile travma nedenidir, o yaş dönemlerinde belli bir libido bırakmamıza neden oluyor. Bu enerjiler, mesela reiki, düzenli olarak kullanıldığında kaybettiğimiz o libidoları yavaş yavaş tekrar geri kazanmamızı sağlıyor. O yüzden de yaşam enerjimizi artırıyor. (...) Şimdi reiki birinci aşama, fiziksel problemi olanlar içindir. İkinci aşama duygusal ve zihinsel problemler içindir. Üçüncü aşama ise ruhsal boyutta seni geliştirmek içindir. Mesela ben, reiki ile birdenbire nodül, dizlerindeki ağrı gibi fiziksel sorunlardan faydalandım. İkinci aşamada, mesela hafızanın güçlenmesini, beyninin daha iyi çalışmasını, duygusal problemlerinin daha farkında olmamı sağladı. reiki üçüncü aşama ise büyük nur enerjisi. Tabii bu benim tanımlamam.”

İnci örneğinde, ana akım toplum tarafından şu anki yaşamına kadar kısıtlanan bireyin özüne, fabrika ayarlarına dönmesi, tekâmül süreciyle eşdeğer olarak tasvir edilmiştir. Çünkü İnci’ye göre, bireylerin anne karnına düştüğümüz andan itibaren yaşadığı her şey ve atalardan gelen birtakım etkiler, eğitim, düşünce sistemleri bireyin otantik kimliğinin üzerini kapatan süreçlerdir. “Öze dönüş süreci” ise, zihin-beden-ruh dengesini ve uyumunu içeren bir şifalanma ve esenlik duygusunu ön plana çıkarmaktadır. Katılımcıların şifa anlatıları, İnci’ye benzer şekilde, ana akım din, bilim ve kültürden duydukları hoşnutsuzluğu dile getiren bir tutumu yansıtmaktadır. Buna göre modern tıp parçacı ve semptomatik bakışıyla hastalıkları önleyememektedir. Bu parçacı bakışı devam ettiren modern psikiyatri ve psikoloji bireylerin psikolojik ve ruh sağlığına yardımcı olabilmiş değildir. Geleneksel dini kültür ve dini gruplar ve cemaatler emir, otorite ve korkutucu bir şekilde dini kuralları dayatmış, bireysel benliği çok dikkate almamıştır. Ebeveyn rutinleri de katılımcıların bazı yönlerden potansiyellerini açığa çıkarmalarını engellemiştir. Bu engellemeler, evlilikle başlayan ilişki sorunlarını gündeme getirmiştir. Tüm bunlara olan güvensizlik, benliğe olan güveni ön plana çıkarmaktadır. Benliğin tutunulacak en önemli dal olması, spiritüel atölye ağlarında katılımcılara sürekli dikte edilen husustur. Heelas’ın ifade ettiği gibi “New Age’in ana damarlarında dolaşan şey, bizim ana akım ve kültür tarafından indokrine edildiğimiz için işlev bozukluğu yaşadığımızdır.”⁴⁶⁹ Dolayısıyla katılımcıların genel görüntüsünde göze çarpan husus, onların spiritüel arayışlara katıldıktan sonra geç modern toplumun koordinatlarına daha fazla girdiği ve bu ölçüde spiritüellik yoluyla geç modern koşullarda ayakta kalmaya çalıştıkları düşünömsel biyografiler inşa ettikleridir. Geçmiş, gelecek ve

⁴⁶⁹ Heelas, *The New Age Movement*, 18.

gündelik yaşamlarını sürekli gözden geçiren katılımcılar, geç modern toplumun belirsizliklerinden spiritüellik yoluyla kurtulma ve bu yönde eylemlilik kazanmaya çalışmaktadır. Bu eylemlilik ise modernitenin risklerine karşı belirsizlikleri ortadan kaldırırken bireyin hâkimiyet ve kontrolünde bir yaşam biçimi sunmaktadır.

İmam Hatip Ortaokulunda öğretmenlik mesleğini sürdüren 32 yaşındaki Zuhâl, kuzeni vasıtasıyla reiki ile tanışmıştır. Çocukluktan bu yana Nakşibendi tarikatına da mensup olduğunu ifade eden Zuhâl kendi içsel arayışıyla reikiye başladığını ifade etmiş, reikiden sonra kendi ifadesiyle “deneyimlerinin takip ettiği yolda devam ederken” bioenerji, aile dizimi, kinsesiyojoloji, duygu şifresi, Theta Healing, bilinçaltı sembol dili gibi birçok eğitim olarak spiritüel şifacı olmuş, kuzeni ile açtıkları ofiste şifa seansları ve spiritüel tekniklerin eğitimi vermeye başlamıştır. Zuhâl, reiki ile birlikte benliğe dönüş sürecini şöyle ifade etmiştir.

(Zuhâl, 32): “Reikiden sonra deneyimlerimin takip ettiği yolda devam ederken, kendisiyle alakalı daha fazlasını talep ediyor insan.

Araştırmacı: Peki sizde karşılığını buldu mu?

(Zuhâl, 32) : Kulağımdaki çınlamalara, karnımdaki ağrılara çok iyi geldi Reiki. Önce deneyimliyoruz, sonra benliğimizdeki o içimizdeki hastalığı, travmayı teşhis ediyoruz ve değiştirebiliyoruz. Mesela ben matriks diye bir eğitimi aldım. Kendim deneyimlediğim için söylüyorum; mesela siz 29 yaşında mısınız? Sizi anne karnına kadar götürebiliyorlar, çünkü alanınızda ve bilinçaltınızda bunların hepsinin bilgisi kayıtlı. Bu bilimsel bir şey, bunun bilgisine ulaşabiliyorsunuz. Bunu ben kendim de yaşadım, anne karnına gittim. Ben 6 aylıkken olan hissimi öğrendim. Sonra sordum, ‘Anne, ben böyle bir şey yaşadım. Ben 6 aylık bebekken bir şey oldu mu?’ diye. Annem de ‘Kızım, babaannelerle bir şey olmuştu, sen de 6 aylıktın o zaman filan...’ dedi.”

Spiritüel teknikler, bireylerin benliklerinin derinliklerindeki uyumsuzlukları, travmaları blokajları tespit ve teşhis imkânı sağlamaktadır. Deneyimin hemen ardından gelen farkındalık ve teşhisten sonra kendi üzerine çalışmak ve kendindeki mevcut uyumsuzluğu değiştirmek yönüyle spiritüel pratikler sırasıyla öz farkındalık, öz kabul ve öz yaratım odaklı benlik projelerine kaynaklık etmekte⁴⁷⁰ bu da bireylerin kendi kaderlerini kendileri tayin etme özgürlüğünü ön plana çıkarmaktadır. Bu yönüyle katılımcılar yer yer negatif yönüyle geleneksel kültürdeki kaderci anlayışı eleştirmektedirler. Kendi hayatını

⁴⁷⁰ Sointu - Woodhead, “Spirituality, Gender, and Expressive Selfhood”, 266.

değiştirmek senin elindedir ve başkasının sorumluluğunu da almaya gerek yoktur düşünceci hâkimdir.

Bireyin kendisindeki travmaları, yaraları ve uyumsuzlukları teşhis etme ihtiyacı katılımcıların şifa arayışlarında dönüştürücü bir kaynak olarak dikkat çekmektedir. Katılımcılarla olan görüşmelerimizde sürekli bir “psikolojik teşhis arayışı” kafa karışıklığı içinde bir anlam bulma girişimini temsil etmektedir.⁴⁷¹ İngiliz sosyolog Furedi’ye göre varoluşsal güvensizliğin yaşandığı geç modern şartlarda tıbbi teşhis bireye ilişkin bir “tanımlanma” erdemine sahiptir.⁴⁷² Ruhta, bedende veya zihinde teşhis edilen hastalık, bireyin tüm yaşamını açıklar hatta bir kimlik geliştirmesinin yolunu açar. Psikolojik teşhis, bireyin kimliğini tanımlamakla kalmaz, aynı zamanda çeşitli risk parametrelerini hesaplamayı ve psikolojik zararları en aza indirmek için belirli eylem planları hazırlamayı gerektiren özdüşünümsel projelere de kaynak oluşturur. Yukarıdaki Zuhâl örneğinden gidersek “Zuhâl kimdir?” diye sorduğumuzda, Zuhâl’in anne karnında 6 aylık bir bebekken çeşitli duygu ve travmalarla malul bir birey olarak tanımlandığını görürüz. Benzer şekilde Hafsa’nın da ebeveyninden çeşitli travmatik aktarımlar alan “yaralı bir birey” olarak inşa edildiğini gözlemleriz. Zuhâl ve Hafsa’nın bu teşhisleri, artık korkularıyla ve travmalarıyla yüzleşip spiritüel çalışmalarla birlikte özgürleşmelerini ve daha güçlü failler haline gelmelerini gerektirmektedir. Bu yönüyle bireylerin spiritüel ortamda teşhis ve tanımlanma konuları genel itibariyle acılar, hastalıklar, yaralar ve travmalar olarak belirginleşir. Ulrich Beck’in de ifade ettiğı gibi “temel olarak, kişi artık “iyi” bir şey elde etmekle değil, daha ziyade en kötüsünü önlemekle ilgilenmektedir.”⁴⁷³ Katılımcıları spiritüellik yoluyla geç modernitenin risk parametrelerine sokan sosyolojik bağlam, biraz da burasıdır. Meditasyonlarda iyi şeylerle karşılaşmak yerine hep acılar ve yaralarla karşılaşılır. Bunlar bireylerin gündelik iyi oluşunu etkileyen risk parametreleri olarak inşa edilir. Dolayısıyla acılar, travmalar ve yaralar katılımcılar için dönüştürücü bir kaynak olma özelliğı taşımaktadır.

Evinde ziyaret ederek görüşme gerçekleştirdiğimiz 45 yaşındaki Cemile’nin bizim de şahitlik ettiğimiz “beden taraması meditasyonu” yoluyla gerçekleştirdiğı şifa çalışması;

⁴⁷¹ Frank Furedi, *Therapy Culture: Cultivating Vulnerability in an Uncertain Age* (London: Routledge, 2004), 162.

⁴⁷² Furedi, *Therapy Culture*, 183.

⁴⁷³ Ulrich Beck, *Risk Society: Towards a New Modernity*, çev. Mark Ritter (London: Sage Publications, 1992), 49.; Furedi, *Therapy Culture*, 133.

acıların, yaraların ve eksikliklerin nasıl tanımlandığı ve teşhis edildiği noktasında güzel bir örnektir:

Öncelikle Cemile oturduğu koltukta gözlerini kapatarak meditatif bir hale büründükten sonra karşısına bir sandalyeye oturttuğu danışanına “Alanınıza girmeme izin veriyor musunuz” diyerek “beden taraması” için izin istedi. Danışan “evet” deyince Cemile, theta frekansında 7. Varoluş seviyesine çıktı. Sonra karşısında oturan danışanın bedeninde gözleri kapalı bir şekilde tarama yaparak teker teker şunları söyledi:

“Ait olmak, kökü kabul etmek. Sevgi konusunda alma verme konusunda bir sıkıntı kalp çakrasında bir sıkıntı var. Genelde sağ yön çalışıyor sanırım beyninde. Eşinizle annenizi çok benzeştiriyorsunuz. Onun çatışmasını yaşayabilirsiniz. Babanızla ilgili çatışma var. Babanız tarafından kabul görmemiş olabilirsiniz. Babanızın beklentileri sizden çok fazla olabilir. Safra kesesinde bir sıkıntı hissediyorum öfke ile ilgili bir sorun olabilir. Belde, omurlarda ikincisinde bir lezyon hissettim. Sağ kulakta sorun var. Gözlük kullanan kişiler kendilerini bir pencerenin arkasına gizliyorlar. Geçmişten bir aktarım hissettim. İnsanlara çok fazla anlam yükleyip sonra da o anlamı kaybediyorsunuz. Midede de duygulardan dolayı bir hazmedememe problemi var. Sağ böbrekte bir sıkıntı hissettim. Böbrek ile ilgili sorunlar anda kalamama ile ilgili sorunlardır ya da ikinci bir kişiyi kabul ile alakalı bir durumdur. İlerlemenizi engelleyecek sizi arkaya çeken bir şeyler var. Çoğu zaman hep söylemek istediklerinizi tutuyor olabilirsiniz. Aslında tam tersi sözü yutup duyguyu geçirin. O zaman daha iyi anlaşılırsınız çünkü. Evet, şifa oldu.”

Cemile'nin spiritüel beden taraması ritüeli, beden-zihin-ruh ile ilgili bir tanımlanma ve teşhis etme durumunu ortaya koymaktadır. Bedene yahut ruha dair yapılan teşhisler öncelikle şifayı değil bireysel benliğe dair bir tanımlanma ihtiyacını öne çıkarmaktadır. Öncelikli olan bedensel hastalığı, ruhi dengesizliği ve zihinsel blokajı iyileştirmek değil teşhis etmek ve tanımlamaktır. Cemile'nin taramada dile getirdiği "omurlardaki lezyonlar" ve "mide hazımsızlığı problemleri" gibi keşifler hatalı olsa bile, bu durum bireyin kendisi hakkında düşünmesine vesile olan ve şifaya yönlendiren bir farkındalığı ortaya çıkarmaktadır.

4.6. Kriz ve İslami Meşruiyet

Dindar katılımcıların hem spiritüel hem dindar benliği inşa etme süreci, bir krizle başlayan sonrasında İslami meşrulaştırmalarla devam eden iki aşamalı bir süreç takip etmektedir. Kriz aşaması, katılımcıların spiritüel ortama ilk dâhil olduklarında büyük çoğunluğunun yer yer ontolojik ve epistemolojik kriz görüntüsü veren bir şaşkınlık

geçirdiği aşamadır. Bazı katılımcı örneklerinde aylar süren dini sorgulamaları da beraberinde getiren kriz aşaması, otoritenin geleneksel ve kurumsal dinden bireysel benliğe doğru geçmeye başladığı öznel dönüş sürecidir. İkinci aşama katılımcıların ontolojik krizlerini ve otorite değişimlerini standartlaştırılmış meşrulaştırmalara eşlik eden birtakım “harmanlama”, “ayıklamama”, “süzgeçten geçirme” ve “İslamileştirme” manevralarıyla aşmaya çalıştıkları İslami meşrulaştırma aşamasıdır. Dolayısıyla hem spiritüel hem de dindar olmanın meşrulaştırıldığı bu aşama, dindarlık ve spiritüellik alanını birbirinden ayırmamayı, standartlaştırılmış meşrulaştırma stratejileri uygulamayı gerekli kılan bir kimlik pozisyonu olarak göze çarpmaktadır.

4.6.1 Kriz

Katılımcılar her ne kadar sosyal medyadaki spiritüel içerikli videolar yahut okudukları kitaplar yoluyla New Age spiritüel pratikleri hakkında bilgi sahibi olsalar da ilk ciddi deneyimlerini satın aldıkları spiritüel şifa teknikleri eğitimleri vasıtasıyla elde etmişlerdir. Theta Healing, reiki, Access Bars, bionerji, numeroloji gibi spiritüel tekniklerin ücretli eğitimini alan katılımcılar hem spiritüel teknikleri deneyimlemiş hem de spiritüel ortamda sosyalleşme imkânı bulmuştur.

Katılımcıların spiritüel faaliyetlere ilk katıldıklarında, sanki yeni bir dine girmiş gibi ontolojik ve epistemolojik kriz belirtileri gösteren bir şaşkınlık yaşadıkları ifade edilmiştir. Bu kriz, geleneksel ve kurumsal dinde alışık olmadıkları bir eksen kaymasından kaynaklanmaktadır. Barker’in spiritüellikle dindarlık arasında yaptığı ayrımaya dayanan tablosunda⁴⁷⁴ belirttiği gibi, aşkın ve belirli bir Tanrı’dan içkin ve kozmik bir Tanrı’ya; bilginin kaynağının vahiy, otoritenin gelenek olduğu bir anlayıştan otoritenin bireysel deneyime geçtiği bir kayma söz konusudur. Spiritüel ortamın holistik doğasının, Tanrı, insan ve evren hakkında yeni şeyler söylemesi bireyleri başlangıçta bir anlamsızlık durumuna sürüklemiştir.

Spiritüel arayışlara geçirdiği lohusa sendromu vesilesiyle girdiğini öğrendiğimiz 35 yaşındaki Kadriye’nin bir arkadaşının kendisine Theta healing şifa tekniğini “kendin üzerine çalışabilirsin” diyerek tavsiye ettiğini bildirmiştir. Eğitim alırken tekniğin kurucusunun Amerikalı olması biraz çekinceye sebep olsa da eğitim aldığı kişinin

⁴⁷⁴ Tablo için sayfa 48’e bakılabilir.

başörtülü olması ona dini açıdan bir güven vermiştir. Ancak eğitimde 7. varoluş seviyesi olarak isimlendirilen katmana kendi ifadesiyle; “Allah katına çıkması” ona ilk planda bir inanç krizi yaşattığı anlaşılmaktadır:

“Eğitim aldığım kişinin benim meslektaşım olması ve başörtülü dini hassasiyeti biri olduğu gözükken biri olması bana güven verdi en başta, ama theta’ya çıktığımda gördüğüm aslında benim Allah’la olan bağımın çok zayıf olduğuydu. Şöyle demiştim o zaman, Haşa, ‘Yani ben Allah’la nasıl hemen bağlantı kurabilirim?’ Yani o kadar kolaydı, hemen theta’da çık Allah’la bağlantı kur! Yani hemen ben Allah’tan gelen nuru nasıl hemen alıp kullanabilirim? Nasıl hemen Allah’tan bir şey isteyebilirim? Yani peygamberler var, neden var işte Allah dostları var, yani neden var o zaman? Herkes kafasına göre çıkardı Allah katına,” diye bir sorgulama geçirdim. Sonra yine Stibal’ın kendi yazısına rastladım. Bana diyordu ki, ‘7 seviyeye çıkmak, Allah’la buluşmak, herkesin doğuştan hakkıdır.’ Yani Allah bize şah damarımızdan daha yakın ve biz ondan isteyebiliriz, onunla konuşabiliriz, ondan gelen mesajları alabiliriz ve bizi O yarattı. Biz Allah’ın kuluyuz ve ve sürekli Allah bizim kalbimizde nazar ediyorsa, bizim hakkımız yani. Öncelikle bunu anladım. Benim Allah’tan bir şey istemek hakkım, Allah bana bir mesaj gönderebilir veya ben ondan gelen işaretleri fark edebilirim, bunu anladım. İkincisi 7. seviyeye çıkarken. Eğer kendinizi rahatsız etmiyorsanız o zaman kendinizi rahat hissettirecek, güvende hissettirecek biriyle çıkın. Bu İsa olabilir, Musa olabilir, Hz. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem olabilir,” demişti yani kadın bunu yazmış. Kadın bunu söyledikten sonra ben de Peygamberlerimden beni desteklediklerini bilerek hissederek o seviyeye çıktım. Evet, ben o çatışma yaşadım ama sonrasında da yine aynı teknik beni rahatlattı.”

Kadriye, ilk planda kutsalın kategorileri açısından içinde bulunduğu kurumsal dindarlıkla spiritüel ortamın iki ayrı dünya olduğunun farkındadır. Spiritüel ortamın katılımcılara aracısız bir şekilde kutsalı deneyimleme imkânı sunması, Kadriye’de en başta bir şaşkınlığa neden olmuştur. Yaşadığı inanç krizini “ben Allah’la hemen nasıl bağlantı kurabilirim” diyerek ifade eden Kadriye, sonrasında spiritüel ortamla kendi dini arasında bir özdeşim kurarak yaşadığı krizi aşmasını bilmiştir.

42 yaşındaki Saliha ise ilk eğitimini aldıktan sonra yaşadığı şaşkınlığı “iki ay patates çuvalı gibi gezdim.” diyerek ifade etmiş sonrasında ise krizi aşma sürecini “enerjisel olarak alışmam uzun sürdü” olarak şöyle yorumlamıştır:

“Ben ilk eğitimleri aldığımda, biz iki arkadaş almıştık. Yani, tabi yeni bir enerji alanına açılıyorsunuz. Benim hiçbir şeyden haberim yoktu, theta’dan, çakra’dan enerjiden... Hiç bilgim yoktu. Eğitimi aldım, bir ay ya da iki ay patates çuvalı gibi gezdim. Bu eğitim beni çok sarstı. Hiç bilgim yoktu, dağıldım resmen. Denize atlar gibi atladım. İlkini sindirmek,

baya zamanımı almıştı. Ama ondan sonra ilkinde yaşadıklarımı yaşamadım. Enerjisel olarak alışmam biraz uzun sürdü. Hemen anlayamadım. Daha sonra okudukça, okudukça hepsi bir yere oturdu. Zaten kuantumu öğrenince, tekniği anlıyorsunuz. Öncelikle kuantum öğrenmek gerekiyor. Hepimiz birbirimize bağılıyız görünmez iplerle. Zaten bunlar bilinen şeyler ama o zaman anlamıyorduk, şimdi anlıyoruz.”

Saliha ve Kadriye örneğinde katılımcılar, her ne kadar spiritüel ortama ilk girişlerinde bir bocalama ve kriz dönemi yaşasalar da yaşadıkları krizleri spiritüel ortamla kurumsal din arasında kurdukları özdeşimle aşma yoluna gitmeye çalışmışlardır. Ancak bu özdeşleşme ve anlam bulma süreçleri geleneksel dinden daha ziyade New Age’e özgü bireysel meşrulaştırma ve anlam çerçevelerine dayanmaktadır. “Dini inancıma zarar verir mi?” “Acaba cinlerle ilgili bir durum mu?”, “Şirk boyutu mu var?”, “Budizm’in başka versiyonu mu?” gibi sorular, bir zaman sonra bireysel benlikle ilgili psikolojik korkulara indirgenebilmektedir. Bu noktada katılımcıların Saliha örneğinde spiritüel ortama “enerjisel olarak alışması uzun sürmüş” olabilir yahut “korku frekansında” olabilir veya “kolektiften gelen düşüncenin etkisi altında” olabilir. Bu konuda Hafsa kriz yaşayan danışanını şöyle yatıştırmıştır. “Enerji çalışmasında Allah’a ters düşen bir şey yaptığınla ilgili bilinçaltında bir kodun varsa bu kod üzerine çalışabilirsin” Yani katılımcıların en başta sordukları “spiritüel ortamda bilginin kaynağı nedir?”, “spiritüel ortamın geleneksel İslam’la nasıl bir ilişkisi vardır? mealine çevirebileceğimiz dışsal sorular giderek bireysel benlikle ilgili içsel sorulara dönüşen bir seyir takip etmektedir.

Katılımcıların spiritüel ortama girerken yaşadıkları bocalama, bazen de alışık olmadıkları sosyal çevreyle ilgilidir. Gamze ve Berfu’nun tecrübesi bu konuda fikir vermektedir:

“Aldığım tekniklerin anlatıcıları genelde reenkarnasyona inanan, pek İslam’la alakası olmayan, Buda’ya tapan, işte ne bileyim, mini etek giyen kişiler oldu. Ve ben bu ortamlara girdiğim için hep böyle bir diken üstünde olan bir tarafta oldum. Sadece işime geleni alıp gerisini bırakma tarzında bir şeyle ilerleyebildim ve bilgisiz olan bir insan çok rahat orada kaymalar yaşayabilirdi. Allah’a şükürler olsun, duama güvenerek, sürekli niyetimi edip gittim eğitime. ‘Allah’ım, dinimi sana emanet ediyorum’ dedim. (Gamze, 31)”

“Ayşe, Fatma gibi kişiler bunlar; çok açık insanlar, mini etekler, işte askılılar. Bunların dillerinde hep yaratıcı, hep Allah, hep böyle seni uyandıracak kelimeler söylüyorlar. Yaratıcıya yakınlaşmak ile ilgili, işte Yaratıcıyı sevmek ile ilgili, seni Yaratana her hücreni Yaratana öyle bir bahsediyorlar ki, görüntü ile zihnini bir türlü birleştiremiyorsun, söylediklerini görüntüsüyle. Sonra eğitimleri veren kişiler Hıristiyan, onlar bulmuş. Orada bir tereddüt yaşıyorsun. Ondan sonra ruhlarla iletişime geçmeyi anlatıyor, ondan sonra farklı

boyutlardan bedensiz varlıkların olduğunu, evet bunlar İslam'da da var. Ama işte kadın çok farklı şeyler anlatıyor. Doğal olarak diyorsun ki, 'Ya İslam'ı ben bu kadar, sadece fıkıh meselelerini biliyorum, İslam'da işte akaid meselelerini biliyorum. İslam'da bu kadar derin bir bilgi yok, bu kadarına girmesem mi' diye düşünüyorsun. (Berfu, 25)”

Başka bir açıdan sahadaki gözlemlerimiz birçok dindarın ontolojik bir inanç krizini andıran spiritüellik tecrübesinden sonra bu alanda devam etmemeyi de tercih ettiğini ortaya koymuştur. Sosyal medyada spiritüellik tecrübesini detaylı bir şekilde paylaştıktan sonra kendisiyle online görüşme gerçekleştirdiğimiz Selime, onlardan birisidir. Psikoloji öğretmenliği yaptığını ifade eden 35 yaşındaki Selime, alanı psikoloji olduğu için EMDR terapi, bilişsel terapi gibi psikolojik tekniklere zaten ilgili olduğunu bu yüzden bir arkadaşı vesilesi ile Theta Healing şifa tekniği eğitimine yönlendirildiğini ve bu doğrultuda Theta Healing eğitimini psikoloji alanında kendini geliştirme motivasyonu ile aldığını ifade etmiş ve tecrübesini şöyle aktarmıştır:

“Eğitimde en başta hipnozvari hani biraz da insanı hafifletiren biraz da seni pasifleştiren bir ortam var orada. Şöyle hani sorguladığımda sezgisel olmam gerektiğini söylüyorlardı. 'Sezginle hareket et, deneyimlemeye çalış' dediler. Ben de olumlu bakmaya çalıştım. Eğitimi aldığım bayan da başörtülü olduğu için ister istemez bir güven oluyor. Şöyle söyleyeyim eve geldiğimde bir hafta kendime gelemedim, korkular da gelmeye başladı içime her an bir ses duyacakmış gibi her an bir şey karşıma çıkacakmış gibi. Orda benim dikkatimi çeken, tamam namazda da vardır ama bunlar birebir Allah'la görüşmeden bahsediyor ve sesini duymaktan bahsediyor. Bana diyor ki 'iste Yaradan'dan' veya 'ne görüyorsun? Ne geldi?' Ben geri durunca 'bize din yanlış öğretildi, yanlış inanç ve kodlarımız var.' gibi şeyler söylenmeye başlandı. Ayetten örnek veriyor. 'İşte demiyor mu ayet; Allah size şah damarınızdan daha yakın o zaman biz onunla neden konuşmayalım?'

Selime, eğitim veren kişinin başörtülü olmasından yola çıkarak, aldığı eğitimin en başta kendisine dini açıdan güven verdiğini belirtmiştir. Ayrıca, dindar eğitmenin eğitim sırasında spiritüel pratiklerin İslam ile uyumlu olduğu hususunda sürekli açıklamalar yaptığını ve katılımcıları yönlendirdiğini ifade etmiştir. Katılımcıların çoğunluğu, bu tür yönlendirmelerin dini açıdan yaşadıkları tereddütleri aşmalarına yardımcı olduğunu belirtmiştir. Dindar eğitmenlerin başörtülü olması veya bazılarının İlahiyat Fakültesi mezunu olması, bu konuda güven oluşturmuştur. Ne var ki Selime'ye benzer şekilde birçok dindar birey, spiritüel teknikleri tecrübe ettikten sonra bu alanda devam etmemiştir.

4.6.2. İslami Meşruiyet Sorunu ve Meşrulaştırma

Dindarların spiritüel pratiklere katılımıyla yaşadıkları kriz, hemen arkasından İslami meşruiyet sorununu gündeme getirmiştir. Bir önceki bölümde de açıkladığımız üzere katılımcılar ilk planda spiritüel ortamın dini inançlarına aykırı gelen yönlerini doğrudan fark etmişler ve bir yol ayırımına gelmişlerdir. Önlerinde iki yol vardır; ya dindarlıklarını muhafaza etmek adına spiritüelliği tümüyle reddedecekler ya da kendi deyişleriyle “aykırı yönlerini atıp” hem dindar hem de spiritüel olmaya çalışacaklardır. Katılımcılar ikinci yolu tercih ettiklerinden dolayı onlar hem spiritüel hem dindar tanımlamasını hak etmektedirler.

Spiritüel ortamda perennial felsefe tarafından motive edilen dindar kadınlar, spiritüellik ve İslam arasında özdeşim kurma veya uzlaştırma tutumlarını “perennial konumlandırma” olarak adlandırdığımız zeminde gerçekleştirmektedirler. Dindarların “İslamileştirme” ve “süzgeçten geçirme” “ayıklama pratikleri” ise New Age’in dini brikoloj stratejisiyle alakalıdır. Dindarlar, her ne kadar spiritüel ortama girseler de hem spiritüel hem dindar kalmak adına “kendilerince iyi hissettiren dindar konumda kalmak” için İslami öğeleri spiritüel pratiklerle “harmanlama” yoluna girmektedir. Dolayısıyla dindarların seçip birleştirme tutumunda iyi hissettiren anlam paketi brikolojdür. Seçip birleştirme tutumu olarak birikolaj bazen de spiritüel kavramları atıp yerlerine İslami öğeleri yerleştirmektedir ki bu bölümde örneklerini açıklayacağımız üzere bu tutum dindarlar tarafından “süzgeçten geçirme” olarak ifade edilmiştir.

İngilizce öğretmeni olmasının yanı sıra aktif bir şekilde spiritüel danışmanlık da yapan 39 yaşındaki Merve, spiritüelliğin İslami meşruiyetini sorgulama sürecini ve bu konudaki düşüncelerini şu şekilde açıklamıştır:

“İlk düşündüğüm, bu tip olaylar dine zarar getiriyor mu? Zaten ben de öğretmenlik aldıktan sonra da enerji alanlarının dini kökeni ve dinle ilişkisi hakkında vuzuha kavuşturmak için birkaç kişi ile görüşmeler yapmıştım. Meşveret cemaatinden bir arkadaş vardı, bayağı böyle Risale-i Nur’a hakim, onunla istişare ettim. Öyle hemen atlamadım yani. Eğitimliğe geçmem de hani bu alanda dini boşluklar vardı, işte reenkarnasyon, şaman öğretileri, bunların da çekincelerini gördüğüm için, bu alana dindar kesimin de sahip çıkması gerektiği ama hani süzgeçten geçirerek, süzgeçten geçirilmesi gereken şeyler vardı çünkü. Bir de hani dindar insanların da böyle bir talebi var. Dindar camia illaki birilerine gidecek. Çünkü bu işler çok fazla önem arz etmeye başladı ve bu artık özellikle kuantum fiziği, epigenetik aktarımlar

bunlardan artık kaçılmayacağını, insanların psikolojik problemleri arttıktan sonra dindar kesimin de artık bu eğitimlerden kaçamayacağını düşündüğüm için. Madem birilerinden öğrenecekler, dini alt boyutu da olan, dini anlamda bu alanı süzgeçten geçirebilen insanlardan öğrensinler.”

Merve, sorgulamak yanında spiritüelliği İslam’la bağdaştırmayı ve o çerçevede anlatmayı kendisine İslami bir misyon da edinmiştir. Çünkü ona göre çevresindeki dindar insanların da böyle bir talebi vardır.⁴⁷⁵ Merve’nin söyleminde “süzgeçten geçirme”, spiritüelliği dini kaynaklara uygun bir şekilde ayıklamadır. Merve ayrıca sosyal medya hesabından “Bilinçaltı çalışmaları ve İslam” başlığıyla bir video da yayınlamış İslam’ın bilinçaltı çalışmalarıyla çelişmediği vurgusunu, kuantum fiziğindeki ve psikoloji alanındaki yeni bilimsel gelişmeler ışığında şöyle anlatmıştır:

“Hemen hemen her gün Theta Healing İslamiyet’le çatışıyor mu dinimizde çatışan yönleri var mı diye sorular arıyoruz. Ahir zamanda olduğumuzu varsayarsak özellikle toplumda artık ruhsal sorunlar çok fazla artmaya başladı. Ama Allah Teala'nın da İnşirah suresinde verdiği bir vaat var; her zorlukla birlikte kolaylık vardır. Evet, ruhsal sıkıntılar ve zorluklar arttı ama aynı zamanda kuantum alanında gelişmelerden sonra zihnin, ruhun ve bedenin bütün olduğu ve aslında zihnin ve ruhun bedene nasıl etki ettiği ile ilgili gelişmelerden sonra artık bu yönde bazı alternatif çalışmalar gelişmeye başladı.(...) Biz gözlemci etkisini kullanıyoruz kuantum fiziğinde de çift yarık deneyi var. Çift yarık deneyinde şu anlaşıldı; içimizdeki elektronlar gözlemlendiği zaman başka türlü hareket ediyor, gözlemlenmediği zaman başka türlü hareket ediyor. Yani o gözlemcinin varlığı oradaki sorunu değiştiriyor. İşte biz bu kök inancı ile ve sonrasında ettiğimiz dualarla gözlemci etkisinin sorunu değiştirmesini bekliyoruz.”

Merve’nin Theta Healing ve diğer tüm spiritüel teknikler hakkında yaptığı meşrulaştırma, bu tekniklerin bilimselliğini kuantum fiziği üzerinden ispat etme çabasına dayanmaktadır. Spiritüel tekniklerin bilimselliği iddiası, birçok dindar katılımcı tarafından dile getirilmiştir. Çünkü katılımcıların gözünde spiritüel teknikler eğer bilimselse İslam’a

⁴⁷⁵ Üçüncü bölümün son başlığında dile getirdiğimiz İslami yönelimli spiritüel girişimciliğin ortaya çıktığı bağlam burasıdır. Birçok dindar katılımcı Merve gibi kendine hem böyle bir İslami bir misyon yüklemiş hem de dindarlar arasındaki bu talebi fark ederek spiritüel girişimcilik faaliyetlerine başlamıştır. Dolayısıyla İslami yönelimli spiritüel girişimciliğin ortaya çıkmasında karşıt bir ötekiden ve İslam’a aykırı risk parametrelerinden beslenen bir taraf da vardır.

aykırı bir yönü yok anlamına gelmektedir. Merve, burada çift yarık deneyindeki⁴⁷⁶ gözlemci etkisini insan zihninin maddi gerçekliğe etki edebilmesi anlamıyla kullanmıştır. Buradan çıkan sonuç din ve bilimin aynı perennial hakikati gösterdiğidir.

Merve'ye benzer şekilde, katılımcılarımızın da dahil olduğu birçok kişi sosyal medyada "Enerjiler ve İslam", "Bilinçaltı Teknikleri ve İslam", "Şifa Teknikleri İslam'a Aykırı mı?", "Theta Healing ve İslam" başlıklarıyla meşrulaştırma içerikli videolar çekmiştir. Spiritüelliğin ana akım popüler kültürde yayılması, dini gruplar ve dindar kesimler arasında yoğun tartışmalara yol açmıştır. Bu nedenle, spiritüel eğitmenlik yapan birçok dindar birey, sürekli olarak spiritüel tekniklerin İslam'a aykırı olup olmadığı sorusuyla karşılaşmaktadır. Dindarlar için spiritüel pratiklere dahil olmak, öncelikle İslami meşrulaştırma eşiğini aşmayı gerektiren bir süreçtir. Bu durumun farkında olan spiritüel eğitmenlerin de eğitimlerinin hemen başında öğrencilerine spiritüelliğin İslami meşruluğu konusunda ön bilgilendirme yaptıkları ifade edilmiştir.

Spiritüel teknikleri Türk toplumuna tanıtan koordinatörler de spiritüelliği meşrulaştırmak amacıyla özel canlı yayınlar düzenlemişlerdir. Örneğin, Türkiye'de Theta Healing'in yaygınlaşmasında etkili olan Theta Healing Türkiye koordinatörü kuyumcu Burhanettin Dağdönderen, Instagram hesabında "Theta Healing'in dinimizdeki yeri ve merak edilen soruları sorduk"⁴⁷⁷ başlığı altında ilahiyatçı, hafız ve pedagog olarak tanıttığı bir uygulayıcıyla canlı yayın yapmıştır. Bu canlı yayında, söz konusu tekniğin İslam'a uygunluğu ele alınmıştır. Dağdönderen'in ilahiyatçı bir spiritüel danışmanı canlı yayına davet etmesi, spiritüelliğin meşruiyetini ilahiyatçı fetvasıyla sağlama amacını taşımaktadır. Canlı yayında, söz konusu kişiye, "Allah'la konuşmak mümkün mü?" ve "Theta'da 7. seviyeye çıkmak, rabıtaya benzetilebilir mi?" gibi birçok soru yöneltilmiştir:

“İlahiyatçı Spiritüel Danışman: Yani o kadar enteresan sorular var ki hocam. Bugün bana yazmışlar, Theta Healing eğitimi almışlar fakat bu söylentilerden dolayı ara vermek zorunda

⁴⁷⁶ Spiritüel ortamda, çift yarık deneyi, bilincin fiziksel gerçekliği etkileyebileceğinin bilimsel bir kanıtı olarak kullanılmaktadır. Örneğin, meditasyon, dua veya niyet belirleme gibi uygulamalarda, bireyin bilinçli odaklanmasının ve pozitif niyetlerinin gerçekliği şekillendirebileceği savunulur. New Age takipçileri böylece spiritüel pratiklerin temelinde yer alan bilinç ve niyet gücünün önemini bilimsel bir temele dayandırmaya çalışmaktadır. Deneyin bulguları, kuantum mekaniğinin belirli koşullar altında nasıl işlediğini ve gözlemcinin (gözlemci burada bir ölçüm cihazıdır) kuantum sistemler üzerindeki etkisini göstermektedir. Ancak bu, doğrudan bilincin fiziksel gerçekliği etkileyebileceği anlamına gelmez. New Age takipçileri aşırı genellemeler yaparak bilimsel gerçekliği çarpıtmaktadır.

⁴⁷⁷ Theta Healing Türkiye koordinatörü Burhanettin Dağdönderen'in 12.11.2022 tarihli herkesin erişimine açık olarak paylaştığı instagram canlı yayımından elde edilmiştir.

kalmışlar. Mantıklarına, inançlarına, akıllarına yatmadığını söylediler. Ama hiçbir eğitimde rastlamadığım şeyleri söylüyorlar bana. Şamanizm'den bahseden, Budizm'den bahseden çok enteresan enteresan şeyler. Dedim “Ben bu bilgiye rastlamadım.” O yüzden insanların şunu anlaması lazım: bu beynin theta frekansında şifalandırma vesilesiyle bedenimizin şifalandırılması, ruhumuzun şifalandırılmasında kullanılan ve böylece insanları daha nahif kişiler haline getirmek ve daha kaliteli bir yaşam sürmek. Aslında yapmak istediği bu. Ve yaptığımız işlem bilinçaltı ile alakalı. Dediğim gibi, inançlarla. Theta Healing denince de benim aklıma bilinçaltı şifa çalışması geliyor. Bundan gayrisi değil.

Burhanettin Dağdönderen: O konuda ben de şöyle anlıyorum. Theta Healing denilince aklıma herkesin içsel yolculuğunda karşılaştığı ya da hissettiği ya da nasıl ilişkilendirmek istiyorsa o şekilde anladığı bir teknik olarak görüyorum. Çünkü Theta Healing’de her dinden, her inanıştan insanlar var. Hepsisi de kendileri bildiği gibi, kendileri öğrendiği şekliyle uyguluyorlar ve işe yaradığını görüyorlar. Yani hiçbir din engel değil Theta Healing’e. Hatta Vianna Hanım şunu söyler: Bir Hıristiyan veya bir Müslüman Theta Healing’de ilerlemek istediği zaman daha iyi bir Müslüman, daha iyi bir Hıristiyan olacağını söyler. Yaratıcısı ile ilişkisi kuvvetlenir der... 7. seviyeye çıkmak rabıtaya benzetilebilir mi?

İlahiyatçı Spiritüel Danışman: 7. seviye bence ruhlar alemidir. Yani insanların işte şey dediğimiz, Kalu Bela dediğimiz, başka dinlerde ve başka milletlerde de akaşik kayıtları denilen, işte levh-i mahfuz diye aradıkları falan filan bir sürü isimleri var. Bunun işte, Vianna buna 7. seviye demiş. Ruhlar aleminde, işte bezm-i elest dediğimiz alan, oradan dünyaya gelmeden, bedenlenmeden önce bazı şeyleri yaşadık. Hayatımızdaki her şeyi yaşadık, her şey kaydedildi ve bedenlenip dünyaya geldik. Yani bizim inancımızda değil aslında, çoğu inançta bu şekildedir. Ve şifalanmak için de ne yapıyoruz? Tekrardan ruhlar alemine çıkıp bazı şeyleri hatırlayarak... Şimdi bizde de var hafaza melekleri, o da zaten hafaza meleklerinden bahsediyor. Mesela biz ne dedik, ruhlar alemi dedik. O da zaten 7. seviyeden bahsediyor. Ne dedik, ruhlar aleminde yaşadığımız şeyleri hatırlamamız. O da zaten gelecek okumasından bahsediyor. Hani bu farklı şeyler değil.”

Yalnızca küçük bir bölümünü alıntıladığımız yaklaşık 40 dakika süren canlı yayında dikkat çekici olan, Merve'nin spiritüel ortamda temas edilen 7. seviyeyi İslami gelenekteki ruhlar alemiyle, akaşik kayıtları levh-i mahfuzla, İslam'daki melek inancını spiritüel ortamdaki melek inancıyla, yaratılış öncesi ruhların Allah'ın huzurunda bulunduğu bir toplantı veya meclisi ifade eden Elest Bezmi'ni, spiritüel ortamdaki gelecek okuması ritüeliyle örtüştürdüğü bağlam, bizim tam da perennial konumlandırma olarak ifade ettiğimiz olguyu ifade etmektedir. Dindarlar, spiritüelliğin kendilerine sağladığı benlik konumlarından da yararlanarak kültik ortamda karşılaştıkları Tanrı,

melek, ruh ve evrenle ilgili tüm atıfları perennial konumlandırma yoluyla dinlerin ve öğretilerin tek hakikatçi bağlamına yerleştirmektedirler.

Yine İlahiyat mezunu olan 34 yaşındaki Nurdan da spiritüellik ve İslam'la alakalı aldığı soruları ve düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

“Ben de bir iç çatışma yaşadım anlam vermeye ilgili olarak. Hatta danışanlarım bana sıklıkla soruyorlar: ‘Hocam, bunlar Kur’an’da var mı?’ gibi. Şimdi matematik ilmini veya fizik bilimini de Kur’an’da bulamazsınız. Bunlar bir bilimdir. İnsanlar bunu neden soruyorlar? Dini konularda, ‘Namaz bize yetmiyor mu? Biz namaz kılıyoruz, bu yeterli gelmiyor mu da farklı spiritüel işlerle uğraşıyoruz yanlış mı yapıyoruz acaba? Bunun yerine salavat mı çekseydik?’ gibi endişeleri var. Ben bu soruları ve cevaplarını çok güzel kafamda oturttum. Kur’an’da İslam, ilimleri reddetmiyor, bilimi reddetmiyor. Bunun bilimsel bir tarafı var. Ki zaten Bir İmam Gazali, İmam Rabbani, Biruni gibi dini anlamda mübeccel kişiler aynı zamanda astroloji, tıp gibi ilimleri, fizik ve metafizik ilimleri de almışlar. Muhyiddin İbn Arabi spiritüel ortamda bir kaynak. Hz. Mevlana, spiritüelliğin babasıdır ve birçok insan kendisini dinsizlikle suçlamıştır. (...)Eskiden bunlar bizde de vardı, biz bunları tekrar Batı’dan almak zorunda kaldık. İşte bu yüzden bu konularda hassasiyet taşıdığım için, ben oradan aldığım şekli ile sunmuyorum, aldığım şekilde uygulamıyorum. Ben orada meleklerden şifa dilemiyorum mesela. Bunları harmanlayabilmek ve süzgeçten geçirmek, benim için birincil önem taşıyor. Spiritüellik demek din dışılık demek değildir ki, spiritüellik demek manevi alana giriştir.”

2007 yılında reiki uyumlaması olarak spiritüel arayışlara katılan 59 yaşındaki İnci, bu yola girdiği ilk zamanlardan itibaren dindar kesimden ciddi eleştiriler aldığını belirtmiştir. İnci, bu durumu "Müslümanlardan sıldırımın sıyrıldığı zamanlar oldu." ve "Kendi kabilem tarafından reddedilmiş gibi oldum." ifadeleriyle dile getirmiştir. Ancak, İnci, spiritüellik ve İslam arasında şöyle bir özdeşlik ve meşrulaştırma kurmuştur:

“Müslümanlar reikiyi tanımıyorlar. Ben bunu Müslümanlara tanıtılabilmeyim diye reikiye o şekilde girdim. Reikinin Müslümanı tamamlayan, son derece uyumlu bir enerji, sevgi enerjisi olduğunu düşünüyorum. Neden tamamlıyor? Aslında reikinin amacı tasavvuf ile aynıdır, bunları da konuşuruz. Tasavvuf ne diyorsa, reiki de onu istiyor; Farklı şekilde istiyor. Tasavvuf nasıl birtakım öğretiler vasıtasıyla gösteriyorsa, reiki de frekanslar yoluyla sana yol gösteriyor. Tasavvufun amacı ruhun tekâmülü ise, reikin de amacı ruhun tekâmülü. Ve şöyle, reiki ile ilgili İslam dışı suçlamaların çoğu da enerjiler konusunun bilinmemesinden kaynaklanıyor.”

Katılımcılar, spiritüelliğin İslami meşruiyetini genel itibariyle kuantum fiziğindeki enerji kavramı üzerinden ispat etme çabasındadır. İnci'nin reikinin amacıyla tasavvufun amacını eşitlemesi, perennial bir kavram görünümünde olan enerji temelli kozmoloji anlayışıyla ilgilidir. Bu yönüyle tasavvuf dahil olmak üzere tüm ruhsal ve dini kaynakların perennial bir kavram olan enerjiyle eşitlendiğini ve bir tutulduğunu gözlemlemek mümkündür. Mistik bir düzlemde kullanılan enerji kavramı, bu yönüyle tüm ruhsal kaynakları eşitleyen bir tutkal işlevi görmektedir. Zannediyorum bir katılımcının sayfasında paylaştığı aşağıdaki gönderi konuya açıklama getirmek açısından bu konuda bize yardımcı olacaktır:

“Bilinçaltında en derin frekans deltadır. Tasavvufta huşu makamıdır. Koşulsuz sevgi alanıdır. Bu seviyeye herkes inemez. Genelde uyku ile uyanıklık arası olduğu için kişi hemen kontrolü kaybederek uykuya geçer. Dolayısı ile semboller ile çalışarak doğrudan delta seviyesine iner ve mesajı (duanı) kontrolü kaybetmeden yaparsın. Bu seviyedeki zihin durumunun her duası anında kabul olur. Çünkü Allah'a samimi olan hisler ulaşır bu samimiyet delta seviyesinde cereyan eder. Peki, kişi rabita (imaj) yapmasına rağmen neden sonuç alamaz? Çünkü o rabitanın negatifi arka planda onu bloke ediyor onu bulması gerekiyor.”⁴⁷⁸

Yukarıdaki gönderide psikolojiden alınmış “bilinçaltı” terimi göze çarpar. “Tasavvuf”, “huşu”, “makam”, “rabita” gibi terimler ise İslami gelenekten alınmıştır. Koşulsuz sevgi, İncil’de geçen “agape” kelimesinin karşılığı olarak Batı kültüründe daha seküler bir anlam kazanan, dini kökenli bir kelimedir. Nihayetinde tüm bu dini ve ruhsal kaynaklar mistik bir anlam atfedilen enerji temelli kozmos anlayışıyla bir araya getirilmiştir. Bilimsel, dini ve ezoterik kaynakların enerji diliyle bir araya getirilmesi, New Age’in baskın yönü perennializmle alakalıdır. New Age, bu noktada psikoloji, din, fizik gibi alanları aynı perennial gerçekliği ifade ettiğinden hareketle aynı düzlem ve bağlamda kullanmaktadır. Tüm bu kullanımlar ise bireysel benliğin anlam bulması yoluyla bir araya getirilmiştir.

Spiritüelliğin İslami meşruiyeti konusunda yukarıda yer alan alıntılar, birçok katılımcının ifadeleri ve saha araştırmamız sırasında karşılaştığımız sayısız video seminer, dindar bireylerin spiritüel arayışlara katıldıklarında dini alanda kalma ısrarlarını ve İslam’ı spiritüellikle birleştirme çabalarını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu bağlamda,

⁴⁷⁸ Sümeyye (41) isimli katılımcının 10.06.2023 tarihli herkesin erişimine açık olarak paylaştığı instagram gönderisinden alınmıştır.

dindar katılımcıların “dinin içinde kalmak” veya “dinin dışına çıkmakla” ilgili sürekli "diken üstünde" olan tavır geliştirdikleri gözlemlenmiştir. Yaptığımız görüşmelerde doğrudan soru yöneltmediği halde katılımcılar ara ara “spiritüellikteki şirk unsurlarını ayıkladıklarını” ve “süzgeçten geçirdiklerini” ifade etmişlerdir. Süzgeçten geçirme ve ayıklama süreçleri, “Ben reenkarnasyona inanmıyorum”, “Onlar, evrenden ve meleklerden istiyor ama ben istemiyorum” “Ben şifayı sadece Allah’ın verdiğiğine inanıyorum” gibi spiritüel ortamın yan ve şekilsel taraflarını ayıklamaya yöneliktir. Ayıklamalar bazen mantraları ve olumlama cümlelerini atarak yerine İslam büyüklerinin sözlerini veya dua cümlelerini yerleştirmek şeklinde de olabilmektedir. Örneğin Nihal şöyle demiştir: “Access Bars’ın mantra cümlesi “Hayatın tümü bize ihtişamla gelir” ama ben diyorum ki ‘Allah’ım, hayatı, dünyayı, ahireti; neşe, kolaylık ve ihtişamla nasip eyle.” Benzer şekilde Özge ise yaratma kelimesine karşı hassasiyetini şu şekilde ifade etmiştir: “Yaratma kelimesini çok kullanırlar mesela. Yaratmak, Allah’a mahsustur ne münasebet. Ben onun yerine Allah’ın yaratmış olduğu enerjiyi oluşturma, hani dönüştürme olarak kullanıyorum. Olumsuz enerjiyi olumluya dönüştürme.”

Daha önce de belirttiğimiz gibi, dört beş yıllık bir zaman dilimi içinde spiritüel pratiklerle ilgilenen katılımcılar, spiritüelliğin teorik ve entelektüel bilgisine sahip değillerdir. Katılımcıların hemen hemen tamamı New Age’in adını dahi duymamıştır. Dolayısıyla, New Age’e dair meşrulaştırma çabalarının bilinçaltı terapi tekniği ve şifa tekniği gibi terimler üzerinden tartışıldığını gözlemlemek mümkündür. Bu nedenle, katılımcıların neredeyse tamamı, spiritüelliğin meşruiyetini entelektüel ve teorik olarak tartışmak yerine, burada ve şimdi işe yarayan, bilimsel bir teknik olması üzerinden değerlendirmiştir. “Sorun çözme itibarıyla burada ve şimdi işe yarayan herhangi bir teknik meşrudur ve İslam da insanların işine yarayan bu bilimselliğe zaten karşı çıkmaz.” düşüncesi baskındır. Bilimsellik iddiasının oturduğu temel zemin, katılımcıların genelinin ifade ettiği gibi bilinçaltında ve kuantum fiziğindeki yeni gelişmelerdir. Özetle, katılımcı ifadelerinde öne çıkan husus, bireylerin spiritüelliği bilimsellik iddiası üzerinden meşrulaştırma çabası ve İslami düşüncüyü New Age’in perennial zeminine taşımalarıdır.

4.7. Dindarlıktan Spiritüelliğe Doğru

Araştırmamızda öne çıkan en önemli problem, dindar kadınların holistik ortama dahil olduktan sonra dindarlıklarında nasıl bir değişim yaşadıklarını anlamaktır. Bu konuyu aydınlatmak amacıyla katılımcılara yönelttiğimiz "Nasıl bir dini değişim yaşadınız?" sorusu, bu bölüm ve sonraki bölümlerin ana temasını oluşturmaktadır. Ancak dikkat çekilmesi gereken nokta, katılımcıların görüşmeler sırasında kendi yaşam öykülerini anlatırken, New Age spiritüelliğinin temel dünya görüşünü ve referans dilini, içinde buldukları koşullara tutarlı bir şekilde aktarmış olmalarıdır. Birçok katılımcının resmettiği özyaşam öyküsünde yaşam sorunlarıyla devam eden edilgin bir benlik tipinden spiritüel ortama dahil olmayla birlikte şifalanmayla başlayan etkin bir benlik geliştirme süreci göze çarpmaktadır. Dindarlık da bu yaşam seyrinde anlaşılmakta sürecin olumlu yönde gittiği aktarılmaktadır. Sosyolojik bakışı biraz daha derinleştirdiğimizde bireylerin öz yaşam öykülerinin spiritüel dünya görüşüyle yeniden yapılandırıldığı görülmektedir. Bu durum önceki bölümler de dile getirdiğimiz gibi katılımcıların biyografilerini yeniden yapılandırmasıyla alakalıdır. Dindar katılımcıların çoğu dindarlıklarını spiritüel yaşam biçimiyle yeniden inşa ettikleri bağlam içinde konuşmaktadırlar. Bu bağlam, onların spiritüel ortama dahil olmalarıyla alakalıdır.

Dindarlık ve spiritüellik arasındaki ilişkide Heelas ve Woodhead'in ampirik araştırmadan hareketle kurumsal din (life as religion) ile öznel yaşam spiritüelliği (subjective life spirituality) arasında yaptıkları ayrım yorumlayıcı iki karşıt çerçeve olarak araştırmamızı analiz etmek açısından önem taşımaktadır. Onlara göre New Age, spiritüel pratiklerinin ana eksenini temsil eden holistik spiritüel deneyimler güçlenirken, kurumsal dinin cemaat hareketleri zayıflamaktadır. Artan sayıda insan her hangi bir dini otorite tarafından emredilen veya yasaklanan şeylere göre hayatlarını idame ettirme noktasında isteksiz davranırken, giderek daha fazla sayıda insan kendi içlerindeki kutsalı keşfetmeye yönelik bireysel yolculuklara çıkmaktadır. Bu durumu teorik bölümde bahsettiğimiz gibi öznelleşme teziyle açıklayan yazarlara göre geleneksel hiyerarşik ve otoriter formlar hayatın her alanında zayıflarken, bireylerin öznel deneyimlerine yapılan vurgular ön plana çıkmaktadır.⁴⁷⁹

⁴⁷⁹ Heelas vd., *The Spiritual Revolution*, 1-4.

Yazarların bu argümanı Giddens'in düşünümsel modernleşme perspektifiyle benzerlik gösterir. Modern öncesi dönemde düşünümselliği sağlayan araçlardan biri olan gelenek, önceki kuşakların deneyimleri çerçevesinde sosyal yaşamın düşünümsel gözetimine imkân verir. Eskiden tüm etkinliklerin ufku olan gelenek modernlikle birlikte çözülmüş⁴⁸⁰ bireyin benliği, düşünümselliği sağlayan temel referans haline gelmiştir.

Bu aşamada, dini deneyimi iki farklı şekilde sınıflandırmak mümkündür. Kurumsal dini çerçevede anlaşılan dini deneyimde düşünümselliğin temel belirleyeni vahiy, sünnet, ulama otoritesini de içine alan gelenektir. Dindar benlik, burada inancını geleneğin ve cemaat bağlarının dolayımında yaşar. Dini inancın gelenek tarafından düşünümsel olarak yeninden müzakere edilmesi ve o surette yaşanması söz konusudur. Spiritüel ortamda ise birey, dini inancını benliğin temel referans olduğu bireysel benliğin dolayımında yaşar. Birinci durumsa birey, dini cemaatinin (ümme) ilkelerine bağlı kalarak kişisel kurtuluştan bahsederken ikincisinde birey, bireyselleştirilmiş zorluklarla başa çıkmaya yardımcı olan psikolojik keşifleri detaylandırır.

42 yaşında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olan Saliha, psikolojik sorunları olduğu dönemde çözüm arayışıyla Theta Healing, Access Bars gibi spiritüel tekniklerin eğitimini almış bir uygulayıcıdır. Yaklaşık 20 yıldır Nakşibendi tarikatı üyesi olduğunu da ifade eden Saliha, spiritüel teknikleri aldıktan sonra tasavvufu "bilimsel" olarak daha iyi anladığını şöyle ifade etmiştir:

"Hayata dini anlamda bakışım değişti, tasavvufa da. Theta Healing, Access alınca ben tasavvufu daha iyi anladım, daha güzel kavradım. On beş yaşımdan beri tarikattayım, dersim var, çektığım bir tesbihatım, gece kalkmam var. Orada bir kıskançlık mı var nedir, bilgi paylaşılmıyor. Theta Healing ve diğer bu bilinçaltı şifa sistemlerinde bilgi paylaşılıyor. Belki parayla paylaşılıyor ama paylaşıyor. Ben gittiğim yolu anlamlandırabildim, tasavvufu daha çok anlamlandırabildim. Öbür türlü ben bir şey yapıyorum ama ne yaptığımı bilmiyorum. Evet, gayret ediyorum Allah rızası için, evet, ama ne olduğunu anlamıyordum. Ama ben bu ilk eğitimi aldıktan sonra benim gözüm açıldı. Ne yaptığımı anladım. Ben Theta Healing aldığımda hiçbir bilimsel açıklamasını bilmiyordum. Şu an bilimsel açıklamasını daha iyi biliyorum. Ben size 'şah damarınızdan daha yakınım' diyor Allah, işte bunun bir pratiği Theta Healing. Öbür türlü 'siz daha bebezsiniz', 'siz daha anlamazsınız', yani bize söylenen bunlardı. Dini anlamda bir bilinç yükselmesi gibi bir şey olabilir. Şunu düşünüyorum,

⁴⁸⁰ Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, 40.; Ali Esgin, *Anthony Giddens Sosyolojisi* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2008), 435.; Mehmet Aysoy, *Yapılaşma Teorisinde Gelenek Fenomeni* (Ankara: Maya Akademi, 2008).

önceden bizim dışımızda bir Allah değil, bizimle beraber, bizle bir Allah olgusuna. Korkulan Allah değil, seven Allah şeyine geçtik. Teşbihte hata olmaz. Korkutularak büyüdük hepimiz Allah'tan. Ama Allah'ın kullarını sevdiğini hep göz ardı ettik. Kendimi tanımam noktasında, kendime daha yakından bakabilmek, duygularıma büyüteç tutmak, neyi neden yaptığımı algılayabiliyorum.”

Saliha'nın holistik ortama girdikten sonra yaşadığı dini değişimi; “bizim dışımızda değil bizimle beraber olan Allah”, “korkulan değil seven Allah” olarak vurgulaması, dindarlıktaki değişimi göstermesi açısından önemlidir. 20 yıldır Nakşibendi tarikatı üyesi olan Saliha'nın dini grup yaşamıyla spiritüel ortamı karşılaştırması, dindarlığın otoriter ve kurumsal formlarından bireysel spiritüelliğe doğru devam eden kaymayı somutlaştırmaktadır. Bu kayma Saliha tarafından spiritüel pratiklerin itaat merkezli değil daha “bilimsel” olduğunu iddia etmesinde kendini göstermiştir. Ebru da spiritüel alana dahil olduktan sonra Saliha'ya benzer şekilde tasavvufun “bilimsel” pratiğini gördüğünü şöyle ifade etmiştir:

(Ebru, 36) “En büyük değişim, enerjisel derinliği keşfetmek. İnsan sadece fiziki olarak bir varlık değil, aynı zamanda enerjisel de bir varlık. Bunu biz tasavvufta gördük. Allah dostu bir alana girdiğinde etrafındaki herkes o nurun içerisine girer. İnsanları kendi nurunun içerisine alır diyoruz ya hani tasavvufta işte bunun gibi bunu bilimsel olarak görmüş olduk. İnsanın aurası nedir, enerji alanı nedir, bunun kâinatla irtibatı? İnsanın enerji alanında da duyguları vardır, duygularının hislerinin renkleri vardır. İnsan duygudan ve histen ibaret de bir varlık. Mesela hisleri öğrenebildik, duyguları öğrenebildik ya da bilimsel açıklamasını. Veya insanın başına gelen sıkıntılar, hani İslam'da imtihan, halk arasında işte sıkıntı dert olan şeylerin psikolojide travma olduğunu öğrendik. Bunlara daha derin daha geniş bakış açısıyla bakabilmeyi öğrendik. Şimdi özellikle Theta Healing'ten sonra o sezgisellik biraz daha açıldı, o kalp gözü biraz daha açıldı, biraz da Allah'a yaklaştığını hissediyorsun çünkü her an çıkabiliyorsun ya, her an Allah'tan bir şey isteyebiliyorsun. Ya öncesinde, 'sen layık değilsin', 'sen günahkârsın', 'hep suçlusun', 'hep kabahatlisin', işte küçük bir hata yapsan 'hep suçlusun', 'hep suçlusun', senin dinin yaşayan insanlar sana sürekli sohbetlerde, her yerde 'işte cehenneme gideceksin', 'suçlusun,' 'günahkârsın' bunu anlattı. Bunlar da diyor ki 'sen layıksın, Allah'ın yanına gitmeye, Allah'tan bir şey istemeye', 'sen mucizesin.’”

Saliha'nın deneyimlerine benzer şekilde, Ebru'nun yaşadığı dini değişimde de geleneksel dini anlayışa eleştirel bir bakış açısı görülmektedir. Bu eleştiri, genellikle katılımcıların çoğunda "korku üzerine kurulu bir Allah tasavvuruna", "cehennem korkusuyla yönlendirilen bireylere" ve "yasakçı bir ahlaki anlayışa" dair belirli noktalara odaklanmaktadır. Buna karşın, spiritüel dünya görüşünün bireysel benliğe odaklanması,

bireylerin daha etkin bir benlik geliştirmelerine yardımcı olduğunu vurgulanmaktadır. Bu yaklaşım, bireylerin içsel keşif ve büyüme süreçlerine katkıda bulunarak, geleneksel dini yapıların dışında yeni ve kişisel bir anlayışın gelişimine olanak sağlamaktadır.

Katılımcıların geleneksel dine karşı bir eleştiri getirmeleri, spiritüel ortamın birey merkezli doğasıyla alakalı olduğu gibi onların geçmişte aileden, dini grup yapılarından aldıkları itaat merkezli dindarlıkla da alakalıdır. Dolayısıyla katılımcıların spiritüel ortamın kurum karşıtı yapısından hareketle geçmiş dindarlıklarını biyografik bir yeniden yapılandırma ile yeniden inşa ettikleri söylenebilir.

32 yaşındaki Matematik öğretmeni Hilal, yaşadığı dini değişimde yine geleneksel dini anlayışı eleştirirken kuantum fiziğindeki çift yarık deneyini örnek vererek spiritüel tekniklerin “bilimselliğine” atıf yapmıştır:

“Oh ne güzel Kur’an okuyoruz, tefsirini okuyoruz ama sadece teorik bilgi. Yine eylem yok ortada. O yüzden bu spiritüel eğitimlerin en önemli tarafı kuantuma dayanıyor olması. Çift yarık deneyi diye bir deney var eğitimde, orada bir şahidin, bir gözlemcinin olması elektronu değiştirmesi, bu beni çok etkilemişti. Yani bir elektrona sadece baktığı için elektronun artık madde gibi değil, dalga gibi davranıyor olması. Ya burada bilinçaltının bir şeye gözlemci olması, enerjisel çekimin maddeyi etkilemesi var, büyük sırlı bir işleyiş var yani. Ve o güne kadar bir şeyler yapmanın, eylemin bizim elimizde olduğunu, bizim sorumluluğumuzda olduğunu ben düşünmüyordum, yani dini eğitimden. Eğer ki sen maddeye bakarak olayların akışını değiştirebiliyorsan, bir gözlemci olarak insan benliği de travmaları fark ettiği anda o değişimleri kırma şansı oluyor. Sen sorumlusun, sen yapacaksın, sen yapacaksın ama bir yerden sonra Allah’ın yaratacağı alana girdiğimizi gördüm. Ben bu eğitim sürecimde özgürleştim, daha bağımsız insanlardan daha bağımsız düşünebilir olduğumu düşünüyorum. Problem çözme pratikleri geliştirdiğimi düşünüyorum.”

Katılımcılar, spiritüel ortama dâhil olduktan sonra yaşadıkları dini değişimleri anlatırken, geleneksel dini ve bilhassa tasavvufi anlayışları kavramada spiritüel ortamın kendilerine bilimsel açıklamalar sunduğunu sürekli olarak ifade etmişlerdir. Bilimsel açıklamalardan kastedilen ise genel itibariyle kuantum fiziğine yaslanan enerji temelli kozmoloji ve hümanist psikolojinin kavramlar dünyasıdır. Bu bilimsellik ise bireysel benliğe olan vurguyu arttırmaktadır. Hilal’in çift yarık deneyini örnek vermesi bununla bağlantılıdır. Çift yarık deneyinde bilinçli gözlemcinin maddeye etki edebileceğine dair spiritüel inanç, benliğin bizzat yaratma gücüne sahip olmasını ifade etmektedir. Yeni Düşünce (New Thought) okulundan alınan ve New Age kültik ortamında hemen hemen tüm

katılımcıların sahip olduğu benliğin maddeye etki edebilmesi inancı,⁴⁸¹ geleneksel ve kurumsal yapılardan daha ziyade benliğe ve insan potansiyeline olan vurguyu güçlendiren bir inançtır. Üstelik bu inancın çift yarık deneyi gibi deneylerle bilimsel olduğu sürekli vurgulanmaktadır. Dolayısıyla bilim alanına girmek, insan evren hatta Tanrı ilişkilerini bilimsel terminolojiyle açıklamak, Hilal ve diğer katılımcılar örneğinde bireylerin “özgürleşme” dediği duruma yakındır. Çünkü artık dini davranışlar, geleneksel şablonlar ve dini kalıplar üzerinden değil, benliğin düşünümelliği yönüyle anlaşılakta, benliğin potansiyellerini açığa çıkarmasına vurgu yapılmaktadır. Aynı zamanda katılımcıların bilimselliğe olan vurguları ciddi bir meşrulaştırma zemini olmasının yanında din-bilim kardeşliğini ön gören New Age holizmini ifade etmektedir.

İmam Hatip Lisesi Meslek dersleri öğretmeni 32 yaşındaki Hayriye’ye göre de İslami gelenek ve dindarlıktaki bakış açısında eksik olan yine spiritüel pratiklerin dini alanla tamamlandığı holistik (bütüncül) paradigmadır:

“Aslında spiritüel dediğimiz dünya reiki, doğal taş vesaire tabii ki Müslüman bakış açısıyla baktığımız zaman bize çok uymayan süzgeçten geçirilmesi gereken yönleri var ama bunun dışında Kur’an’daki ve sünnetteki birçok kavrama bildiğimiz ama nasıl uygulayacağımızı bilmediğimiz birçok dini anlama da uyan yerli yerine oturan yönü de var. Ben bizim alandan kişilerin bu alana yönelmesini önemsiyorum açıkçası. Hani bir sıkıntı döneminde olan birine bir ilahiyatçı bakış açısıyla rahat bir şekilde ‘bu da bir imtihandır, vardır bir sebebi’ gibi sözler sarf edebilmek kolay iken, bunun öyle olmadığını gerçekten insanın bir arayışa girdiğini fark ediyorum. O süreçte nedenini çok sorgulamıştım, yani neden yaşadık diye. Hâlbuki duyguların, bilinçaltının derinliklerine köklenmiş durumları var ve benim hastalığım buradan ileri geliyor. Bilinçaltı şifa eğitimlerini aldıktan sonra bana ciddi anlamda ışık oldu. Şöyle bir eleştiri gelebilir ‘Ya Kur’an yetmedi mi ya da öğrendiklerin sana yetmedi mi?’ değil, bu aslında benim dinimi tamamlayan şey. Bence günümüzde İslami açıdan eksik olan din alanından bilimin ayrıştırılması, ciddi olarak bizi eksik bırakıyor. Evet, teslimiyet ve şükür kavramları önemli, ‘Bu da bir imtihandır.’ demek de önemli ama hayata nasıl uygulanabilir, tatmin edici bir tarafı yok. Ya ‘dua et, geçer kardeşim’, e dua ettim geçmiyor. Sen dua etmeyi bilmiyorsan, nasıl kabul olacak? Sen kalpten gelen enerjinin beyinden gelen enerjiden bin kat daha fazla olduğunu biliyor musun? O yüzden ben ilahiyatçılarda da

⁴⁸¹ Kuantum fiziğini çerçeve alan New Age’in enerji anlatısına göre olumlu veya olumsuz yüklü düşünceler de bir enerji partikülüdür. Bu enerji yüklü düşünceler yine enerjiden oluşan evrendeki her hareketin nedenini oluşturur. Bu yaklaşım, bireyin düşüncelerinin ve duygularının evrensel enerjiyle etkileşimini vurgulayarak, pozitif düşünce ve duyguların olumlu sonuçlar doğurabileceği ve negatif düşüncelerin ise olumsuz etkilere neden olabileceği fikrini destekler.

dindarlarda da görüyorum, sadece imtihanlarda değil, bazı yol ayrımlarında o ince noktaya gelenler, yol değiştirmeye başlıyor.”

Katılımcılar, spiritüelliğin bilimselliğinden yola çıkarak spiritüel dünya görüşünün İslami olarak da sahîh bir zeminde olduğunu vurgulamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, Batı'dan bize gelmiş olan spiritüel pratiklerin “ilimler” olarak kabul edilmesi ve bu ilimlerin bazı olumsuz yönlerinin süzgeçten geçirilebileceği fikri öne çıkmaktadır. Bu konuda bütüncül tıp uzmanı 30 yaşındaki Gülcan'ın verdiği bıçak örneği şöyledir:

“Yani şöyle diyelim, bıçak İslam'da var mı diye bir şey sorar mıyız? Tabii ki İslam'da vardır, ama Allah bıçakla insan kesmeyi yasaklıyor, ekmek kesmeyi değil. Dolayısıyla bıçak İslam'da var mı diye bir soru sormasın kimse. Ama şunu söyleyebiliriz, bilinçaltı sistemleri ile insanı dinden çıkarabilir misiniz? İslam'dan çıkarabilir misiniz? Evet, yapabilirsiniz. Peki siz bilinçaltı sistemleri ile bu kişiyi İslamiyet'e yönlendirebilir misiniz? Evet, İslamiyet'e de yönlendirebilirsiniz. Bu yüzden bıçak gibi, evet İslamiyet'te hepsi var ama kullanılması noktasında herkese yetki verilmesini düşünmüyorum.”

Hayriye ve Gülcan örneğinde birçok katılımcı spiritüel teknikle atıf yaparken “ilimler” ifadesini sıklıkla kullanmıştır. Spiritüel danışmanlar bazen “derin ilme sahip”, “bilimle ilmi birleştirmiş” gibi ifadelerle anlatılırken spiritüel teknikler genellikle, “ledün ilmi” “frekans ilmi” gibi terimlerle nitelenmektedir. “Tasavvuf ilmi” bu açıdan spiritüel dünya görüşüyle en çok özdeşleştirilen İslami ilimlerden bir tanesidir. Bu doğrultuda katılımcılardan bazıları “İslam'daki ilimler, Batı'daki Hıristiyanlar tarafından bize satılıyor.”, “Bu ilimler, aslında bizde var ama biz unuttuk.” “İlim Çin'de de de olsa alınır.” sözleri bu konuda en çok sarf edilenlerdendir. Burada ilim kavramının katılımcılarda geleneksel kültür çerçevesinde yol gösterici bir “harita” yahut yerel bir anlam çerçevesi olarak işlev gören “kök değerler dizisi”⁴⁸² olduğunu gözlemlemek mümkündür. Dindar katılımcılar, çoğunlukla geleneksel kültüre ait bu yerel anlam çerçevesinden yola çıkarak spiritüel dünya görüşüyle bir özdeşim kurmuşlardır. Bu özdeşim kurma ve bütünleştirme çabaları, spiritüel tekniklerin bilimselliğinden bir anda tasavvufa oradan da kadim bilgeliğe (perennial wisdom) doğru seyretmektedir:

⁴⁸² Mardin “Kök Paradigma” tanımlamasını “bireyler için kültürel "haritalar" olarak işlev gören anlam kümelerini tanımlamak üzere Victor Turner'a atıfla kullanmaktadır. Mardin'e göre kök paradigmlar kişilere, kendi kültürleri çerçevesinde bir yol bulma imkânı sağlarlar. Deyimin daha detaylı tanımları için bkz. Şerif Mardin, *Beddiüzzaman Said Nursi Olayı: Türkiye'de Din ve Toplumsal Değişme*, çev. Metin Çulhaoğlu (İstanbul: İletişim Yayınları, 1992), 12.

“Şimdi biz geliyoruz, tekâmül ediyoruz aslında ve bu gelişim sonsuz, öğrenmek sonsuz. Yaradan bize sürekli öğretiyor. Aslında bu bir tekâmül süreci. Sufiler bunu hep söylüyordu... Şunu fark ediyorsunuz; ilim, bilim, Kur'an, hadis, theta, enerji, bunların hepsi Allah'ın ilminden ayrı bir şey değil. Allah'ın ilmi ve her şey, Onun bir parçası ve yansıması. Ama bu benim filtremden geçince 'Zuhal bir şey söyledi.' oluyor, sizin filtrenizden geçince, 'Ahmet bir şey söyledi.' oluyor. Hocam, spiritüellik içsel argümanları kullanarak bir şeyler yapmak gibi bir şey, içsel şeylerle alakalı bir şey. Ki bence sufiler de hep bunlarla ilgileniyordu ama bana kalırsa yol dediğimiz başka bir şeydi, ama bu kadim bilgi, kadim ilimler, hep bir yerlerde vardı, o yüzden telepatiydi, üçüncü gözdü, çakraydı, nefis-i mülhimeydi, levvameydi, enerji merkezleriydi hepsi aslında aynı mantığa geliyor. Kubilay hocam diyor ki mesela biyoloji hormonlarla anlatır, bilim diyor başka bir kavramla söyler, kuantum diyor fotonları kullanır, sufiler tasavvufla ama baktığında her şey sana aynı hakikati gösterir.”

Burada bilimselliğe olan meşrulaştırma zemininin pek çok katılımcıda gözlemlediğimiz gibi genel itibariyle New Age'in gelenekleri ele alış biçimi olan perennializme dayandığını görüyoruz. Bilimsel olan aynı zamanda spiritüel aynı zamanda İslamidir. Dolayısıyla bilim, İslam ve spiritüel dünya görüşü aynı perennial hakikati gösterir. Zuhal'e benzer şekilde katılımcıların tasavvufi bir kavrama oradan kuantum fotonlarına oradan da bilinçaltına serbestçe geçiş yapması geç modernitenin zaman çizgisiyle alakalıdır.

Giddens'a göre, zaman ve mekânın ayrışması, geleneksel toplumlarda birbirine sıkı sıkıya bağlı olan zaman ve mekânın modern toplumlarda birbirinden ayrıldığı bir dönüşümü ifade eder. Bu ayrışma, evrensel bir zaman hesaplama sistemine ve küresel standart zaman dilimlerine geçişle gerçekleşir. Bu değişim, toplumsal etkinliklerin mekânın özelliklerinden bağımsız olarak farklı zamanlarda ve yerlerde gerçekleşmesine olanak tanır. Giddens'a göre bu süreç, modern toplumlarda "yerinden çıkarma" olarak adlandırılan olguyu ortaya çıkarır; yani, yerel olarak temellendirilmiş ilişkilerin koparılmasıyla tamamen yeni bağlamlara taşınmasıdır.⁴⁸³

Gelenek, modern dönemde de yapısal ilke olarak ortaya çıkar; ancak içeriği değişmiştir. Artık gelenekler, geleneksel olmaktan çok uzaktır. Geleneklerin içeriğinin değişmesi, soyut yerinden çıkarma mekanizmalarının ve düşünömselliğın etkisiyle olmuştur. Sembolik işaretler ve uzmanlık sistemleri şeklindeki yerinden çıkarma mekanizmaları,

⁴⁸³ Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, 22-25.

geleneğin modern öncesi otorite kaynaklarını yerinden çıkarmış, otorite kaynağı olarak bilgiyi ve bilgili olmayı temele koyan düşünümselliği belirlemiştir.⁴⁸⁴

Dindar bireylerin geleneksel dini kavramları yerinden çıkarıp tekrar yeni bağlamlarla birleştirmesi, geç modernliğin zaman çizgisinin dindar bireyin pratik deneyimlerinden kopuk olduğunu göstermektedir. Dindar katılımcılar, kurumsallaşmış İslami bir gelenek ve kültürün zaman uzam ufkunda anlam kazanan dini kavramları geleneksel ve yerel bağlamlarından kopararak spiritüelliğin yeni bağlamlarına taşımaktadır. Bu durum onların spiritüel ortamda içsel manevi kaynak arayışına motive edilmeleriyle alakalıdır. Dolayısıyla zaman ve uzam ayrılmıştır. Burada İslami kavramların içeriğinin değişmesi, soyut yerinden çıkarma mekanizmalarının ve düşünümselliğin etkisiyle olmuştur.

Görüşmelerimizde yer yer geleneksel dinin bireylerin maneviyatını kurtarmaya yetmediği noktasında konuşurken katılımcılar, geç modernitenin öz düşünümselliğini hatırlatır biçimde benliğe ve bu zamanın içsel dönüşüme daha yatkın olduğunu açıklama gayretine girmiştir. Betül'ün spiritüel pratikleri “Bu zamanda hakikate ulaşmayı kolaylaştıran ve pratikleştiren bir sistem.” olarak tanımlaması buna örnektir:

“En önemlisi şu, bence bu bilgiye ulaşmayı, bu hakikate ulaşmayı bu zamanda kolaylaştıran ve pratikleştiren sistem. Tabii ki tasavvuf da bunu sağlıyordu; dünyevi her şeyi itip kendi içine dönüp zikirler çekip kalbini temizleyerek sürekli Kuran'la hemhal olarak da bu bahsettiğim pek çok seviye ulaşılabilir elbette. Ancak bu bilinçaltı şifa teknikleri bunu, daha pratik olarak sağlıyor. Ben bu bahsettiğim durumu, bu alanı bilmeden önce dini olarak da bir sürü şeyler var, ama o duruma ne diyordum mesela? Bana biri kötülük mü yaptı, ‘affet gitsin.’ O kişiden uzaklaşıp sineye çekiyorum, ama içimde o sineye çekilmemiş ki, içimde ben kendi kendime yüreğimde soğutmaya çalışıyorum. Hâlbuki ben kendi egomdan ayrılp baktığım zaman, o kişinin bende bıraktığı izin çocukluğumla da bir bağlantısı çıkıyor. Benim o insanı hayatıma çekmem veya o döngüye girmem aslında geçmişimdeki o izle alakalı. Bana duygularımı haritalandırmamı sağlıyor bu sistem. Bu benim spiritüel yanım işte, üçüncü gözümü, kalp gözümü, enerji alanımı aktifleştirmedim. O hislerimi aktifleştiriyorum.”

Betül'ün pratiklik vurgusu, dini inancı kurumsal ve geleneksel otorite ilişkilerine girmektense spiritüel “teknik” ve şifa “sistemi”yle yaşamının benlik açısından daha kolay ve erişilebilir olduğuna gönderme yapmaktadır. Saha araştırmasında spiritüel dünya görüşüne sürekli olarak “teknik”, “mekanizma” ve “sistem” olarak atıf yapılmıştır. Dini

⁴⁸⁴ Esgin, *Anthony Giddens Sosyolojisi*, 459.

olanın enerji kozmolojileri yoluyla sürekli olarak teknikleştirilmesi ve sistemleştirilmesi söz konusudur. Yer yer “dua tekniği”, “meditasyon tekniği” olarak da nitelenen spiritüel teknikler; bilinçaltında kümelenen atasal aktarımları, travmaları temizlemek, çakraları dengelemek, enerji aktivasyonu yapmak için kullanılmaktadır.

Betül’e benzer şekilde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliği yapan 27 yaşındaki Yasemin de “şifa tekniklerinin modern dünyaya güncellenmiş bir şekilde adapte olabilmüş enerji öğretileri” olduğunu şöyle ifade etmiştir:

“Tasavvufla gerçekten ilgilenmiş olsaydım veya bir şekilde ruhuma hitap edecek insanları kendim bulsaydım, tasavvufun yetebileceğini düşünürdüm; Nakşibendi’ymiş, şuymuş, buymuş, bir sürü ders almıştım ama o tadı bulamayınca devam ettiremiyorsun. Temel ibadetleri yerine getirme tadını aldığın zaman bir şeyleri bırakamazsın zaten; ama mesela bir şeyleri yavan bir şekilde devam ettirmektense, mesela namaz kılmamaya başlamıştım, hani tadını almadığım bir şeyi devam ettiremiyordum. Şimdi mesela, daha anlamlı, o şeyi aldığım zaman, her açıdan hem temel ibadetleri, hem de iç huzuru olarak daha mutmain bir his var. Tasavvuf diyeceğim bir yandan ama modern dünyada tasavvufa ulaşmamız çok uzak. Mesela Theta Healing, Access Bars, biyoenerji gibi öğretiler, ahir zamana daha uygun, modern dünyaya güncellenmiş bir şekilde adapte olabilmüş enerji öğretileri olduğunu düşünüyorum. Kötü bir şey gibi gelebilir bu söylediğim, ama hani dinimizin güncellenmesi falan gibi bir yorum çıkıyor. Bunun direkt söylemek hadsizlik olur, ama hem bedensel hem de ruhsal olarak bir iç huzur yakalayınca daha özel, biricik ve ön planda olduğumu görüyorum.”

32 yaşındaki İlahiyat Fakültesi mezunu Menekşe de spiritüel pratiklerin günümüz dünyasındaki önemini Kova çağına dayanarak şöyle açıklamıştır:

“Ben astrolojiyle de az çok ilgileniyorum. Kova çağı denen bir şey var, artık insanlar bu tekniklere daha çok yöneliyorlar. Dünyanın enerjisi değişiyor çünkü. Kova çağı enerjisinin içindeyiz. Bu enerji öğretilerinin önemi büyük oluyor bu yüzden. Bunlar zamanımızda yaygınlaşmaya başladı, ama bu demek değil ki yeni çıktılar. Bunları unuttuk, bize unutturuldu. Biraz da modernizmin getirdiği bir şey. Tamamen bilim ve akıl önemlidir, ama sezgiler önemli değildir anlayışı. Hâlbuki önceki medeniyetlere baktığımızda Hindistan, Çin vesaire, eski Çin tıbbı dediğimiz şey tamamen enerjiye bağlı. İnsanın bir enerji bedeni vardır, diyorlar; akupunktur noktaları vücuttaki enerji noktaları aslında. Bunlara niye iğne batırıyorlar ya da vuruyorlar, EFT⁴⁸⁵ de bunlara bağlı. Onlar bunu yıllar önce söylüyorlardı.

⁴⁸⁵ EFT, yani Emotional Freedom Techniques (Duygusal Özgürleşme Teknikleri), genellikle "tapping" olarak bilinen bir yöntemdir. Bu teknik, akupunktur noktalarına hafifçe vurma (tapping) yoluyla duygusal sıkıntıları ve fiziksel ağrıları hafifletmeyi amaçlar. EFT, enerji psikolojisi alanında yer alır ve bedendeki enerji meridyenlerini kullanarak duygusal dengesizlikleri gidermeyi hedefler.

Tasavvufun verdiği şey de bu değil miydi? Bir çiçeğe bakıyorlardı, orada Allah'ı görüyorlardı. Biz şu anda bunu kaybettik. Ağaçlara da bakmıyoruz, hayvanlara da; bunları şu anki dini anlayış da vermiyor. Dinin bir suçu yok bu arada, dinin yorumlanmasında problem var. Dini tabii ki de suçlamıyoruz. Özüne inemiyoruz biz dinin. Bizim din anlayışımız, yüzeysel kalıyor. Namaz ibadeti işte, günde beş defa kılacaksın, bu senin görevin vazifendir, bunu yapmadığın zaman görevini yapmamışsın gibi. Yani sadece bir vazife gibi, hayır, Allah'ın buna ihtiyacı yok ki; Allah bunu bize emrettiyse, bunun bizim için bir faydası var demektir. Biz sanki Allah için bir görevimiz var, borcumuz var, borcumu ödeyim mantığıyla bakıyoruz biz şu anda namaza ve ben diyorum ki meditasyon dediğimiz şey zihni susturmaksa, içimize dönmekse, benim namazda da yapmamı istenen şey aslında budur, diyorum.”

Katılımcıları bilinçaltının önceliğine ve benliğe olan vurguları yer yer İslam itikadındaki cüz'î irade ve kader noktasındaki anlayışlara dair yeni yorumlara kapı araladığı da gözlemlenmiştir. İlahiyat Fakültesi mezunu 36 yaşındaki Tuğçe'nin “Bu enerji teknikleriyle birlikte cüzi iradenin en kuvvetli elementinin bilinçaltı olduğunu görebiliyorsunuz.” cümlesi farklı bir perspektifi yansıtmaktadır:

(Tuğçe, 36) “Yani Sünni gelenekte cüz'î irade tanımı bellidir. O kadar da hak da verilmiyor. Aslında âlimler neyin, ne olduğunun farkında ama bize anlatılan aktarılan Sünni gelenekte aktarılan cüz'î irade fonksiyonsuz yani nasıl dersiniz. Bu tekniklerle cüzi iradenin en kuvvetli elementinin bilinçaltı olduğunu görebiliyorsunuz. Yaşadığımız şeyler tercihlerimiz. Bilinçaltı teknikleri benim kadere bakışıma çok ciddi katkı sağladı. Ve benim irademin de cüzi irademin de evrendeki enerjiden pay aldığını, ona etki ettiğini biliyorum. Yaratılmış olan her şey bir enerjidir bir ışıktır. Bunu fizikçiler de böyle söylüyor. Biz de enerjyiz, gördüğümüz her şey bir enerji; kuantum fizikçilerin teyit ve tespiti ile.”

Geleneksel İslam kelamındaki cüz'î irade, katılımcılar tarafından New Age'in “tezahür yasası”, “çekim yasası”, ve “atalardan gelen karmik aktarımlar” gibi öğretiler üzerinden yeniden inşa edilmektedir. Bu yeni yorumlar da yine katılımcıların geç modernitenin düşünüş mantığına uygun bir şekilde hareket ettiklerinin göstergesidir. Giddens'a göre geç modern şartlarda “kader ve alinyazısının oynayacağı resmi bir rol yoktur...”⁴⁸⁶ Çünkü yaşam tercihleri yapmak ve bireysel yaşamı planlamak giderek daha büyük kişisel sorumluluklar haline gelmektedir. Bauman, bu manada “seçimin yükünü”

⁴⁸⁶ Giddens, *Modernity and Self-Identity*, 109.; Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 149.

omuzladığımızı,⁴⁸⁷ Giddens, “seçmekten başka seçeneğimizin olmadığını”⁴⁸⁸; Beck, seçimin “zorunlu”⁴⁸⁹ olduğunu söylemiştir. Katılımcıların holistik ortamdaki kader noktasında yeni kavrayışları da bu bağlamda anlaşılabilir.

Tuğçe’ye benzer şekilde görüşme yaptığımız pek çok katılımcının cüz’î irade’ye “yaratım gücü ve potansiyeli” olarak atıf yaptığı bağlamlar şöyledir:

(Sümeyye 41) “Hani kaderde bir sürü bizim için olasılıklar var, hani sadakada duayla da değişiyor, bunlardan kader planında, kuantum alanda aslı levhalar var. Sen uçaktan korkuyorsan, onu kader planında kendi alanına çekiyorsun, ama sen o korkudan arındığın zaman, o gelecekteki ihtimallerden birisi ortadan kalkıyor. Bunu belirleyen benim atalarımın ‘korkma başına gelir’ dediği şey, bu. Ben korkumu bilinçaltımdaki korkumu değiştirdiğim zaman aslında kader planımdaki değişiklikleri yapmış oluyorum, bu manada zaten kaderimi ben değiştiriyorum.”

(Havva 45) “Yani aslında kuantum yasası, hakikat boyutu demektir. Yani diyor ya ‘benzer benzeri çeker’, fizik kuralı demektir. O halde benim ağzımdan çıkan ‘kün’ mesela, oradan baktığımda dünya ‘kün’ sestem yaratıldı. ‘Fe-yekün’, ‘oluşum’, ‘ol’, ayeti. Yani senin sesin bir yaratım, varlığa etki eden bir frekans ve hangi tonda ise, benzeri ile buluşuyor. Şu an insanların yaşadığı bütün tekâmüller aslında kendilerinin sipariş verdiği bir şey. Bilinçaltında senin niyetini titreştirdiğin şey, senin başına gelen şey oluyor. Şöyle eğer senin bilinçaltında kapanmamış duyguların varsa, bu duygular belli bir frekans yaydığı için, bu frekans neticesinde ona benzer frekansları, olayları, kişileri hayatına çekiyorsun. İşte o yüzden, bilinçaltındaki duyguları dönüştürmediğimiz sürece, aynı kadersel döngünün içinde kalmaya devam ediyoruz. Bu her şey için bu şekilde, gerek evlilik, kıtlık inancı, evlenememe, aldatılma, borç ilişkisi, işte başka insanlarla sınanma, bunların hepsinin aslında sizin bilinçaltınızla bağlantısı var. Sen neysen onu çekersin.”

Seçmeye zorlandığımız geç modern şartlar, Havva’nın belirttiği evlilik, kıtlık, inanç, aldatılma, borç vb. konularla ilgili bilinçaltı süreçleri takip ederek sürekli bir seçimi zorunlu kılmaktadır. Bu mevzular kör kaderin boyunduruğuna bırakılacak şeyler değil, yaşam planlarında sürekli düşünümsel sorgulamaya tabi tutulan hususlardır. Burada “kader”, “imtihan” “nasip” “musibet” gibi dini çerçevelerin geleneksel dini otorite biçimlerini çağrıştırmaları nedeniyle katılımcılarda olumsuz bir mahiyete sahip olduğunu gözlemliyoruz. Seçimin zorunlu olduğu düşünümsel benlik tasarımı ise geleneksel otorite

⁴⁸⁷ Bauman, *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*, 278-279.; Redden, “New Age Sacralization of Everyday Life”, 656.

⁴⁸⁸ Giddens, *Modernity and Self-Identity*, 81.

⁴⁸⁹ Beck, *Risk Society*, 88.

biçimlerinden daha ziyade sınırsız bir uzmanlıklar çokluğunu beraberinde getirmektedir.⁴⁹⁰ Geçmiş yaşam terapistleri, spiritüel aile danışmanları, doğum haritasını belirleyen astrologlar, ilişki koçları, metafizik ve dua uzmanları gibi onlarca sözde spiritüel uzmanlık alanı, bireylerin geç modern şartlarda “seçimlerinin” özgürlüğünü sağlayan kolaylaştırıcılardır.⁴⁹¹ Bu yönüyle spiritüel tekniklerin bir uzmanlık sistemi oluşturarak⁴⁹² bireylerin benlik tasarımı ve hayat tarzı seçimlerini kolaylaştırdığı görülmektedir. Dua uzmanları bu yönüyle duanın da bir seçim olduğunu hatırlatmaktadır.

Diğer katılımcı ifadeleriyle birlikte düşünüldüğünde hemen hemen tüm katılımcılar dini değişim ve dönüşüm hikâyelerini anlatırken konuşmalarımızın yönü sürekli olarak kişisel gelişim potansiyelini açığa çıkarmaya, benliğe yönelmeye, kendini gerçekleştirmeye bilinçaltının önceliğine doğru seyretmektedir. Bunun karşısında geleneksel ve kurumsal din, katılımcılar tarafından hem eleştirilmekte hem de benlik merkezli olarak yeniden inşa edilmektedir. Tüm bunlar katılımcıların yaşam biçimlerinde kurumsal dinden bireysel spiritüelliğe doğru belirgin bir kaymaya işaret etmektedir. Dindarlar, spiritüel arayışlara katılmalarından itibaren hem spiritüel hem de dindar kimliği uzlaştırmaya olanak veren bir kimlik inşa etme sürecindedir. Ancak bu sürecin İslamlaşma yönünde değil de benliğin düşünümselliği yönünde spiritüelliğe doğru bir seyir izlediğini söylemek mümkündür.

Dindar, İslam’ı bırakmış değildir; aksine İslami düşünce ve gelenek benlik dolayısıyla yeniden inşa edilmektedir. Başka bir ifadeyle geleneksel dindarlık formlarının yeniden inşası benliğin düşünümselliğine dayanmaktadır. Bu süreçte kurumsal bir din çatısı altında yaşamak yerine dinin daha özelleştirilmiş biçimleriyle yaşamak ve kendi ruhani yolunu takip etmek ağır basmaktadır. Geleneksel din karşısında self-spiritüellik vasfıyla öne çıkan spiritüel ortamın katılımcılar açısından en önemli avantajı, onlara geç modern toplumda düşünümselliği sağlayan geleneklerden arınmış bir maneviyat sunmasıdır. Dindar, geç modernitenin yarattığı risk ve belirsizliklerle boğuşurken mensup oldukları

⁴⁹⁰ Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 256.

⁴⁹¹ Bauman’ın bu bağlamda söyledikleri çok anlamlıdır: “Postmodernlik, ‘kimlik sorunu’ uzmanlarının, kişilik hekimlerinin, evlilik danışmanlarının, ‘kendine güvenmenin yolları’ türünden kitapların yazarlarının çağıdır. Postmodernlik, ‘danışma patlaması’ çağıdır. Postmodern insanlar, ya kendi tercihleriyle ya da zorunluluktan dolayı, seçim yapan insanlardır. Bkz. Bauman, *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*, 254-255.

⁴⁹² Giddens, danışmanlık ve terapiyi “bireysel kimliğin yeniden inşasına odaklanan uzmanlık sistemleri” olarak nitelemiştir. Bkz. Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 190-192.

dinin ve geleneğin kendilerine risklerden arınmış ontolojik güvenlik sağlayan bir anlam sunmasını istemektedir. Söz konusu belirsizliklerle baş edebilme kaygısı ise dışsal itaat merkezli kurumsal din için değil bireysel benliğe seslenen spiritüellik için talep yaratmaktadır. “Bu bağlamda, geleneğe ya da zorlamaya dayalı olmak yerine, “parçası olduğum dini yaşam ya da uygulama sadece benim seçimim olmakla kalmamalı, aynı zamanda benimle konuşmalı; benim anladığım şekliyle manevi gelişimim açısından bir anlam ifade etmelidir.”⁴⁹³ 35 yaşındaki Kadriye’nin şu cümlesi tam da bunu anlatmaktadır. “Evet, hayatım değişti çok böyle kurban psikolojisinde çaresiz, bağımlı bir dindar olduğumu söyleyip sürekli böyle isyan ederken şimdi hayatta bir amacı olduğumun, en önemlisi kendimin farkındayım.”

Dindarlığın spiritüellik dolayısıyla yeniden inşa edildiği ilişki biçimleri ise perennializm ve brikolojdır. Dini deneyimi perennial düzleme taşımak, dinin ve bilimin epistemolojisinin ve terminolojisinin tek hakikatçi bağlama oturarak bireyin içsel huzurunu sağlamak yolunda kullanmak demektir. New Age’in spiritüel dindar katılımcılarda en önemli meşrulaştırma zemini bu yönüyle bilimciliği olmuştur. New Age spiritüelliği katılımcılarda meşru bir konum elde etmek için fizik, psikoloji ve genetik bilimi gibi disiplinlerin terminolojisini çarpıtarak spiritüel ortama dâhil eder. Psikoloji biliminden bilinçaltı, travma; fizik biliminden enerji, titreşim, kuantum gibi kavramlar, dini deneyimin herkes tarafından kabul edilebilir meşru ve genel geçer perennial zeminine oturtmak için kullanılmaktadır. Bu, katılımcılara bilimsel anlamda bir meşruiyet sağlarken aynı zamanda onların enerji, titreşim gibi kavramalarla neden sonuç ilişkisi kurarak benliğe düşünümsel kaynak sağlayan yorumlama çerçeveleri elde edilmelerini mümkün kılar. Bilimsel meşruiyet kılıfını giyen bu yorumlama çerçeveleri Giddensci anlamda bir uzmanlık sistemi oluşturur. Burada New Age bilimciliği hem dindar hem spiritüel kimliğin oluşmasında köprü görevi gören bir meşrulaştırma düzlemidir. Din ve bilim arasındaki sınırların alabildiğine bulanıklaştığı bu süreçte öne çıkan bilimsel disiplinler ise hümanist psikoloji ve kuantum fiziğidir.

Dolayısıyla dindar bireylerin pozisyonu, kurumsal İslam’a ve dini ritüellerine belirgin bir mesafe koyan bir pozisyon değil, İslam’ı kendi benliği ve potansiyel gelişimi açısından

⁴⁹³ Charles Taylor, *Varieties of Religion Today: William James Revisited* (Massachusetts: Harvard University Press, 2003), 94.; Sointu - Woodhead, “Spirituality, Gender, and Expressive Selfhood”, 260.

anlamaya çalışan ve bu yönde kimlik inşa eden bir pozisyon olduğunu gözlemlemek mümkündür. Daha önce de dile getirdiğimiz gibi Batı toplumlarının kendi tarihsel tecrübesinde “teolojik hesaplaşma” sürecinde kiliseye belirgin bir mesafe koyarak spiritüel pratiklere katılma olgusunun Müslüman toplum özelinde kilise gibi örgütlü bir kurum olmadığından farklı şekillendiğini ifade etmek gerekir. Dindar katılımcılar nezdinde esas mesafenin ise saha araştırması bulgularından hareketle dini gruplara yer yer Diyanet’e ve ilahiyat fakültelerine konulduğunu söylemek mümkündür.

Daha önce de belirttiğimiz gibi katılımcıların ve katılımcıların ailelerinin büyük bir kısmının geçmiş yaşamlarında dini grup bağlılığı vardır. Katılımcılar dini grupları görüşmelerimiz boyunca eleştirdiği gibi büyük bir kısmının dini grup üyeliğini sonlandırdığı anlaşılmaktadır. Dini grup bağıni sonlandırmaya dahi bazı katılımcılar “evet hala irtibatım var ama eskisi gibi bir bağlılığım yok” benzeri ifadeler kullanmıştır. Kısaca görüştüğümüz katılımcılar arasında, hem bir dini grubun faaliyetlerine aktif olarak katılan hem de spiritüel faaliyetlerini sürdüren kişilere rastlanmamıştır.

42 yaşındaki İHL Meslek dersleri öğretmeni Saliha bu konuda dikkate değer bir örnektir. Yaklaşık 20 yıldır Nakşibendi tarikatı bağlılığı olduğunu ifade eden Saliha, spiritüel şifa eğitimlerini almaya başladıktan sonra mensup olduğu dini grup içinde “dinden çıktığına” veya “küfre girdiğine” dair şikâyet edildiğini şöyle ifade etmiştir:

“Zaten bu şeylere sıcak bakmıyorlar. Ben ilk aldığım da sohbet başkanım beni bölgede bulunan büyüğe şikâyet etti dinden çıktığıma dair. Beni sohbette böyle tanıttı. İmanım küfre girmiş. Böyle bir suçlamayla karşılaştım. Ki ben bu eğitimi almadan önce çok araştırdım, hadisleri araştırdım. Benim sohbet başkanım direk imansızlıkla suçlayıp bölge büyüğüne şikâyet etti. Beni çağırdı, gittim böyle konuştuk böyle anlattım tabi o da eğitimi bilmediği için cinli bir şey zannetti. İçeriğini anlattım ‘tamam kızım sen bilirsin için nasıl rahat ediyorsa öyle yap’ dedi. Konu hakkında hiç bilgileri yok ama imani açıdan yargıladılar yani kırgın olmam normal değil mi? Benim bir kırgınlığım oluştu. Hiç bana sormadan şikâyet edildim. ‘Ne yapıyorsun sen?’ diye sormadı kimse. Bizim sohbet ortamımız değişti. Ben çıktıktan sonra algıladım onu zaten. Sohbet başkanımız ne derse oydu yani. Zaten eğitimlere gittiğimde baktım bir sürü çarşafly insanlar eğitmen olmaya gelmişler. Benim gibi bir sürü kapalı. Buna şaşırılmak gerekir bence.”

Saliha ve birçok katılımcının dini grup bağlılığını sonlandırması veya eskisi gibi devam etmemesi Giddens'in geç modernite için kavramsallaştırdığı saf ilişkilerle alakalıdır.⁴⁹⁴ Daha önce ifade ettiğimiz gibi geç modernitede saf ilişkilere dayanan topluluk bağları, itaat ve otorite merkezli olmaktan daha çok öz düşünümsel bir karakter taşımaktadır. İlişki, sadece kişiye sunabileceği karşılıklar nedeniyle devam eder. Bu yüzden topluluk ilişkileri sürekli düşünümsel bir gözetim altındadır. Dolayısıyla katılımcılar için dini grubun itaat ve otorite merkezli topluluk ilişkisiyle devam etmek zorlaşmıştır. Saliha'nın "Bizim sohbet ortamımız değişti. Ben çıktıktan sonra algıladım onu zaten. Sohbet başkanımız ne derse oydu yani" demesi aslında itaat merkezli bir gruptan ayrılma çabasını ifade etmektedir. Heelas ve Woodhead'in öznelleşme tezinden hareketle geleneksel hiyerarşik ve otoriter formlar hayatın her alanında zayıflarken, bireylerin öznel deneyimlerine yapılan vurgular ön plana çıkmaktadır.⁴⁹⁵

Spiritüel ortamda devam eden geçici atölye grupları, otoriter bir lider merkezli tanımlanacak bir dini grup özelliği taşımamaktadır. Bu eğitim ağları, bireylerin içsel ruhani yeteneklerinin farkına varmalarına yardımcı olma ve spiritüel bilgi birikimine sahip bir kişi ile kendini geliştirme tekniklerini öğrenmek isteyen bireyler arasında bir alışverişe aracılık etme amacı taşır. Dolayısıyla dindar kadınların kendi ruhani gelişimleri yolunda dini gruplara ihtiyaç duymadıkları ve kendi kendilerine yetebilen ruhani özneler haline gelmeyi amaçladıkları bir sosyolojik bağlam göze çarpmaktadır. Atölye ağlarında bireyler arasındaki ilişkileri, yalnızca spiritüel kaynakları "kolaylaştırma" bağlamında önemlidir. Bu yüzden "din kardeşliği"nden daha ziyade "ruh kardeşliği" esastır denilebilir. Bu yüzden katılımcıların oluşturduğu sosyal medya grupları da "uyanmış ruhlar", "ruh yolcuları", "ruh şifacıları" gibi isimler almıştır.

Giddens'in saf ilişkiler kavramsallaştırması açısından bakıldığında sahadaki gözlemlerimiz yıllarca dini grup bağı içinde yaşamış dindar kadınların spiritüel pratiklere katılmalarıyla birlikte topluluk ve cemaat örüntülerinden gittikçe uzaklaştığını ve kendi potansiyel gelişimleri için bir şeyler yapmak istediklerini ortaya koymaktadır. Katılımcıların dini grup ve cemaat üyeleriyle ilgili verdikleri örnekler, cemaatlerden spiritüel gelişim ağlarına doğru belirgin bir kıpırdanmaya işaret etmektedir. Saliha'nın

⁴⁹⁴ Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 18,123-137,245-246.

⁴⁹⁵ Heelas vd., *The Spiritual Revolution*.

eğitimlerde çarşafli ve bir sürü kapalı insanı görmesi, dini grup mensubu birçok kadının spiritüel eğitim atölyelerine gittiğini göstermektedir.

Diyanette Kur'an kursu öğreticisi ve hafız olan 31 yaşında Gamze'nin hikâyesi ise dini grup ve cemaatlerden daha ziyade Diyanet camiasıyla ilgili yaşadıklarıyla alakalıdır. Kur'an kursu öğreticisi olmasına ilaveten şu anda aktif bir şekilde spiritüel danışmanlık ve koçluk yapan Gamze, spiritüel faaliyetlerle birlikte kendisine "yeni bir dünya kurduğunu" şöyle anlatmıştır.

"18 yaşımdan bu yana bir serüvenin içerisindeyim ve hep hocaların, hafızların yanında oldum. Tabi ki Kur'an kurslarında çok iyi hocalardan ders aldım, belki de benimle alakalı bir sıkıntı olabilir ama gereken feyzi ve huşuyu bulamadım. Yani somurtuk bir kere Diyanet camiası çok somurtuk. Gereksiz bir ciddiyet var, konuşulan konular yüzeysel...Hafız yetiştirirken mesela orada hafız yetiştirirken herkes bunalımda, herkes Kur'an'dan soğumuş şekilde. Ben bu hafızların içerisinde geliyorum. Bana yani şöyle hafız çok az gösterebilirsiniz. 'İyi ki hafızlık yaptım, muhteşem oldu' ya da 'ne kadar eğlenceli geçti hey gidi neydi o hafızlık yıllarım.' Çok azdır bunlar yani. Ancak koçluk, bilinçaltı ve spiritüel işlerle ilgilendiğimde, inanın Allah'a karşı inancım çok daha fazla sağlamlaştı. Hafızlıkta ve hocalıkta edinemediğim Allah'a güven duygusunu, bu işlere girince edinmeye başladım. Seküler kesimden daha böyle açık giyinen, rahat takılan insanlar var çevremde belki ama kendim için bir şeyler yapmaktan mutluyum. Yani tabi bu kesimi tamamen haksız bulmuyorum muhafazakâr kesimi de tamamen yeterli bulmuyorum. İkisinin arasında kendime bir dünya kurdum açıkçası bu spiritüel işlerle ilgilenirken."

4.8. Dinin Psikolojikleşmesi ve Enerji Diline Tercüme Edilmesi

New Age'in önemli bir bileşeninin, insan potansiyeline vurgu yapan hümanist psikoloji ve transpersonel psikolojiler olduğunu ifade etmiştik. William James'ten Abraham Maslow'a ve ötesine kadar bu tarihsel çizginin neredeyse tüm ana figürleri, dini deneyimin birincil, doktrin ve ritüellerin ise ikincil olduğunu iddia ederek başta spiritüelliğin ve dinin psikolojikleştirilmesi sürecine katkıda bulunmuştur. Bu psikologlar temelde tek bir mistik deneyimin olduğunu ve bunun tüm din ve kültürlerde farklı şekillerde yorumlandığını iddia etmişlerdir. Hem bireysel deneyime yapılan vurgu hem de "philosophia perennis" inancının psikolojize edici savunusu elbette New Age taraftarlarının kaygılarıyla derin bir rezonansa sahip olmuştur.⁴⁹⁶

⁴⁹⁶ Hammer, *Claiming Knowledge*, 72. Maslow'un hümanist psikolojinin postmodern topluma etkileri bağlamında benzer değerlendirmeler için bkz. Bauman, *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*, 256-259.

Hümanist psikolojide önemli bir yere sahip olan Maslow'un "kendini gerçekleştirme" ve "doruk deneyimi" gibi kavramları kurumsal dinlerin dışında herkesin ulaşabildiği ve uzlaşabildiği yeni bir terminoloji inşasıydı. Bu yeni terminoloji, dinin ve dinin şemsiyesi altındaki maneviyatın kurumsal bağlarından net bir şekilde kopmasını kolaylaştırmış ve maneviyatın dini bir olgudan ziyade seküler bir olgu olarak görülmesi için alan açmıştır.⁴⁹⁷ Maslow'un bu bağlamda kullandığı "doruk deneyimler" tanımlaması⁴⁹⁸ sadece vecd halini yaşayan sufiler veya keşiflere özgü değildir. Kendini gerçekleştirme yolunda her insan bu tarz deneyimler yaşayabilir. Bu surette "dinin psikolojikleşmesi" olarak adlandırılan bu süreç; dinin geleneksel ve kurumsal bağlarından, tarihi inanç doktrinlerinden, geniş sembolik evrenlerinden koparılarak insan potansiyeline ilişkin farklılaşmış bilinç durumlarına yerleştirilmesidir.⁴⁹⁹ Başka bir ifadeyle söz konusu süreç, kurumsal dine has deneyimlerin psikoloji tarafından belirlenen terimlerle yeniden düzenlenmesi anlamına gelir. Böylece benliğin bilimi talebinde olan⁵⁰⁰ hümanist psikoloji, New Age'in spiritüel düzlemine eklemlenmekle birlikte tüm dini gelenekleri psikolojik teknikler yoluyla herkes tarafından ulaşılabilir dini deneyimlere indirgemıştır.

Doruk deneyimler kavramsallaştırmasının postmodern laik versiyonunu "dünyevi vecd"⁵⁰¹ olarak kavramsallaştıran Bauman, bu total keşif ve vecd anlarının postmodern kültür tarafından herkesin ulaşabileceği bir hedef olarak yeniden tanımlandığını belirtir. Buna göre geç modern zirveye ulaşma yaklaşımını belirleyen şey; geleneksel dinlerdeki gibi acizlik, zayıflık, nefsin duvarlarını yıkma varsayımlarının tam tersine, "insanın doğasında bulunan psikolojik ve bedensel kaynakların tam olarak geliştirilmesi çağrısındadır."⁵⁰² Bu noktada mistik deneyimler, özsel anlamlarından koparılmış, merkezi odağı dünyevilik olan bir huşuya aracı kılınmıştır.⁵⁰³

Uzak Doğu dinlerinden alınan yoga pratiği bunun bir örneğidir. Yoga, yeniden doğuş döngüsünden özgürleşmeye yönelik bir dizi feragatkâr uygulamadan psikolojikleştirilmiş

⁴⁹⁷ Carrette - King, *Selling Spirituality*, 75-79.

⁴⁹⁸ Kendini gerçekleştiren bireyler üzerine çalışan Maslow onlarda egonun terk edilerek dünya ile bütünleşme ve çaba göstermeden her şeyin kolayca gerçekleştiği kendiliğindenlik durumlarına doruk deneyimler demiştir.

⁴⁹⁹ Carrette - King, *Selling Spirituality*, 65-66.; Roof, *Spiritual Marketplace*, 109.

⁵⁰⁰ Carrette - King, *Selling Spirituality*, 66.

⁵⁰¹ Bauman, *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*, 257.

⁵⁰² Bauman, *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*, 257.

⁵⁰³ Bauman, *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*, 256-258.; Mustafa Günerigök, "Zygmunt Bauman ve Din: Tanrı, İnsan ve Belirsizlik", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13 (2019), 124.

bir benlik maneviyatına, dinden arınmış bir terapi ve fiziksel egzersize dönüşmüştür.⁵⁰⁴ Yogaya benzer şekilde bugün meditasyon, nirvana, karma, çakralar, aura, astral bedenler, mahatmalar (yüce üstadlar), kundalini enerjisi, mandala, akaşik (esirî) kayıt, avataralar, astral düzey, astral beden, astral dünya gibi kavram ve anlayışlar Asya dini geleneklerinden koparılarak kendini gerçekleştirme yolunda psikolojinin diline tercüme edilmiştir.⁵⁰⁵

Dini deneyime dair Maslowcu yaklaşım dindar katılımcıların psikolojikleştirilmiş dini deneyim anlatılarında önemli benzerlikler taşımaktadır. Dindar katılımcıların spiritüel ortama dâhil olmasıyla birlikte geleneksel dini anlayışlarının da söz konusu psikolojikleştirme sürecinden geçerek içsel bilinç durumlarına indirgendiği söylenebilir. New Age'e dâhil olan dindar bireylerin İslami öğeleri psikolojikleştirerek kendini gerçekleştirme yolunda kullandığı görülmektedir. Bunu gerçekleştiren en önemli spiritüel inşa sistemi ise enerji kozmolojileridir. Bu yönüyle enerji kozmolojileri dinin psikolojikleştirilmesiyle beraber dinin enerji diline tercüme edilmesini mümkün kılmaktadır.

Spiritüel ortamda her şeyi açıklayabilecek bir yasa hükmünde olan enerjinin esas işlerliği ise bilinçaltındadır. Bilinçaltı bu yönüyle katılımcılar tarafından “enerjilerin dolduğu ve kayıtlı olduğu bir alan”⁵⁰⁶ olarak formüle edilmiştir. Bu sadette saha araştırmasında dikkat çekici biçimde dindar katılımcılar, dini deneyimin somutlaştığı namaz, oruç gibi temel ibadetleri günah, haram, sevap gibi kavramları içsel bilinç durumlarına indirgemiş, kurumsal dine ait ritüel ve kavramları bilinçaltında kayıtlanan enerjinin nedensel ilişki oluşturup oluşturumamasına göre açıklayarak “dinin psikolojikleşmesi ve enerji diline tercüme edilmesi” sürecine katılmışlardır. Bu durum biraz da katılımcıların İslami düşünceyi New Age'in dünya görüşüne göre yeniden inşa etmesiyle alakalıdır.

Dolayısıyla dua, yaratıcının katına çıkmayla eşleştirilen yükselişin adıdır: “Biz o derin frekans halinde titreştikçe yaratıcı katına çıkar ve isteriz.” (Betül, 34) Kurumsal İslam'ın içindeki uygulamalar, ibadetler ve ritüeller, psikolojik enerji anlatıları içinde kendine yer bulur: “Biz Kuran okurken, secdeyken, zikir veya rabıta yaparken aslında theta

⁵⁰⁴ Carrette - King, *Selling Spirituality*, 114.

⁵⁰⁵ Gül, *Senkretik Bir Oluşum Olarak Teosofi Cemiyeti*, 280-282,284.

⁵⁰⁶ Çavdar, *Yerli Kişisel Gelişimde Eğilimler*, 216.

frekansındayız.” (Saliha, 42) Kişinin işlediği günahlar ve haram yollara girmesi de enerji diliyle ifade edilip zarar gördüğü Hafsa tarafından şöyle dile getirilmiştir: “Zina yapan, dedikodu yapan kişinin enerji bedeninde şöyle şöyle (eliyle çembere yakın bir işaret yapıyor) yırtıklar var.” (Hafsa, 32) Zuhal ise dinen haram yollara girmeyi enerji diliyle şöyle ifade etmiştir: “Bir insan haram yediğinde frekansı bozuluyor hocam; alkol kullandığında frekansı bozuluyor; o kişinin frekansına bakıyorlar enerji alanı haram bir şey yediğinde çatlama başlıyor ve bedenden çıkana kadar frekansı bozuk bir şekilde yaşıyor o kişi.” (Zuhal 32) Günah ise Rukiye tarafından şöyle yorumlanmıştır: “Günahlar da bir enerji blokajı oluşturur; bilinçte ve vücutta. Âlimlerin dediği şey şudur: ‘günah işledikçe hastalanırsın’”. (Rukiye, 23) İslam’daki Allah’ı anmak ve hatırlamak anlamına gelen zikir, bazı katılımcı atıflarında evrensel enerjiyle eşleştirilmiştir: “Esmaları zikrederek şifa enerjisini hayatıma çekebilir miyim evet. Çünkü şafi simini çektikçe evrendeki o enerjiyle uyumlanan kıvama ve titreşime geçiyorum.” (Rukiye, 23) Yine İslam’da kötü ahlaki bir fiil olarak zemmedilen gıybet de spiritüel ortamda “rezonans kanunu” yahut “karma yasası”yla ilişkilendirilmiştir: “Gıybet etmek, gıybet ettiğin kişinin negatif enerjisini üzerine çekmeye bir vesile olarak da görülebilir.” (Gamze, 31)

Dini terminolojide günahlardan pişman olup Allah’a yakarmak anlamında kullanılan “tövbe etme” fiilinin de enerji dilindeki açıklaması Zeliha isimli katılımcıya göre şöyledir: “Tövbe ettiğimizde aslında günahın bizde oluşturduğu negatif enerjinin frekansını bozup yaratıcıya tekrar geri gönderiyoruz; inanılmaz!” (Zeliha 47) Enerji, bazen dünyadaki enerji alanları olan vortekslerle⁵⁰⁷ de ilişkilendirilebilir. Menekşe’nin Kâbe özelinde verdiği örnek bu konuda orijinal bir yorumdur: “Dünyadaki enerji hatları dediğimiz ley hatlarından⁵⁰⁸ bir tanesinin de Mekke’de Kâbe’nin altından geçtiği söyleniyor. Kâbe’ye gittiğinizde ‘bütün günahlarınız temizlenir’ denmesinin sebebi, orada belki farklı bir enerji, vorteks alanına giriyoruz.” (Menekşe 32) Sümeyye de bu

⁵⁰⁷ “Vorteks”, genellikle enerji merkezleri veya yoğun enerji noktaları anlamında kullanılır. Spiritüel bireyler, vorteksleri yüksek enerjilerin toplandığı ve özel şifa, meditasyon veya spiritüel aydınlanma deneyimlerinin yaşanabileceği yerler olarak tanımlarlar. Bu vorteksler, dünyanın belirli yerlerinde bulunur ve bu yerler genellikle doğada veya eski kutsal alanlarda bulunur. Örneğin ABD Sedona, Arizona’daki vorteksler, dünya çapında bilinen en ünlü spiritüel enerji merkezlerinden biridir. Buradaki vorteksler, insanların meditasyon yaparken veya spiritüel bağlantı kurarken enerji artışı hissettikleri yerler olarak kabul edilir. Sedona özelinde vorteksleri merkeze alan etnografik araştırma için bkz. Crockford, *Ripples of the Universe*.

⁵⁰⁸ Spiritüel anlamda “ley hatları”, dünya üzerinde belirli enerji akışlarının bulunduğu ve bu hatların önemli enerji merkezlerini, antik yapıları ve kutsal mekanları birleştirdiği düşünülen çizgilerdir. Bu hatların, insanlar üzerinde çeşitli spiritüel, zihinsel ve fiziksel etkileri olduğu inancı yaygındır.

minvalde Kabe'yi şöyle örnek vermiştir: “Kâbe, Allah'ın katından direk enerjinin indiği yerdir. Bizler her vakit yüzümüzü aslında Kâbe'ye dönerek bedenimizdeki çakra dedikleri enerji sistemiyle Kâbe'yle bağlantı kurarak, oraya inen enerjiden aslında nasibimizi alıyoruz” (Sümeyye 41). Başörtüsünün veya başı kapatmanın, enerji diline tercümesi Kadriye'ye göre şöyledir. “Bizde neden evliyalar sarık takar, orayı (başı) kapatır? İşte bizde de tesettür ayeti var yani boş değil hani Access'te var 'mistar tacı' deniyor; oradaki, taç çakranın olduğu alanı kapattırıyor.” (Kadriye, 35)

Hemen hemen tüm katılımcılardan defalarca duyduğumuz bu örnekler sayfalarca çoğaltılabilir. Katılımcılar sürekli olarak spiritüel ortamın sunduğu enerji teorileri yoluyla dini düşüncüyü temellendirmeye çalışmakta ve ikisi arasında özdeşime dayanan uzun kıyaslamalar yapmaktadırlar. Daha açık bir ifadeyle dindar bireylerin holistik ortamda kendi dindarlıklarını kavraması, enerji temelli kozmoloji içinde yeniden inşa edilmektedir. Dinin koyduğu haram-helal, sevap-günah gibi kavramlar dünyasını İslam'ın kendi kurumsallığı içinde anlamak yerine enerji kozmolojileri içinde spiritüel açıklamalar getirerek anlamak, odağı bireysel benlik yönüne çevirmekle alakalıdır. Burada belirgin olan dindar katılımcıların geleneksel ve kurumsal dini pratikleri öz düşünümsel olarak yeninden yapılandırmaya çalışması ve benliğin temel referans olduğu bireysel fayda ve kişisel gelişimi öncelemesidir. Dolayısıyla spiritüel anlamda “enerji”nin bireylerin kendilerini ve dindarlıklarını müzakere etmelerindeki temel hammadde olduğu görülebilir. Dini ibadetlerin spiritüel ortamda böyle bir açıklamasını öğrenmek ise yine geleneksel ve kurumsal dinin bir eleştirisini içermektedir.

“ ‘Müslüman bunlara neden ihtiyaç duyuyor?’ Müslümana çok sığ anlatıldığı için İslam, inanç çok sığ anlatıldığı için ve hani atalarının dinine inanmak diye bir şey vardır ya ve kendimden yola çıkarak anlatayım. Bana ne anlatıldı? Namaz kılacaksın, oruç tutacaksın, zekât vereceksin, dedikodu yapmayacaksın. Bana bunların yani bunların mahiyetini bilince benim bilincime daha iyi işliyor. Mesela namaz ve orucun bir telkin olduğunu ben bu alanda öğrendim. Namaz kılan insanın enerji alanını nötrlemesi, kendi enerjisini kendine geri yüklemesi. Abdestteki elimizi kolumuzu yıkarken orada meridyen noktaları dediğimiz, EFT noktaları vardır. Mesela neden gıybet etmemeliyiz? Bunu enerjisel anlamda kendimde araştırdıktan sonra gıybet edince ne oluyor? Karşı tarafın negatifi kendi üzerine çekiyorsun. Eee, ben zarar görüyorum. Evrende her şey enerji ya, gönderdiğin geliyor, bumerang yasası denir buna. Seni bulur gelir ya. Bunların altta işleyen mekanizmalarını öğrendikten sonra ben şunu tekrar ediyorum kendime: ‘Rabbim, bana yap diye emrettiğin her şey aslında benim iyiliğim için.’ Hani daha iyi sağlamlasını yaparak. (Zeliha, 47)”

Kurumsal İslam'a ait ibadetlerin bilinçaltında konumlandırılan spiritüel enerji diline tercüme edilmesi Zeliha'nın ifadesiyle ibadetlerin altındaki "mekanizma"yı kavramaya yardımcı olmaktadır. Bu "mekanizma" veya "sistem" spiritüelliğin temel kozmolojisi olan enerjidir. Enerji temelli kozmoloji çerçevesinde bireysel benlik odaklı kurulan o kadar çok metaforik ifade ve anoloji vardır ki dışarıdan bir göz katılımcıların "enerji dinine" girdiklerini zannedebilir. Enerji dili çerçevesinde yeniden inşa edilen dini yorumlar, bazı katılımcı örneklerinde sadece bir yorum değil aynı zamanda bizzat pratize edilen, denenen etkinlikler olarak da göze çarpar. Bu sadette bazı katılımcıların "theta frekansına namaz deneyimi" yahut namaz kılarken alanda "enerji temizliği yapma" adına arka fonda ney müziği açma veya ada çayı yakma⁵⁰⁹ gibi etkinlikleri örnek olarak verilmiştir.

4.9. Dinin Travmalardan Arındırılması

İngiliz kültür sosyoloğu Frank Furedi, artık bireyin öncelikle kendi içsel deneyimlerine ve duygularına odaklanarak derinlemesine düşünme alışkanlığının, psikoterapiste gitmenin bir parçası olmaktan çıktığını, bunun yerine bireyin kendi hayatına ve kamusal alana daha geniş bir açıyla baktığı gündelik bir norm haline geldiğini ifade etmektedir. Terapötik kültürel bağlam, her şeyi içsel duyguların ve travmaların prizmasından yorumlamaya çalışmaktadır.⁵¹⁰ New Age spiritüelliğinin de geç modern bireyleri böyle bir prizmanın içine dâhil eden yaşam alanlarından biri olduğu söylenebilir. Dindar katılımcılar açısından yeni olan durum, terapötik kültürel bağlamın onların yaşam problemlerinden başlayarak günlük sosyal ilişkilere, oradan da geleneksel dini pratiklerine ve hatta yaratıcıyla olan ilişkilerine kadar sızması ve giderek genişlemesidir. Bu bölümde örneklerini vereceğimiz üzere katılımcılar, dini pratiklerini dahi duyguların ve travmaların prizmasından yorumlama uğraşındadır.

New Age pratikleriyle birlikte, geleneksel ve kurumsal dinin dışsal ve otoriter etkilerinden uzaklaşan dindar bireylerin, kendi hayatlarında daha geniş bir biyografik ve yaşam tarzı seçenekleri yelpazesine⁵¹¹ eriştiğini gözlemek mümkündür. "...Bilinç

⁵⁰⁹ 31 yaşındaki Gamze, adaçayı yakmanın evdeki negatif enerjileri temizlediğini dile getirmiştir.

⁵¹⁰ Furedi, *Therapy Culture*, 1.

⁵¹¹ Houtman - Aupers, "New Age Gender Puzzle", 108.; Ulrich Beck - Elisabeth Beck-Gernsheim, *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences* (London: SAGE Publications, 2001), 6.

öncesi ‘kolektif alışkanlıklar’ düzeyi ve kanıksanmış konular, düşünülmesi ve müzakere edilmesi gereken bir olasılıklar bulutuna dönüşmektedir. Kapalı kararların derin katmanı, karar verme düzeyine çıkmaya zorlanmaktadır.”⁵¹²

Dindar bireyler, spiritüel pratikler yoluyla geç modernitenin koordinatlarına girdikçe Müslüman kadın kimliği oluşturan tüm unsurları yeniden müzakere etmektedir. Bu minvalde dindar kadın kimliğin kurucu unsurları olan dini inanç ve ibadetler, tesettür, toplumsal cinsiyet rolleri ve eğitim gibi konular, onların benlik dolayımında sürekli müzakere edilen öğeler olarak göze çarpmaktadır. Dindar kadın; tesettürü, dini ibadetleri yıllar önce benimsese de kanıksadığı tüm bu inanç ve ibadetlerin spiritüel ortamda tekrar tartışmaya açıldığı görülmektedir. Zira daha önce de dile getirdiğimiz gibi, bireyler gerçekte kim olduklarını spiritüel ortamda spiritüel teknikler yoluyla bireysel benliğe dönük bir şekilde detaylandırmaktadırlar. Dolayısıyla burada önemli olan, dindar kadının “namaz kılması” veya “başörtüsü takması” değil, önceki hayatında onun namaza başlamasında veya tesettüre girmesinde bireysel benliğinin nerede durduğu ve ne derece dikkate alındığıdır. Temel soru burada şudur: Dindarlığını ailesinden, dini gruplardan ve örgütlü dini kurumlardan edindiği sermayeyle kazanan dindar kadının benliği, kadınlığı, duyguları dikkate alınmış ve önemsenmiş midir? Dini inancını, ibadetlerini, annelik rollerini çevresinden alıp uygularken bunları isteyerek ve içinden gelerek mi yapmıştır? Geçmiş yaşamındaki dini duygularında birtakım travmalar tespit edilebilir mi? Tüm bu sorular, katılımcıların spiritüel ortamda sorguladığı meselelerdir. Sanki psikoterapiyle iç içe geçmiş meditasyonlar aracılığıyla masaya yatırılan dindarlık, adeta bir sorgu nesnesi olarak incelenmektedir. Buradan hareketle dindar kadının “ezilmiş”, “hor görülmüş” ve “edilgin” bir dindar olarak keşfedilen kimliği karşısında etkin bir benlik geliştirmesi, otantik kimliğini elde etmesi istenmektedir.

Saha araştırmasında dindar kadınların kendilerine sordukları önemli sorulardan biri, onların tesettüre girme veya başörtüsünü çıkarma konusundaki yorumlarıdır. Biz, doğrudan soru yöneltmediğimiz halde bazı katılımcılar başörtü takma veya çıkarmayla ilgili gözlemlerine ve tecrübelerine değinmişlerdir.

Aktif olarak spiritüel eğitmenlik yapan 32 yaşındaki Hafsa’nın seans yaptığı kişinin ebeveyninin zoruyla kapandığını idrak ederek “ben artık onların zorlaması ile kapanmak

⁵¹² Beck - Beck-Gernsheim, *Individualization*, 6.; Houtman - Aupers, “New Age Gender Puzzle”, 108.

istemiyorum” demesi ve sonrasında başını açması hikâyesi ve Hafsa’nın bu konudaki tecrübeleri şöyledir:

“Şunu söyleyeyim size, sorguluyor theta (Theta Healing). Her şeyi sorguluyor. Ben kendi hayatımda da yaşadım bunu. Neden kapandım ben? Yani gerçekten kapanmamın amacı neydi, başörtümün amacı neydi? Bunları ben mi istedim, yoksa atalarımın gelen bir durumu mu? Baskı, zorlama mıydı gerçekten bu? Çünkü çocuk Hafsa oradaki kapanan. İşte, ben lise başlarında kapandım, ama gene oradaki çocuk, işte bunu ne kadar hissetti, ne kadar farkında oldu? Bunun gibi sorgulayan birçok kişi var, benim gibi. Eski bir eğitmen arkadaş, bu kendisi kapalıydı, çok net kapalı diyemem, biraz daha modern kapalı diyelim kendisine. Seanslar yaptıktan sonra başörtüsünü ebeveyninin zoruyla kapandığını idrak etmiş ve ‘ben artık onların zorlaması ile kapanmak istemiyorum’ diyerek başını açtığını gördüm. Çok üzücü bir olaydı. Hatta kendine yardımcı olalım bu konuyla ilgili. Hani, ‘bir negatif durum mu var?’, ‘Senin İslam’ı seçişin ya da işte kapanman öğrenilmiş bir davranış biçimi mi?’, ‘Sorgulamamış mısın?’, ‘Ruhunda da hissedememiş misin?’, ‘Ama bundan sonrasında sorgulayıp ruhunda hissedebilirsin.’ O yüzden bu tür durumlar olabilir. Yani, theta healing herkesi Allah’a yakınlaştırır, herkesi İslamiyet’e bağlar diyemem. Çünkü kim ne istiyorsa onu alıyor.”

Hafsa yukarıda da ifade ettiği gibi Theta Healing tekniği aracılığıyla çocukluğundaki tesettür takma sürecini sorgulamış ve benliğinin derinliklerinde şöyle bir özkeşif yaptığını internetteki gönderisinde dile getirmiştir: “Başımı örtmedeki amacımın amca sevgisini almak için olduğunu öğrendim. Ne kadar acı biliyor musun? Ama artık iç dünyamdaki açılma korkum geçti; örtüsünü açanlara kızgınlığım geçti. Allah rızası için kapanmaya niyet ettim.”⁵¹³

Dindar kadının daha önce geleneksel din ve kültür bağlamında çok farklı anlamlar ağı içinde hiç sorgulamadan taktığı başörtüsünü, spiritüel ortama girdikten sonra yeniden müzakere etmesi dışsal dini kültürel veya ahlaki kurallar kadar benliğin düşünsel örgütlenmesiyle de yaşamak istediğini göstermektedir. Giddens ve Beck’in bu bölümün başında ifade ettiği gibi otoriter anlam ve kimlik kaynaklarından boşanan geç modern bir özne olarak Hafsa, spiritüel pratikler yoluyla içindeki otantik benliğe ulaşma arayışındadır. Hafsa “nasıl örtündüm sorusunu” New Age kültik ortamının kendisine sunduğu psikoteknolojik araçlarla benliğin derinliklerine inerek sormuştur. Theta Healing

⁵¹³ 12.02.2022 tarihli instagram sosyal medya hesabından herkesin erişimine açık olarak paylaştığı gönderisinden alınmıştır.

bu psikoteknolojik araçlardan yalnızca bir tanesidir. Benliğin en derinine inmek, katılımcılarda bazen çocukluğa bazen anne karnına, bazen de yedi nesil atalara kadar giden spiritüel yolculukları ve “öz düşünümsel spekülasyonları” içermektedir. Hafsa'nın kurduğu “Çocuk Hafsa orada kapanan.” cümlesi bu bağlamda çok anlamlıdır: Burada, çocuk Hafsa edilgin durumdadır ve Hafsa'nın gerçek otantik kimliğini temsil etmemektedir. Yine burada Hafsa daha önce hiç sorgulamadan benimsediği başörtüsü takmasının otantik benliğinden onay almasını istemektedir.

Her ne kadar katılımcılarımızdan başörtüsünü çıkaran bir bireye rastlamasak da saha araştırması esnasında ve sosyal medyada takip ettiğimiz bazı çok takipçili spiritüel dindarların başını açma olayına şahit olduğumuzu belirtmek yerinde olacaktır. Bunlardan bazıları başını açtıktan sonra canlı yayın bağlantılarıyla kendi tecrübelerini ayrıntılı şekilde anlatmıştır. Buradaki başörtüsünü açma biçimlerinde de benzer sosyolojik görünümler etkindir.

Başörtüsüne ilaveten dindar kadınların müzakere ettiği meselelerden birisi de namazdır. 27 yaşında kendi ifadesiyle butik bir okulda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olan Yasemin, bu konuda şunları ifade etmiştir:

“(Yasemin 27): Ben dine daha fazla yaklaştım aslında, mesela namaz aksatma vesaire daha çok fazlaydı. Ama mesela namaz ile ilgili travmalarımı temizlediğim zaman bunu daha rahat hissettim.

Araştırmacı: Biraz daha açar mısınız?

(Yasemin 27): Mesela bir çocuğa namaz dediğin zaman, çocuk onu anne sevgisinden uzaklaşmak olarak bilinçaltına kaydediyor. Mesela şöyle söyleyeyim, namaz için dövülen, dayak yiyen bir çocuk, namaz için dayak yediğini bir şekilde bilinçaltı teknikleriyle veya psikoterapiyle temizlemezse, o çocuk namaza soğuk olarak devam ediyor. Mesela ben şeyden çok etkilenmiştim. Genç bir kızla seans yapmıştım, normalde aile dindar ama kız çok uzak, çok soğuk. Bunun için gelmemişti, kız başka bir şey için gelmişti. Bir konu sürekli annesi ile iletişimde gözyaşı döktüğü bir sıkıntı ile gelmişti. Bunun kök inancında ne çıktı biliyor musunuz? Hacca giderken çocuğu araçta bırakıyorlar, annesi veda ediyor, annesi el sallıyor. Sonra çocuğun bilinçaltında blokaj olarak; ‘Hac, din, insanları sevenlerinden ayırır.’ olarak kaydediliyor ve bu yarayla yaşayan bir çocuk bir daha dini sever mi? Sevdiklerinden ayıran bir din var. Mesela bu blokajı aştıktan sonra dini bir değişimi fark edince, yani gerçekten kanı ısındı. Çünkü artık onunla ilgili bir blokajı kalmıyor, travmaları nötrleyince.”

İçsel benliğin onayından geçen, travmalardan, korkulardan özgürleşen dini davranışlar, gerçek anlamına kavuşmaktadır. “Negatif duyguları sıfırlamak”, “kötü duygulardan arınmak”, “blokajlardan özgürleşmek” hedefi katılımcı ifadelerinde sürekli baskın haldedir. Burada ilginç olan bireyin travmaları ve korkularının dini davranışlarında dahi kendini gerçekleştirilmesinde ve otantik benliğini bulmasında engel teşkil edebilmesidir. Öyle ki birey, “dine veya Tanrı’ya yönelmeden önce bizzat kendine yönelik travmalarını temizlemelidir.” anlayışı ön plana çıkmaktadır. Burada kutsal, bireysel benliğin “yankı”sında anlaşılma ve inşa edilmektedir.

“Travmalardan arındırılmış dini edim ve davranış” teması, bireylerin geç modern toplumun risklerine karşı kanserojen içermeyen, GDO’suz gıda arayışına benzemektedir. Geç modern bireyin organik gıda arayışına paralel olarak, spiritüel arayış içinde olan bireylerin otantik dini davranış arayışı, ontolojik güvenliği sağlayan faktörlerden biridir. Bu durum, dindarların hayatlarının her alanına yayılmış görünmektedir. Evlilik niyetinde olan 24 yaşındaki Berfu şöyle söylemiştir:

“Bu yuvayı kurmadan önce insanın kendini temizlemesi ve şifalandırması çok önemli. Şöyle oluyor: Ben çocuklarıma kendi travmalarımı ve karmik aktarımlarımı geçirmeyeceğim. Atalarımın gelen aktarımların şifalanmasını öğrendim, böylece çocuklarıma kendi yaşadığım hisler aktarılmayacak. Bu aynı zamanda eş seçimi için de geçerli. Sorunları olan bir tip çekebilirim kendime ama bu eğitimleri aldıktan sonra enerjim değiştiği için, duygularım değiştiği için kendime daha olumlu, kendim gibi bir eş seçiyorum.”

Berfu’nun evliliğin risk ve belirsizliklerine karşı tutunacağı en önemli dayanağın benlik olduğu görülmektedir. Travma çalışmalarıyla bilinçaltı benliğini temizleyen ve atasal aktarımlarını şifalandıran Berfu, ontolojik güvenlik elde etmiştir. Hafsa’nın bize anlattığı bir danışanı ile olan diyalogu ise bilinçaltının önceliği noktasında güzel bir örnek teşkil etmektedir:

“Bir danışanım, kendisi hafız, aile bireyleri hafız. Ama ben diyor, namaz kılamıyorum, kendimi alnımı secdeye koyduğum anda rahatsız hissediyorum diyor. Çalıştığımız konu babasına olan öfkesiydi, namazla ilgili bir konuyla seans yapmıyoruz aslında. Ama çalışırken, kazma yaparken oraya geldik. Danışanımız, küçükken, üç yaşındayken babaannesini alnı secdede iken vefat etmiş ve bunu o hatırlamıyor. Ve danışanım hayatı boyunca “alnı secdeye giderse öleceğine” inanmış ve bu bilinçaltına program oluşturmuş. Şimdi ben ona istediğim kadar ‘Namaz kıl, iyi olursun, iyileşirsin, şu olursun.’ diyeyim, orada bir travma var, bir bilinçaltı programı oluşmuş. Orada diyor ki, ‘Allah’a yakınlaştığımda,

secdeye gittiğimde ölürüm.’ Allah’a yakınlaştığında Allah onun canını aldığı için Allah’a bile öfkeli. Bu durumuna sebep olan ya da davranış biçimine sebep olan kökü görüp anlamadığımız müddetçe istediğimiz kadar ona hadislerden bahsedelim, yani ona bir kapı açmak lazım. Yani ona bir kapı açtıktan sonra ancak o zaman ayetler, hadisler etki edecek.”

“Bir bilinçaltı uzmanı” olarak Hafsa’nın namaz kılamayan danışanında “alnı secdeye giderse öleceğine inanma” travmasını teşhis etmesi proaktif dindarlık olgusunun güzel bir örneğini oluşturmaktadır. Namaz kılmakta zorlanan bir Müslümanın kurumsal geleneksel İslam çerçevesinde bu durumu oturtacağı anlam dünyası örneğin “kendi nefsiyle veya şeytanla olan mücadelesi”, “namazın da bir imtihan olması” gibi bir anlam dünyası iken burada bir uzman olarak Hafsa’nın teşhisi bilinçaltı travmalardır. Hafsa’nın düşüncesine göre siz bireyin travmasını çözemediğiniz müddetçe ona okuyacağınız ayetler ve hadislerin bir anlamı olmayacaktır. Burada, Giddens’in düşünömsel modernleşme perspektifinden bakıldığında, din veya gelenekten ziyade New Age’in sunduğu alternatif uzmanlık sisteminin, benliğin düşünömselliğini sağlayan araçlar haline geldiği görölmektedir. Dini anlam dünyasının travmatize edilerek psikolojikleştirilmesi bu araçlardan birisidir.

Furedi’ye göre “travma metaforu, terapötik kültürün benlik ve dış gerçeklik arasındaki ilişkiyi kavramsallaştırma biçimini açıkça ortaya koymaktadır. Dış dünya, insanların üzerinde çok az kontrol sahibi olabileceği bir nesne olarak kavramsallaştırılmaktadır. Sosyal gerçekliğin bu şekilde nesneleştirilmesiyle insanlar güçsüz bir role büründürölür.”⁵¹⁴ Bireyler dışsal gerçekliklerin belirsiz ve risk dünyasıyla mücadele etmek yerine New Age’in sunduğu alternatif uzmanlık sistemi yoluyla içsel benliklerinde kontrol ve hâkimiyet kurmak istemektedir. Burada geleneksel dinin bireyler üzerindeki dışsal otorite gücünün zayıflaması otoritenin dışarıdan içeriye (benliğe) doğru kaymasına neden olmaktadır.

Hafsa ve Yasemin’e benzer şekilde katılımcıların önemli bir kısmı spiritöel pratiklerin dindarlıklarına etkisini anlatırken travmalardan, bilinçaltı programlardan özgürleşmeye atıf yapmıştır. İmam Hatip Lisesi meslek dersleri öğretmeni olan aynı zamanda Hafsa gibi spiritöel danışmanlık yapan 32 yaşındaki Zuhal’in söyledikleri de benzer sosyolojik örüntülerden beslenmektedir:

⁵¹⁴ Furedi, *Therapy Culture*, 127.

“Kafalarındaki sorunları çözdüklerinde aslında daha dindar olmaya başladıklarını fark ediyorlar. Ben bunu çok gördüm. Mesela, ‘Şu sorunum beni çok yoruyordu,’ diyor. ‘Allah’a isyan boyutuna girmiştin,’ diyor ama konunun kaynağına geldim, ‘Konu bambaşkaymış,’ diyor. ‘Allah’la bağlantım değişti,’ diyor. Bakın, geçen bir kadın geldi bana. Eğitim verdim işte ona. Kadının babasıyla ilgili öyle bir travması var ki, mesela bilinçaltı için baba eşittir, Tanrı demek. Şimdi babaya kızgın olan bir insan Tanrı’ya kızgın oluyor. Bu ne demek? Yani senin dini olayın bitiyor. ‘Ben inanmıyordum,’ diyor. Ne zaman ki bu eğitimlerden sonra kendi travmalarını buluyor, ‘Allah’la olan ilişkim değişti,’ diyor. Yani çok farklı hayatlar var. Ben daha size taciz ve tecavüzleri anlatmadım. Çocukken babası ona tecavüz etmiş, ne yapacaksınız şimdi buna? Bu kadın bana geldi ve ağlaya ağlaya bunu anlattı ve şu an bacakları ağrıyor, namaz kılmak istemiyor. Kapalı bir kadın bu, iki çocuğu var, ne yapacaksınız buna? ‘Ben bu kadar Kur’an okuyorum, tesbih çekiyorum, hiçbir şey değişmiyor,’ diyor. Gelsin bakalım ilahiyat hocaları bu kadınla görüşsün! Gelsin Diyanet hocaları! Nasıl çözecekler?”

Katılımcılar, Zuhul örneğinde spiritüellik ve örgütlü dindarlığı mukayese ederken yer yer örgütlü dindarlıkla hesaplaşma içindedir. Bu hesaplaşmanın çağrışımlarında ilahiyatçıların, dini grup ve Diyanet mensuplarının güncel hayat problemlerini ele almamasına bazı “sitemler” yer alır. İmam Hatip Lisesi ve ilahiyat fakültesi mezunu Meslek dersleri öğretmeni olarak Zuhul, bu durumu yaptığımız görüşmelerde sık sık dile getirmiştir. Zuhul’e göre en başta bireyin bilinçaltı, travmaları ele alınmalıdır. “Travmaları temizleyen insanlar, kendini gerçekleştiren bireyler olarak daha yetkin bir dindarlığı elde edebilir.” düşüncesi öne çıkmaktadır. New Age ortamındaki kendini gerçekleştirme temasından yola çıkarak Hanegraaff, New Age dinindeki temel ikiliğin geleneksel dinlerdeki gibi iyi-kötü, haram-helal, dünya-ahiret gibi ayrımlardan daha ziyade spiritüel iç görü ile cehalet arasında olduğunu ifade etmiştir.⁵¹⁵ Temel perspektif, bireyin kendini gerçekleştirip gerçekleştirmediği noktasında düğümlenmektedir. Böyle bir ikilik de iç dünyaya dair psikolojik konumlandırmalarla kendini göstermektedir. Bir açıdan yaratıcıyla kurulan ilişkide dahi psikolojik ve öz düşünümsel spekülasyonlar yer alır. Bu yüzden Zuhul’a benzer şekilde birçok katılımcı spiritüel ortamda Allah’la olan ilişkisini ifade ederken psikolojik bir dil kullanmaktadır; “Allah’a öfkeli olduğumu fark ettim.” (Hafsa, 32) “Kendileri fark etmese de dindarların birçoğu Allah’a kırgınlar.”(Tuğçe, 36), “Bilinçaltında Allah’a bağımlıydım” “Ölümden döndüğüm bir zamanda benim için çok iyi geldi. Allah’ı daha iyi tanımaya başladım. Allah’a haksızlık

⁵¹⁵ Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, 291.

ettiğimi düşünüyordum. İçsel olarak itiraf etmesem de bastırduğım bir tarafım haşa Allah’a öfkeliydi” (Halime, 40)

Katılımcıların yaratıcıyla olan ilişkilerini psikolojik kavramlarla anlatması yine yer yer geleneksel dini kültürün bir eleştirisini içerir. 35 yaşındaki fizyoterapist ve spiritüel danışmanlık yapan Kadriye, bu durumu kendi danışanıyla olan tecrübesinden hareketle şöyle ifade etmiştir:

“Yani, sürekli Allah’ı ötekileştirmek, Allah’ı ulaşılmaz görmek ve cezalandırıcı bir Allah’ın varlığının öğretilmesi, insanları Allah’a kızgın yapıyor. Ne kadar namaz kılsa da o ilişkiyi kuramıyor ki. Bir kadınla görüştüm, o da yıllarca Allah’a karşı içinden kötü şeyler söylediğini, sonra sürekli bu pişmanlıkla ibadet ettiğini söyledi. Çünkü rüyasında kızının öleceğini görmüş ve bunun başına gelmesinden o kadar çok korkmuş ki 20 yıldır ‘Ben iç sesle yaşıyorum.’ diyor. Ne bu? Korku merkezli bir ilişki. İşte bunlar, bizim bilinçaltı enerji çalışmalarıyla temizleyebildiğimiz ve düzeltebildiğimiz şeyler. Allah’ın ona güvenmediğini düşünen bir insanın, Allah’ın onu sevdiğini bilmesi o insana ciddi anlamda alan açıyor.

“Travmalardan temizlenmiş dini edim ve davranış” teması dindarlar arasında ibadetlerin atölyeleştirilmiş biçimleriyle de kendini göstermiştir. Bazı katılımcıların görüşmelerimizde zikrettiği namaz, tövbe ve şükür atölyeleri buna örnek teşkil etmektedir. Cemile’nin “ücretsiz” olarak yaptığı namaz atölyesi bunlardan biridir:

Araştırmacı: “Namaz atölyesinde ne yapıyorsunuz mesela?”

(Cemile 45): Kazma çalışması yapıyoruz namazla alakalı. Kişilerin namazlarını kılmalarını engelleyen bilinçaltı blokajları var. Mesela kişi Allah’a öfkeli ise, babaya öfkeli ise namaz kılmakta zorlanacak. Çünkü kendini teslim edemeyecek yaradana. Çünkü orada teslim olma hali ya da sürekli beta frekansındaysa, ya da sürekli endişeleri kaygıları varsa namaz esnasında bu frekansa giremeyecek. Mesela namaz sırasında, bilmiyorum ne kadar biliyorsunuz ama, mesela bizler ‘Allahu ekber’ diyerek namaza durduğumuzda (şu hareketi yaptığımızda) beynimiz alfa frekansına geçiyor aslında, yani dünyalık enerjilerden vazgeçme halimiz. Neydi? Beta frekansında bütün o endişelerimiz, korkularımız ve kaygılarımızdan vazgeçiyoruz. Ya da alnımız secdede iken her insanoğlu theta frekansına geçiyor beynimiz. Bu zaten günlük hayatımızda Allah Teâla günde 5 kere theta frekansına çıkmamızı söylüyor bize. O yüzden alnımız secdedeyken, daha çok dua edin diye. Secdedeyken Peygamber Efendimiz daha uzun kalırmış. Neden? Çünkü orada dualar edermiş yani.”

Benzer şekilde 47 yaşındaki hemşire Zeliha ise “tövbe atölyeleri” yaptığını şöyle dile getirmiştir:

“Hayatımda aşamadığım problemlerim olduğu zaman, benim spiritüel danışmanlık aldığım hocam bana tövbe verdi. Ben olumlama ile beraber tövbe yaptıkça, tövbeye tekrar âşık oldum. Ben şu anda tövbe atölyeleri yapıyorum, arınma atölyeleri yapıyorum. Ve diyorum ki tövbe, sizin geçmişinizi hafifletir. Hani siz sordunuz ya, spiritüel ortamla nasıl bir bağlantı kurdun? Mesela ben tövbenin atalarımıza yapılacağını bilmiyordum, anneme babama, geçmişime yapılacağına bilmiyordum. Benim bakış açım şöyle: Hani büyüklerimiz söyler ya, ‘dede koruk çalmış, torununun dişi kamaşmış.’ Soy zürriyetinden bir önceki nesilde herhangi bir konuda haddi aşan bir şey varsa, bir sonraki nesilde azaltılır. Benim atam zimmetine mal geçirdiyse, atamın soyundaki bir ya da birkaç kuşak, maldan mülkten men edilebiliyor, çünkü onun enerjisinin devamı bu. Ben aslında önceki nesildeki atamın günahını kendi malımdan eksiltmeyle çekmiş oluyorum ve benim bu günaha tövbe etmem, bu atasal enerji akışının kesilmesi demek.”

Dini ibadetlerin bireylerin psikolojik faydaya yönelik spiritüel atölye ve repertuvarlarla yeniden inşa edilmesi pek çok katılımcıda müşahade edilmektedir. Diyanette Kur’an kursu öğreticisi ve hafız olan 31 yaşında Gamze, aynı zamanda kendisini regresyon terapisti ve bioenerjist olarak tanıtmıştır. Yaptığımız görüşmede sıklıkla ibadetlerin enerjisel anlamları üzerinde duran Gamze, sosyal medyada namazla ilgili atölyeler düzenlediğini belirtmiştir. Gamze, söz konusu çalışmalarında namazla ilgili olumlama, travmaların temizlenmesi, namazı daha iyi kılmaya yönelik pratize ettiği etkinlikler ve ritüel paylaşımlarını içeren içerikler sunduğundan bahsetmiştir. Dahil olduğumuz Telegram grubunda paylaşımlarını takip ettiğimiz Gamze’nin namaza yönelik şöyle bir olumlama cümlesi paylaşmıştır: “Motive ve enerjik bir şekilde sabah namazı kılmamanın yaradan tanımını ve bunun nasıl bir his olduğunu ayrıca bunun kolay, mümkün ve güvenli olduğunu biliyorum. Bu inanç onaylayan herkese yüklensin” Benzer şekilde Gamze’nin dindar çevreden olan danışanlarına arka fonda müzik önerisi de bu konuda ilginç bir örnektir: “Ben namaz kılarken ney sesi veya ilahiyi çok kısık bir tınıda açık bırakmayı seviyorum. Biliyorum hani bu ne kadar uygun diye düşünenleriniz olacaktır. Benim kalbime uygun geliyor.”

Bireylerin geleneksel din ve kültürün geniş anlamlar ağı içinde benimsediği dini inançlar ve davranışların spiritüelliğin kozmolojileri içinde bireysel edim ve psikolojik seçimlere indirgenmediği söylenebilir. Spiritüelliğin bireylerin yaşamında inşa ettiği böyle bir evrende

kurumsal dini sınırlar haramlar ve helaller, travmaların, duyguların veya bireysel bakış açılarının prizmasından okunmaktadır. Eğer kurumsal dini şablonlar, kişisel gelişimi arzulayan bireyin önünü kesiyorsa ortadan kaldırılması istenebilmektedir. 37 yaşında Access Bars eğitmeni olan Nihal'in söyledikleri bu açıdan dikkate değerdir:

“Bana şunu söylüyorlar: ‘Access eğitimi aldı, açıldı’, ‘Access eğitimi aldı, işte dinden uzaklaştı,’ şöyle oldu, böyle oldu. Böyle insanlarla da karşılaşabilirsiniz. Haksız da değil aslında. Mesela ben ‘erkeklerle seans yapmıyorum’ dediğimde, benim Access'ci arkadaşlarımdan dedikleri şey: ‘Aaaaaaaa sen kadın erkek ayrımı yapıyorsun, bakış açılarımızı iptal edelim mi?’ veya diyorlar ‘Senin erkeklerle negatif yargıların var, bunları temizleyelim.’ filan diyorlar. Ben de ‘Niye?’, diyorum, ‘niye benim bu inancımı iptal etmeye çalışıyorsun? İptal edemezsin, diyorum, haramdır. Benim erkeğe dokunmam haramdır.’ Bitti. Ben hemşireliği bırakmıştım, aynı odada iğne yapmak istemediğim için mesleği bırakmıştım, üç kuruş kazanacağım diye. Ben dün İzmir'e gittim geldim, tek başıma gitmiş olsam 300 lira masraf yapacaktım; eşimle çıktığım için 1300 lira masraf yaptım, dün mahremsiz yola çıkmamak adına.”

Nihal ve pek çok katılımcı aslında spiritüel ortamda pek çok dindarın geleneksel dini anlayışları psikolojik seçimlere indirgeyerek dinden uzaklaştığını bir anlamda sekülerleştiğini de ifade etmiştir. Katılımcılar bu konularda dikkatli olduklarını enerjiler dünyasında “kaymaların” olabileceğini sıklıkla ifade etmişlerdir. Nihal örneğinde başka önemli bulgu da dindar katılımcıların yılbaşı kutlamamak, mahremsiz yola çıkmamak, erkeklerle konuşmayı sınırlı tutmak gibi dini hassasiyetlerini dile getirmelerine rağmen spiritüel ortamda aynı hassasiyeti gösterme konusunda en iyi tabirle pasif kalmalarıdır. Spiritüel ortamda çok farklı Tanrı, evren ilişkilerinin içine giren, kurumsal İslam'ın sınırlarının alabildiğine bulanıklaştığı kültik ortamda serbestçe gezinen dindar katılımcıların geleneksel İslam'a ait şekilsel meselelerle gelince “muttaki davranmaları” ilk bakışta bir tutarsızlık oluşturmaktadır. Dindarlığın şekilsel tarafları hala kendilerinde belirgindir ve yukarıdaki pek çok örnekte olduğu gibi spiritüel pratikleri İslamileştirme çabaları bu şekilsel bağlılığı göstermektedir.

4.10. Bilinçaltında İman ve Dua

Önceki bölümlerde de ifade ettiğimiz gibi, katılımcılarda gözlemlenen en önemli durum, Müslüman bir dindar oldukları ve İslami değer ve kavramlara bağlı olduklarını ifade etmelerine rağmen sürecin giderek daha fazla kişisel benlikleri tarafından yönlendirildiği ve İslami kavramlar dünyasının kişisel benlik odaklı yaşam projelerine daha fazla

kaynaklık ettiğidir. Dini alan ve spiritüel ortam arasındaki epistemolojilerdeki keskin farklılıklara rağmen dindarları spiritüel ortama motive eden şeyin bizzat benliğin düşünömselliğı olduğı görölmektedir. Sürecin geleneksel ve kurumsal dinden bireyselleştirilmiş benlik anlatılarına doğru seyrettiğini katılımcıların atıf yaptıkları İslami kavramlardan anlamak mümkündür. Sahadaki gözlemlerimiz ve görüşmelerimiz geleneksel dine dair birçok dini kavramın çok farklı biçimlerde inşa edildiğini ortaya koymuştur. Biz de bu başlık altında iman ve katılımcıların çok fazla atıf yaptığı dua kavramını incelemek istiyoruz.

İman kavramı dini deneyime dair yaptığımız tipolojinin birinci durumunda âkil bâliğ bireylerin Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe ve kadere inanmayı içeren, aynı zamanda amel boyutuyla sıkı sıkıya irtibatlı olan bir eylemdir. Daha geniş açıdan bakıldığında imanın gayb, ahlâk, derunî, ferdî ve içtimaî hayatla ilgili çeşitli boyutları vardır. Tipolojinin ikinci durumunda ise iman özellikle katılımcı atıflarında genel itibariyle bilinçaltının duygusal yoğunluklu içsel haliyle açıklanmıştır:

(Zehra, 34) “Theta Healing ile bildiğim, iman ettiğim meseleler kalbime indi. JASS'la⁵¹⁶ da, yaradanın bana verdiği potansiyelin gücünün farkına vardım ve bunu onurlandırdım. Ben meğerse bu güne kadar Allah'ın bana verdiği değeri kendime ben verememişim. Şimdi bunu anladım, artık bu gücü teslim alıyorum, bu gücü içimde görüyorum. Evet, Allah beni çeşitli potansiyellerle beraber yarattı. JASS'da ilahi hat denen bir şey var. ‘Tepemizden içeriye akan ışık tütünü hayal edin’ der. Bu bizim Yaradan ile bağlantımızdır. Ona imanla geçtiğimiz bağlantı. Arkadaşım günah gibi düşünüyor, öyle söylüyor, ama ben öyle düşünmüyorum, yani bir Hıristiyan kadına bir meleğin ilham etmiş olmasını akıldan uzak görmüyorum. Allah'ın rahmeti Müslümanların cebinde değil, yani”

(Havva, 45) “Bizim yaptığımız hani farkındalık yolculuğunda nefis mertebelerinde yükselimek. Eğer siz nefs-i mutmaine ile uyumlanabilirseniz, kalp çakranızda iman etmiş eşref-i mahlûkat kısmına geçmişseniz, tüm yüklerinizden o ölçüde arınırsınız. Mesela ettiğimiz duada enerjiiyi biçimlendirmede hayal kurmak, imgelemek duanın kabulünü hızlandırır. Hayal kurmak motivasyon ister, iman ister. İmanı zayıf olan hayal kuramaz,

⁵¹⁶ Amerikalı ruhsal şifacı Jean Adrienne tarafından geliştirilmiş Jean Adrienne Arınma Sisytemi (JAAS) bireylerin geçmiş travmalarını, duygusal blokajlarını ve bilinçaltı kalıplarını çözmelerine yardımcı olduğu iddia edilen spiritüel bir tekniktir.

görüntüyü çağırılmaz. Korteks alanda bir şeyin olması için önce görüntüsü olmalı, sonra fiziki aleme entegre olur.”

(Betül, 34) “ ...Ya da şey gibi hani diyoruz ya Kuran-ı Kerim aslında her zamana ve her seviye için yazılmış bir kitap ama benim şimdi bir tane daha duyum var ya, kalp çakram açık, ben imanın o derin frekansında yaradan ile bağlantıda olduğumu, ruhumun bile olduğunu hissediyorum ben.”

(Gülsüm, 31) “Yani mesela örnek verirsem bir danışan kesinlikle tek bir noktada sıkışıp kalmış annesinin hayatını mahvettiğini düşünüyor ama temelde kendisini de sevmiyor şimdi ben onun kendisini sevmesini sağlamak için dinsel boyutta bana metot lazım. O iman döngüsünü oluşturmak için çok uzun süre onunla konuşmam lazım. Ama bu teknikle hem dini hem bilimsel olarak bütünsel şifa veriyoruz.

Kurumsal dinin kendi hakikat iddiası içinde gayba/vahye/ hakikate inanmak anlamına gelen “iman”, katılımcı atıflarında “imanın derin frekansı”, “iman döngüsü”, “kalp çakrasında iman etmek”, “imanı deneyimlemek” gibi ifadelerle tanımlanmıştır. Dini deneyimin bu içselliği New Age spiritüelliğinin deneyimci epistemolojisi ile alakalıdır. New Age’in deneyimi öne çıkaran epistemolojisi anlam ve kimlik arayışlarını benliğin dışında yer alan ‘önceden verilmiş’ kaynaklardan (örneğin örgütlü din tarafından sunulan kurumsallaşmış cevaplar) değil, benliğin daha derin katmanlarında yer alan ‘içsel’ bir kaynağa dayandırmak istemektedir. “Bu nedenle, spiritüellik, kendisini epistemolojik bir üçüncü ‘gnosis’ yolu olarak görür ve hem dini inancı hem de bilimsel akli hakikatin araçları olarak reddeder. Bunun yerine, kişinin ‘iç sesine’ sadık kalması ve ‘sezgilerine’ güvenmesi gerektiği savunulur.”⁵¹⁷ Dolayısıyla dini inanç burada yerini kişisel deneyimi (gnosis) ön plana çıkaran bir epistemolojiye bırakmaktadır.⁵¹⁸ Spiritüel ortamda, deneyimci epistemoloji tarafından motive edilen dindar katılımcılar, içsel sezgilerinin nesnesi kıldıkları her şeye - ki bu Tanrı olabilir, melek olabilir, çocuklukta yaşanan bir travma olabilir - erişme ve elde etme salahiyetine sahiptir. Bu yönüyle bireylerin sezgileriyle nesnelere arasında bir tekabüliyet vardır.

Katılımcıların kendi içlerindeki bu içsel vahye ulaşmaları ise spiritüel tekniklerin kendilerine sunduğu çeşitli meditasyon, olumlama ve imajinasyon teknikleriyle gerçekleşmektedir. “İmajinasyon, salt bir fantezi olmaktan uzak”, “insanlığın bir ara

⁵¹⁷ Houtman - Aupers, “New Age Gender Puzzle”, 102.

⁵¹⁸ Houtman, “New Age Movement”, 535.

dünyayla, bir mezokozmosla bilişsel ve vizyoner bir ilişki kurabileceği bir ruh organı”⁵¹⁹ olarak kabul edilir. “Bu anlamda imajinasyon gnosis'e ulaşmanın ana aracıdır.”⁵²⁰ Çünkü içsel vahye (gnosis) dayanan spiritüel ortam dini deneyimin detaylandırılmış bir haritasını sunmaktadır. Katılımcılarda dikkat çeken husus, bu yüzden “somutlaşmış deneyim”e oldukça önem vermeleridir. Öyle ki dini kavramlar, sürekli içsel deneyimin somutlaştığı enerji nedenselliği çerçevesinde inşa edilmektedir. Bu yüzden, yukarıda olduğu gibi, deneyimi somutlamak, elle tutulup gözle görülemez de en azından hissedilebilir veya duyulabilir hale getirmek, sürekli vurgulanan husustur. Görüşme yaptığımız Hafsa'nın sosyal medya hesabında herkesin erişimine açık olarak paylaştığı Theta Healing imajinasyon tekniği ve gündelik yaşamına dair verdiği kuyumcu örneği, "içsel vahiy" kavramına dair önemli bir fikir sunmaktadır.

“Kızımın bebekliğinden beri kırılan teki kaybolan 3 parça altın küpesi vardı, onları satıp yerine başka küpe almaya niyet ettim. Girdik çarşıdaki # x firmasına, uzun inceleme sonrası 3 tane küpeye 150 TL dedi. Ben de o sırada theta'da sordum, ‘Buradan almam hayır mı, şer mi?’ diye ve alanda okuma yaptım, ‘Çık buradan’ diyordu yaradan. Ve hislerimi dinledim, çıktım kuyumcudan. Biraz ilerideki kuyumculardan birine theta'da sorarak girdim. Girdiğim kuyumcu, altınların birinin 8 ayar olduğunu söyledi ve 350 lira tuttuğunu belirtti. Çok şükür, ben her yaptığım işte Allah'ın rızasına uygun mu, değil mi diye baktığımdan, Rabbim gör ve uzaklaş dedi. Senin enerjin nasılsa, Allah da sana seni aynalayan insanlar getiriyor yaşamına. Ve 2 hafta önce kendime kazma yapmıştım. Kandırılmakla ilgili tevafuk.”

Hafsa'nın kuyumcu örneği, İslam'daki müteal hakikat anlayışıyla spiritüel ortamdaki içkin hakikat anlayışı arasındaki ayrımı anlamamıza yardımcı olan dikkate değer bir örnektir. Burada hakikat, bireyin içsel deneyimi yoluyla içeriden inşa edilmektedir. Tanrı da dâhil olmak üzere meditasyonlar ve imajinasyonlar yoluyla içsel sezgisellik konusu kılınan⁵²¹ her şeyin bireysel benliğin idrak sınırlarına çekildiğini gözlemlemek mümkündür. Başka bir ifadeyle, her birey gerekli rasyonel spiritüel “teknikleri” kullandığı sürece içsel vahye ulaşabilmekte bu minvalde gündelik yaşamını şekillendirebilmektedir. Dolayısıyla spiritüel ortamdaki içsel hakikat algısı, birey tarafından kuşatılabilir ve kontrol edilebilir bir nitelik taşımaktadır. Zira kutsalla irtibat kurmak geç modern öznenin epistemik/sezgisel güçlerine ait bir zemine indirgenmiştir.

⁵¹⁹ Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, 398-399.

⁵²⁰ Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, 399.

⁵²¹ Kamile Oya Pakar, “Postmodern Bilgelik: Yeni Çağ Söyleminde Kişisel Gelişim ve Ruhsal Alıştırmalar”, *Psikoloji Çalışmaları Dergisi* 31 (2011), 63.

Küçükalp, bu noktada İslam'ın hakikat tasavvurunun “epistemik bir iddia” değil “gayba dair bir inanç meselesi” olduğunu, bu surette dinin ontolojik statüsünün “fizik” veya “metafizik” değil “gayb” olduğunu ifade etmiştir: “Dinin insana sunduğu varlık alanında hakikat değil ayet söz konusudur. Buna göre din, menşei itibarıyla insani epistemik evrenin (fizik ve metafiziğin) ötesi olan Gayb'la irtibatlı ontolojik bir zemine sahip olup, içeriği, Gayb'tan gelen haber yoluyla oluşan karakteriyle, her türlü beşeri temsil pratiklerini aşkın bir mahiyete sahiptir.”⁵²² İslam'ın gayb/hakikat anlayışını “ayet” kavramıyla açıklayan Küçükalp'e göre, ayet kavramı gayba/hakikate “işaret eden”, hakikatin “alamet”i olma anlamını taşır. Bu bağlamda, dinin ontolojik statüsünün gayb olması gereği, hakikat bir dizi spiritüel teknikle elde edilebilen ve kavranabilen bir şey değildir; bunun yerine, dışsal bir vahye imanla ve o imanın işaret ettiği ayet ufku doğrultusunda ilerlemeye benzerdir. Dolayısıyla spiritüelliğin sunmuş olduğu hakikat tasarımıyla dinin sunmuş olduğu gayba dayanan hakikat düzleminin spiritüel ortamda farklılaştığını gözlemlemek mümkündür.

Meditasyonlar ve imajinasyonlarla geleneksel dinin gaybî konuları arasında yer alan Tanrı, melek, ruh gibi kavramlar, spiritüelliğin hakikat tasarımında psikolojik boyuta indirgenen ve enerji kozmolojileri aracılığıyla bireysel benlikle ilişkilendirilebilen epistemik temsiller haline gelmektedir. Örneğini verdiğimiz ayet kavramı dini düşüncede gaybın/hakikatin “işareti”, “delili” gibi anlamlar taşırken “ayetlerle bilinçaltı temizliği” gibi ritüeller geleneksel dinin kolektif anlamlarından koparılmış ve psikolojikleştirilmiş bireysel benlik anlatılarına işaret eder.

Spiritüelliğin metafiziksel hakikat tasarımından beslenen dindar katılımcılar, geleneksel dini anlayışlarını yeniden müzakere ettiklerinde kurumsal dinin itaate dayalı hakikat ve anlam evreninin geç modern şartlarda belirsiz ve muğlak bir karakter taşıdığını fark etmişlerdir. Bu belirsizlik, Bauman'ın da ifade ettiği gibi “postmodern bir belirsizliktir”⁵²³ ve bünyesinde ontolojik güvenlik ihtiyacını barındırmaktadır. Geleneğin zayıflayan etkisi, yaşamın yürütülmesine ilişkin netlik eksikliği konusunda endişe yaratmaktadır.⁵²⁴ Dini gelenekler zayıflayınca bireyin dini anlamını, o gelenek içinde inşa

⁵²² Kasım Küçükalp, “Fizik, Metafizik ve Gayb Ayrımı Bağlamında Dinin Ontolojik Statüsü Üzerine Bir Teklif”, *Teklif Dergisi Gayb Sayısı 4* (2022), 96-97.

⁵²³ Bauman, *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*, 255.

⁵²⁴ Furedi, *Therapy Culture*, 86.

edeceği bağlamlar da zayıflamakta bu da bir belirsizlik doğurmaktadır. Dolayısıyla geç modern belirsizlik şartları tutunulacak son liman olan benliğin derinliklerinde konumlanan belirginleşmiş bir kutsal için talep yaratmaktadır.

Belirgin bir kutsallık talebi dindar kadınların gündelik hayatlarının içindeki dini inanç, pratik ve duygularının yerini bilinebilir, rasyonel ve ve görgül olana terk etmesini ifade etmektedir. Bu durum bilinemez, irrasyonel veya batıl olanın kontrol altına alınışını ifade eder. New Age söylemi, gündelik yaşama büyüsel olanı tekrar kazandırırken bunu, bilimci ve rasyonel gerçeklik üzerinden kurgulamaktadır. Böyle bir girişim her ne kadar modern ve geleneksel olanın bir eleştirisini içeriyorsa da benlik ve bireycilik temelinde modernitenin temelleri üzerinde yükselmektedir.⁵²⁵

Bu doğrultuda katılımcıların çokça atıf yaptığı dua pratiği dikkat çekici biçimde içsel olanla vizyoner bir ilişki çerçevesinde kurgulanmıştır. Katılımcılar görüşmelerimizde yaşadıkları dini değişimi açıklamaya çalışırken “duayı biz yanlış anlamışız”, “aslında dua etmiyormuşuz”, “dua bize yanlış öğretildi” gibi pek çok ifadeler kullandılar. Bu durum da esasında geç modern şartlarda belirsizlikten kurtulmayla karakterize olan bir kesinlik ihtiyacını çağrıştırmaktadır. Zuhal’in dua pratiği ile ilgili söyledikleri tam da bunu ifade etmektedir:

“Hocam önceden de dua ediyordum şimdi duayı yaşıyorum. Yani şah damarımızdan daha yakın bir Allah var, bana bu kadar yakın. Ben bu ilahi sistemi öğrendikten sonra dua ettiğimde hani eğitimlerde de yapıyoruz yaratıcıdan gelen koşulsuz sevginin bedenimdeki her bir hücreye, dört inanç seviyesinde aktığını imgeliyorum. Her bir hücredeki reseptörler, hücrelerimizdeki titreşimsel akışı değiştiriyor. Bunlar DNA’larımızda var. Yani hani hocam kendimizi şifalandırmak bir şeyleri düzenlemek kendi o iç benliğine, iç bilincine ulaştığında o mekanizmaya ne yapması gerektiğini söyleyebilmek... Yani nasıl diyeyim dışarıda aramıyorsun bazı şeyleri içeride arıyorsun.”

Yaratıcıyla kurulan ilişkide benliğe yaslanan kutsalın konumu, enerji temelli kozmik etkileşimlerin neden sonuç ilişkileri çerçevesinde inşa edilmiştir. Zuhal’in bireyin iç benliğine bir “mekanizma” olarak atıf yapması bunu doğrular niteliktedir. Enerji nedenselliği sayesinde yaratıcıyla kurulan irtibatla düşünömsel benliğin algılayamadığı ya da hâkimiyet kuramadığı hiçbir belirsiz alan yoktur. Zaten spiritüel ortamda

⁵²⁵ Parker, “Postmodern Bilgelik”, 93.

katılımcıların dindarlıklarını betimleyen en önemli karakter, kutsalın yörüngeleri ve güzergâhları açısından hiçbir belirsizliğin olmayışıdır. Zuhâl'in belirttiği gibi, somutlaşmış deneyim yoluyla “yaratıcıdan gelen koşulsuz sevginin dört inanç seviyesinde aktığını hayal etmek ve bu sevginin hücrelerine kadar titreşimsel akışını hissetmek,” kutsalın bireysel benlik tarafından ne derece tanımlandığını ve kuşatıldığını göstermektedir.

Kutsal; meditasyon ve imajinasyon gibi araçlarla deneyimlenmekte, bireysel benlik tarafından yönlendirilmekte, enerji repertuarı yoluyla ifade edilmektedir. Burada amaç “postmodern belirsizliğe” tutulmuş bireylerin kişisel kaderi devam ettiren kozmik enerjileri kavraması suretiyle benliğin bireysel yaşam durumlarına “metafiziksel bir hâkimiyet” sağlamasıdır.⁵²⁶ Bu yönüyle spiritüel ortamın temel mantığı ahirette gecikmiş bir ödüllendirmenin aksine burada ve şimdi daha iyi bir yaşamı gerçekleştirmeyi hedeflemektedir.⁵²⁷ Bauman'a göre “postmodern belirsizliğe” tutulan insanlar, kendilerine insanın zayıflığı ve insan kaynaklarının yetersizliği üzerine vaaz verecek vaizlere değil, “yapabilirsiniz” diyecek ve yapılacak olan şeyin nasıl yapılacağını gösteren kılavuzlara ihtiyaç duymaktadır. Söz konusu belirsizliklerle baş edebilme kaygısı din için değil, gittikçe artan bir hızla kimlik-uzmanları için talep yaratmaktadır.⁵²⁸ Bu minvalde, katılımcılarda gözlemlenen arayış, dini deneyimde kesinlik ihtiyacı ve belirsizliklerden kurtulma isteği olarak belirginleşmektedir. Geleneksel değerler ve kavramlar dünyası bu yönüyle benliğin dolayımından geçerek düşünümselliği sağlayan spiritüel teknikler tarafından kullanılmaktadır.

Spiritüel ortamda sıklıkla kullanılan dua eylemi katılımcıların geleneksel dini anlayıştaki dua ile spiritüel ortamdaki dua eylemini sürekli olarak karşılaştırdığı dini pratiklerdendir. Dua, İslami formlardan serbest kalınca spiritüel ortamda “kendi gerçekliğini yaratmak” fikrinin taşıyıcılığını yaptığı yeni spiritüel formlara evrilmiştir. Kendi gerçekliğini yaratmak öğretisi bireyin bilincinin bizzat yaratma gücüne ve potansiyeline sahip olduğu ancak bu potansiyele sahip olmanın bireyin düşüncelerine tam anlamıyla inanmasıyla mümkün olduğunu iddia eder. Dolayısıyla dua ederken veya bir istekte bulunurken bizzat

⁵²⁶ Redden, “New Age Sacralization of Everyday Life”, 652.

⁵²⁷ Redden, “New Age Sacralization of Everyday Life”, 652.

⁵²⁸ Bauman, *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*, 255.

yaratım gücüne sahip bilincin buna inanması ve isteği olumlaması gerekir. Aşağıdaki katılımcı örnekleri tam da buna örnek teşkil etmektedir:

(İpek, 34) “Mesela, biz duaya yaptığımız duaya tam inanmamışız ki, elimiz açıp dua ettiğimizde Rabbimizden bir şifa istediğimizde, o ayete inanmamışız ya da işte o ayeti tam özümseyememişiz. Ama burada, bilinçaltı ile özellikle ben, bilinçaltının gücünü, bilinçaltında senin karar vermen bir şeye, işte onaylayan, özellikle bilinçaltına bir komut verdiğin zaman, bütün bilinçaltın bunu gerçekleştirmek için hücrelerini dahi harekete geçirmesi...”

(Rukiye, 23) “Biz dua ederken duamıza ne kadar inanıyoruz? Aslında, bir şeyi istemek ona yönelmek, bilinçaltını ona göre aktive etmekle alakalı. Diyelim ki bilinçaltınızda ‘a’ negatif enerjisi var, bu titreşiyor devamlı dünyada. Bu titreştiği için bu enerjiyi yayıyor, siz ne kadar dilden dua etseniz de zihninizden, bilinçaltınızdan, DNA'dan yayılan enerji tam tersine olumsuz yönde oluyor. Bu durumda biz diyoruz ki ‘duamız kabul olmadı.’ Çünkü Rabbim öyle bir program kurmuş, dünyayı bu şekilde yaratmış. Enerjiler pozitif pozitif çeker, negatif negatif çeker, bu İslam'da da vardır.”

(Ayşegül, 38) “Sen tek değilsin ki bütünü de etkilersin bütünden de etkilenirsin. Ağzınızdan çıkan kelimeler kaderimiz oluyor ve ben, mesela, ettiğim duaları artık imajinasyonla hayal etmek istiyorum, yaşıyorum onları. Eskiden boş boş okursunuz ya bir sureyi, belki de bir niyeti, bir duayı. Şimdi ne dediğimi biliyorum. Hani bir yere başvurursunuz, iş başvurusunda yaparsınız. Neyi, ne istediğini bilerek. Ettiğimiz dua da öyle aslında.”

(Zehra, 34) “Elimizi açıp ‘Allah'ım, şunu ver, bunu ver, âmin.’ Bu değilmiş dua zaten. O kadar üzüldüm ki Vianna Stibal'ı çok seviyorum. Kesinlikle onunla ruhlar aleminde bir sözleşmem var, bunu hissediyorum. Vianna Stibal'a her gün ben dua ediyorum. Bu sistemi dünyaya yaydığı için, ama üzüyorum. Ya gayrimüslim bir kadın, benim Yaradan ile bağlantımı sağlıyor. Yaradan ile yeniden ilişki kurmamı sağlıyor. Oysa dua, ben size çok yakınım diyen Allah'ı unutmamışız bunu. Dua zaten spiritüelliğin kendisiymiş.”

Ontolojik statüsü itibariyle gayba dayanan İslam dininin kendi varoluş ufkunda Kadir-i Mutlak bir Allah'a yönelmeyle özdeşleşen dua pratiği, katılımcı atıflarında psikolojik bilinç durumlarına indirgenmiş görünmektedir. Spiritüelliğin metafiziksel hakikat tasarımı duanın kabulünü bireysel benliğin proaktif bir şekilde edeceği duaya inanmasına bağlamıştır. Bireysel benliği önceleyen proaktif dindarlık, burada dua etmeye başlamadan önce kişinin bilinçaltını düşünmesi ve duanın kabul edilip edilmeyeceğine dair riskleri hesaplayarak önceden önlem almasını gerektiren düşünümsel öz izleme süreçlerini içerir. Bu doğrultuda kişinin edeceği duaya inanması, benliğinin derinliklerindeki kutsalla ilişki

kurmanın ön şartıdır. Bu da öncelikle bireyin kişisel gelişim ve ontolojik güvenliğini elde etmesine yardımcı olmaktadır. Havva'nın "duanın kabul kısmına geçmesi" için verdiği reçete, bu konuda önemli fikirler içermektedir:

"Bu yüzden biz zihnimizdeki parazitleri temizledikçe, üzerimize giydiğimiz kimlikleri çıkardıkça, duygularımızı dönüştürdükçe, amel defterimizde bulunan zannı, gıybeti, geçmişe dair tekrar eden döngüleri, öfkeyi, dışarıyla olan suçlamayı bıraktıkça, bizim duamız kabul kısmına geçecektir. Çünkü otomatik olarak frekansımız yükselecek, bedenimizdeki yükleri bırakmış olacağız. Bu surette de duamız daha hızlı yerine ulaşacak. Duamıza iman etmediğiniz için de duamız olmuyor zaten. Allah Teala demiyor mu, "Ben kulumun zannı üzereyim" diye. O yüzden duadan emin olmak, bütün vücudunuzdaki o kundalini enerjisinin titreşmesiyle büyük bir açılım sağlıyorsunuz duanıza iman ederek."

Buradaki gibi katılımcı atıflarında sürekli tekrarlanan husus, yaratıcıyla dua yoluyla ilişki kurmanın aynı anda kişisel benlikle ilişki kurmayı gerektirmesidir. Bireyin kişisel benlikle ilişki kurması ise Havva'nın dile getirdiği gibi "zihindeki parazitleri temizlemeye, üzerlere giyilen sahte kimlikleri çıkarmaya" bağlıdır. Zihin-beden-ruhtaki bu "yükler"den kurtulmadıkça birey, içsel benliğiyle temas kuramamakta bu da duanın kabul olmamasına sebep olmaktadır. Şu halde bireyin daha derin ruhani benliğiyle temas kurmasının hümanist psikolojiden ödünç alınan kişisel gelişim ve kendini gerçekleştirme fikriyle yakından bağlantılı olduğu görülmektedir. Zira bireyin derin benliğiyle temas kurması aynı zamanda yaratıcıyla temas kurmasını gerektiren anlamlar taşımaktadır. Bunu katılımcılarımızda çokça rastlanan Theta şifa tekniğinde gözlemlemek mümkündür.⁵²⁹

New Age'in önemli bir bileşeni olarak hümanist psikoloji din ile psikoloji arasındaki ayrımları sürekli bulanıklaştırma eğilimdedir. Yaratıcı bireyin psikolojik amaçları için oradadır. Yaratıcıyla olan ilişkinin öz düşünümsel karakteri benliğe yönelik atıflarla

⁵²⁹ Birçok katılımcı ,Theta Healing isimli spiritüel şifa tekniğinde yaratıcı ile konuşulması ve ona dua edilmesi esnasında ona emretmeyi içeren "emir ritüelini" tartışma konusu yapmıştır. Tekniğin kurucusu Amerikalı spiritüel guru Stibal, kitabında yaratıcıya emir ifadesini şöyle anlatmıştır: "ThetaHealing'de birlikte yaratma sürecini başlatmak için kendi alanımızdan ayrılıp yukarı çıkarız, Tanrı'ya bağlanırsınız ve burada Tanrı'ya ettiğimiz duada emretmek kelimesini kullanırsınız. Örneğin: 'Koşulsuz sevginin bu insanın vücudundaki tüm hücrelere gönderilmesi emredilir. Teşekkür ederim! Oldu. Oldu. Oldu.' Vianna Stibal, *Theta Healing Sıra Dışı Enerji Yaklaşımına Giriş*, çev. Begüm Karace (Nemesis Kitap, 2019), 57-58. Theta Healing tekniğinde yaratıcıya kişinin kendi isteklerini yaratması için 'emrediyorum', veya 'emredilir' komutunu kullanmak birçok dindar için başlangıçta ontolojik bir kriz ifade etmektedir. Çünkü farklı bir insan-Tanrı ilişkisini ele vermektedir. Dindarların buradaki meşruşturmaları ise emir cümlesini "talep edilir" veya "rica edilir" olarak değiştirmek yahut buna benzer meşrulaştırma ifadeleri kullanmak olmuştur.

sürekli çoğalmakta yaratıcıya ilişkin atıflarda ise gittikçe azalmaktadır. Başka bir ifadeyle içsel benlikte temellenen kutsalın yörüngeleri ve güzergâhları netleştikçe dış gerçekliğe (gayba) doğru hakikat gittikçe flulaşmaktadır. Bunun doğal bir sonucu temas kurulan yaratıcının haram helal günah sevap gibi sınırlar çizen bir yaratıcı olmaktan daha ziyade bireyin dünyadaki zihinsel psikolojik ve maddi yüklerden kurtulmasını temin eden ve onun manevi iyi oluşu ve kendini gerçekleştirmesini sağlayan bir yaratıcı olmasıdır. Kendini gerçekleştirmek ise benliğin temel referans kaynağı haline geldiği geç modern şartlarda bireylere ontolojik güvenlik sağlamaktadır. Betül'ün “Yaradan, bizim kendimizi gerçekleştirmemizi istiyor.” ifadesindeki vurgusu bu noktaya dikkat çekmektedir.

“Yaradan öyle muazzam bir bilinçaltı sistemi var ki, aslında Yaradan bize hep vermek istiyor. Yaradan, bizim kendimizi geliştirmemizi istiyor, ama bu biraz da Yaradan'ın kıvamına gelmemizle alakalı. Yani frekansımızı, titreşimimizi yükselterek Yaradan'a daha yakın hissetmemiz lazım. Mesela biri dua ederken ağzı ile dua ediyor; ‘Ben iş istiyorum. Ya Rab, bana güzel bir iş nasip et.’ diyor. Ama bilinçaltı; ‘Sakın çalışma, çok mutsuz olacaksın. Ablanın başına ne gelmişti sen de ablan gibi mutsuz olacaksın, sakın işe girme,’ diyor. Ne oluyor? dua ederken o teslimiyetle etmemiş oluyor. Bilinçaltında nefret etmek, kızgınlık, kırgınlık, pişmanlıklar, bütün bunlar ağır düşünce formları olarak duayı bloke eden şeyler. Bu öfkeyle, bu kırgınlıkla yüzleşmeyince, bunları affetmedikçe ne oluyor? Karaciğerinde yağlanma oluyor, çünkü orada öfke var.”

Betül'ün “duanın bloke olması” dediği şey yine proaktif bir dindarlığı ima etmektedir. Kişi yaratıcıdan önce benliğine yönelmelidir. Buna dair en ilginç örnek ise birçok katılımcıdan duyduğumuz “olumsuzla duadan” kaçınma olgusudur:

“Kendi hayatımıza baktığımız zaman hep olumsuzla dua ettiğimi fark ediyorum. ‘Allah kaza bela vermesin.’, ‘Allah ayırmasın.’, ‘Allah bozmasın.’ Ama diyorum ki şimdi Ebru ‘kün feyekün’ diyorsun, okuyorsun bunu, şimdi Efenimize bakıyorum o da hep olumlularla dua atmış, hep dünya ve ahiret için iyilik istemiş ve olumludan öte alan açan cümleler söylemiş, hep zihnini açıyor, enerji alanını açıyor ben hayatıma şimdi Allah her şeye kadirse sen neden duanı sınırlıyorsun. Olumsuzla başlıyorsun.”

Giddens'ın yerinden çıkarıcı mekanizmalar kavramsallaştırması bağlamında, geleneksel dindeki dua uygulamalarının bilinçaltında kayıtlanan enerjisel sistemlerle birlikte yerinden çıktığını ve bir çeşit uzmanlık alanına dönüştüğünü gözlemlemek mümkündür. “Dua uzmanları”, bireylerin manevi ihtiyaçlarını karşılamak için gereken bilgi ve rehberliği sağlayarak, dua deneyimini daha geniş, perennial bir bağlama taşımaktadır.

Geleneksel dindeki anlamından farklı olarak spiritüel ortamdaki dua, belirli spiritüel teknikleri ve bilinçaltı süreçleri dikkate almayı gerektirmektedir. “Duanın bloke olması”, olumsuzla edilen duanın bilinçaltında kayıtlanan negatif enerjileri aktive edeceği, fazla çekilen bazı esmaların kozmik evrende ona uygun enerjilerle uyumlanacağı bunun da bireye zarar vereceği gibi konular dua uzmanlarının ilgi alanlarına girmektedir.

Dindar katılımcılar özelinde dikkat çekici olan durum ise onların bu görüşleri temellendirmek ve meşruiyet kazandırmak için sürekli ayetlere, hadislere, kıssalara ve tasavvuf geleneğine referans vermeleridir. Yukarıdaki katılımcı atıflarında görüldüğü üzere spiritüel dünya görüşü sürekli “Aslında İslam da bunu söylüyor.” mealine çevirebileceğimiz atıflarla çerçevelenmiştir. İslami geleneğe olan atıflar, genel olarak spiritüel dünya görüşü içinde soğurulduğu gibi aynı zamanda spiritüelliğin dünya görüşüyle yeniden inşa edilmektedir. Bu anlamda katılımcı atıflarında en fazla dikkat çekici olarak “ben size şah damarınızdan daha yakınam”, “Ol der ve olur” gibi ayetler, “ben kulumun zannı üzereyim” gibi hadisler genel olarak New Age’in “kendi gerçekliğini yaratmak”, “benliğin derinliklerindeki içsel hakikatle buluşmak” gibi dünya görüşlerini meşrulaştırmak için kullanılmaktadır. Havva’nın “kün enerjisini irade ettiğimiz alana akıtmak”dan bahsetmesi bu konuda dikkat çekicidir:

“Enerjiler üzerinde hâkimiyet oluşturduğumuz zaman, irademizi kullanmayı öğrendiğimiz zaman duyumsuz alana geçtiğimiz zaman yapamayacak hiçbir niyetimiz ve duamız yok bakın. Allah Teâla her âdemoğlunu Kün enerjisi ile yarattı, her Âdemoğlu Allah’ın mikro tarafıdır ve makro tarafı ise yaratım gücüdür. Allah, Âdemoğlu eliyle yaratmaya her an şe’ni olmaya devam eder. Bu yüzden kişi elindeki gücünü fark ederse ve bunu kullanmayı öğrenirse sahip olamayacağı hiç ama hiçbir şey yoktur. Mesela o enerjisi kullanabilmekte, mesele o enerjisi âna çekebilmede mesele o enerjisi saf hale dönüştürüp irade ettiğimiz alana akıtma meselesidir.”

Yasin suresinde geçen “kün fe yekün ayeti” enerji temelli kozmosta bireyin isteklerinin gerçekleşmesi anlamıyla kullanılmıştır. Söz konusu ayetin katılımcılar tarafından “Kün enerjisi”, “ol frekansı”, “kün tertibi” gibi çeşitli metaforik anlatımlarla iç içe geçen karmaşık ilişkilerinden bahsedilebilir. Yine “O, her an yeni bir tasarruftadır”, Rahman suresi 29. ayetinden hareketle Allah’ın yaratım gücü bireysel bilincin yaratım gücüyle ilişkilendirilerek bireyin isteme gücünün kutsallığına atıfta bulunulmuştur.

Burada geleneksel din dilinin giderek yerini spiritüel repertuarın kendine özgü kavramlarıyla örtüşen yeni bir din diline vücut verdiği açıkça görülebilir. Bu durumu ifade eden önemli örnekler de birçok dindar katılımcının dua cümleleridir. Gamze'nin kendi sayfasında paylaştığı ve her gün yaptığını ifade ettiği şu dua cümlesi kullandığı din dili itibariyle fikirler vermektedir.

“Allah'ım beni ve ailemi tüm negatif enerjilerden ve mutsuzluklardan koru. Enerjimizi ve yaşama sevincimizi ve yaşam enerjimizi arttır. Çakralarımızı dengele, auramızı genişlet ve güçlendir. Bizi affet, bize sağlık ve sevgi dolu uzun ömürler ver. Dünya ve ahirette iç huzurumuzu daim eyle teşekkür ederim Âmin.”⁵³⁰

4.11. Diğer Dinlere ve Din Mensuplarına Bakış

Küresel dünyada bir din mensubunun diğer din mensuplarına karşı takınabileceği tavır; dışlayıcılık, kapsayıcılık ve çoğulculuk olmak üzere üç kategoriden biri içinde değerlendirilebilir. Buna göre, dışlayıcı anlayış sadece tek bir doğru din ve hakikat anlayışından bahsederken, kapsayıcı anlayışa göre mensup olunan din hakikati temsil etse de diğer dinlerin de hakikati eksik de olsa temsil etme imkânı vardır. Dini çoğulculuk yaklaşımı ise dinler arasında herhangi bir ayırım yapmadan tüm dinlerin kaynak, doğruluk ve ahlaki ilke bakımından eşit olduğunu varsayar.⁵³¹

Katılımcıları diğer din mensuplarına bakışı açısından değerlendirdiğimizde, onları bu üç kategoriden herhangi birine yerleştirmenin zor olduğu görülür. Ancak yaptığımız görüşmeler, onların dışlayıcı bir bakış açısından kapsayıcı ve yer yer çoğulcu bir anlayışa doğru seyrettiklerine dair bazı işaretler sunmaktadır.

İlahiyat Fakültesi mezunu olan ve hâlihazırda aktif bir şekilde bütüncül şifa eğitmenliği yapan 30 yaşındaki Gülcan'ın, namaz ve yogayı kıyaslaması sadedinde dini kurtuluş ve hakikat anlayışı konusundaki fikirlerini dile getirmesi bu konuda dikkat çekicidir:

(Gülcan, 30) “Bizler Allah Teâlâ'nın rızası için namaz kıldığımızdan dolayı namazda hiçbir huzur almıyoruz ve namazlarda azap çekiyoruz. Mecburiyetten ve Allah'ın azabından korktuğumuz için aslında hiçbir keyif almıyoruz ve azap çekiyoruz. Canımız sıkılıyor, sürekli namazda aklımıza bir şeyler geliyor. Namazı gerçek şuurda kılmadığımız için hep

⁵³⁰ Gamze'nin 02.11.2021 tarihli herkesin erişimine açık sosyal medya gönderisinden alınmıştır.

⁵³¹ Kurt, *Din Sosyolojisi*, 271-274.

huzursuzuz. Yoga yapan arkadaşına bakıyoruz; sabah kalkıyor, topraklamasını yapıyor, güneşi selamlıyor, nefes egzersizleri ile odaklanıyor ve beynini, zihnini arındıracak hareketler yapıyor. Çünkü yoga yapanla namaz kılan arasında şöyle bir fark var: Yoga yapan kendisi için yapıyor, namaz kılan ise Allah için yapıyor; bu yüzden namazından lezzet almıyor. Oysaki namaz kılanın kendine faydası var ve bilincinde ilk önce bunu aklına getirmeli. Eğer sen namazı Allah için kılıyorsan sana huzur filan yok. Çünkü namaz Allah için kılınmaz.”

Araştırmacı: “Peki, namaz kim için kılınır?”

(Gülcan, 30) “Namazı kendin için kılarırsın. Allah Teâlâ'nın kullarının kıldığı namaza hiçbir suretle ihtiyacı yok. Oruç da aynı şekilde; fasting (oruç) amacıyla düşünürse kişi keyif alarak, seve seve yapar ama cehenneme gitmemek, cennete gitmek ve Allah'ın cezalarından kurtulmak için yapan toplum olduğumuz için hepimiz içten içe İslam'a kızgın büyüyoruz ve mecburen kılıyoruz.”

Araştırmacı: “O halde, namaz kılmayan ama yoga yapan kişi daha iyi ibadet ediyor diyebilir miyiz? Hiç İslam'la alakası olmasa bile yoga yapan kurtuluşa erebilir mi?”

(Gülcan, 30) “Çok zor soru Ahmet bey, şimdi burada benim şahsi fikrim ortaya çıkıyor ve şimdiye kadar hiç şahsi fikrimi söylemedim... "La ilahe illa Allah" diyen cennetin yüzünü görecektir, buyuruluyor. Allah'a inanıyorsa, ahlaki erdemleri varsa, anne babasına hayırlı, topluma faydalı işleri varsa kurtuluşa her türlü erer.”

Gülcan, “Namazı Allah için değil, kendimiz için kılmalıyız” görüşünü dile getirdikten sonra yaptığımız görüşmede sonra namazın, abdestin ve orucun bireysel benliğe etkisi ve faydaları üzerine uzun uzun konuşmuştur. Gülcan, dış otoriteye dayalı dini bir yaklaşımdan bireysel benlik merkezli bir dini anlayışa geçilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu sadette yoga örneğini de bireysel benliği merkeze alma açısından ele almış alan Gülcan, yoga yapan kişinin de Müslüman olmasa bile kurtuluşa erebileceği düşüncesini öne sürmüştür. Ancak, Gülcan bu görüşünü diğer katılımcılar gibi bir kafa karışıklığı içinde dile getirmiştir.

Katılımcılar, İslam'ın tek hakikat olduğuna inanmakta ve diğer dinlerin İslam'la eşit olamayacağını savunmaktadır. Ancak, spiritüel ortamın perennial doğası gereği, örgütlü dinle hesaplaşma süreçleri, onların diğer dinlerin öğretilerine ve ritüellerine sempatiyle bakmalarını sağlamaktadır. Yine Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni 32 yaşındaki Zuhâl'in “dışsallıktan ibaret din tanımı” sadedinde söyledikleri “dışlayıcı din tavrının” bir eleştirisini içermektedir:

“Ben aslında şunu fark ettim, hocam: Biz dini fazla namaza, niyaza, tesbihlere, örtüye bağlamışız. Konu bu değilmiş; bunu başka insanlar da yapıyormuş. Müslüman da olmak gerekmiyormuş filan. Şunu demek istiyorum: Allah, insanı öyle muhteşem bir potansiyelde yaratmış ki, bu programları aktive etmek için tepende illa bir din olması gerekmiyor. Bu programları bilimle, meditasyonla, spiritüel tekniklerle de aktive ettiğinde sende belli alıcılar açılıyor, perden kalkıyor ve görmeye başlıyorsun. Dışsallıktan ibaret bir din tanımını artık kimse kabul etmiyor. O yüzden dışsallığı kabul etmekle birlikte, hissedebileceği başka alanlara yöneliyor. Dışsallıktan kastettiğim namaz, oruç, zekât, örtü gibi şeyler. Biz dışsallıktan ibaret bir din tanımını yapıyoruz. Ama hayat bu kadar değil, bilgi bu kadar değil. Biz İslam’ın sadece bu bölümüyle ilgileniyoruz ama baktığımızda, bu eğitimler (spiritüel alan) şunu fark ettiriyor: Biz aslında çok daha farklı şeyler biliyormuşuz ama bunları İslami değer olarak algılayamamışız.”

Zuhal’in “insandaki programları aktive etmek için tepende illa bir din olması gerekmiyor.” ifadesi, maneviyatı kurumsal dinin sınırlarına hapsetmektense “dışarı çıkmayı” ve yeni manevi alanlar keşfetme düşüncesini ima etmektedir. Dolayısıyla Zuhal, odağını bireysel benlikteki ruhsal potansiyellerde sabitleyerek, söz konusu potansiyeli açığa çıkarmak için belirli bir dine bağlı kalmanın şart olmadığını dile getirmiştir. Benzer şekilde Havva’nın İslam’la Budizm’i kıyaslaması, diğer dinlere karşı tutum sadedinde bize “kapsayıcı bir perspektif” sunmaktadır:

(Havva, 45): “Hani şöyle, Buda’yı dinlediğiniz zaman bizden çok ayrı ifadeler kullanmıyor. Tamam, onlar Müslüman değil, çok farklı bir misyondan ilerliyorlar; birisi güneşe tapıyor, atalara tapıyor ama bakıyorsun, bir Allah inançları var. Aslında bunları öğrenince şunu fark ediyorsun: Güneşe tapıyor ama o güneş temsili, yani aslında Allah inancı var. O güneş orada temsili, bir hakikatle bağlantıları var. O yüzden diyorum ki iyilikle yola çıkmak lazım. Onlar kendilerine bir iç arındırma, iyilik ve güzellik yapıyorlar. Aslında buradan baktığımız zaman, tasavvuf boyutunda bizim nefis tezkiyemiz onlarda da var.”

(Araştırmacı): “O zaman, Havva hanım, onların da kurtuluşundan bahsedebilir miyiz?”

(Havva, 45): “Onu diyemem. Hani Allah Teala’nın ayeti var ya: ‘İslam dışındakilerden sizden sorulmayacak.’ Ben hep ona üzülüyorum, işte orada çelişiyoruz. Ama önemli özellikler iyi olmak, yardımsever olmak. Ama en kötü tarafları şu ki Müslüman olmadıkları için onlardan sorulmayacak. Orada üzülüyorum işte, onlara.”

Katılımcıların diğer dinlerin mesajlarına ve öğretilerine sıcak bakmaları, spiritüel tekniklerin guru’larına sempati besleyen ifadeler kullanmalarıyla da kendini göstermiştir.

Bu durum, katılımcıların dinsel hakikat ve çoğulcu anlayışlarındaki kafa karışıklığını andıran ipuçlarını da ortaya koymaktadır.

Aktif bir şekilde Theta Healing tekniğiyle spiritüel danışmanlık yapan 32 yaşındaki Hafsa, Theta Healing tekniğinin kurucusu Amerikalı spiritüel Guru Vianna Stibal'a bir seminer sonrası hediye ettiği Kur'an-ı Kerim'den şöyle bahsetmiştir:

(Hafsa, 32) “Kendisine bir Kur'an-ı Kerim hediye etmişim; hem Türkçe hem İngilizce. Kur'an-ı Kerim'i verdiğimde ona şunu söyledim: ‘Kâinata inen son kitap Kur'an-ı Kerim ve senin söylediğin her şey burada yazıyor. Yani sen bana Kur'an-ı Kerim'deki şeyleri anlatıyorsun.’ Kadının dediği tek şey şuydu: ‘Evet, bunların hepsini biliyorum. Evet, Kur'an-ı Kerim'inizde bunların hepsi var.’ Kendisi de eğitimde bunlardan örnekler veriyor. Mesela, sohbetlerinde Hızır Aleyhisselam'dan bahsediyor, hatta Hazreti Süleyman'a hayran olduğunu söylüyor. Theta Healing'in 2. modülünde ağaçlarla konuşma çalışması var. Theta'da, yani ağaçla çiçekle konuşabilirsin. Mesela Hazreti Süleyman'dan ilham aldığını söylüyor. Yani zaten söylediklerinin de özünde Kur'an var, hadis var.”

Spiritüel Gurular için benzer ifadeleri 34 yaşındaki Zehra ve 37 yaşındaki Nihal de kullanmıştır:

(Zehra, 34) “Elimizi açıp, ‘Allah'ım, şunu ver bunu ver, amin.’ Bu değilmiş, dua zaten. O kadar üzuldüm ki, Vianna Stibal'ı çok seviyorum. Kesinlikle onunla ruhlar aleminde bir sözleşmem var, bunu hissediyorum. Vianna'a Stibal her gün ben dua ediyorum. Bu sistemi dünyaya yaydığı için ama üzülüyorum; ya gayri Müslim bir kadın benim Yaradan ile yeniden ilişki kurmamı sağlıyor. Oysa dua, ben size çok yakınım diyen Allah'ı unutmuşuz bunu. Dua zaten spiritüelliğin kendisiymiş.”

(Nihal, 37) “Yani şu an tüylerim diken diken oluyor biliyor musunuz? Bir Amerikalı, bu Access Bars sistemini kuran Gary Douglas sayesinde hidayete erdiğimi düşünüyorum. Ne kadar acı bir şey, yani ben çok ağladığımı biliyorum. ‘Benim peygamberim, senden çok özür diliyorum. Aslında sen 1400 yıl önce Gary Douglas'ın söylediği şeyleri söylüyorsun bana. Çok özür diliyorum senden’ diye çok ağladığımı biliyorum. Çünkü bu Access sistemi şöyle diyor: ‘Kendinizi ve başkalarını yargılamayı durdurun. Çünkü bir yerde yargı varsa bilinç yoktur’ diyor. Zaten benim peygamberim de bunu söylüyor. Hz. Aişe'ye, Hz. Safiye annemize, galiba yanlış hatırlamıyorsam, hangi hanımıysa onu siz daha iyi bilirsiniz, Yahudi kızı demesine bile kızan bir peygamberimiz var. Başkalarını yargılamayın.”

Hafsa, Zehra ve Nihal'in spiritüel tekniklerin guru'larına sempati beslemeleri ve onları kendi dinleriyle mukayese etmeleri, guru'ların bireysel benliklere seslenen bir ruhsallık sunmalarıyla ilgilidir. Katılımcıların da bu ruhsallığa odaklandıkları ve dinlerin kurumsal sınırlarını bazı yönleriyle çok dikkate almayan bir tavır içinde oldukları gözlemlenmiştir. Hafsa'nın ifadesine göre, spiritüel guru Stibal'ın söyledikleriyle Kur'an ve hadisin söyledikleri "özünde" aynı şeylerdir. Benzer şekilde, Nihal'e göre Douglas'ın⁵³² söyledikleriyle Hz. Peygamber'in 1400 yıl önce söyledikleri arasında fark yoktur. Bu durum, araştırmanın genelinde işlediğimiz üzere, New Age'in önemli bir karakteri olan perennializmle bağlantılıdır. Perennial felsefenin katılımcıların diğer dinlere, öğreti ve felsefelere olan bakışlarını iyimser hale getiren bir yapısı fark edilebilir. Zira katılımcılar, spiritüel ortamın benliği merkeze alan karakteri sayesinde, bireysel benliklerini tatmin edecek manevi bir kaynak arayışındadırlar.

Bu bağlamda, katılımcılara “Spiritüel tekniklerin kurucularının Müslüman olmamasına rağmen kurtuluşa ereceklerini düşünüyor musunuz?” veya “Diğer din mensuplarının kurtuluşa ereceğini düşünüyor musunuz?” soruları sorulmuştur. Katılımcılar bu sorulara ya kafa karışıklığı içinde her hangi bir cevap vermemişler ya da çoğunlukla, “onu bilemem”, “kimseyi yargılayamam” benzeri cevaplar vermişlerdir. Dolayısıyla onların diğer din mensuplarına karşı “dışlayıcı” bir tavırdan daha ziyade “kapsayıcı” bir tavır geliştirdikleri söylenebilir. Hatta bazı katılımcılar bu noktada dışlayıcı tavrın bir eleştirisini de yapmıştır. 32 yaşındaki matematik öğretmeni Hilal, söz konusu dışlayıcı tavrın eleştirisini yapanlardan birisidir. Hilal'e spiritüel tekniklerin guru'larına ve diğer din mensuplarına karşı nasıl bir tavır geliştirdiği sorulduğunda şöyle cevap vermiştir:

“Ben aslında bunlardan sıkıldım Ahmet bey, Açıkçası, bana ne, gündemimde değil benim. Ve ben, Allah katındaki İslam'ın tamamen Allah'ın bildiği bir şey olduğunu düşünüyorum. Yani, ciddi anlamda konuşurken de belki fark ettiniz; spiritüel ortamın bana kazandırdığı şeylerden birisi de bu yargılayıcılığı bırakmak. Önceki Hilal son derece yargılayıcıydı, yani: ‘Şu dindar, şu değil; şu İslami, bu değil; şunlar cennetlik, şunlar cehennemlik.’ Ben bu şablonları bıraktım. Yargılamayı bıraktım.”

⁵³² Amerikalı Gary Douglas, Access Bars, spiritüel tekniğinin kurucusudur.

Sonuç olarak, dindar kadınların genellikle İslam'ın diğer dinlerle eşit olup olmadığı veya kurtuluşun İslam dini dışındaki dinler aracılığıyla mümkün olup olmadığı konularında benimsedikleri pozisyonun, dışlayıcı veya çoğulcu bir tavırdan ziyade kapsayıcı olduğunu belirtmek önemlidir.

SONUÇ

Araştırmamızda küresel New Age spiritüelliğini benimseyen ve spiritüel pratikleri aktif olarak gündelik yaşamına tatbik eden dindar kadınlar incelenmiştir. Söz konusu kadınlar, dindarlığın inanç, bilgi ve ibadet gibi boyutlarına sahip olan, çoğunlukla dini bir çevreden gelen, geçmiş yaşamlarında dini grup ve cemaatlere katılmış olan ayrıca hemen hemen üçte birlik bir kısmı İmam Hatip Lisesi ve İlahiyat Fakültesi mezunu olan bireylerdir. Dolayısıyla dindar kadının spiritüel arayışlara katılması ve sonrasında nasıl bir dindarlık ürettiği konusu araştırmamızın merkezi temasıdır.

New Age'e katılan ve dolayısıyla hem spiritüel hem de dindar bir kimlik pozisyonunu benimseyen kadınların dindarlıklarının değişen yönlerini incelemeyen önce onların hangi arayış dinamikleriyle spiritüel pratiklere yöneldikleri incelenmiştir. Araştırma, dindar kadınların çeşitli yaşam sorunlarıyla başlayan bir şifa arayışını net bir şekilde ortaya koymuştur.

Süreç, yaşam sorunlarıyla boğuşan dindar kimliğin spiritüel ortama dahil olmasıyla birlikte "kendini gerçekleştirdiği" bir sosyolojik bağlamı ortaya çıkartmaktadır. Bu yönüyle katılımcılar, spiritüel ortama dahil olmanın, kendilerine ciddi bir dönüşüm ve kendini gerçekleştirme deneyimi yaşattığını ifade etmişlerdir.

Katılımcıları New Age faaliyetlerine katılmasına iten temel motivasyonun, New Age pratiklerinin yaşam sorunlarını çözmelerine yönelik pratik çözüm ve anlam sunması ve onları kendi benlikleri hakkında düşünmeye sevk etmesi olarak belirmektedir. Yaşam problemleri karşısında çözümsüzlük, belirsizlik, sürekli risklerle devam eden hayatlar, spiritüel pratiklerle tanışıp benliğin derinliklerindeki pratik çözümü bulunca şifaya götüren bir anlam ve rahatlamayı ön plana çıkarmaktadır. Bu yönüyle dindar kadınların kent toplumunda yaşam problemleriyle boğuşurken spiritüel teknikler vasıtasıyla spiritüel ortama dahil olmaları, sorunların çözümünü bireysel benlikte bulan düşünümsel bir perspektif geliştirmelerini sağlamıştır.

Dindar kadınların spiritüel ortama girmelerine vesile olan yaşam problemleri ve bu doğrultudaki şifa talepleri ise onların bütüncül bir perspektif kazanmasıyla birlikte yaşamlarının daha geniş bir alanına yayıldığı görülmüştür. Artık onlar yaşam problemleri üzerinden şifa arayışı düşüncesinden çıkarak daha geniş bir çerçevede spiritüel pratikleri

gündelik yaşamlarına tatbik etmeye başlamışlardır. Spiritüelliğin benliği öne çıkaran atölye ağları sayesinde kendileri üzerine daha fazla düşünme fırsatı bulan dindar kadınlar, bu süreçte geleneksel dindarlıklarını ve geleneksel kültüre ait konularını daha fazla düşünme ve sorgulama fırsatı elde etmişlerdir. Bu yüzden çoğu defa katılımcılar, ailelerinden ve yakın dini çevrelerinden tevarüs ettikleri dindarlığa dair “baskı ve korku merkezli dindarlık” eleştirisinde bulunmuşlardır.

Süreç içinde dindar kadınların özellikle sosyal medyada somutlaşan spiritüel pazar ekonomisini fark etmeleri, “spiritüel danışman”, “spiritüel yaşam koçu” gibi unvanlarla spiritüel girişimcilik faaliyetlerine başlamalarının önünü açmıştır. Dolayısıyla artık yaygın bir şekilde spiritüel atölye çalışmaları düzenleyen, bireysel şifa seansları veren, dindar kadınların, kendi kimliklerini de bu surette yeniden inşa etme sürecine girdikleri gözlemlenmiştir.

Bu yeniden inşa süreci, New Age’in geç modern toplumda sunduğu alternatif uzmanlığı kullanarak spiritüel uzmanlık otoritesi elde eden dindar kadınlarda bir güçlenmeye işaret etmektedir. Bu otorite, aynı zamanda özellikle sosyal medyada somutlaşan ve küresel spiritüel pazar ekonomisiyle desteklenen bir mahiyet arz etmektedir. Önceki hayatlarında birçok yaşam sorunlarıyla boğuşurken anlamdan ve kimlik duygusundan kendilerini mahrum hisseden katılımcıların, spiritüel uzmanlık otoritesini elde etmeleriyle birlikte geç modern şartlarda ayakta kaldıkları bir “başarı hikâyesi”nin ana aktörleri olmuş gözükümlerler. Artık spiritüel uzmanlık sıfatıyla konuştukları sosyal medya kanalları, TV programları ve kendilerine atölyelerde para ödeyen onlarca danışanları vardır.

Türk toplumunda medyadan, iş dünyasına, turizmden sağlığa kadar pek çok alanda yaygınlık kazanan New Age spiritüelliğini dindar kadınların üzerinden incelemek, araştırmamızda öncelikle geleneksel ve kurumsal dindarlıkla spiritüel dünya görüşü arasında kurulan senkretik ve eklektik ilişki biçimlerini ortaya çıkarmıştır.

Pek çok yönden İslam’ın inanç, bilgi ve ibadet boyutlarıyla dindar olan katılımcıların spiritüelliği alımlaması birtakım süzgeçten geçirme, harmanlama, ayıklama ve İslamileştirme gibi şekilsel ve taktiksel hamleleri bünyesinde barındırmıştır. Araştırmada katılımcılar için kullandığımız "spiritüel dindar" ifadesi, onların dindarlık ve spiritüelliği bir arada tutma çabalarını ve bu iki alan arasında kurdukları uyum manevralarını ele almak ve bu ilişkinin çok boyutlu doğasını anlamaya çalışmak içindir.

Dolayısıyla dindar kadınların spiritüel pratikleri yaygın bir şekilde gündelik yaşamlarına tatbik etmeleri, geleneksel dindarlıklarını terk etmelerini gerektiren bir süreç olmamış aksine spiritüel dünya görüşü, geleneksel kültüre ait yerel anlam çerçeveleri üzerinden benimsemişlerdir. Bu yerel anlam çerçevelerinin ana çerçevesini ise tasavvufi düşünce ve “tasavvufi ilimler”, “mizaç”, “ilm-i sima”, “celcelutiye” gibi geleneksel İslami kültüre ait birtakım inanç ve uygulamalar oluşturmaktadır. Burada İslami geleneğe olan atıflar, genel olarak spiritüel dünya görüşü içinde soğurulduğu gibi aynı zamanda spiritüelliğin dünya görüşüyle yeniden inşa edilmektedir. Bu surette geleneksel ve kurumsal dine ait kavramlar dünyasının da kendi üzerine düşünen bireyin seçici bir şekilde yararlandığı bir alet çantasına dönüştüğü gözlemlenebilmektedir.

Dindar kadınların spiritüellikle kurduğu bu ilişkiler, kademeli olarak dindar orta sınıf habitusunda filizlenen İslami yönelimli spiritüel girişimcilik faaliyetlerinin de çıkış noktasını oluşturmuştur. New Age spiritüelliği, farklı Tanrı, evren ve insan ilişkisi sunan alternatif dini kavramlar içerdiğinden, Türk toplumundaki dindar çevrelerde meşruiyet sorununa neden olmuştur. Söz konusu meşruiyet sorunu, dindar bireylerin spiritüel arayışlara ilk katıldıklarında yaşadıkları şaşkınlık ve varoluşsal krizle de yakından ilgilidir. Zira dindarlar için spiritüelliğin, seküler orta sınıflara göre başlangıçta kolayca kabul gören bir dindarlık biçimi olmadığı anlaşılmaktadır. Saha bulguları, dindar kadınların New Age'in arka planını bilmeden, daha çok psikoloji ve şifa arayışı motivasyonlarıyla bu tür eğitimlere katıldığını ve sonrasında sosyal medyada görünür hale gelen spiritüel piyasa koşullarını yavaş yavaş içselleştirmeye başladığını göstermektedir. Dolayısıyla dindar orta sınıfların daha “güvenli” ve “dini inanca zarar vermeyen”, spiritüel teknikler ve eğitmenler arayışına girdikleri bağlam, spiritüel pazarda İslami yönelimli spiritüel girişimciliğin ortaya çıkmasının da ana sebebidir.

Dindar kadınlar, her ne kadar spiritüellik ve geleneksel/kurumsal dindarlığı bir arada tutma yolunda şekilsel ve stratejik hamleler yapsalar da süreç dindarlıklarının benlik merkezli spiritüellik yoluyla yeniden inşa edildiği ilişki biçimlerini ve bağlamsal süreçleri ortaya koymuştur. New Age spiritüelliğine katılan dindar kadın, yeni bir dindarlık inşa ederken geleneksel/kurumsal dinin dışsal otorite merkezli yapısından giderek uzaklaşarak spiritüelliğin benlik merkezli dindarlığına doğru seyretmektedir.

Bu kaymayı anlayabilmek ve kavramsallaştırmak için katılımcıların dindarlıklarının değişen ve gelişen süreçlerini, onların ifadelerinden hareketle ele almak gerekmiştir. New Age'in Batı ezoterik geleneği, Doğu dinleri ve hümanist psikoloji gibi bileşenlerinin, katılımcıların dindarlıklarının pek çok yönüne egemen olması, dindarlığı anlamada ve kavramsallaştırmada çeşitli zorluklar yarattığını belirtmek yerinde olacaktır. Zira dağınık bir kutsallık biçimi olarak New Age, psikoloji, kuantum ve epigenetik gibi bilimlerin kavramsal repertuarını dini ve ezoterik kavramlarla birlikte kullanmaktadır. Dolayısıyla New Age spiritüelliği, psikanaliz, epigenetik ve kuantum fiziği gibi bilimsel meşruiyet kılıflarını giyerek Türk toplumunda genelde İslam, özelde ise tasavvufi düşünceye ve ötesine yayılan “dağınık bir kutsallık söylemi olarak anlaşılabilir.

Bu noktada katılımcılarda müşahade edilen husus; aura, çakra, karma, astral beden, akaşik kayıtlar gibi çok çeşitli spiritüel repertuarı ve ezoterik öğretiyi özellikle kuantum enerji kavramıyla genişletilmiş bir kozmoloji içinde kullanmalarıdır. Çağdaş spiritüel ortamın dindar takipçilerinin son derece senkretik dindarlık örgüsünü kavramsallaştırmak için kullandığımız enerji kozmolojileri kavramsallaştırması, dini deneyimi ve dindarlıklarındaki ana fotoğrafı görebilmemiz açısından önem taşımaktadır. Dindar kadınlar, enerji kavramını beden, zihin ve ruhu birbirine aynı zamanda Tanrı'ya evrene ve insanlar arası tüm ilişkilere bağlayan büyü ve mistik bir kavram olarak kullanmışlardır. Ruhsallığın veya maneviyatın enerji cinsiyle ölçülmesi ve bir ölçüde eşitlenmesi ise tüm dini gelenek ve öğretilerdeki ortak perennial gerçekliğine gönderme yapmaktadır. Dolayısıyla katılımcı ifadelerinde birçok defa tasavvuf dahil olmak üzere tüm ruhsal ve dini kaynakların perennial bir kavram olan enerjiyle eşitlendiğini ve bir tutulduğunu gözlemlemek mümkündür.

Bu noktada katılımcılar sürekli olarak spiritüel ortamın kendilerine sunduğu enerji teorileri yoluyla dini düşünceyi temellendirmeye çalışmış ve dindarlık ve spiritüellik arasında özdeşime dayanan kıyaslamalar yapmışlardır. Daha açık bir ifadeyle dindar bireylerin holistik ortamda kendi dindarlıklarını kavraması, enerji temelli kozmoloji içinde yeniden inşa edilmektedir. Bu yeniden inşa süreci, kutsala dair bir kesinlik ihtiyacını ön plana çıkarmasının yanı sıra dini anlamı keşfetme ve belirleme yetisinin gelenekten kişisel deneyime kaydığını göstermektedir. Bu bağlamda, geleneklerin toplumsal yaşamın inşasındaki rolü azalırken, bireysel benliğin ve aktörün rolü gittikçe daha fazla öne çıkmaktadır.

Dinin koyduğu haram-helal, sevap-günah gibi kavramlar dünyasını İslam'ın kendi kurumsallığı içinde anlamak yerine enerji kozmolojileri içinde spiritüel açıklamalar getirerek anlamak, odağı bireysel benlik yönüne çevirmekle alakalıdır. Burada belirgin olan dindar katılımcıların geleneksel ve kurumsal dini pratikleri, öz düşünömsel olarak yeniden yapılandırmaya çalışması ve benliğin temel referans olduğu bireysel fayda ve kişisel gelişimi öncelemesidir. Dolayısıyla spiritüel anlamda enerji'nin bireylerin kendilerini ve dindarlıklarını müzakere etmelerindeki temel hammadde olduğu görölmüştür.

Yine buna paralel olarak dindar kadınların büyük çoğunluğu, kendilerindeki dini değişimi açıklamaya çalışırken dini deneyimin somutlaştığı namaz, oruç gibi temel ibadetleri günah, haram, sevap gibi kavramları içsel bilinç durumlarına indirgemiş kurumsal dine ait ritüel ve kavramları bilinçaltında kayıtlanan enerjinin nedensel ilişki oluşturup oluşturumamasına göre açıklayarak dinin psikolojikleşmesi ve enerji diline tercüme edilmesi sürecine katılmışlardır. Bu durum yine katılımcıların İslami düşünceyi New Age'in dünya görüşüne göre yeniden inşa etmesiyle alakalıdır.

Dini ibadetlerin spiritüel ortamda böyle bir açıklamasını öğrenmek ise katılımcılar tarafından geleneksel ve kurumsal dinin bir eleştirisini içermektedir. Bu eleştiriler, “Bize yanlış öğretildi”, “Gerçek İslam aslında bu değil”, “İslam'ın özünden uzaklaştık” gibi cümlelerle yapılmıştır. Katılımcıların eleştirileri oldukça fazla bir şekilde geleneksel dini kültürün ve dini grupların “baskı ve korku merkezli” olarak iddia ettikleri dini anlayışlarına da yöneltilmiştir. Bu durum, katılımcıların dini kimliklerini sorguladıklarını ve farklı bir dini arayış içinde olduklarını göstermektedir.

Son olarak araştırmamızda dindar kadınların İslami düşünce ve geleneği benlik dolayımıyla yeniden inşa ettiği ve bu inşa sürecinde bireysel benliğin öne çıktığı göze çarpmaktadır. Başka bir ifadeyle geleneksel dindarlık formlarının yeniden inşası benliğin düşünömselliğine dayanmaktadır. Bu süreçte kurumsal bir din çatısı altında yaşamak yerine dinin daha özelleştirilmiş biçimleriyle yaşamak ve kendi ruhani yolunu takip etmek ağır basmaktadır. Geleneksel din karşısında self-spiritüellik karakteriyle öne çıkan spiritüel ortamın katılımcılar açısından en önemli avantajı, onlara geç modern toplumda düşünömselliği sağlayan geleneklerden arınmış bir maneviyat sunmasıdır. Dindar kadınlar, geç modernitenin yarattığı risk ve belirsizliklerle boğuşurken mensup oldukları

dinin ve geleneğin kendilerine risklerden arınmış ontolojik güvenlik sağlayan bir anlam sunmasını istemektedir. Söz konusu belirsizliklerle baş edebilme kaygısı ise dışsal itaat merkezli bir kurumsal din için değil bireysel benliğe seslenen bir spiritüellik için talep yaratmaktadır. Dolayısıyla dindar kadınların pozisyonu, kurumsal İslam'a ve dini ritüellere belirgin bir mesafe koymaktan ziyade, İslam'ı kendi benlikleri ve potansiyel gelişimleri açısından anlamaya çalışan ve bu yönde kimlik inşa eden bir yaklaşım olarak gözlemlenmektedir.

KAYNAKLAR

- Abend, Lisa. "Specters of the Secular: Spiritism in Nineteenth-Century Spain". *European History Quarterly* 34/4 (2004), 507-534.
<https://doi.org/10.1177/0265691404046545>
- Acar, Nesrin. *Dindar Bireylerde Yeni Maneviyat Yönelimleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Adams, Matthew. "The Reflexive Self and Culture: A Critique". *The British Journal of Sociology* 54/2 (2003), 221-238. <https://doi.org/10.1080/0007131032000080212>
- Ahmedi, Ekber Şah. "Yeni Çağ İnanışlarının Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi Üzerine Bir Araştırma: Bursa Örneği". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 26/1 (2022), 135-152.
- Ak, Sakine. *Yeni Dini Akımlar Bağlamında Dünya Kardeşlik Birliği Mevlana Yüce Vakfi Örneği*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Akman, Azize. "Türkiye'de Dönüşen Tasavvuf Pratikleri: Bir Grup Kadın Sufi Üzerine Bir Değerlendirme". *Harf Harf Kadınlar*. ed. Nazife Şişman. 173-182. İstanbul: Klasik, 2008.
- Akman, Azize Aslıhan. *Transformation of A Sufi Tradition in Contemporary İstanbul: The Case of Cemalnur Sargut's Group*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Akman, Defne. "Nükhet Bıçakçı Ve Özlem Yücel: Her Türlü İnanç İktidar Aracı Haline Getirilmeye Müsait". *Oksijen Gazetesi* (16 Haziran 2023).
<https://gazeteoksijen.com/yazarlar/defne-akman/nukhet-bicakci-ve-ozlem-yucel-her-turlu-inanc-iktidar-araci-haline-getirilmeye-musait-181169>
- Aksel, Hesna Serra. *New Age: Dini Ezoterik Geleneğin Popüler Kültüre Dönüşümü*. Ankara: Eskiyeeni Yayınları, 2022.
- Aktaş, Kubilay. *Celcelutiye Sufilerin Saklı Hazinesi*. İstanbul: Selis Kitaplar, 2023.
- Akyürek, Ayşe. *La Néo-Mevleviye Ou L'émergence D'un Confrérisme À La Confluence Du Soufisme Et Du New Age En Turquie Contemporaine*. Paris: Université Paris Sciences et Lettres, École Pratique des Hautes Étude, Doktora Tezi, 2021.
- Albanese, Catherina L. "The Magical Staff: Quantum Healing in the New Age". *Perspectives on the New Age*. ed. James R. Lewis - J. Gordon Melton. New York: State University of New York Press, 1992.
- Alexander, Kay. "Roots of the New Age". *Perspectives on the New Age*. ed. James R. Lewis - Gordon J. Melton. 30-47. New York: State University of New York Press, 1992.
- Altglas, Véronique. *From Yoga to Kabbalah: Religious Exoticism and the Logics of Bricolage*. New York: Oxford University Press, 2014.
- Anker, Roy M. *Self-Help and Popular Religion in Modern American Culture: An Interpretive Guide*. Bloomsbury Publishing USA, 1999.
- Arıcioğlu, Hatice Sena. *Spiritism in Secular Turkey, 1936-1969: The Ruhselman Circle between Religion and Modern Science*. Ankara: Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Arslan, Mustafa. "Değişim Sürecinde Yeni Dindarlık Formları: 'Yeni Çağ' İnanışları Örneği". *Değerler Eğitimi Dergisi* 4/11 (2006), 9-25.
- Aupers, Stef - Houtman, Dick. "Beyond The Spiritual Supermarket: The Social And Public Significance Of New Age Spirituality". *New Age Spirituality: Rethinking Religion*. ed. Steven J. Sutcliffe - Ingvild Saelid Gilhus. 174-196. New York: Routledge, 2. Basım, 2014.

- Aupers, Stef - Dick Houtman (ed.). *Religions of Modernity: Relocating the Sacred to the Self and the Digital*. BRILL, 2010.
- Aysoy, Mehmet. *Yapılaşma Teorisinde Gelenek Fenomeni*. Ankara: Maya Akademi, 2008.
- Ayten, Ali. *Psikoloji ve Din Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri*. İz Yayıncılık, 2006.
- Ayverdi, Samiha. *Ken'an Rifai ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 10. Basım, 2021.
- Baloğlu, A. Bülent. *İslam'a Göre Tekrar Doğuş Reenkarnasyon*. Ankara: Kitabiyat Yayınları, 2001.
- Barker, Eileen. "New Religious Movements: Their Incidence and Significance". *New Religious Movements: Challenge and Response*. ed. Bryan R. Wilson - Jamie Cresswell. London, New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2001.
- Barker, Eileen. "The Church Without and the God Within: Religiosity and/or Spirituality?" *The Centrality of Religion in Social Life: Essays in Honour of James A. Beckford*. ed. Eileen Barker. 187-202. Aldershot, England: Ashgate, 2008. <http://catdir.loc.gov/catdir/toc/ecip0813/2008009559.html>
- Başkaya, Şafak. *New Age Hareketi: Modern bir Dinsellik Biçiminin Sosyo-Kültürel Analizi*. ; İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Bauman, Zygmunt. *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*. çev. İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000.
- Baydar Çavdar, Gökçe. "Kitaptan Tılsıma: Türkiye'de New Age'den Sözde-Bilim ve Post-Truth ilişkisine Dogru". *Doğu Batı (Akıl Tutulması Çağı - I)* 96 (2021). <https://www.dogubati.com/dogu-bati-sayi-96-akil-tutulmasi-cagi-i>
- Beck, Ulrich. *Risk Society: Towards a New Modernity*. çev. Mark Ritter. London: Sage Publications, 1992.
- Beck, Ulrich - Beck-Gernsheim, Elisabeth. *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. London: SAGE Publications, 2001.
- Berger, Peter L. - Luckmann, Thomas. *Gerçekliğin Sosyal İnşası Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi*. çev. Vefa Saygın Öğütle. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2008.
- Berger, Peter Ludwig. *Invitation to Sociology: A Humanistic Perspective*. New York: Anchor books, 1963.
- Biçer, Ramazan. "Kutsal Kitaplar Üstü Apokrif Kutsal?: Bilgi Kitabı?" *KADER Kelam Araştırmaları Dergisi* 5/2 (25 Ocak 2009), 0-40. <https://doi.org/10.18317/kader.46723>
- Bilgin, Vejdî. *Adım Müslüman! : Protest Dini Müziğin Edebi ve Sosyo-Politik Bağlamı*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2020.
- Bilgin, Vejdî. *Din ve Toplum: Din Sosyolojisine Giriş*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2. Basım, 2021.
- Bozdağ, Muhammed. *Sonsuzluk Yolculuğu*. İstanbul: Nesil Yayıncılık, 2005.
- Bölükbaşı, Adem. "Postmodern Tanrı Misafiri: Popüler 'Tasavvuf'çuluk". *Moment Dergi* 3/1 (2016), 150-170. <https://doi.org/10.17572/moment.409886>
- Bölükbaşı, Adem. *Türkiye'de Bir Popüler Kültür Alanı Olarak Tasavvuf: Mevlânâ ve Mevlevîlik Örneği*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

- Brown, Susan Love. "The New Age: A Twentieth Century Movement". *Introduction to New and Alternative Religions in America*. ed. V Gallagher Eugene - Michael Ashcraft. Bloomsbury Academic, 2006.
- Bulut, M. Ali - Sönmez, Yaşar. *Astroloji Ansiklopedisi*. İstanbul: Milliyet, 1991.
- Bulut, Mehmet Ali. *Elfabe El ve Yüz Çizgilerinin Anlamı*. İstanbul: Hayat Yayınları, 2016.
- Bulut, Mehmet Ali. "Kur'an'da Dünya Dışı Yaşam: Adem ile Havva Uzaydan mı Geldiler?" *Fenomen Dergisi* 6 (Eylül 1996).
- Bulut, Mehmet Ali. "Kur'an'da Dünya Dışı Yaşam II". *Fenomen Dergisi* 7 (Ekim 1997).
- Burton, Dan - Grandy, David. *Büyü, Gizem ve Bilim*. çev. Yasemin Tokatlı. İstanbul: Varlık Yayınları, 2005.
- Campbell, Colin. "The Cult, the Cultic Milieu and Secularisation". *A Sociological Yearbook of Religion in Britain* 5. ed. Michael Hill. 119-136. London: Scm Press, 1972. http://archive.org/details/sociologicalyear0000unse_z4m4
- Campbell, Colin. "The Cult, the Cultic Milieu and Secularisation". *The Cultic Milieu: Oppositional Subcultures in an Age of Globalization*. ed. Jeffrey Kaplan - Heléne Lööw. 22-38. Walnut Creek: AltaMira Press, 2002. <http://catdir.loc.gov/catdir/toc/fy032/2002001962.html>
- Capra, Fritjof. *Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası*. çev. Mustafa Armağan. İstanbul: İnsan Yayınları, 4. Basım, 2018.
- Capra, Fritjof. *Fiziğin Tao'su*. çev. Kaan H. Ökten. İstanbul: Arıtan Yayınevi, 1991.
- Carrette, J. - King, Richard. *Selling Spirituality*. London: Routledge, 2004.
- Cengiz, Kurtuluş vd. *Türkiye'de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.* İstanbul: İletişim Yayınları, 2021.
- Chen, Shu-Chuan. *Getting Healed from a Globalised Age : a Study of the New Age Movement in Taiwan*. University of Warwick, Doktora Tezi, 2006.
- Chrissydes, George. "Yogananda, Swami Paramahansa". *Encyclopedia of New Religious Movements*. ed. Peter B. Clarke. London: Routledge, 22 Aralık 2005.
- Chrissydes, George D. "Defining the New Age". *Handbook of New Age*. ed. James Lewis - Daren Kemp. Leiden: BRILL, 2007.
- Clarke, Peter B. "Emanuel Swedenborg". *Encyclopedia of New Religious Movements*. ed. Peter B. Clarke. Routledge, 2006.
- Clarke, Peter B. "Healing". *Encyclopedia of New Religious Movements*. ed. Peter Clarke. Routledge, Mart 2004.
- Clarke, Peter B. "New Age Movement". *Encyclopedia of New Religious Movements*. ed. Peter B. Clarke. 534-536. London: Routledge, 2006.
- Craft, Siv Ellen. "New Age Spiritualities". *Controversial New Religions*. ed. James R. Lewis - Jesper Aagaard Petersen. 302-314. Oxford: Oxford University Press, Second edition., 2014.
- Creswell, John W. *Nitel Araştırma Yöntemleri*. çev. Selçuk Beşir Demir - Mesut Bütün. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2013.
- Crockford, Susannah. *Ripples of the Universe: Spirituality in Sedona, Arizona*. Chicago ; London: University of Chicago Press, 2021.
- Crowley, Karlyn. *Feminism's New Age: Gender, Appropriation, and the Afterlife of Essentialism*. Albany: State University of New York Press, 2011.
- Çarpar, Mehmet Can. "Sosyolojide İki Temel Niteliksel Desen: Fenomenolojik Ve Etnografik Araştırma". *The Journal of Social Science* 4/8 (2020), 689-704.

- Çavdar, Gökçe Baydar. *Yerli Kişisel Gelişimde Eğilimler: Popüler Spiritüellik ve Maneviyat Kitaplarında Retorik*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Çelik, Hülya. “Tesadüfen Yapılan En İyi Reklam”. *Oksijen Gazetesi* (09 Eylül 2022). <https://gazeteoksijen.com/o2/tesadufen-yapilan-en-iyi-reklam-160914>
- Çift, Salih. “Aktüel Yönelimler ve Yöntemler Ekseninde Çağdaş Dünyada Tasavvuf”. *İslami İlimlerde Klasik ve Modern Yaklaşımlar*. ed. İlyas Çelebi. 443-472. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2023.
- D’Andrea, Anthony. “Reflexive Religion: The New Age in Brazil and Beyond”. Leiden-Boston: Brill, 2018. <https://brill.com/display/title/33825>
- Dardot, Pierre - Laval, Christian. *Dünyanın Yeni Akli Neoliberal Toplum Üzerine Deneme*. çev. Işık Ergüden. İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2012.
- Dede, Kadir vd. “Spiritüelliğin Kemalist Halleri: Hagiografiden New Age İkonluğuna”. *Moment Dergi* 10/2 (30 Aralık 2023), 301-327. <https://doi.org/10.17572/mj2023.2.301-327>
- Demiryürek, Ahmet Selim. *Dini Gruplarda Adanma: Meşveret Cemaatinde “Vakıflık”*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Doğan, Elif - Kurt, Abdurrahman. “Neoliberal Rejimin Özgür Kölesi, Performans Öznesi’nin Antidepresanı: New Age Akımı”. *Din Sosyolojisi Araştırmaları* 3/5 (20 Ekim 2023), 16-39.
- Doko, Enis. *Bilimsel Gizemler ve Yalanlar*. İstanbul: Destek Yayınları, 2018.
- Doko, Enis. “Rezonans Kanunu ile Zengin Olabilir Miyiz?” *Fokus+ İnternet Gazetesi* (31 Mayıs 2024). <https://www.fokusplus.com/odak/rezonans-kanunu-ile-zengin-olabilir-miyiz>
- Doko, Enis. “Yeni Çağın İstismarı: Plastik Süfiler”. *Serbestiyet* (blog). Erişim 01 Eylül 2024. <https://serbestiyet.com/yazarlar/yeni-cagin-istismari-plastik-sufiler-179264/>
- Erkmen, T Deniz. “Flexible Selves in Flexible Times? Yoga and Neoliberal Subjectivities in Istanbul”. *Sociology* 55/5 (2021), 1035-1052.
- Esgin, Ali. *Anthony Giddens Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2. Basım., 2008.
- Eugenia Funes, Maria. “Neoliberalism and New Age”. *Encyclopedia of Latin American Religions*. ed. Henri Gooren. 1071-1072. Cham: Springer International Publishing, 2019. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-27078-4>
- Ferguson, Marilyn. *The Aquarian Conspiracy: Personal and Social Transformation in The 1980s*. London: Routledge & Kegan Paul, 2nd edition., 1981.
- Frisk, Lisolette vd. “The New Age”. *The Oxford Handbook of New Religious Movements: Volume II* (2nd edition). ed. James R. Lewis - Inga B. Tollefsen. 2/469-481. New York: Oxford University Press, 2016.
- Frisk, Lisolette - Nynäs, Peter. “Characteristics of Contemporary Religious Change: Globalization, Neoliberalism, and Interpretative Tendencies”. *Post-Secular Society*. ed. Peter Nynäs vd. 47-70. New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers, 2012.
- Fuller, Andrew R. *Psychology and Religion: Classical Theorists and Contemporary Developments*. Lanham, Md: Rowman & Littlefield Publishers, 4. Basım, 2008.
- Fuller, Robert C. *Americans and the Unconscious*. New York: Oxford University Press, 1986.

- Fuller, Robert C. *Mesmerism and the American Cure of Souls*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1982.
- Fuller, Robert C. *Spiritual, But Not Religious: Understanding Unchurched America*. New York: Oxford University Press, 2001.
- Furedi, Frank. *Therapy Culture: Cultivating Vulnerability in an Uncertain Age*. London: Routledge, 2004.
- Gedik, Ömür. "İzmir, Güzel İzmir..." <https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/izmir-guzel-izmir-40682153>. 18 Aralık 2017. Erişim 25 Mayıs 2024
- Giddens, Anthony. *Modernite ve Bireysel Kimlik Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*. çev. Ümit Tatlıcan. İstanbul: Say Yayınları, 3. Basım., 2019.
- Giddens, Anthony. *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge, U.K.: Polity Press, 1991.
- Giddens, Anthony. *Modernliğin Sonuçları*. çev. Ersin Kuşdil. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1994.
- Gilhus, Ingvild Saelid. "Angels in Norway: Religious Border-Crossers and Border-Narkers". *Vernacular Religion in Everyday Life: Expressions of Belief*. ed. Marion Bowman - Ulo Valk. 101-106. New York: Routledge, 2012.
- Guest, Mathew. *Neoliberal Din: 21. Yüzyılda İnanç ve Güç*. çev. Melih Pekdemir. Ankara: Fol Kitap, 2023.
- Gül, Ali. "Doğu Öğretilerinin Batıya Aktarılmasında Teosofi Cemiyeti'nin Etkisi". *Dini Araştırmalar* 19/50 (19-12-2016) (19 Aralık 2016), 9-32. <https://doi.org/10.15745/da.280589>
- Gül, Ali. *Senkretik Bir Oluşum Olarak Teosofi Cemiyeti ve XX. Yüzyıl Kültürel Yapıları Üzerindeki Etkisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.
- Gül, Ali. "Teosofi Kavramı ve Teosofi Düşüncesinin Tarihi Gelişimi". *EKEV Akademi Dergisi* 70 (27 Nisan 2017), 1-20.
- Günay, Nasuh. *Türkiye'de Yeniçağ İnançları*. Isparta: Manas Yayınevi, 2011.
- Günerigök, Mustafa. *Risk Toplumu ve Din: Sosyolojik Bir İnceleme*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.
- Günerigök, Mustafa. "Zygmunt Bauman ve Din: Tanrı, İnsan ve Belirsizlik". *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13 (2019), 117-140. <https://doi.org/10.34085/buifd.550468>
- Gür, Hande. *Contemporary Mevleviye in Turkey from the Perspective of New Religious Movements: "New Mevlevis" of İstanbul and Konya*. Ankara: Middle East Technical University, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Gür, Hande. "Spiritual but Not Religious?: New Mevlevis of Contemporary Mevleviye in Turkey". *Journal of Empirical Theology* 33/1 (2020), 122-148. <https://doi.org/10.1163/15709256-12341408>
- Hamberg, Eva M. "Kilisesiz Ruhsallık". çev. Yurdagül Mehmedoğlu. *Din Sosyolojisi: Çağdaş Gelişmeler*. ed. Peter B. Clarke. 229-250. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2012.
- Hammer, Olav. *Claiming Knowledge: Strategies of Epistemology from Theosophy to the New Age*. Leiden: BRILL, 2004.
- Hammer, Olav. "Theosophical Elements in New Age Religion". *Handbook of the Theosophical Current*. ed. Olav Hammer - Mikael Rothstein. 237-258. Leiden-Boston: Brill, 2013.

- Hanegraaff, Wouter. "The New Age Movement And Western Esotericism". *Handbook of New Age*. ed. James R. Lewis - Daren Kemp. 25-50. Leiden: Brill, 2007.
- Hanegraaff, Wouter J. *New Age Religion and Western Culture: Esotericism in the Mirror of Secular Thought*. Leiden: Brill, 1996.
- Hay, Louise L. *You Can Heal Your Life*. New York: Hay House, 2005.
<http://maryland.lib.overdrive.com/ContentDetails.htm?ID=AE9F45C6-98C0-45F0-A581-E9F29BD0C56A>
- Heelas, Paul. "Hayattaki Ruhsallılar". çev. Ali Ulvi Mehmedoğlu. *Din Sosyolojisi: Çağdaş Gelişmeler*. ed. Peter B. Clarke. 251-288. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2012.
- Heelas, Paul. *The New Age Movement: The Celebration of Self and the Sacralization of Modernity*. Massachusells: Blackwell Publishers Ltd, 1996.
- Heelas, Paul vd. *The Spiritual Revolution: Why Religion Is Giving Way to Spirituality*. Malden, MA: Blackwell Pub., 2005.
- Houtman, Dick. "New Age Movement". *The Sage Encyclopedia of the Sociology of Religion*. ed. Adam Possamai - Anthony J. Blasi. 534-536. California: Sage, 2020.
- Houtman, Dick - Aupers, Stef. "The Spiritual Revolution and the New Age Gender Puzzle The Sacralization of the Self in Late Modernity (1980–2000)". *Women and Religion in the West: Challenging Secularization*. ed. Kristin Aune vd. 99-118. Aldershot: Ashgate, 2017.
- Houtman, Dick - Aupers, Stef. "The Spiritual Turn and the Decline of Tradition: The Spread of Post-Christian Spirituality in 14 Western Countries, 1981–2000". *Journal for the Scientific Study of Religion* 46/3 (2007), 305-320.
- Houtman, Dick, Paul Tromp. "The Post-Christian Spirituality Scale (PCSS): Misconceptions, Obstacles, Prospects". *Assessing Spirituality in a Diverse World*. ed. Amy L. Ai vd. Cham: Springer International Publishing, 2021.
<https://doi.org/10.1007/978-3-030-52140-0>
- Höllinger, Franz. "Does The Counter-Cultural Character of New Age Persist? Investigating Social and Political Attitudes Of New Age Followers". *Journal of Contemporary Religion* 19/3 (2004), 289-309.
- Höllinger, Franz. "New Age: Re-Enchantment of the World?" *Alternative Religions Among European Youth*. ed. Luigi Tomasi. 45-53. Routledge, 2018.
- Huss, Boaz. "Spirituality: The Emergence of a New Cultural Category and its Challenge to the Religious and the Secular". *Journal of Contemporary Religion* 29/1 (2014), 47-60. <https://doi.org/10.1080/13537903.2014.864803>
- Introvigne, Massimo. "New Age". *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*. ed. George Ritzer - J. Michael Ryan. 3189-3192. Malden, MA: Blackwell Pub., 2007.
- Karal, Sedat. *Neo-Öznenin Bedensel İnşası: Popüler Diyet Kitapları Üzerine Bir İnceleme*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020. <https://hdl.handle.net/20.500.12395/42164>
- Karaosmanoğlu, Kerem. "Bir Komplo Söyleminden Parçalar: Komplo Zihniyeti, Sıradan Faşizm ve New Age". *Kültür ve İletişim* 12 (1)/23 (2009), 95-126.
- Katıncı, Fatih. *Din, Gelenek ve Spiritüellik Bağlamında Geç Modern Şifa Arayışları: Gerçek Tıp Hareketi Örneği*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024.

- Kauzlaric, Goran. "New Age: A Modus of Hegemony". *Thinking beyond Capitalism, Conference Proceedings*. ed. Mark Losoncz vd. 175-198. Belgrade: Institute for Philosophy and Social Theory, 2016.
- Kestel, Mehmet Hayri Cumhur. *Bedri Ruhselman ve Metafizik Görüşleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Kirman, M. Ali. *Yeni Dini Hareketler Sosyolojisi*. Ankara: Birleşik Dağıtım Kitabevi, 2010.
- Kozanoğlu, Can. *İnternet, Dolunay, Cemaat*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1997.
- Kömürlü, Burcu. "Nil Gün". <https://mavikopya.com/nil-gun/> (blog), 10 Ocak 2022.
- Kömürlü, Burcu. "Yüzleş Kucaklaş Özgürleş". *Pozitif* 4/32 (2019), 11-15.
- Köse, Ali. *Milenyum Tarikatları*. İstanbul: Timaş Yayınları, 5. Basım, 2017.
- K.T. Yip, Andrew. "The Self as the Basis of Religious Faith: Spirituality of Gay, Lesbian and Bisexual Christians". *Predicting Religion: Christian, Secular and Alternative Futures*. ed. Grace Davie vd. 135-146. London, New York: Routledge Taylor & Francis, 2017.
- Kurt, Abdurrahman. *Din Sosyolojisi*. Ankara: Sentez Yayınları, 30. Basım, 2022.
- Kurt, Abdurrahman. "Dindarlığı Etkileyen Faktörler". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XVIII/2 (2009), 1-26.
- Kurt, Abdurrahman. *İşadamlarında Dindarlık ve Dünyevileşme*. Bursa: Emin Yayınları, 2009.
- Kurt, Abdurrahman - Demiryürek, Ahmet. "Dinî Gruplarda Bekaret (Celibacy) Olgusu: Meşveret Grubu Örneği". *Turkish Studies* 13/17 (2018), 251-270.
- Kutluer, İlhan. "İlim". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/109-114. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Küçükalp, Kasım. "Fizik, Metafizik ve Gayb Ayrımı Bağlamında Dinin Ontolojik Statüsü Üzerine Bir Teklif". *Teklif Dergisi Gayb Sayısı* 4 (2022), 90-97.
- Kyle, Richard G. *The New Age Movement in American Culture*. Lanham: University Press of America, 1995.
- Levi-Strauss, Claude. *Yaban Düşünce*. çev. Tahsin Yücel. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1994.
- Lewis, James R. "Science and the New Age". *Handbook of New Age*. ed. James Lewis - Daren Kemp. 207-230. Brill, 2007. <https://doi.org/10.1163/ej.9789004153554.i-484>
- Lewis, James R. - J. Gordon Melton (ed.). *Perspectives on the New Age*. New York: State University of New York Press, 1992.
- Lynch, Gordon. *The New Spirituality: An Introduction to Progressive Belief in the Twenty-First Century*. London: I.B. Tauris, 2007.
- Maclaine, Shirley. *Going Within*. New York: Bantam, 2010. <http://www.mylibrary.com?id=458299>
- Maranki, Ahmet - Maranki, Elmas. *Kozmik Bilim ve Bilinçte Yaşam Enerjisi*. İstanbul: Mozaik Yayınları, 2009.
- Mardin, Şerif. *Beddiüzzaman Said Nursi Olayı: Türkiye'de Din ve Toplumsal Değişme*. çev. Metin Çulhaoğlu. İstanbul: İletişim Yayınları, 1992.
- Maslow, Abraham H. *Dinler, Değerler, Doruk Deneyimler*. çev. H. Koray Sönmez. İstanbul: Kuraldışı Yayınları, 1996.
- Melton, Gordon J. "A History of the New Age Movement". *Not Necessarily the New Age: Critical Essays*. ed. Robert Basil. 35-53. New York: Prometheus Books, 1988.

- Melton, J. Gordon vd. *New Age Almanac*. Visible Ink, 1991.
- Mengüç, Hakan. *Ben Ney'im*. İstanbul: Destek Yayınları, 23. Basım, 2018.
- Mikaelsson, Lisbeth. "New Age and The Spirit of Capitalism: Energy As Cognitive Currency". *New Age Spirituality: Rethinking Religion*. ed. Steven Sutcliffe - Ingvild Sælid Gilhus. 160-173. London: Routledge, 2014.
- Mirza, Gözde Aynur. *Yeni Dinselleşme Eğilimleri ve Maneviyat Arayışları*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2018.
- Muttaqin, Ahmad. *Hybrid Spirituality and Religious Efficacy of Yogyakarta Spiritual Centres*. Sydney: Western Sydney University, Doktora Tezi, 2012.
<https://researchdirect.westernsydney.edu.au/islandora/object/uws:12800>
- Neubauer, Anna. *Celle qui n'existe pas. Soufisme et autorité féminine à Istanbul*. Neuchâtel: Neuchâtel Üniversitesi, Doktora Tezi, 2009.
- Nirun, Ata. *Ruhlar Dünya'da ve Türkiye'de Ruhçuluk*. İstanbul: Wızzart, 2. Basım, 2020.
- Nirun, Ata. "Türk Ruhçuları 4: İzmir Ruhçuları Arasında" 4 (1996), 22-25.
- Nirun, Ata. "Vahiy Neydi? Hz Muhammed'in Mucizeleri var mıydı?" *Fenomen Dergisi* 26 (1998).
- Oral, Sibel. "İşte Kişisel Gelişimin Orta Yolu". <https://www.risalehaber.com/iste-kisisel-gelisimin-orta-yolu-58104h.htm>. 13 Haziran 2009. Erişim 12 Aralık 2023. <https://www.risalehaber.com/iste-kisisel-gelisimin-orta-yolu-58104h.htm>
- Oral, Sibel. "Müslüman Dale Carnegie (Röportaj)". *Taraf Gazetesi* (06 Haziran 2009). <https://www.risalehaber.com/iste-kisisel-gelisimin-orta-yolu-58104h.htm>
- Orhan, İrem. "Tuba Ünsal, Farkı Tavrı: 'Tutkularıyla yaşıyorum' (Röportaj)". *Şamdan Plus*, <https://www.samdan.com.tr/tuba-unsal-farki-tavri-tutkularimla-yasiyorum-h>. Erişim 12 Kasım 2023. <https://www.samdan.com.tr/tuba-unsal-farki-tavri-tutkularimla-yasiyorum-h>
- Özboilat, Abdullah. *Kapitalizme Eklemlenme Dindar Orta Sınıfta Tüketim Kültürü*. Adana: Karahan Kitabevi, 2015.
- Özelce, Gözde. *Türkiye'de Kadın Sufileri Rehber Edinenler Üzerine Nitel Bir Araştırma: Cemalnur Sargut ve Hayat Nur Artıran Örneği*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- Özkartal, Mirac Zeynep. "Spiritüel Kitaplar: Neo Kadercinin Başucu Kitapları". *Milliyet (Kitap Eki)* (09 Mayıs 2007). <https://www.40ikindi.com/kitap/oku.php?id=2314>
- Paker, Kamile Oya. "Postmodern Bilgelik: Yeni Çağ Söyleminde Kişisel Gelişim ve Ruhsal Alıştırmalar". *Psikoloji Çalışmaları Dergisi* 31 (2011), 61-98.
- Partridge, Christopher H. *The Re-enchantment of the West: Alternative Spiritualities, Sacralization, Popular Culture, and Occulture 1*. London: T & T Clark International, 2004.
- Partridge, Christopher H. *The Re-Enchantment of the West: Alternative Spiritualities, Sacralization, Popular Culture, and Occulture 2*. London: T & T Clark International, 2004.
- Pınarbaşı, Gülenay. *Spiritüel ağ*. İstanbul: Okur Akademi, 2021.
- Pike, Sarah M. *New Age and Neopagan Religions in America*. New York: Columbia University Press, 2004.
- Piraino, Francesco. "Sufism Meets the New Age Discourse: Part 1: A Theoretical Discussion". *International Journal for the Study of New Religions* 11/1 (2020), 13-34. <https://doi.org/10.1558/ijnsr.19550>
- Possamai, Adam. "A Profile of New Agers: Social and Spiritual Aspects". *Journal of Sociology* 36/3 (2000), 364-377. <https://doi.org/10.1177/144078330003600306>

- Possamai, Adam. "Alternative Spiritualities and the Cultural Logic of Late Capitalism". *Culture and Religion* 4/1 (2003), 31-45.
- Pusat, Tuncay. *Sufizmin Türk Medyasındaki Temsili: 2000'li yıllar*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Puttick, Elizabeth. "Human Potential Movement". *Encyclopedia of New Religious Movements*. ed. Peter Clarke. 286-288. Routledge, 2004.
- Redden, Guy. "Religion, Cultural Studies and New Age Sacralization of Everyday Life". *European Journal of Cultural Studies* 14/6 (2011), 649-663.
- Redden, Guy. "The New Age: Towards a Market Model". *Journal of Contemporary Religion* 20/2 (2005), 231-246.
- Redden, Guy. "The New Agents: Personal Transfiguration and Radical Privatization in New Age Self-Help". *Journal of Consumer Culture* 2/1 (2002), 33-52.
- Riexinger, Martin. "Late Modern Transformation of Islam or Islamic Transformation of Late Modern Religiosity?: Use and Function of New Age Elements in the Writings of the Turkish Islamic Self-Development Author Muhammed Bozdağ (b. 1967)". *Numen* 64/1 (2017), 1-48.
- Rimke, Heidi. "Self-help, Therapeutic Industries, and Neoliberalism". *The Routledge International Handbook of Global Therapeutic Cultures*. ed. Daniel Nehring vd. 37-50. Routledge International Handbooks. Abingdon, Oxon: Routledge, Taylor & Francis Group, 2020.
- Rindfleisch, Jennifer. "Consuming the Self: New Age Spirituality as 'Social Product' in Consumer Society". *Consumption Markets & Culture* 8/4 (2005), 343-360. <https://doi.org/10.1080/10253860500241930>
- Robertson, David. "Seekership". *The Sage Encyclopedia of the Sociology of Religion*. ed. Adam Possamai - Anthony J. Blasi. 742-743. Sage, 2020.
- Roof, Wade Clark. *A Generation of Seekers: The Spiritual Journeys of the Baby Boom Generation*. San Francisco: HarperSanFrancisco, 1993.
- Roof, Wade Clark. *Spiritual Marketplace: Baby Boomers and the Remaking of American Religion*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1999.
- Roof, Wade Clark. "Spiritual Seeking in the United States: Report on a Panel Study". *Archives de Sciences Sociales Des Religions* 45/109 (2000), 49-66.
- Roussou, Eugenia. "Spirituality within Religion: Gendered Responses to a Greek 'Spiritual Revolution'". *Gender and Power in Contemporary Spirituality: Ethnographic Approaches*. ed. Anna Fedele - Kim E. Knibbe. 46-61. Routledge Studies in Religion. New York: Routledge, 2013.
- Roussou, Eugenia. *Orthodox Christianity, New Age Spirituality and Vernacular Religion: The Evil Eye in Greece*. London: Bloomsbury Academic, 2021.
- Salih, Aidin. *Gerçek Tıp Yitik Şifanın İzinde*. İstanbul: Yitik Şifa, 2008.
- Sayan-Cengiz, Feyda. "Gender in Turkey's Islamic-Oriented Self-Help Literature: Constructing Self-Regulating Female Subjectivity". *International Journal of Communication* 14 (2020), 5499-5517.
- Sedgwick, Mark. *Western Sufism: From the Abbasids to the New Age*. New York: Oxford University Press, 2017.
- Seher, Gizem. "Üniversitelerde 'Sahtebilim' Yükseliyor: Akademi Çatısı Altında Astroloji Eğitimi". *Diken İnternet Gazetesi* (27 Ekim 2022).
- Snow, David - Machalek, Richard. "The Sociology of Conversion". *Annual Review of Sociology* 10 (1984), 167-190. <https://doi.org/10.1146/annurev.so.10.080184.001123>

- Sointu, Eeva. *Theorizing Complementary and Alternative Medicines: Self, Gender, Class*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012.
- Sointu, Eeva - Woodhead, Linda. "Spirituality, Gender, and Expressive Selfhood". *Journal for the Scientific Study of Religion* 47/2 (2008), 259-276.
<https://doi.org/10.1111/j.1468-5906.2008.00406.x>
- Soysal, Nevin Nesrin. *7 Ced 7 Nesil Ailenin Mutluluk Atölyesi*. İstanbul: Hayy Kitap, 2020.
- Soyubol, Kutluğhan. "In Search of Perfection: Neo-Spiritualism, Islamic Mysticism, and Secularism in Turkey". *Modern Intellectual History* 18/1 (2021), 70-94.
<https://doi.org/10.1017/S1479244319000246>
- Sönmez, Kübra Nur. *Alternatif Tedavi Uygulamalarının Din ile Uzlaştırılması üzerine Sosyolojik bir Araştırma*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
<http://acikerisim.uludag.edu.tr/jspui/handle/11452/32159>
- Spangler, David. "The New Age: The Movement toward the Divine". *New Age Spirituality: An Assessment*. ed. Duncan S. Ferguson. Louisville: Westminster/John Knox Press, 1993.
- Stark, Rodney - Bainbridge, William Sims. *The Future of Religion: Secularization, Revival, and Cult Formation*. Berkeley: University of California Press, 1985.
- Stibal, Vianna. *Theta Healing Sıra Dışı Enerji Yaklaşımına Giriş*. çev. Begüm Karace. Nemesis Kitap, 4. Basım, 2019.
- Sutcliffe, Steven. *Children of the New Age: A History of Spiritual Practices*. London: Routledge, 2002. <https://doi.org/10.4324/9780203471227>
- Sutcliffe, Steven - Marion Bowman (ed.). *Beyond New Age: Exploring Alternative Spirituality*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2000.
<https://doi.org/10.1515/9781474497015>
- Sutcliffe, Steven J. "The Dynamics of Alternative Spirituality: Seekers, Networks, and 'New Age'". *The Oxford Handbook Of New Religious Movements*. ed. James R. Lewis. 466-490. New York: Oxford University Press, 2004.
- Şimşek, Hasan - Yıldırım, Ali. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 9. Basım, 2013.
- Taji-Farouki, Suha. *Beshara and Ibn 'Arabi: A Movement of Sufi Spirituality in the Modern World*. Oxford: Anqa Publishing, 2007.
- Tanyu, Hikmet. "Büyü". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 501-506. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Taylor, Charles. *Modernliğin Sıkıntıları*. çev. Uğur Carbilen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2. Basım, 2011.
- Taylor, Charles. *Varieties of Religion Today : William James Revisited*. Massachusetts: Harvard University Press, 2. Basım., 2003.
- Temizel, Sertaç Mehmet. *Türkiye'de Ruhçuluk Dr. Bedri Ruhselman Dönemi ve Sonrası*. İstanbul: Arıtan Yayınevi, 2014.
- Türesay, Özgür. "Between Science and Religion: Spiritism in the Ottoman Empire (1850s-1910s)". *Studia Islamica* 113/2 (2018), 166-200.
- Türk, Gül Dilek - Bayrakçı, Serkan. "Pandemi Sürecine Modern İnsanın Anlam Arayışı: Sosyal Medya ve Küresel Spiritüel Pazar". *Sosyal Medya Psikolojisi*. ed. Şebnem Özdemir - Gül Dilek Türk. 159-193. Nobel. Ankara: Nobel, 2020.
- Tütüncü, Serpil. "Geleneksel, Alternatif Ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamalarına Genel Bir Bakış". *Tıbbın Alternatifi Olmaz! Geleneksel Alternatif ve Tamamlayıcı Tıp*

- Uygulamaları*. ed. Serpil Tütüncü - Nilay Etiler. 11-54. Ankara: Türk Tabipleri Birliği Halk Sağlığı kolu, 2017.
- Urban, Hugh B. *New Age, Neopagan, and New Religious Movements: Alternative Spirituality in Contemporary America*. California: University of California Press, 2015. <https://doi.org/10.1525/9780520962125>
- Urban, Hugh B. *Zorba the Buddha: Sex, Spirituality, and Capitalism in the Global Osho Movement*. California: University of California Press, 2015.
- Uslu, Ardiç. *Packaging New Age Culture in Turkish Media*. İzmir: İzmir Ekonomi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Uzun, Mustafa İsmet. "Ebced". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/68-70. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Vatican. "Jesus Christ The Bearer Of The Water Of Life - A Christian reflection on the New Age". *The Holy See*. 12 Kasım 2023. Erişim 13 Mayıs 2024. https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/interelg/documents/rc_pc_interelg_doc_20030203_new-age_en.html
- Vincett, Giselle. "The Fusers: New Forms of Spiritualized Christianity". *Women and Religion in the West: Challenging Secularization*. ed. Kristin Aune vd. 133-145. Theology and Religion in Interdisciplinary Perspective. Aldershot, England: Ashgate Pub., 2008.
- Walatka, Pam Portugal. "Esalen Photographs from the 1960s". <Http://Esalenarchives.Com/Esalen-Photo.Shtml>. 12 Kasım 2023. <http://esalenarchives.com/esalen-photo.shtml>
- Watts, Galen. "The Religion of the Heart: 'Spirituality' in Late Modernity". *American Journal of Cultural Sociology* 10/1 (2022), 1-33. <https://doi.org/10.1057/s41290-020-00106-x>
- Wolynn, Mark. *Seninle Başlamadı: : Kalıtsal Aile Travmalarının Kim Olduğumuza Etkileri ve Sorunların Üstesinden Gelebilenin Yolları*. çev. Mine Madenoğlu. İstanbul: Sola Yayınları, 2016.
- Woodhead, Linda. "Spirituality and Christianity: The Unfolding of a Tangled Relationship". *Religion, Spirituality and Everyday Practice*. ed. Giuseppe Giordan - William H. Swatos. 3-22. Dordrecht: Springer, 2011.
- Wuthnow, Robert. *After Heaven: Spirituality in America Since the 1950s*. Berkeley: University of California Press, 1998.
- Yitik, Ali İhsan. "Yeni Dini Hareketler Ve Misyonerlik: Türkiye Örneği". *Yeni Dini Hareketler Tarihsel, Teorik ve Pratik Boyutlarıyla*. ed. Faruk Sancar - Süleyman Turan. 255-270. İstanbul: Açılım Kitap, 2014.
- York, Michael. "Alice Bailey". *The A to Z of New Age Movements*. Rowman & Littlefield, 2009.
- York, Michael. "Emerson, Ralph Waldo". *Historical Dictionary of New Age Movements*. Scarecrow Press, 2004.
- York, Michael. "Erhard Training Seminars (Est)." *The A to Z of New Age Movements*. Rowman & Littlefield, 2009.
- York, Michael. *Historical Dictionary of New Age Movements*. Lanham: Scarecrow Press, 2004.
- York, Michael. *The Emerging Network: A Sociology of the New Age and Neo-Pagan Movements*. Lanham: Rowman & Littlefield, 1995.
- York, Michael. "Yoga". *Historical Dictionary of New Age Movements*. 203. Lanham, Md.: Scarecrow Press, ts.

- York, Michael. "Zen Buddhism". *Historical Dictionary of New Age Movements*. 206. Lanham, Md.: Scarecrow Press, 20 Aralık 2003.
- Yurdağur, Metin. "Cefr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/215-218. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Yücel, Dilek. *Reiki'nin Oluşumu, Gelişimi ve Türkiye'deki Yansımaları*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Zandbergen, Dorien. "Silicon Valley New Age The Co-Constitution of The Digital and The Sacred". *Religions of Modernity: Relocating the Sacred to the Self and the Digital*. ed. Stef Aupers - Dick Houtman. Leiden: Brill, 2010.
<https://doi.org/10.1163/ej.9789004184510.i-273>
- Zinnbauer, Brian J. vd. "Religion and Spirituality: Unfuzzifying the Fuzzy". *Journal for the Scientific Study of Religion* 36/4 (1997), 549-564.
- Zoccatelli, Pier Luigi. "Çağdaş Dünyada Ezoterizm ve New Age". *Cogito Ezoterizm* 46 (ts.), 280-299.
<https://www.accessconsciousness.com/tr/micrositesfolder/accessbars/>. "Access Consciousness", ts. Erişim 27 Mayıs 2024
- <https://halktv.com.tr/yasam/beste-acar-aturk-mevlana-meryem-ana-hep-iletisimdeyiz-714880h>. "Beste Açar: Atatürk, Mevlana, Meryem Ana... Hep iletişimdeyiz". Halk TV. 21 Ocak 2023. Erişim 25 Mayıs 2024.
<https://halktv.com.tr/yasam/beste-acar-aturk-mevlana-meryem-ana-hep-iletisimdeyiz-714880h>
- "Beste Açar: Babam Kayahan ile iletişime geçiyorum". haz. Ensonhaber.
<https://www.youtube.com/watch?v=FXsVACp6jME>. Yayın Tarihi 20 Ocak 2023.
<https://www.youtube.com/watch?v=FXsVACp6jME>
- <https://islamibioenerji.com/bioenerji-islamda-var-mi/>. "Bioenerji İslam'da Var mı?", 16 Kasım 2022. <https://islamibioenerji.com/bioenerji-islamda-var-mi/>
- Nefes Yayınevi. "Biz Kimiz". 25 Nisan 2024. Erişim 25 Nisan 2024.
<https://nefes yayinevi.com/biz-kimiz/>
- "@carpediemakademi", <https://www.instagram.com/carpediemakademi/>. Erişim 01 Eylül 2023. <https://www.instagram.com/carpediemakademi/>
- "Eylem Amine Altunkaynak", <https://www.eylemaltunkaynak.com/>. Erişim 22 Mayıs 2024. <https://www.eylemaltunkaynak.com/>
- Resmi Gazete*. "Geleneksel Ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği" (27 Ekim 2014). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141027-3.htm>
- Global Wellness Economy Monitor 2023*. Araştırma Raporu. İnternet: Global Wellness İnstitute, Kasım 2023. Global Wellness İnstitute.
https://globalwellnessinstitute.org/wp-content/uploads/2023/11/GWI-WE-Monitor-2023_FINAL.pdf
- "Hem Kendi Enerjinizin Hem De Evinizin Enerjisini Yükseltmek İçin Yapmanız Gereken En Önemli Maddeler". *Esra Ezmeci Youtube Kanalı*. Yayın Tarihi 13 Ağustos 2022. <https://www.youtube.com/watch?v=kBkWaD0oUtg>
- İnstagram. "<https://www.instagram.com/islamibioenerji/>", ts. Erişim 08 Haziran 2024
<https://islamibioenerji.com/nedir/>. "İslami Bioenerji". Erişim 22 Mayıs 2024.
<https://islamibioenerji.com/nedir/>
- <https://islamibioenerji.com/kubranur-ates-mihci/>. "İslami Bioenerji, <https://islamibioenerji.com/kubranur-ates-mihci/>". Erişim 08 Haziran 2024.
<https://islamibioenerji.com/kubranur-ates-mihci/>

<https://islaminumeroloji.com/>. “İslami Numeroloji”. Erişim 22 Mayıs 2024.
<https://islaminumeroloji.com/>
“Kuantumcu Peçeli Fenomen!” *Show Haber*, <https://www.showturk.com.tr/show-ana-haber/video/kuantumcu-peceli-fenomen/836656>. Erişim 28 Nisan 2024.
<https://www.showturk.com.tr/show-ana-haber/video/kuantumcu-peceli-fenomen/836656>
<https://www.youtube.com/@mehmet.alibulut>. “Mehmet Ali Bulut Youtube Kanalı”, ts. Erişim 06 Haziran 2024
<https://www.instagram.com/mukaddespekinbasdil/>. “@mukaddespekinbasdil”. Erişim 27 Mayıs 2024. <https://www.instagram.com/mukaddespekinbasdil/>
<https://www.cnnturk.com/sosyal-medya/peceli-fenomen-kimdir-gercek-adi-ne-eylem-amine-altunkaynak-kimdir-2090782>. “Peçeli fenomen kimdir, gerçek adı ne? Eylem Amine Altunkaynak kimdir?” Erişim 24 Mayıs 2024.
<https://www.cnnturk.com/sosyal-medya/peceli-fenomen-kimdir-gercek-adi-ne-eylem-amine-altunkaynak-kimdir-2090782>
“Theta Healing Institute of Knowledge,
<https://www.thetahealinginstituteofknowledge.com/about-think/>”. Erişim 27 Mayıs 2024. <https://www.thetahealinginstituteofknowledge.com/about-think/>
Global Wellness Institute. “What Is the Wellness Economy?” 01 Mart 2024.
<https://globalwellnessinstitute.org/what-is-wellness/what-is-the-wellness-economy/>
Akit TV, <https://www.akittv.com.tr/saglik/haber/121233-zeynep-isik-buyukbay-mizac-ilm-i-hastaliklarin-tedavisinde-ve-insanlari-tanimada-cok-onemli>. “Zeynep Işık Büyükbay: Mizaç İlimi, Hastalıkların Tedavisinde ve İnsanları Tanımada çok Önemli”. 06 Temmuz 2022. Erişim 04 Nisan 2024.
<https://www.akittv.com.tr/saglik/haber/121233-zeynep-isik-buyukbay-mizac-ilm-i-hastaliklarin-tedavisinde-ve-insanlari-tanimada-cok-onemli>

EKLER

Ek 1. Katılımcı Tablosu

Müstear İsim	Yaş	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	Eğitim Durumu	İş ve Alaka	Ortalama Kaç Yıldır Spirirüel pratiklerle ilgileniyor	Meslek	İkamet Ettiği Şehir
Hafsa	32	Evli	2	Lise	Spiritüel Danışman	5	Muhasebe	Bursa
Ayşegül	38	Evli	2	Lise	Spiritüel Danışman	4		Bursa
Betül	34	Evli	2	Yüksek Lisans	Fizyoterapist ve Spiritüel Danışman	4	Fizik Tedavi	Bursa
Sümeyye	41	Evli	3	Lisans	DKAB Öğretmeni ve Spiritüel Danışman	3	İlahiyat	Balıkesir
Merve	39	Boşanmış	1	Lisans	İngilizce Öğretmeni ve Spiritüel Danışman	5	İngilizce Öğretmenliği	İstanbul
Yasemin	27	Bekâr		Lisans	Spiritüel Danışman ve DKAB öğretmeni	5	İlahiyat	İstanbul
Menekşe	32	Evli	0	Yüksek Lisans	Spiritüel Danışman	3,5	İlahiyat	İstanbul
Hilal	32	Evli	0	Lisans	Spiritüel Uygulayıcı	4	Matematik Öğretmenliği	Mersin
Ebru	36	Evli	2	Lise	Spiritüel Uygulayıcı	3,5		Ankara
Berfu	25	Bekâr		Lise	Spiritüel Uygulayıcı	3,5		Ankara
Saliha	42	Evli	3	Lisans	Spiritüel Uygulayıcı	2,5	İlahiyat	Bursa
Havva	45	Evli	3	Lisans	Spiritüel Danışman	5	İşletme	İstanbul
Zeliha	47	Evli	3	Lisans	Hemşire ve Spiritüel Danışman	3	Hemşirelik	Kayseri
Tuğçe	36	Evli	2	Lisans	Spiritüel Danışman	2,5	İlahiyat	Ankara
Gamze	31	Evli	2	Ön Lisans	Spiritüel Danışman ve Kur'an Kursu Öğreticisi	3	İlahiyat	İstanbul
Gülsüm	31	Boşanmış	0	Lisans	Spiritüel Danışman	3	Halkla İlişkiler	Balıkesir
Kadriye	35	Evli	2	Lisans	Fizyoterapist ve Spiritüel Danışman	3	Fizik Tedavi	Ankara
Rukiye	23	Bekâr		Lise	Spiritüel Danışman	4		Bursa
Özge	36	Evli	2	Lisans	Network Pazarlamacısı	2,5		Düzce

					ve Spiritüel Danışman			
İpek	34	Evli	2	Lise	Spiritüel Danışman	3		İstanbul
İnci	59	Boşanmış	3	Lisans	Spiritüel Danışman	13	İşletme	İstanbul
Mine	33	Evli	2	Lisans	Matematik Öğretmeni ve Spiritüel Danışman	3	Matematik Öğretmenliği	Eskişehir
Cemile	45	Evli	2	Ön Lisans	Spiritüel Danışman	3	İlahiyat	Bursa
Nurdan	34	Evli	0	Lisans	Spiritüel Danışman	8	İlahiyat	Kocaeli
Gülcan	30	Evli	2	Yüksek Lisans	Spiritüel Danışman	4	İlahiyat	İstanbul
Nihal	37	Evli	2	Ön Lisans	Spiritüel Danışman	3	Acil Tıp Teknisyenliği	İstanbul
Zuhal	32	Bekâr		Lisans	DKAB Öğretmeni ve Şifacı	4	İlahiyat	İstanbul
Halime	40	Evli	3	Orta Öğretim	Spiritüel Uygulayıcı	3		Bursa
Zehra	34	Boşanmış	1	Lisans	Spiritüel Danışman	2,5	İlahiyat	Şanlı Urfa
Mehtap	42	Boşanmış	2	Lisans	Hemşire ve Spiritüel Danışman	3	Hemşirelik	Afyon
Hayriye	32	Evli	2	Lisans	DKAB Öğretmeni ve Spiritüel Danışman	3	İlahiyat	İstanbul
Gizem	42	Evli	1	Lisans	Spiritüel Danışman	5	İşletme	Hatay
Rüveyda	32	Evli	0	Yüksek Lisans	Spiritüel Uygulayıcı ve Akademisyen	5	İlahiyatçı Akademisyen	Ankara

Ek 2. Etik Kurul Kararı

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULLARI
(Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu)
TOPLANTI TUTANAĞI

OTURUM TARİHİ
27 Temmuz 2020

OTURUM SAYISI
2020-05

KARAR NO 16: Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı doktora öğrencisi Ahmet Selim DEMİRYÜREK'in "Türkiye'de Yeni Çağ: Alternatif Manevîlik Arayışları" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak mülakat sorularının değerlendirilmesine geçildi.

Yapılan görüşmeler sonunda; Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı doktora öğrencisi Ahmet Selim DEMİRYÜREK'in "Türkiye'de Yeni Çağ: Alternatif Manevîlik Arayışları" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak mülakat sorularının, fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğu başvurucuya ait olmak üzere uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı	Ahmet Selim		Demiryürek
Doğum Yeri ve Yılı			
Bildiği Yabancı Diller	Arapça		İngilizce
Eğitim Durumu			
Lise	2005	2009	Bursa Nilüfer Anadolu İmam Hatip Lisesi
Lisans	2009	2014	Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans	2014	2017	Uludağ Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Felsefe ve Din Bilimleri/ Din Soyolojisi
Doktora	2017	2024	Uludağ Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Felsefe ve Din Bilimleri/ Din Soyolojisi
Çalıştığı Kurumlar			
1.			
2.			
3.			
4.			
Yayımlar:			
İletişim (e-posta):			
		<hr/> Ahmet Selim DEMİRYÜREK 26.08.2024	